RADU TEODORESCU

BINELE ÎN RELIGIA COMPARATĂ

Cugir 2013

CUPRINS

INTRODUCERE

Cartea pe care o scriem adresează aparent o temă învechită, neactuală şi care pentru mai mulţi ar părea banală şi perimată: este o carte despre problema şi problematica binelui. Ce este binele? Este un lucru pe care îl ştie mai toată lumea. Binele este un lucru prielnic, un lucru avantajos, un lucru util. La fel de bine binele în sens generic poate să fie şi un lucru agreabil, frumos, minunat. Dar binele mai poate avea şi conotaţii matematice atunci când desemnează precizia şi exactitatea. Binele poate fii de mai multe ori similar cu adevărul dar el nu este o noţiune identică cu acesta. Binele mai poate însemna un lucru deplin, complet, sau un lucru întreg. La fel de bine, binele mai poate fii şi ceea ce corespunde cu morala şi ceea ce este etic.[1] Deşi există o singură noţiune de bine, fiecare dintre noi experimentăm binele în mod propriu sau în mod singular. Câţi oameni există atâtea noţiuni de bine există şi la fel de bine atâtea percepţii ale binelui sunt. Unii percep binele extrem de emoţional şi sentimental în timp ce alţii îl percep extrem de raţional sau intelectual. Ceea ce vom arăta în rândurile care vor urma este că percepţia binelui diferă de la persoană la persoană şi de la om la om.

Faptul că deşi există o singură noţiune de bine percepţia lui este diferită şi diferă de la om la om, ne duce cu gândul la o sursă supremă a binelui. Această sursă a primit mai multe nume sau denumiri în plan istoric, dar cel mai probabil şi mai sigur, Dumnezeu este autor al binelui. Binele în sens ultim este o noţiune extrem de teologică fiindcă Dumnezeu este autor al binelui. În acest sens, Dumnezeu a fost numit de unii filosofi şi moralişti ca şi binele suprem. Dumnezeu este binele suprem sau binele absolut dar de ce a lăsat Dumnezeu ca percepţia şi înţelegerea binelui să fie atât de diversă şi diferită de la om la om şi de la persoană la persoană? Acest lucru are loc datorită faptului că binele se înrudeşte foarte mult cu noţiunea de libertate. Există o puternică legătură sau corelaţie între noţiunea de bine şi noţiunea de libertate. În timp de binele şi libertatea se înrudesc, răul şi sclavagia se înrudesc şi ele. Binele nu se înrudeşte însă cu noţiunea de înrobire sau de scalavagie. Binele nu suportă sclavul în timp ce răul o face. La un nivel destul de primar, dacă în rău eşti sclav în bine eşti liber. Faptul că binele se înrudeşte cu libertatea, ne duce logic cu gândul la ce are loc atunci când lipseşte binele? Lipsa binelui duce la fondarea răului. Răul este astfel o lipsă a binelui. La fel de bine, în plan biologic, binele a fost asimilat cu noţiunea de viaţă, în timp ce răul cu noţiunea de moarte. Evident, binele nu este identic cu viaţa dar din punct de vedere uman s-au făcut mai multe identificări dintre bine şi viaţă. Binele şi viaţa au foarte multe lucruri în comun dar nu sunt identice. Viaţa biologică este din acest punct de vedere o manifestare a binelui, dar nu este în sine binele înseşi. Dacă putem vorbii de o formă personală a binelui, această formă este cu siguranţă Dumnezeu. Dumnezeu şi binele sunt două noţiuni identice doar că Dumnezeu este transcendent oricărei noţiuni de bine. De ce este aşa? Fiindcă Dumnezeu este autor al binelui şi al oricărei forme de bine. Binele a ieşit de la Dumnezeu, dar el este o noţiune amplă care ne pune în legătură cu Dumnezeu.

Cartea de faţă nu se vrea o inovaţie în problema binelui care este o problemă de confluenţă dintre mai multe ramuri şi ştiinţe sau discipline. Binele este o noţiune amplă care după cum am spus a fost de mai multe ori identificat cu noţiuni similare. Ceea ce vom arăta în rândurile care vor urma este faptul că Dumnezeu şi nimeni altul este supremul bine sau

[1] A se vedea *Dicţionarul explicativ al limbii române* (Bucureşti, 1998).

binele absolut. În vremurile şi zilele noastre se vorbeşte foarte mult despre bine dar fără să se aplice noţiunea de bine la existenţa lui Dumnezeu. Lumea de azi ne propune un bine abstract şi independent de noţiunea de Dumnezeu. Când vorbim de bine trebuie să ştim foarte exact şi precis că Dumnezeu este autor al binelui. Binele poate prinde foarte multe forme de manifestare după cum vom arăta, dar binele suprem este Dumnezeu. Ontologic binele se leagă de Dumnezeu. Dumnezeu şi binele sunt noţiuni identice şi nu ne putem gândii la un bine dincolo de Dumnezeu. Din acest punct de vedere în sens teologic, binele este o noţiune transcendentă care se leagă şi se raportează de existenţa lui Dumnezeu. Plecând de la Dumnezeu, binele este multiform sau polivalent. Vom arăta că există bine social, bine matematic, bine muzical, bine filosofic sau bine epistemologic. Aceasta ca să enumerăm numai câteva dintre multele forme de manifestare ale binelui. Vom vedea că binele este o noţiune mult mai amplă decât credem. Cartea de faţă se vrea mai mult un reper în problema sau tematica binelui pentru cei care sunt confuzi referitor la cum trebuie să ne raportăm sau cum să înţelegem în sens profund tema binelui. În mod natural, omul iubeşte binele şi urăşte răul şi este natural să fie aşa, dar vom vedea de mai multe ori că binele poate fii falsificat sau contrafăcut. Ce este de făcut într-o asemenea situaţie mai ales când vedem că de mai multe ori răul şi răutatea sub diferitele sale forme par să învingă şi să domine lumea noastră? Deşi oamenii buni sunt de mai multe ori înşelaţi sau traşi pe şfoară de agenţii sau autorii răului, răul nu v-a învinge niciodată în inimile şi sufletele celor buni. De ce este aşa? Fiindcă ontologic Dumnezeu a făcut o lume bună. Lumea în sine este bună sau este o formă de exprimare a binelui. Ne gândim că în lumea noastră sunt aproximativ 7 miliarde de persoane. Toate aceste aproximativ 7 miliarde de oameni sunt forme de exprimare a binelui. Se poate deduce că binele este o noţiune extrem de amplă şi de variată sau diversă. Formele de manifestare ale binelui sunt variate. Fiecare persoană umană este o manifestare sau ipostaziere a binelui. De mai multe ori prinşi în confuzia concepţiilor şi ideologiilor contemporane de fapt nu ne mai vedem pe noi înşine ca şi manifestări ale binelui. Atâta vreme cânt suntem în viaţă fiecare om sau fiecare persoană este o formă de manifestare a binelui.

Această carte nu este în nici un caz despre contradicţia sau conflictul dintre bine şi rău cu mai mult decât orice despre ontologia binelui sau despre fiinţarea binelui. Foarte mulţi cred că nu poate exista bine fără de rău fiindcă de mai multe ori răul este cel care domină starea de fapt. Prin urmare în această carte nu vom vorbii foarte mult despre problema răului ci mai mult despre fiinţarea sau ontologia binelui. Tot ceea ce există a fost creat bine de Dumnezeu. Dumnezeu este sursă a binelui şi este Cel care a fondat ontologia binelui. Binele există prin urmare în sens generic în două mari categorii sau două mari modalităţi de fiinţare: bine personal care este reprezentat de Dumnezeu, îngeri şi oameni [la un nivel mai mic de animale şi insecte] şi binele impersonal care este reprezentat de lumea anorganică [pietre, planete, asteroizi, meteoriţi şi cele de acest fel]. Prin urmare, există bine personal care este conştient de sine şi există bine impersonal care nu este conştient de sine.[2] Creştinismul şi religia în mare afirmă că universul întreg este bun sau a fost creat bun. Binele înseşi este Dumnezeu sau Dumnezeu este chipul suprem al binelui personal. Binele personal este dincolo de toate ceea ce am putea denumii un fel de realitate care are de a face cu existenţa lui Dumnezeu. Ontologic Dumnezeu este autor al binelui şi binele este prin urmare un atribut al Său.

---

[2] Cicero, *Despre supremul bine şi supremul rău* (Bucureşti, 1983).

Cei care vor să găsească sursa sau pe autorul binelui vor ajunge la Dumnezeu cât se poate de mult. Binele a ieşit de la Dumnezeu care este autorul său. Dumnezeu este autor al binelui şi în persoana Sa se identifică cu binele El fiind sursă deplină a binelui. Răul este o lipsă a binelui sau o lipsă a lui Dumnezeu. Acolo unde nu este Dumnezeu nu numai că lipseşte binele sau se fondează răul. Răul ultim este întotdeauna o negaţie a lui Dumnezeu şi nu numai a binelui care după cum am arătat poate fii impersonal. Binele este o noţiune care a fascinat pe foarte mulţi scriitori, artişti, savanţi sau filosofi. Binele este sursă ontologică a lumii în care trăim. Dumnezeu o creat o lume bună care este ontologic fondată pe principul binelui. Binele este un principiu ontologic pe care s-a fondat şi în care există lumea. Dar lumea a fost creată liberă sau ea are o opţiune de a alege. Evident, unii ar putea spune că tema binelui este o temă insipidă. Am ales această temă fiindcă este simplă şi este de actualitate. Lumea de azi crede într-un fel de superfilosofie a binelui care se manifestă supranatural şi metafizic.[3]

Binele în sens ultim este de natură metafizică sau de natură supranaturală. Această carte nu v-a aduce nimic revoluţionar în tematica binelui. Cartea noastră se doreşte dincolo de orice o introducere din punct de vedere teologic la tema binelui. Binele este de natură profundă. Lumea s-a fondat pe principiul binelui. Cartea noastră sperăm să fie un fel de deschidere de drumuri şi o lărgire a perspectivelor şi a viziunii omului care se găseşte de mai multe ori în dilema alegerii dintre bine şi rău. Lumea noastră ştim că a fost fondată de Dumnezeu pe principiul binelui. Dumnezeu însă a lăsat libertate lumii şi lumea este liberă să aleagă sau nu calea binelui. Lipsa de alegere a binelui duce la ceea ce am putea denumii fondarea răului. Ontologic lumea nu poate exista în afară de bine. Atunci când lumea nu mai există pe temeiul binelui, ea se îndreaptă în spre o direcţie ciudată şi străină de Dumnezeu.

La fel de bine în această carte vom arăta că există mai multe grade sau nivele ale binelui. Binele suprem, binele total sau binele absolut după cum am spus este numai Dumnezeu. Dumnezeu este Cel din care a izvorât binele sau El este Cel care a creat binele. Fără de bine creaţia sau lumea şi universul nu ar fii putut exista. Tema binelui este o temă mai complexă decât pare. În plan uman, sfinţii sunt întruchipări depline ale binelui. Binele este ontologic deplin în sfinţi. Teologia creştin ortodoxă cunoaşte mai mulţi sfinţi care sunt chipuri transcendente ale binelui: sfinţii trei ierarhi: Ioan, Vasile şi Grigoire, Sfântul Ioan Teologul, Sfântul Grigorie Palama, Sfântul Dimitrie, Sfântul Nicodim Aghioritul sau Sfântul Atanasie Atonitul. Sfinţii sunt întruchipări depline ale binelui în plan uman. Mai mulţi vor obiecta referitor la rândurile din această carte şi vor spune că ele sunt o simplă filosofie sau filosofare în deşert într-o lume în care parcă de mai multe ori răul şi răutatea iese învingător. Răutatea din lume însă trebuie să ştim că este mai mult o iluzie sau o himeră a binelui.[4] Această carte prin urmare se adresează tuturor oamenilor de bine din toată lumea şi de orice vârstă. Ea este o meditaţie generică la tema binelui şi a ceea ce înţelegem noi prin bine în secolul al XXI-lea şi în vremurile noastre. Binele este o noţiune atemporală şi care nu poate fii uzată sau influenţată de trecerea timpului. Mai mulţi oameni susţin în mod eronat că binele este de fapt o noţiune antică care nu mai are de a face cu vremurile şi timpurile în care trăim. Binele nu ne trădează după cum credem unii ci el avansează sau se

[3] Relaţia dintre bine şi metafizică este şi ea una care trebuie să o studiem mai mult şi mai profund. Binele este de natură metafizică sau supranaturală atunci când îl raportăm la sursa lui ultimă. A se vedea Aristotel, *Metafizica* (Editura Humanitas: Bucureşti, 2001).

[4] Adriana Neacşu, *Metafizica binelui la Plontin* (Bucureşti, 1996).

dezvoltă. La fel ca şi răul, binele poate avansa sau el poate dispare. Aceasta ţine foarte mult de voinţa omului. Prin liberul său arbitru sau voinţa sa, omul poate avansa în spre bine sau el poate distruge binele. Sursa ultimă a binelui nu este după cum cred unii istorică. Mai mulţi cred că binele este doar o etapă istorică sau una constantă a lumii în care trăim.

Vom arăta în această carte că dacă Dumnezeu este nevăzut, totuşi El poate fii dedus sau găsit dincolo de orice prin modul de fiinţare al binelui. Binele fiinţează prin mai multe feluri dar de cele mai multe ori el este ontologic. Cartea de faţă nu este o carte de filosofie ci este o carte despre ontologia binelui, a modului în care există şi funcţionează binele. Binele este ontologic, teologic, mistic, spiritual şi el mai este şi moral. Din acest punct de vedere deşi binele este simplu există sau coexistă în el mai multe dimensiuni. Aceste dimensiuni ale binelui le vom explora în rândurile care urmează. Binele este o noţiune amplă şi cel puţin odată în viaţă trebuie să ne permitem luxul de a medita asupra lui. Cu toţii ne voim oameni ai binelui dar suntem cu adevărat oameni ai binelui? Acest lucru este mai greu de precizat. Vom insista în acest volum asupra mai multor implicaţii ale noţiunii de bine. Binele este fără de nici o îndoială de natură supranaturală fiindcă el vine de la Dumnezeu, dar vom vedea că binele de mai multe ori este ascuns şi mai greu de depistat sau mai bine spus el este mai greu realizat. Binele este o noţiune amplă şi care se poate definii prin mai multe forme şi mai multe manifestări. În plan uman, un om de bine este un om moral. Moralitatea stabileşte de cele mai multe ori gradul de înţelegere al binelui şi modul în care ne raportăm la el. Trebuie să arătăm astfel că binele este fără nici o îndoială o sursă ontologică a tot ceea ce există şi a tot ceea ce a fost creat. Binele este sursă a tot ceea ce a fost creat şi a tot ceea ce este existent. Viaţa şi existenţa nu pot avea loc în afara noţiunii de bine. Foarte mulţi dintre noi sunt de părere că binele este doar o iluzie sau un concept iluzoriu. Binele este o realitate ontologică şi el fundamentează existenţa universului şi a lumii. Lumea este existenţă ontologică şi ea fundamentează ceea ce am putea denumii noţiunea de bine. Noţiunea de bine este mult mai amplă decât am putea crede şi mult mai profundă decât am suspecta. În sens ultim, universul cu toate planetele constelaţiile şi galaxiile lui este produs al binele sau existenţă ori fiinţare a binelui.

Cartea de faţă îşi propune un deziderat amplu şi profund: ea se doreşte mai mult o reflecţie asupra binelui şi o încredinţare a oamenilor binelui că ei sunt de drumul cel bun. De mai multe ori avem nevoie să ni se spună că suntem pe drumul cel bun şi în acest sens această carte este un fel de încurajare pentru cei care sunt pe drumul binelui. Este greu să vorbim de bine în sens real într-o lume în care toţi se pretind că sunt buni şi oameni de bine. Oamenii de bine sunt cei care sunt dincolo de orice conştienţi de ceea ce înseamnă binele. În acest sens vom arăta şi vom preciza că binele nu poate exista separat de Dumnezeu şi că Dumnezeu este Cel oferă existenţa binelui. În lumea noastră din nefericire există foarte mulţi atei care susţin că binele nu este o noţiune care se leagă de Dumnezeu. Trebuie să ştim că real nu există bine afară de Dumnezeu şi că Dumnezeu este autor al binelui şi sursă a existenţei. Ne gândim la bine ca şi la o formă de exprimare a existenţei lui Dumnezeu. Universul în sine este o formă de exprimare a imensei bunătăţi a lui Dumnezeu. Dumnezeu nu putea crea un univers dacă El nu era sursă a binelui. Binele este o sursă a ontologiei. În sens generic universul şi lumea este o formă de manifestare a existenţei lui Dumnezeu. Universul există şi se manifestă prin bine. Viaţa noastră este fără de nici o îndoială ceea ce am putea denumii o sursă sau o continuare a fiinţării binelui şi a existenţei

binelui. Binele este şi de natură eroică, dar acest lucru implică ceea ce am putea denumii noţiunea de jertfă sau de sacrificiu.[5]

Vom mai insista asupra faptului că binele este ontologic sau fiinţial sau cum ne spun sfinţii binele este atribut suprem al lui Dumnezeu. Lumea este produs al binelui. Milioane de persoane şi de identităţi sunt produsul unei voinţe a binelui şi a bunătăţii. Binele este voinţa şi forma de manifestare fiinţială a lui Dumnezeu. Dumnezeu este existenţă fiinţială şi El este dincolo de capacitatea limitată de cuprindere a omului. Dumnezeu a creat o lume şi un univers bun. Opţiunea omului poate schimba însă lumea în rău şi într-o realitate a răului. După cum am insistat în aceste rânduri nu vom insista pe noţiunea de rău. Vom insista pe noţiunea de bine şi formele lui de manifestare. Binele este fără de nici o îndoială o taină a lumii în care trăim pe care fiecare dintre noi o experimentăm personal şi privat.[6]

Cartea pe care o punem în faţa cititorului nu este o carte ce se vrea neobişnuită, ci ea se vrea o carte care să argumenteze tema binelui şi a modului în care definim binele. Binele este o noţiune amplă care are foarte multe valenţe şi care se integrează în ceea ce am putea denumii conceptul de bunătate. Bunătatea este o stare sufletească a omului şi ea este înrudită cu binele. Starea de bunătate este fără de nici o îndoială o stare care se leagă foarte mult de starea de bine. Sunt din punct de vedere psihologic oameni care dau o stare de bine şi care au foarte mult ceea ce am putea denumii un fel de „spirit al binelui." Aceşti oameni sunt cei care ne motivează sau ne duc în spre ceea ce am putea denumii dorinţa de a fii mai buni.

Sfinţii sunt prin excelenţă materializări ale binele lui din punct de vedere omenesc. Sfinţii sunt din acest punct de vedere materializări ale binelui. Binele este prin urmare o trăsătură a mai multor sfinţi. Sfinţii sunt fără de nici o îndoială o materializare extremă sau maximă a binelui în lumea noastră. Binele este o noţiune universală care are de a face cu toate credinţele religioase şi toate sistemele de credinţă din lume. Lumea este fără de nici o îndoială ceea ce am putea denumii o materializare a binelui. Binele are mai multe forme şi el se poate materializa sau se poate manifesta în diferite forme. Există la nivel primordial un bine cosmologic care mai apoi se materializează în binele astronomic. Toate stelele sunt din acest punct de vedere teologic produse ale binelui sau sunt bune. Lumea materială este bună sau este o evidenţă a binelui. Nu trebuie să îndumnezeim lumea materială. Lumea materială trebuie să rămână aşa cum a lăsat-o Dumnezeu, o expresie a voinţei Sale creatoare. Teologia creştin ortodoxă susţine că Dumnezeu este fără de nici o îndoială un creator bun. Primul care are atribut al binelui este Dumnezeu care este ontologic bun. Dumnezeu nu poate fii în nici un caz rău fiindcă El este creator al binelui. Vom arăta în rândurile care urmează că binele este o noţiune amplă cu implicaţii profunde şi chiar eshatologice. Drama lumii în care trăim are loc în special din cauza faptului că lumea de azi are o concepţie confuză sau eronată referitor la bine şi la modul lui de existenţă. Binele este de mai multe ori asimilat cu concepţii străine de ceea ce este definiţia lui. Unii cred că binele este tot ceea ce ţine de plăcerea carnală, alţii cred că binele este tot ceea ce ţine de celebritate, de faimă şi de prestigiu, alţii cred că binele este tot ceea ce ţine de averi şi de bani, alţii cred că binele este tot ceea ce ţine de funcţii şi ranguri înalte. Vom demonstra în rândurile care vor urma că binele ţine mai mult de dimensiunea sau de sfera ontologică. Binele, este un principiu ontologic care este fără doar şi poate ceea ce am putea denumii o realitate ontologică.

---

[5] Constantin Galeriu, *Jertfă şi răscumpărare* (Editura Harisma: Bucureşti, 1990).

[6] Jean Danielou, *Reflecţii despre misterul istoriei* (Bucureşti, 1996).

Cartea de faţă nu este o carte de filosofie a binelui ci mai mult o carte de ontologie a binelui. Binele în sine este principiul prin care a fost creat universul şi lumea în mare. La fel de bine, binele este din mai multe puncte de vedere dual sau amfibiu: există bine material şi există bine spiritual sau bine sufletesc. Binele sufletesc este fără de nici o îndoială de natură spirituală. Binele este fără de nici o îndoială ceea ce am putea denumii o realitate care vine din altă lumea, el vine din lumea lui Dumnezeu. Această carte vine să susţină un lucru: că binele nu poate fii separat de Dumnezeu deşi mai multă lume a încercat să facă acest lucru. Binele este fără de nici o îndoială ceea ce am putea denumii o realitate cât se poate de profundă şi de deplină. În zilele noastre se scrie foarte mult pe diferite teme pe care fiecare dintre noi credem că sunt cât se poate de actuale şi de interes dar vedem că temele perene şi profunde ale lumii sunt de mai multă vreme lăsate la o parte şi ignorate. Binele este fiinţial şi cât se poate de deplin. Mai mult decât toate binele este cel care v-a fii singur existent la sfârşitul binelui. Am arătat că binele care este prezent parţial în această lume indică că la finalul lumii v-a exista doar binele. Într-un anume sens, lumea noastră a fost lăsată de Dumnezeu ca să prefigureze sau să închipuie realitatea finală a lumii care v-a să fie. Lumea care v-a fii nu v-a fii o apocatastază sau o restaurare finală a tuturor lucrurilor în sensul origenist ci o lume în care binele v-a fii singurul principiu existent sau singurul principiul ontologic. Nu poate exista ontologie sau mai bine spus fiinţare în afară de bine. În această lume se află mai multe forţe negative care în duc pe o în sens generic la o stare de depersonalizare sau de distrugere. Binele este constructiv şi el urmăreşte o anume stare de avansare. Voim ca să facem conştienţi pe mai mulţi în rândurile de faţă că binele este o realitate care nu ţine de lumea noastră, ci binele vine de la Dumnezeu. Nu poate exista bine afară de Dumnezeu la fel cum nu poate exista în timpul zilei întuneric. Aceste lucruri sunt cât se poate de bine diferenţiate.

Cartea de faţă vine să ne spună că cei care suntem de partea binelui trebuie să fim conştienţi că binele este o noţiune diversă şi amplă. Cei care nu sunt de partea binelui cred că binele este o noţiune limitată şi lipsită de efectivitate. Aceasta fiindcă după cum am spus ei nu au cunoştinţe temeinice despre bine şi despre ceea ce înseamnă cu adevărat binele. Binele este de natură ontologică. O ontologie a binelui vine să ne arate mai mult de toate profunzimea ultimă şi deplină a realităţii ontologice a binelui. Ontologic nu poate exista fiinţare dincolo de bine. Planetele şi asteroizii din cosmos sunt şi ele realităţi care ţine de ontologia binelui. Binele este fără de nici o îndoială ceea ce am putea denumii o realitate cât se poate de prezentă. Sunt produşi sau existenţe ipostatice ale binelui. În sens generic fiecare dintre noi cei vii suntem personificări sau realităţi ale binelui. Binele este prin urmare o noţiune mult mai complexă decât credem noi.

CAPITOLUL 1

CONCEPTUL DE BINE DIN PUNCT DE VEDERE RELIGIOS

Religia însemnă legătură cu Dumnezeu. Prin urmare, religia ne pune în legătură cu autorul binelui care este Dumnezeu. Dumnezeu este bine suprem sau binele absolut. Există astfel o tematică a binelui din punct de vedere religios cu tot ceea ce implică el şi cu tot ceea ce înseamnă el pentru om. Religia este în sine un lucru bun chiar dacă ea este contestată de mai mulţi din zilele noastre. A avea o religie înseamnă în sens generic a fii în legătură cu Dumnezeu. Fiind în legătură cu Dumnezeu nu putem decât să fim buni şi

credincioşi. Binele se defineşte pe sine cel mai profund în plan religios. Religia este un bine ale lumii în care trăim şi care este dincolo de orice ceea ce am putea spune că este definitoriu pentru om şi pentru existenţa sa. Religia este şi ea o formă de manifestare a binelui fiindcă îl pune pe om în legătură cu Dumnezeu. Dumnezeu este autor al binelui şi al religiei şi El este Cel care defineşte sensul existenţei şi al vieţii. Religia prin urmare este o cale scurtă de a ajunge la sursa binelui şi a Celui care este autor a toate şi a tot ceea ce există.[7] Omul religios mai înainte de a fii religios trebuie să fie un om bun sau un am al binelui. Ideea sau conceptul de religie nu poate fii separat de ideea sau conceptul de bine. Religia este asimilată în mod natural şi firesc cu binele şi cu tot ceea ce ţine de el. Sunt foarte mulţi care susţin că binele nu este neapărat necesar sau o condiţie sine qua non a religiei, dar o religie care nu se fondează pe principiul binelui este o religie eronată. Binele şi religia sunt prin urmare două noţiuni înrudite şi care nu pot exista una fără de alta.

Binele religios este un bine superior calitativ fiindcă el se apropie foarte mult de Dumnezeu şi de existenţa Sa. Existenţa lui Dumnezeu este prin sine supremul bine, sau binele cel mai de sus şi fără de el nu se poate concepe un bine sau ceva ca fiind bine din ceea ce există. Binele religios este în sine sursă a binelui şi a existenţei în general. Când vorbim de bine nu putut să nu vorbim de binele religios. S-a spus de mai mulţi că omul este în sine sau în profundul său o fiinţă religioasă, adică o fiinţă care se defineşte pe sine prin legătura sau raportul de corelaţie cu Dumnezeu. Binele religios este un bine care este dincolo de toate o realitate cât se poate de profundă şi de complexă. Binele religios este un bine care are meritul de a ne face cât se poate de pregnantă relaţia sau legătura cu un Dumnezeu personal. Binele religios este fără de nici o îndoială ceea ce am putea denumii un bine care are ca şi centru de raportare realitatea existenţei unui Dumnezeu personal. Binele religios este un bine care ne pune în legătură cu personalitatea unui Dumnezeu adevărat. Faptul că Dumnezeu este personal este un lucru care mai multe religii îl neagă. Binele religios ne demonstrează că realitatea ultimă a binelui este o persoană sau este personală. Dumnezeu prin urmare ţine de existenţa ultimă care este sursă a binelui. Este bine să fim conştienţi că religios binele se conturează în Dumnezeu. Realitatea ontologică a binelui ţine foarte mult de existenţa unui Dumnezeu personal. Dumnezeu este cât se poate de mult o realitate personală. În persoana lui Dumnezeu coincide binele şi El este cel care are în Sine realitatea ultimă a binelui. Dumnezeu este ontologic binele sau realitatea ultimă a binelui. Binele este fondat ontologic în Dumnezeu. Dacă voim să aflăm care este originea sau cine a fondat binele acest lucru îl vom descoperii la Dumnezeu.

Sensul religios al binelui este comuniunea şi unirea morală şi mistică cu Dumnezeu. În acest fel omul îşi ajunge realitatea şi finalitatea lui ultimă care este faptul că omul şi Dumnezeu sunt meniţi unul pentru altul. Binele religios ne demonstrează că putem vorbii de faptul că fiinţa lui Dumnezeu este binele prin excelenţă. Binele este prin urmare o realitatea cât se poate de profundă şi de amplă sau deplină. Binele din punct de vedere religios duce la o unire deplină cu Dumnezeu şi realitatea ultimă a fiinţei Sale. Acest lucru este tot ceea ce avem nevoie pentru a intra în comuniune cu Dumnezeu. Prin urmare, starea de comuniune cu Dumnezeu este ceea ce fondează religia. Religia are o viziune extrem de profundă a binelui care este manifestă în mai multe forme: morală, mistică, cultică sau socială. Există astfel o funcţie generică socială a binelui din punct de vedere religios. Binele religios este binele care ne face să ajutăm şi pe alţii din jurul nostru. Binele religios are întotdeauna o raportare socială. Omul religios este prin excelenţă un om al

[7] Mircea Eliade, *Istoria credinţelor şi a ideilor religioase* (Bucureşti 1987).

binelui. Mai multă lume a văzut această legătură dintre binele religios şi binele social ca fiind inexistentă dar acest lucru este eronat. Mesajul social al binelui religios este extrem de puternic. Binele religios este cel care duce fondarea de orfelinate, aziluri de bătrâni, spitale, organizaţii filantropice sau case de întrajutor reciproc.[8]

Binele religios are foarte multe alte forme de manifestare sau de exprimare: asceţi, călugări, preoţi, diaconi sau ierarhi toate acestea sunt forme de manifestare a binelui religios care izvorăsc din setea sau dorinţa omului de a Îl slujii pe Dumnezeu. Omul doreşte să fie aproape sau un prieten sau intim al lui Dumnezeu. Acest lucru este bun şi astfel se naşte ideea de bine religios. Lumea de azi contestă dacă mai este necesar să mai vorbim sau să mai scriem despre binele religios. Aceasta fiindcă lumea de azi a fost înşelată de mai multe ori de profeţi sau prooroci mincinoşi. Faptul că în lumea religioasă există şi şarlatani, înşelători sau falsitate a fost prevăzut de creştinism cu mai mult timp în urmă în zilele Domnului Iisus Hristos: „Feriţi-vă de proorocii mincinoşi, care vin la voi în haine de oi iar pe dinăuntru sunt lupi răpitori. (Mat. 8:15). Ştim că asemenea lui Iuda Iscarioteanul din vechime nu toţi sunt bine intenţionaţi referitor la religie şi la legătura sau relaţia cu Dumnezeu. Cruciadele, inchiziţia, fenomenul sectar sau sectele, fanatismul şi fundamentalismul religios lovesc de mai multe ori în noţiunea de bine. Noul Testament a fondat o singură Biserică. Fondatorul ei a fost Domnul şi Mântuitorul Iisus Hristos. Această biserică pe care a voit Domnul Hristos să o fondeze a fost prin excelenţă o instituţie a binelui. Biserica este o instituţie a binelui şi s-a spus că „nici porţile iadului” nu o vor birui.” Matei 16, 17. Dar evident putem vedea că există duşmani ai Bisericii care pe parcursul timpului au lovit de mai multe ori Biserica. Este foarte important să ştim că fondatorul Bisericii este Dumnezeu însuşi. Prin Biserică Dumnezeu a ieşit în întâmpinarea noastră a oamenilor slabi şi îndoielnici în credinţă. Biserica a fost lăsată de Dumnezeu în această lume ca şi o metodă sau mijloc de a ne câştiga mântuirea. Din acest punct de vedere diviziunile din biserică nu îşi au rostul şi locul.

Mai multă lume confundă Biserica cu creştinismul. Oficial creştinismul este o religie între mai multe alte religii. Creştinismul şi Biserica sa sunt similare dar nu identice. Creştinismul este ceva mai mult decât Biserica pe care o reprezintă. Creştinismul mai are tradiţie, Biblia, o istorie religioasă care se extinde pe aproape 2000 de ani, un cult al sfinţilor extrem de bine dezvoltat şi mai multe scrieri fundamentale. Au fost mai mulţi care au spus că creştinismul se reduce la Biserica pe care o reprezintă dar acest lucru nu este aşa. Biserica este o parte importantă a creştinismului dar nu singura parte a sa. Mântuirea este o altă dimensiune a binelui religios. Ce este mântuirea? Mântuirea este scăparea omului de sub dreapta pedeapsă a lui Dumnezeu. Dumnezeu în calitatea Sa de creator al lumii are libertatea de a ne pedepsii sau a ne răsplătii pentru faptele noastre. Noţiunea de mântuire în sens religios se leagă foarte mult de noţiunea de bine. Atunci când omul face binele, el este răsplătit de Dumnezeu, sau cum spune vocabularul religios mântuit, în timp ce atunci când face răul, omul este pedepsit de Dumnezeu sau damnat. Opusul mântuirii este damnarea.

Problema mântuirii este foarte legată de tematica raiului. Spre deosebire de ştiinţe sau cultură, religia a vorbit din cele mai vechi vremuri de două locuri sau spaţii transcendente lumii în care trăim: raiul şi iadul. Ce sunt raiul şi iadul? Raiul şi iadul sunt două spaţii care există dincolo de lumea sau de universul nostru. Raiul este făcut pentru răsplata celor buni, care în această viaţă pământească s-au ostenit pentru bine şi pentru

[8] Max Weber, *Sociologia religiilor,* (Edtura Teora: Bucureşti, 1998).

Dumnezeu. În timp ce iadul este locul de pedeapsă sau damnare a celor răi care în viaţa pământească au sluji răul şi pe diavol. Raiul este un loc transcendent care există dincolo de lumea noastră şi care nu poate fii conceput decât ca şi un loc al binelui. Religia concepe raiul ca şi un loc al binelui, în timp ce iadul este conceput ca şi un loc al răului. Binele religios se leagă foarte mult de noţiunea de rai sau de paradis. S-a vorbit de mai multă lume de faptul că din punct de vedere moral trebuie să existe un imperativ moral care cere separaţia celor buni de cei răi în plan ultim. Dacă în această lume, Dumnezeu îngăduie ca binele să coexiste dimpreună cu răul, în lumea care v-a venii sau veacul viitor acest lucru nu v-a mai exista. Răul v-a fii deplin scos din această lume.[9] Binele religios însă este o noţiune extrem de amplă şi extrem de vastă. La un anumit nivel, binele religios se fondează pe nevoia fiecăruia dintre noi de a avea o religie. Religia înseamnă a avea o legătură cu Dumnezeu. Dar vedem că religia nu este una. Există hinduşi, buddhişti, taoişti sau confucianişti, musulmani şi iudaici. Toate aceste religii pretind că sunt în legătură cu Dumnezeu. Sunt ele cu adevărat? Vom vedea că nu. Mai multe religii sunt minciuni şi falsuri care pleacă din pervertirea sau răutatea omului. O formă ultimă a răutăţii este răutatea religioasă. Această răutate este de natură demonică.

De mai multe ori este adevărat că noi luăm binele fără să stăm să medităm mai profund la implicaţiile lui şi la modul său de a se relaţiona cu noi. Prin natura sa, lumea este bună şi este o creaţie a binelui fiindcă aşa a făcut-o Dumnezeu. Cerul cu stelele, meteoriţii, asteroizii şi galaxiile sale, pădurile cu vegetaţia şi animalele ei, râurile, fluviile, mările şi oceanele sunt toate exponentele impersonale ale unui bine personal şi transcendent pe care religia Îl denumeşte ca şi Dumnezeu. După cum am mai precizat religia ne spune că sursa binelui este una personală. Binele nu este produs al unor forţe impersonale ci este produs al unei forţe personale care nu poate fii altul decât Dumnezeu. Binele fiinţează prin voinţa creatoare a lui Dumnezeu. S-a vorbit de mai multe ori încă din antichitate dacă Dumnezeu este cu adevărat bun sau nu? Religia ne-a spus foarte bine că Dumnezeu este binele absolut. Dacă în lumea noastră materială binele este de mai multe ori prezent fragmentat şi nedeplin, la Dumnezeu binele este absolut. Binele religios, care este legătura şi comuniunea de iubire cu Dumnezeu este fără de nici o îndoială un bine care este apropria cel mai mult de binele absolut sau suprem care este Dumnezeu. Noţiunea de bine religios a fost din nefericire supusă la mai multe speculaţii şi la mai multe relativizări încât unii nici nu cred că există bine sau că temelia ontologică a binelui este Dumnezeu.

Binele religios ne spune că nu Dumnezeu este autor al răului. Dacă Dumnezeu nu este autor al răului atunci cum se explică existenţa răului din lumea noastră care se manifestă prin nefericire, suferinţă, neîmplinire, boală, durere sau tristeţe? Aceasta este de fapt una dintre cele mai fundamentale întrebări ale omenirii. De fapt acest capitol este o încercare de a da un răspuns plauzibil la această mare problemă a lumii şi a umanităţii. În primul rând, lumea noastre nu este raiul sau paradisul de care vorbesc sfinţii şi părinţii bisericii. Lumea noastră este în momentul de faţă doar un stadiu intermediar în spre cealaltă lume. Ce garant avem când facem o astfel de afirmaţie? Faptul că pe lângă lumea

[9] În antichitate a existat un curent religios sau o sectă religioasă denumită a hiliaştilor, care susţineau că în veacul care v-a să fie Domnul Iisus Hristos v-a instaura o dominaţie de numai 1000 de ani a binelui după care din nou lumea v-a revenii la stadiul ei obişnuit pe care îl ştim azi. Teologii creştini ortodocşi au respins aceste opinii. În lumea care v-a urma, sau veacul de apoi binele v-a fii etern şi veşnici. Nu v-a mai exista o reîntoarcere a răului. Aceste opinii sau crezuri hiliaste au fost însuşite şi susţinute şi de martorii lui Iehova care sunt din mai multe puncte de vedere milanarişti sau hiliaşti. Radu Petre Mureşan, *Acţiunea bisericilor tradiţionale europene faţă de mişcarea adventistă şi cea iehovistă* (Editura Universităţii Bucureşti, 2007).

noastră mai există o altă lume, raiul şi iadul este cel mai bine certificat de existenţa lui Dumnezeu. Dacă nu ar exista Dumnezeu, nu ar exista nici rai şi nici iad. Binele după cum am spus, este o temă profundă şi în cele din urmă un mister. Natura binelui este prin sine religioasă. Binele aduce cu sine fericire în timp ce răul aduce cu sine tristeţe. Sunt mai mulţi care vorbesc de o fericire în comiterea răului dar acest lucru nu este adevărat. Răul este cel care aduce nefericire şi tristeţe. Fericirea adusă de răul este una aparentă. De fapt răul aduce cu sine întotdeauna un fel de surogat sau o fericire trunchiată. Beţivul care devine dependent de alcool ajunge să fie bolnav de alcoolism, toxicomanul care consuma cocaină sau heroină ajunge să fie dependent de drog şi astfel să devină o epavă sau ruină umană, fumătorul care se simţea relaxat cât fuma ajunge să fie dependent de tutun şi de mai multe ori să aibă hipertensiune arterială sau boli de plămâni, iubitorul de război ajunge să trăiască haosul crimei şi al violenţei, iubitorul de plăceri trupeşti ajunge să fie un sclav al sexului şi al adulterului. Aceasta ca să enumerăm numai câteva dintre acţiunile nefaste pe care răul le are asupra noastră.

Ceea ce mai mulţi teologi creştini ortodocşi au remarcat este că răul este de cele mai multe ori o imitaţie a a binelui sau răul ni se prezintă ca şi bine. Răul în sine este mincinos. El este o născocire sau o scornire care pleacă din fundamentele binelui. Lumea a căutat de mai multe ori să înţeleagă sensul sau originea răului. Răul se fondează pe lipsa sau pe falsificarea binelui. O biruinţă iremediabilă a răului în lumea noastră este crima aceasta fiindcă o viaţă curmată nu se mai poate întoarce înapoi. În timp ce binele este viaţa, răul este moartea. Matematic, binele este plusul, în timp ce răul este minusul.[10] Binele religios nu are în schimb un echivalent în sensul răului religios. Dacă în lumea morală sau etică avem un opus al binelui, în plan religios nu există nici un opus al răului. Răul este prin excelenţă nereligios. Vom arăta în aceste rânduri că marea parte a oamenilor au o înţelegere extrem de limitată sau îngustă referitor la bine şi la existenţa sa. Este greu de crezut în puterea binelui într-o lume în care moartea face ravagii şi ne curmă zilele. Dar trebuie să facem încercarea sau efortul de a crede sau a fii loiali binelui. De ce în lume există două principii: a binelui şi a răului? Dacă am devenii cu toţii aderenţi ai principiului răului, ar trebui să distrugem această lume din temelii. Deşi în lumea noastră există foarte multă cruzime, dureze, violenţă şi uneori bestialitate, binele el cel care trebuie să domine lumea în care trăim. Scenariul unei lumi a dominaţiei răului ar fii cu mult mai devastator decât imaginea propusă şi parţial realizată de nazismul secolului al XX-lea.

Dacă răul este opusul binelui, ce este atunci opusul binelui religios. Opusul binelui religios este denumit păcat. Păcatul este forma cea mai reală şi mai concretă a răului religios. De cele mai multe ori păcatul este o încălcare voluntară a poruncilor şi a voii lui Dumnezeu. Când păcătuieşte omul săvârşeşte răul religios şi se separă pe sine de comuniunea de iubire cu Dumnezeu. Păcatul în formele sale variate este un lucru care îl înstrăinează pe om de Dumnezeu. Am mai putea denumii păcatul ca şi o mistificare a binelui sau ca şi o pervertire a binelui religios. După cum am spus, când vorbim despre binele religios vorbim despre o dimensiune extrem de amplă a vieţii şi a mediului de viaţă al omului. Omul este în sens generic un produs al binelui dar comiterea păcatului face din om o fiinţă pervertită şi stricată. Binele religios se află într-o luptă continuă cu forţele răului. Aceste forţe ale răului îl trag sau îl duc pe om la comiterea răului religios sau a păcatului. Păcatul în sine nu are nimic de a face cu starea de comuniune cu Dumnezeu. La fel cum nu

[10] Leibiniz, *Teodicea* (1910). Această lucrare avea să fie fundamentală în ceea ce priveşte înţelegerea răului şi a imperfecţiunilor din lumea noastră.

putem fii în stare de comuniune cu o persoană care ne agresează sau ne bate tot aşa Dumnezeu nu poate fii în comuniune cu cineva care este săvârşitor al păcatului. Păcatul după cum am spus este cauză a morţii din lume. Din punct de vedere biblic, moartea a venit în lume ca şi urmare a păcatului care a dus la ruperea comuniunii cu Dumnezeu.

Sfântul Grigorie de Nyssa sau Grogrie al Nyssei ne-au spus că diferenţa dintre binele pur şi binele religios este că binele religios este epectatic, adică în binele religios omul avansează continuu. Aceasta se datorează faptului că răul în sine este distructiv. Binele este o noţiune amplă care în primul rând are implicaţii de natură religioasă. Lumea de azi este foarte refractară la ideea de religios. Religiosul este pentru mai mulţi din zilele noastre prea total şi de ce nu totalitar. De ce să nu spunem că pentru mai mulţi religiosul este actual numai pentru cei bătrâni care participă la slujbele bisericii şi la diferitele comunităţi creştine ortodoxe sau nu. Religiosul nu este în zilele noastre pentru cei tineri. Religiosul este pentru cei care saturaţi de pervertirea valorilor şi a scarei morale a lumii în care trăim fac o favoare creştinismului şi Bisericii Ortodoxe că îi calcă pragul.

Evident, după cum a spus, există un grad sau mai multe grade ale religiosului. Hindusul din Calcutta sau New Delhi şi el se simte un om religios şi al binelui religios şi la un anumit grad primar aşa şi este, dar vom vedea că lucrurile nu chiar aşa în toate cazurile. Sunt mulţi care spus că este de a ajuns să fii un om religios şi aici se opreşte toată relaţia omului sau toată căutarea omului după Dumnezeu. Binele este o noţiune esenţială a umanităţii dar el este din nefericire o noţiune atât de ignorată şi atât de uşor trecută cu vederea. Binele religios este o noţiune care se leagă de realitatea iubirii de Dumnezeu. Iubirea sinceră şi dezinteresată de Dumnezeu face parte din complexul binelui religios. Binele religios după cum am spus este o noţiune cu mai multe faţete. Aceste faţete sunt cele care definesc realitatea unei relaţii veritabile cu Dumnezeu şi existenţa Sa. Binele religios este văzut mai întâi ca şi comuniune cu Dumnezeu. Evident, voit sau nu binele religios este de mai multe ori separat şi fărâmiţat de ceea ce am putea denumii ura religioasă sau discordia religioasă care domneşte de cele mai multe ori. În prezent sectele sunt opuse unităţii şi binelui religios: baptişti, penticostali, iehovişti, adventişti, evanghelici, metodişti sau mormoni cu toate derivaţiile lor, nu fac decât să discrediteze binele religios. Aceasta fiindcă după cum am spus binele religios este numai unul şi nu sunt mai multe noţiuni de bine religios. Acest bine este fără doar şi poate ceea ce ar trebuie să definească existenţa umană. Însă dincolo de toate trebuie să ştim că binele religios este fundamental crezului în Dumnezeu. Crezul în Dumnezeu sau credinţa în existenţa lui Dumnezeu aduce cu sine şi noţiunea de bine religios. Acest bine religios se fondează sau se întemeiază pe iubirea unică şi deplină a lui Dumnezeu. Binele este o entitate care evoluează continuu şi care creşte de la timp la timp şi de la moment la moment. Binele religios prin urmare este o entitate distinctă de binele în sine. Binele religios se leagă foarte mult de persoana lui Dumnezeu şi de caracterul personal al existenţei lui Dumnezeu. În natura umană există o sete sau o capacitate de a face distincţie între relaţia dintre iubirea de Dumnezeu şi iubirea faţă de creaţia lui Dumnezeu. Dumnezeu este autor moral al binele şi omul are menirea de a extinde sau a lărgii acest bine. Binele în sine este fără doar şi poate realitatea a tot ceea ce există şi a tot ceea ce a fost creat de Dumnezeu.[11]

De mai multe ori uităm faptul că lumea în care trăim s-a fondat pe principiul binelui. Nu am putea trăi în această lume dacă nu ar fii existat binele. În acest sens, concepţiile dualiste susţin că lumea nu este neapărat produsul unei existenţe bune ci este produsul

[11] William David Ross, *Dreptea şi binele* (Oxford, 2002).

unei existenţe duale, sau a unui dumnezeu bun şi a unui dumnezeu rău. Lumea şi universul sunt produsul unui Dumnezeu bun. Dacă Dumnezeu nu ar fii prin natura sa bun nu ar mai fi creat nimic. Tot ceea ce vedem în lumea naturală a fost creat de Dumnezeu. Însă această lume şi univers al nostru nu au fost create perfecte şi depline ci perfectibile şi cu tendinţa de a ajunge la deplinătate. Acest lucru matematica îl denumeşte asimptotic. Dumnezeu ne-a lăsat să trăim într-o lume care tinde asimptotic în spre Sine. Cum este acest lucru? Vom răspunde prin câteva exemple. În agricultură, Dumnezeu l-a lăsat pe om să îşi aducă aportul său la lumea Sa prin munca de pe câmp. Omul munceşte pe câmp fiindcă dacă nu câmpul ar fii în paragină şi nu ar ieşii nici o recoltă. Apoi, pe mare, pentru a explora mările şi oceanele planetei, omul a făcut ambarcaţiuni care îl duc cu o viteză mai mică sau mai mare pentru a putea străbate apa. La fel de bine, în minerit, Dumnezeu a lăsat mai multe minereuri neprelucrate pe care omul este chemat să le exploreze şi să le prelucreze. Fierul este un metal brut, dar care prelucrat în forjă sau în topitorie duce la lucruri frumos cum sunt unelte, instrumente sau chiar statui din fier. Acest exemplu şi multe altele vin să ne spună că noi trăim într-o lume perfectibilă. Avem şansa de a perfecţiona această lume şi din această cauză deducem că binele este progresiv sau poate să avanseze.

Concepţia religioasă despre bine a avansat de la epocă la epocă şi de la timp la timp. În antichitate, concepţia religioasă despre bine a fost de mai multe ori una păgână sau politeistă. În concepţia politeistă, binele nu este produsul unui singur dumnezeu ci este produsul a mai multor dumnezei. Aceşti dumnezei sunt din mai multe punct de vedere autori morali ai binelui. După cum am spus, binele nu este o noţiune care în politeism se leagă de existenţa unui singur Dumnezeu. Trebuie să facem cât se poate de clar acest lucru: binele este produsul unui singur Dumnezeu. Noţiunea de politeism este o noţiune tautologică sau o noţiune contradictorie. Există un singur Dumnezeu şi acest dumnezeu este cel care a adus toate din nefiinţă la fiinţă şi din nimic la existenţă. La fel de bine nu trebuie să confundăm binele cu nimicul.

Mai multe teorii filosofice susţine că binele religios nu este de fapt ieşit din Dumnezeu ci din nimic sau din neant. Binele este o noţiune care teologic este superioară neantului. Lumea a fost creată de Dumnezeu din nimic sau din neant. Binele în sine nu este produs al neantului. Natura lui Dumnezeu este înseşi binele. Nu se poate desprinde noţiunea de bine de Dumnezeu. Din nefericire începând cu secolele ale XIX-lea şi al XX-lea au fost foarte mulţi cei care au încercat să desprindă noţiunea de bine de Dumnezeu. Binele este o noţiune mundană care poate exista separat sau independent de Dumnezeu. Acest lucru este o înşelăciune şi o mare minciună. Ateismul se prezintă de mai multe ori ca şi o alternativă a binelui. Atei ne spun că este bine şi este în firea lucrurilor să trăim fără de Dumnezeu şi de fapt noi nici nu avem nevoie de Dumnezeu. Ateismul nu susţine că este un lucru rău sau un exponent al răului. Marii atei ai lumii şi ai istoriei nu au fost oameni care au negat existenţa binelui ci au susţinut că binele există independent sau separat de existenţa lui Dumnezeu.

În rândurile care vor urma, vom vorbii mai multe despre concepţia despre bine în sens ateu. Ateii sunt cei care susţin că nu există Dumnezeu.[12] Dacă nu există Dumnezeu atunci cine este autor al binelui? Religia ne spune că binele este prin excelenţă creat de Dumnezeu. Ateismul şi ateii neagă acest lucru şi susţin că binele este fie produsul

[12] Ceea ce este cel mai probabil ateismul este un fapt de inspiraţie diavolească sau satanică. Aceasta fiindcă este un lucru esenţial diavolesc să credem în existenţa lui Dumnezeu care este Creatorul şi Tatăl nostru. Simon Asandei, *Ateism şi religie* (Editura militară, 1980).

întâmplării sau fie produsul hazardului. De cele mai multe ori binele în ateism este de natură impersonală şi este o putere sau o forţă care leagă şi ţine toate lucrurile la un loc. Concepţiile atee despre bine sunt cât se poate de eronate şi de greşite. Nu putea să existe bine cu toată gama lui de implicaţii dacă nu exista Dumnezeu. La fel de bine, binele nu poate fi produsul hazardului. Mai mulţi atei susţin că binele a apărut din nimic. În acest sens, binele este pentru ei doar o formă de evoluţie a nimicului şi această evoluţia a avut loc independent de existenţa lui Dumnezeu. Ceea ce este cel mai grav în cazul ateilor şi a ateismului este că a separa binele de noţiunea de Dumnezeu ne aruncă în întunericul sau în bezna desluşirii binelui. Religia sau binele religios ne spune că Dumnezeu este cel care ne poate destăinuii taina ultimă a binelui, o energie sau o forţă prin care au fost aduse toate lucrurile la existenţă şi prin care de fapt toate lucrurile se susţin în existenţă. Fără de Dumnezeu, binele este un lucru pe care nu vom ajunge şi nici nu îl vom înţelege vreodată. Ateismul se naşte de cele mai multe ori din orgoliu şi dintr-o mândria extrem de mare în noi înşine. Dacă separăm noţiunea de bine de Dumnezeu, nu facem decât să umblăm pe nisipuri mişcătoare.

Ceea ce este cel mai contestat de mai mulţi este dacă noţiunea de neant este una pozitivă sau una negativă. Adevărul este că neantul este o noţiune negativă. Acest lucru este negat de atei şi în plan religios de hinduşi sau de brahmanişti. Binele este ceea ce conferă substanţa ultimă a lumii. Lumea este o noţiune care se întemeiază pe faptul de a fii fondată pe binele teologic care iasă şi care se defineşte de la Dumnezeu. Binele prin urmare o noţiune care ţine de existenţa lui Dumnezeu. Din aceste punct de vedere binele v-a fii întotdeauna legat de noţiunea de bine nu poate fii separată de noţiunea de Dumnezeu. Binele este noţiunea cea mai primară sau cea mai deplină care ne duce cu gândul la Dumnezeu. Gândul la Dumnezeu este ceea ce ne defineşte ca persoane cognitive. Noţiunea de bine religios după cum vom scrie mai departe este extrem de amplă şi variată. Din acest punct de vedere trebuie să ştim că orice încercare de a evidenţia originea binelui pe alte temelii decât cele ale existenţei lui Dumnezeu.[13] Binele religios este o noţiune care poate fii reperată şi din punct de vedere istoric dar ceea ce este cel mai de luat în considere este că Dumnezeu ne lasă libertatea de a recunoaşte sau nu că El este autor moral al binelui.

Binele religios stă foarte legat de noţiunea de bine moral sau de bine mistic. Binele religios este o noţiune care este superioară faţă de binele moral. Binele moral sau moralitatea este o noţiune care este derivată din binele religios dar sunt foarte mulţi cei care neagă pe Dumnezeu şi prin urmare cred că moralitatea şi binele religios nu mai sunt necesare deloc una alteia. Binele religios este fără de nici o îndoială cât se poate de real şi de profund. Fără de bine nu am putea fii existat. În acest sens această carte este despre fiecare dintre noi fiindcă cu toţii suntem produsul binelui. Mai mulţi dintre noi refuzăm să recunoaştem acest lucru că suntem produşi ai binelui şi a suntem existenţe complementare ale binelui. Realitatea ultimă a binelui este fără de nici o îndoială ceea ce am putea denumii temeiul existenţei noastre. Persoana noastră ca şi existenţă creată este dincolo de toate o realitate a binelui. De mai multe ori noi eşuăm să ne vedem pe noi creaţii ale binelui.

Libertatea noastră care este un dar de la Dumnezeu ne poate face să ne întoarcem de la Dumnezeu şi bine în spre rău. Binele religios după cum am spus este un bine pe care fiecare dintre noi îl experimentăm personal dar pe care îl putem determina în câteva categorii distincte. S-au dat mai multe definiţii binelui religios: binele monoteist, binele politeist, binele panteist sau binele teist că să fim mai simplii în termeni. Diferenţa dintre

[13] David Baggett,Jerry L. Walls, *Dumneezul cel bun: temelii pentru moralitate,* (Oxford, 2011).

binele monoteist şi binele teist este că binele monoteist se centrează foarte mult pe faptul că Dumnezeu este unul şi nu sunt mai mulţi dumnezei, în timp ce binele teist se leagă foarte mult de existenţa lui Dumnezeu. Realitatea ontologică a binelui este ceea ce fondează binele religios. Binele religios este o noţiune fundamentală a umanităţii şi are profunde implicaţii antropologice. Antropologic omul s-a simţit pe sine a fii un om care se defineşte prin relaţia cu Dumnezeu. Relaţia de comuniune şi iubire cu Dumnezeu a fost pierdută la un anumit moment dar în cele din urmă această relaţie v-a fii din nou stabilită. Binele religios este fără de nici o îndoială ceea ce am putea denumii realitatea fiinţială a fiecăruia dintre noi. Fiinţial suntem existenţe ale binelui şi ajungem să ne definit pe noi ca şi persoane ale binelui.

Dar trebuie să ştim că binele nu este de natură panteistă ci este de natură teologică. Mai mulţi cred că între Dumnezeu şi realitatea plenară a binelui nu există nici un fel de diferenţă. Acest lucru se demonstrează cel mai mult prin fondarea binelui pe temeiul ontologiei teologice. Binele ţine de ceea ce am putea denumii ontologia teologică. Teologia ortodoxă este dincolo de orice ceea ce am putea denumii realitatea ultimă a existenţei binelui. Dumnezeu este autor al binelui dar în acelaşi timp El este transcendent noţiunii de bine. Din punct de vedere uman, Dumnezeu este autor al binelui şi trebuie să ne ţinem foarte mult de acest mare adevăr ontologic al existenţei Sale. S-au emis mai multe teorii care susţin că nu ar fii necesar să insistăm asupra binelui religios dar fiecare dintre noi voim în sinele nostru să avem o relaţie sau o legătură de iubire cu Dumnezeu. Această iubire a lui Dumnezeu este din mai multe puncte de vedere o trăsătură definitorie a binelui religios. Iubirea de Dumnezeu este din acest punct de vedere ceea ce fondează binele religios. Binele religios este o noţiune cât se poate de legată de noţiunea de iubirea de Dumnezeu sau de iubirea lui Dumnezeu. La fel cum omul în iubeşte pe Dumnezeu şi Dumnezeu îl iubeşte la rândul său. Diferenţa dintre iubirea omului faţă de Dumnezeu şi iubirea lui Dumnezeu faţă de om este că iubirea lui Dumnezeu este eternă şi infinită, în timp ce iubirea omului este limitată şi temporală.[14] Binele este dincolo de toate ceea ce defineşte pe omul religios. Dar foarte mulţi au încercat să maximalizeze relaţia dintre bine şi rău ca fiind etern durabilă ca şi antagonie. Aşa s-a născut dualismul care este o doctrină sau învăţătură ce susţine că între bine şi rău v-a exista o antagonie sau o opoziţie eternă. Binele şi răul nu sunt două entităţi neapărat etern opuse una alteia. Moartea este un produs al răului. Aceasta în timp ce viaţa este un produs al binelui. Viaţa curmă moartea. Evident sunt foarte mulţi cei care au o viziune cât se poate de deformată sau de denaturată despre bine. Secolul al XX-lea a adus cu sine din nefericire mai multe astfel de filosofii distructive care întemeiază existenţa umană pe fundamente şi temelii cât se poate nesigure dacă nu chiar distructive. O astfel de concepţie este reprezentată de filosofiile nihilste care neagă orice fundament ontologic al lumii în care trăim.

Binele este la un anumit nivel ceea ce susţine universul şi existenţa în sine. Binele este fără de nici o îndoială ceea ce am putea denumii o existenţă deplină ce nu are nici un fel de nevoie de o relaţionare cu restul lumii din jur. Binele după cum am spus este

---

[14] Iubirea lui Dumnezeu a fost o temă care a dus la scrierea de mai multe cărţi şi volume. În secolul al X-lea un mare autor al teologiei creştin ortodoxe a fost Sfântul Simeon Noul Teolog care a scris Imnele iubirii dumnezeieşti (Editura *Mitropoliei Olteniei*, *Craiova*, 1991). Personal îmi aduc aminte cu mare plăcere că acum mai bine de 15 sau 20 de ani am avut şansa de a citii acest imne ale sfântului Simeon. Aceste imne te familiarizează cu o lume care este foarte diferită de a noastră. Ele sunt mărturia unui sfânt care L-a iubit la modul total pe Dumnezeu.

noţiunea care oferă cadrul ontologic al existenţei şi a fundamentării ontologiei omului. Binele religios este fără de nici o îndoială cel mai aproape de Dumnezeu. Acest bine ajunge foarte mult să îl experimenteze de cele mai multe ori sfinţii. Binele religios este cel mai bine spus, binele care rezultă din sfinţenie. Sfinţenia este stare care defineşte cel mai bine starea de bine absolut. Cea mai concretă formă a binelui religios este prin urmare sfinţenia care este o stare ce nu are de a face cu relaţia sau legătura ultimă sau finală a omului cu Dumnezeu. Dar sfinţenia este din mai multe punct de vedere o stare care primeşte foarte multe forme de manifestare sau de realitate. Mai toate religiile practică un anumit gen de sfinţenie. Ceea ce trebuie să ştim este că sfinţenia este o stare care se manifestă printr-o comuniune ultimă şi intimă cu Dumnezeu. Dincolo de toate acestea este cât se poate de bine să ştim că sfinţenia este o stare care se manifestă cel mai bine în relaţia de iubire ultimă cu Dumnezeu.[15]

Binele este o noţiune care este din punct de vedere religios cât se poate de amplă şi de reală. Sfinţenia este din mai multe punct de vedere o reflecţie a realităţii existenţei lui Dumnezeu. Sfinţii sunt în acest sens întruchipări ale binelui şi în ei se aduce la un numitor comun realitatea ultimă a binelui. Sfinţenia este cea care am putea spune face posibilă existenţa binelui. Raportul dintre bine şi sfinţenia este ceea ce stabileşte cel mai bine ceea ce am putea denumii binele religios. Sfinţenia este starea în care omul ajunge să facă binele în mod deplin şi momentul în care binele devine o a doua natură a omului. Lumea de azi este de mai multe ori foarte confuză referitor la binele religios. Foarte puţini sunt cei care ajuns să se gândească la binele religios în funcţie de conceptul de sfinţenie. De fapt pentru mai mulţi sfinţenia care şi binele religios nu există. Ne găsim de cele mai multe ori incapabili de a face o corelaţie sau o legătură deplină dintre binele religios şi sfinţenie. Sfinţii sunt exponenţii pământeşti ai binelui lui Dumnezeu. Din acest punct de vedere sfinţii sunt fără doar şi poate manifestări sau exemple concrete ale binelui religios. Noţiunea de sfinţenie este fără doar şi poate o noţiune care este cât se poate de definitorie noţiunii de bine religios. Foarte multă lume consideră că religiosul şi binele religios este o realitate care ţine de superstiţie. Ceea ce este real şi adevărat în zilele noaste sunt realizările materiale concrete. Din acest punct de vedere trebuie să precizăm că binele este o realitate atât materială cât şi una spirituală. Realitatea materială a binelui este pentru mai mulţi singura ipostază a binelui. Binele nu poate fii în nici un caz o noţiune care ţine de superstiţie. Omul bun, omul care crede în Dumnezeu, omul care este lucrător al virtuţilor în nici un caz nu poate fii un om al superstiţiei. Faptul că binele se află în antagonie cu răul după cum am precizat nu este un subiect al acestui volum. Totuşi, ceea ce putem remarca este că binele poate exista fără de rău, în timp ce răul nu poate exista fără de bine. Acest lucru demonstrează superioritatea binelui. Răul este întotdeauna un minus sau o lipsă a binelui. Binele este astfel plenitudinea fiinţei. Dacă lumea noastră ar fii alcătuită numai din oameni răi lumea noastră aşa cum o ştim azi nu ar mai fii existat de mult. De ce este aşa? Fiindcă tendinţa ultimă a răului este distrugerea. Răul îşi găseşte întotdeauna o plăcere nebună în a distruge, a crea suferinţă, a rănii şi a face nefericiţi pe cei din jur. El este un fel de carie în dinţi care distruge dantura. Răul este o carie în lumea noastră şi de mai multe ori pentru a îl eradica trebuie să trecem pe la cabinetul dentistului unde după cum ştim nu este cel mai plăcut. Dar odată ce am ieşit de la dentist dinţii ne sunt buni şi putem continua viaţa fără de dureri. Dentistul este aici convingerea fermă în existenţa şi supremaţia binelui.[16]

[15] Nichifor Crainic, *Sfinţenia împlinirea umanului* (Editura Trinitas, Iaşi, 1991).

Binele religios am arătat este o noţiune separată care se leagă foarte mult de noţiunea de sfinţenie. Sfinţenia este atributul religios al binelui pe care Îl are Dumnezeu şi numai Dumnezeu. De la Dumnezeu care este perfecţiunea supremă a binelui sfinţenia se împarte şi celor care sunt dornici de a intra în comuniune cu Dumnezeu. Dumnezeu devine astfel nu numai izvor al binelui ci şi al binelui religios care este sfinţenia.[17] Este bine să vedem din punct de vedere uman binele ca şi o modalitate a ne realiza în Dumnezeu şi în absolut. Binele pleacă de la Dumnezeu şi el primeşte o formă deplină în sfinţi. Nu putem să nu vorbim de binele religios fără să vorbim despre sfinţenie. Sfinţenia este o noţiune amplă cu mai multe ramificaţii şi mai multe implicaţii. Cel mai mult putem concepe sfinţenia ca şi o stare de iubire deplină de Dumnezeu. Sfântul este cea mai deplină întruchipare sau încarnare a binelui. Sfântul este o deplinătate a binelui şi a tot ceea ce este bun. Lumea noastră a cunoscut sfinţi şi acest lucru a demonstrat că binele iese de mai multe ori biruitor. Sfinţii sunt fără doar şi poate exemple concrete ale binelui religios şi a binelui total. Binele se defineşte pe sine de cele mai multe ori ca şi o deplinătate a sfinţeniei. Sfinţenia este ceea ce ne facem să ne gândim la frumuseţea binelui. Sfinţii sunt frumoşi dar ei au o frumuseţe nu abruptă şi brută cum găsim în lumea noastră ci frumuseţea sfinţeniei lor ne face să de gândim la faptul că Dumnezeu este autor al binelui.

Sfinţii şi sfinţenia sunt dincolo de toate ceea ce am putea denumii o realitate care ţine de existenţa ultimă sau deplină a lui Dumnezeu. Dumnezeu este sfânt şi atotsfânt. Acest lucru s-a demonstrat din punct de vedere istoric prin faptul că Domnul Iisus Hristos a fost fără de păcat. Nu a existat nici un fel de păcat făcut de Domnul Iisus Hristos. Sfinţenia este binele care nu are nici un fel de meteahnă sau nici un fel eroare. După cum am spus, Dumnezeu este autor al sfinţeniei dar această sfinţenia se manifestă în planul lui Dumnezeu în mai multe feluri. Aceste feluri sunt fără doar şi poate ceea ce am putea denumii starea de comuniune cu Dumnezeu. Comuniunea cu Dumnezeu este dincolo de toate o realitate care îl duce pe om la sfinţenie. Nu se poate concepe sfinţenie fără de Dumnezeu. Toţi sfinţii care există au primit sfinţenia de la Dumnezeu.

Relaţia dintre sfinţenie şi bine este o relaţie profundă şi deplină. Numai în sfinţenia ne putem apropia de Dumnezeu şi putem trăii experienţa iubirii de Dumnezeu. Iubirea de Dumnezeu este fără doar şi poate ceea ce am putea exprima ca şi realitate deplină a fiinţării lui Dumnezeu. Sunt foarte mulţi înţelegeri referitor la relaţia dintre bine şi sfinţenie dar trebuie să ştim că Dumnezeu este autor al sfinţeniei care este binele absolut. Binele după cum am spus este o noţiune care ţine de sfinţenie şi nu o noţiune care ţine de existenţă în sine. Dacă este să vorbim cantitativ în sfânt se strânge cea mai mare cantitate de bine din punct de vedere uman. Binele nu este o noţiune cantitativă dar în sens nepanteist, toată materia cu tot ceea ce există este fără nici o îndoială o existenţă a binelui. Binele este fără de nici o îndoială ceea ce am putea denumii ca fiind existent. Nu există nimic din ceea ce există în afară de noţiune de bine cu excepţia a ceea ce înseamnă noţiunea de pervertire a binelui. Binele este o noţiune amplă şi profundă care are mai multe semnificaţii care sunt cât se poate de depline şi de profunde. Binele este fără de nici o

[16] Filosofia antică grecească a emis o teorie prin care binele şi frumosul sunt de aceiaşi natură. Acest termen avea să fie denumit kalocagatia, sau binele unit cu frumosul. A se vedea cărţile lui Platon şi Aristotel în special. Dar acest lucru a fost foarte puţin de ortodoxia creştină. Ortodoxia avea să afirme că deşi binele şi frumosul sunt înrudite, ele nu sunt identice. Astfel ortodoxia a elaborat o învăţătură deosebită care se numeşte Filocalia, iubirea de frumos. Filocalia are în ediţia românească 12 volume şi a fost tradusă de părintele profesor Dumitru Stăniloae.

[17] Mircea Eliade, *Sacrul şi profanul* (Humanitas, Bucureşti, 1995).

îndoială una dintre cele mai profunde realităţi ale lumii în care trăim. Lumea în care trăim este o expunere pe larg a modului în care Dumnezeu a realizat deplinătatea binelui şi a existenţei sale. Binele este o noţiune transcendentă şi imanentă în acelaşi timp. Transcendenţa sau misterul sau taina ultimă a binelui constă în faptul că provine de la Dumnezeu. Binele este o noţiune amplă şi care are de a face cu existenţa lui Dumnezeu. Binele este o noţiune amplă care are de a face cu existenţa lui Dumnezeu în sfinţenie şi în deplinătatea existenţei Sale. Dumnezeu este fără de nici o îndoială sursa ultimă a binelui religios sau a sfinţeniei. Sfinţenia lui Dumnezeu este fără de nici o îndoială ceea ce am putea denumii realitatea unirii lui Dumnezeu cu omul care duce la apariţia sfinţilor. Sfinţii sunt fără de nici o îndoială cea mai mare realitate a existenţei lui Dumnezeu. Binele şi sfinţenia sunt două noţiuni care se investighează separat sau deosebit în plan religios.[18] Binele este pentru mai mulţi o noţiune cât se poate de impersonală şi nu are nimic de a face cu sfinţenia lui Dumnezeu. În plan religios cea mai concretă manifestare a binelui este sfinţenia care este prezentată de Dumnezeu. Sfinţenia este o noţiune amplă care izvorăşte din noţiunea de Dumnezeu. Dumnezeu este fără doar şi poate ceea ce am putea denumii realitatea ultimă a existenţei şi a vieţii. Viaţa unui sfânt este fără de nici o îndoială cea mai mare concretizare a noţiunii de bine. Binele este din mai multe puncte de vedere o noţiune care pentru mai mulţi este absent fiindcă de mai multe ori „nu vedem pădurea de copaci." Trebuie să avem cât se poate de mult noţiunea de Dumnezeu cât se poate de bine definită. Noţiunea de bine prin urmare are profunde implicaţii aghiografice. Binele religios este fără de nici o îndoială un bine care se concretizează cel mai bine în existenţa lui Dumnezeu. Dumnezeu este singurul care este autor şi creator al binelui. Binele este o noţiune care temporal a fost antecedent vieţii. Viaţa umană este prin urmare o realitate care ţine de existenţa lui Dumnezeu.

Binele este o noţiune care este de mai multe ori contestată şi de mai multe ori controversată. Binele religios prin natura lui nu este seducător. Binele ne convinge printr-o argumentaţie raţională şi afectivă şi nu prin seducere. În timp ce binele este convingător răul nu este. Răul de mai multe ori ne face să ne dedublăm şi să fim ceea ce nu suntem. Binele este realitatea religioasă ultimă a lumii. După cum vom arăta binele este o noţiune amplă pe care mai mulţi dintre noi o vedem şi o percepem în diferite feluri. Modul în care îl vedem pe Dumnezeu este de cele mai multe ori modul în care vedem şi binele. Binele este o noţiune care trebuie să ne fie familiară şi mai ales să ştim în ce se concretizează el. Este bine să concepem binele religios ca fiind un bine al sfinţilor dar ştim că acest bine religios este de mai multe ori contrafăcut sau răstălmăcit. Sunt mai multe noţiuni ale sfinţilor şi a sfinţeniei în lumea religiilor. Lumea religiilor este fără de nici o îndoială ceea ce am putea denumii o realitate care are de a face cu binele religios. Fiecare religie are un anumit concept sau o anumită modalitate de a privii sau a se raporta la bine şi la sfinţenie. Sfinţenia nu poate fii concepută fără de bine şi nici binele fără de sfinţenie. Aceasta este una dintre cele mai importante şi mai semnificative realităţi asupra cărora vom insista în rândurile de faţă. Sfinţenia este fără de nici o îndoială ceea ce am putea denumii realitatea concretă a binelui religios. Binele religios este fără de nici o îndoială ceea ce am putea denumii ca şi realitatea finală a existenţei şi a vieţii omului. Omul este o fiinţă care este de cele mai multe ori în căutarea unei raportări ortodoxe la existenţa şi la modul de fiinţare al sfinţeniei. Sfinţenia care şi bine religios este de cele mai multe ori reprezentată de sfinţi

[18] Ramura teologică care studiază binele este denumită aghiografie, Radu Teodorescu, *Aghiografie creştin ortodoxă* (Cugir, 2012).

este şi ea o noţiune amplă. Binele este realitatea ultimă pe care se fondează lumea materială. Lumea materială este o exponentă a existenţei lui Dumnezeu. Trebuie să ştim că Dumnezeu este bun sau exponent al binelui prin faptul că este sfânt. Realitatea sfinţeniei lui Dumnezeu se bazează pe faptul că Dumnezeu este fără de nici o îndoială realitatea ultimă şi deplină a binelui. Lumea a căutat de mai multe ori să afle cine este autor al binelui. Binele este o noţiune complexă şi cât se poate de amplă care are mai multe realităţi şi mai multe funcţii de determinare. Realitatea binelui pleacă de la binele material trece prin bine religios şi ajunge la binele sfinţeniei lui Dumnezeu care este sursă a binelui în general. Mai multă lume nu îşi ridică tema sau problematica binelui dar mai la toţi ne place să experimentăm tema sau implicaţiile binelui. Binele este fără de nici o îndoială ceea ce am putea denumii realitatea ultimă a existenţei şi a fiinţării omului. Binele este o noţiune care după cum am spus defineşte înseşi sensul fiinţei sau al naturii umane.

Natura umană este fără de nici o îndoială ceea ce am putea denumii un produs al binelui. Acest bine poate fii dezvoltat dar el mai poate fii şi anihilat sau distrus sau mai bine spus lăsat să nu avanseze. Binele care pleacă de la Dumnezeu este ceea ce defineşte scopul existenţei şi al modului nostru de viaţă. De mai multe ori trebuie să ştim că Dumnezeu este Cel care ne face descoperit binele ca şi sfinţenie în mod treptat şi progresiv. Cunoaşterea lui Dumnezeu este un alt bine de natură spirituală care vine să ne aducă în faţă faptul că Dumnezeu este o realitate cât se poate de prezentă şi deplină în lumea noastră. Lumea în care trăim este fără de nici o îndoială ceea ce am putea denumii o realitate care ţine de existenţa lui Dumnezeu. Viaţa în Dumnezeu este ceea ce am putea denumii o realitate a modului în care fiinţează Dumnezeu. Binele religios a mai fost întruchipat din punct de vedere istoric de persoana Domnului şi Mântuitorului Iisus Hristos.

Domnul Iisus Hristos este Cel care istoric a fost întruparea sau încarnarea binelui deplin. Binele în sine este de natură istorică dar realizarea binelui se v-a face prin punerea lui în practică. Binele este dincolo de toate ceea ce am putea denumii o realitate deplină a existenţei lui Dumnezeu. S-ar putea spune că lucrarea sau abordarea binelui este ceea ce am putea denumii o faptă esenţială a vieţii unui om. Din mai multe punct de vedere calitatea unui om se măsoară în cât a ajuns să înţeleagă din bine. Sfinţii ajung probabil la cea mai deplină sau mai profundă înţelegere a binelui. Binele se defineşte pe sine ca şi scopul, sensul sau ţelul vieţii omului. Omul ajunge să fie dincolo de toate ceea ce am putea denumii o realitate ultimă şi deplină a binelui. Realitatea ultimă a binelui este realizată de Dumnezeu care este scopul şi ţelul final al creaţiei.[19] Binele religios se concretizează în multe alte forme. Aceste forme variază de la cult la cult sau de la religie la religie. Sfinţenia este noţiune pe care am abordat-o cel mai mult în rândurile de mai sus. Dintre mari sfinţii ai Bisericii Ortodoxe amintim pe Sfinţii apostoli, pe sfântul Pavel, Sfântul Antonie cel Mare, Sfântul Ambrozie al Milanului, Sfântul Vasile cel Mare, Sfântul Gheorghe sau Sfântul Ioan Hristostom.[20]

Sfinţenia este prin urmare binele religios suprem sau binele care vine în legătură cel mai mult cu Dumnezeu. Dumnezeu este astfel ceea ce am putea denumii o realitate care ţine de subzistenţa ultimă şi deplină a binelui. În cele mai multe cazuri binele este o realitate care depăşeşte capacitatea noastră a de înţelege şi a ne raporta la existenţă. În secolul al XX-lea şcoala de filosofie franceză a demonstrat că binele este o problemă existenţială sau mai bine spus profund existenţială. Exponenţi ai acestui mod de gândire au

[19] George Florovksy, *Creaţie şi răscumpărare* (Northland, 1976).
[20] Vigil Gheorghiu, *Cum am vrut să mă fac sfânt* (Editura Deisis, Sibiu, 2008).

fost Albert Camus şi Jean Paul Sartre. Binele religios de mai multe ori a fost subiectul la mai multe cărţi de teologie şi religie. Toţii sfinţii sunt martori tăcuţi ai existenţei şi ai realităţii binelui şi a modului în care el există. Binele este un fapt care ţine de ceea ce am putea denumii prezenţa şi realitatea ultimă a omului în raportul sau relaţia lui Dumnezeu. Sunt mai mulţi dintre noi care avem semne de întrebare dacă binele este o noţiune care cu adevărat fundamentează existenţa umană? Credem că da, binele este cel care fundamentează existenţa umană. Mai mulţi filosofi au încercat să ofere alte răspunsuri la această întrebare. Binele este fiinţial de natură religioasă şi el se găseşte pe sine numai în plan religios. Lumea noastră este o lume care se întemeiază pe principiul binelui fiindcă dacă nu ea nu ar fii avut cum să existe. Acest bine este din nefericire denaturat şi manipulat în zilele noastre. Noţiune simplă dar fundamentală binele a fost de mai multe ori răstălmăcit şi interpretat în diferite forme şi în mai multe alte sensuri.

Aceste rânduri nu ai menirea de a îl plictisii pe cititor ci de a îi deschide perspectivele şi orizonturile în spre ceea ce înseamnă complexul binelui: viaţă biologică, materia anorganică, viaţa zoologică, nori, stele şi planete sunt toate în sens generic entităţi sau forme de materializare ale binelui. Toate aceste forme multiple ale binelui material se îndreaptă în spre un bine universal sau în spre binele religios. Acest bine religios este primul indiciu al existenţei lui Dumnezeu. Existenţa în sine ne spune că Dumnezeu este bun şi că este cât se poate de mult autor şi creator al binelui. Dacă Dumnezeu a creat un lucru mai înainte de lumea noastră a fost binele. Acest bine s-a manifestat cel mai mult în sfinţenia lui Dumnezeu. Faptul că Dumnezeu este autor al binelui face din Dumnezeu un lucru sfânt şi o existenţă sau ceva sacru. Am mai precizat că binele se manifestă în sens ultim ca şi binele religios. Binele după cum putem vedea este o noţiune amplă şi profundă. În jurul acestei noţiuni există foarte multă confuzie şi incertitudine. Binele religios ar trebui să fie primul pe lista înţelegerii noastre a noţiunii de bine. Sunt foarte puţini cei care iau în serios noţiunea de bine. Omul este preocupat de cele mai multe ori de profitul sau câştigul imediat care ar putea sau nu ieşi din noţiunea de bine. Acest lucru este însă eronat şi pleacă de cele mai multe ori din superficialitatea noastră a tuturor. Când suntem superficiali nu mai ajungem să vedem binele ca fiind un lucru religios ci vedem binele ca şi o modalitate care să ne satisfacă propriile noastre principii şi orgolii. Binele este o realitate cât se poate de deplină şi de profundă. Este bine să ne facem mai mult timp în viaţa noastră zilnică să meditām mai mult la tema şi la tematica binelui. Vom vedea că fiecare dintre noi avem o înţelegere individuală a binelui şi de mai multe ori nici nu suntem siguri dacă suntem oameni buni sau oameni de bine. Ne amăgim sau ne înşelăm pe noi înşine că ştim foarte bine ceea ce este binele fiindcă este un lucru simplu şi necomplicat. Dacă este aşa, de ce există atât de multă răutate, dezbinare şi perversiune în jurul nostru?

Sunt foarte mulţi oameni care ştiu teoretic sau în teorie ceea ce este binele dar sunt foarte puţini care pun în practică acest bine. Rândurile de faţă nu sunt doar simplă teorie ele izvorăsc din dorinţa de a explora profunzimile şi adâncimile binelui. În această explorare ca şi regulă generală vom descoperii implicaţiile profunde şi depline ale binelui. Investigaţia noastră a binelui religios se încheie aici. Am arătat în acest capitol doar un strop din ceea ce înseamnă binele în sens religios. Binele este comuniune de iubire şi de afecţiune cu Dumnezeu. Am precizat în acest sens că binele se defineşte pe sine cel mai mult în sfinţenie şi că autor al sfinţeniei este însuşi Dumnezeu care este condensarea deplină de bine sau a binelui. Binele religios este binele care se centrează pe noţiunea de Dumnezeu ca şi autor al creaţiei. Dumnezeu nu este numai autor al creaţiei ci este şi autor al binelui.

Cititorul avizat v-a găsii în rândurile de mai sus doar o introducere la ceea ce înţelegem prin noţiunea de bine în sens religios. Nu putem să avem o noţiune deplină sau sănătoasă a binelui fără de Dumnezeu. Încercările de a fonda existenţa binelui separat de Dumnezeu sunt eronate şi nefondate. În zilele noastre aceste încercări sunt din ce în ce mai mult şi am voit să prezentăm un avertisment sau o preînştiinţare că cei care fac acest lucru nu sunt pe calea cea bună. Binele este cel care ne oferă întotdeauna sentimentul de siguranţă şi de încredere. În lipsa binelui în mod real ne simţim nesiguri şi pe nisipuri mişcătoare.[21]

CAPITOLUL AL II-LEA

BINELE DIN PUNCT DE VEDERE ŞTIINŢIFIC

În rândurile care vor urma vom vorbii mai multe despre natura binelui din punct de vedere ştiinţific. Sunt mai multe concepţii care susţin că binele este de natură ştiinţifică. Oricum pe parcursul timpul s-au emis mai multe teorii sau opinii referitor la binele din punct de vedere ştiinţific. Sunt foarte mulţi care susţin că binele nu este în nici un fel de natură religioasă. Binele este pentru mai mulţi de natură supranaturală şi el nu are nici un fel de legătură cu Dumnezeu şi nici cu religia. Începând cu secolul al XX-lea au fost foarte mulţi cei care au susţinut că binele nu este o entitate de natură ştiinţifică, morală şi nici măcar mistică ci este o realitate de natură ştiinţifică care se explică şi se guvernează pe principii pur ştiinţifice. Binele ştiinţific este fără de nici o îndoială un lucru cât se poate de real şi de adevărat dar ceea ce nu ştim este că binele nu are o origine ştiinţifică după cum susţin mai mulţi savanţi ci binele şi originea sa este întotdeauna de origine religioasă fiindcă după cum am spus Dumnezeu este autor al binelui. Binele religios şi binele ştiinţific ca şi concepte diferă de cele mai multe ori în ceea ce priveşte originea şi apariţia. Dintre toate concepţiile despre bine, cel mai mult se insistă pe originea binelui ca provenind de la Dumnezeu. Binele este un fapt care după cum am spus se măsoară în profunzimea lui în relaţia pe care o avem cu Dumnezeu sau în modul în care ajungem să Îl cunoaştem pe Dumnezeu. Cunoaşterea lui Dumnezeu duce în cele din urmă la realitatea existenţială a cunoaşterii lui binelui.

În secolul al XIX-lea britanicul Charles Darwin a susţinut că la originea lumii şi a universului nu stă Dumnezeu ci evoluţia. Aşa s-a născut teoria evoluţinistă care mai are aderenţi şi în zilele noastre. Evoluţionismul este o teorie care susţine că Dumnezeu nu este autor al creaţiei ci creaţia a apărut fără de Dumnezeu. Evoluţionismul este din mai multe puncte de vedere o învăţătură şi o doctrină eronată. Trebuie să ştim că atunci când vorbim despre lume, despre univers şi despre om în mare nu putem face o separaţie faţă de realitatea existenţei lui Dumnezeu. Existenţa lui Dumnezeu este o realitate care ţine de cele mai multe ori de lumea religioasă şi nu de lumea ştiinţifică. Ştiinţele au început să evolueze în epoca modernă şi din acest punct de vedere s-au încercat mai multe sisteme care să fundamenteze ontologia ştiinţelor.

Vom arăta că există o mare diferenţă dintre cunoaştere şi ştiinţă. În timp ce ştiinţa este o cunoaştere sistematică a binelui, cunoaşterea este doar o familiarizare generică cu principiul binelui. Binele ştiinţific spre deosebire de binele religios nu crede în mod real în Dumnezeu ca şi autor al binelui. Ştiinţele au încercat de mai multe ori să prezinte binele ca

[21] Augustin, *Despre natura binelui* (Editura Anastasia: Bucureşti, 2004).

fiind o noţiune impersonală sau cât se poate de depersonalizată. Din moment ce Dumnezeu autorul binelui este nevăzut şi binele este considerat ca fiind inexistent sau un principiu ori mod de viaţă ce nu are o realitate de existenţă personală. Aceste opinii sunt extrem de familiare celor care cred în ştiinţă. Tema binelui a devenit problematică mai ales la cei care susţineau că binele nu este o noţiune religioasă. Binele ştiinţific este de cele mai multe ori confundat cu tehnocraţia. Cu cât omul avansează mai mult în ştiinţă şi tehnică cu atât se crede că binele este o realitate care ţine foarte mult de avansarea sau evoluţia ştiinţifică. Binele este o realitate care poate să fie de natură ştiinţifică sau nu dar acest fapt nu poate demonstra realitatea lui ultimă ca fiind de origine ştiinţifică. Ştiinţele sunt ceea ce poate definii o parte din bine dar în nici un caz nu pot definii originea binelui. Binele ştiinţific poate varia de mai multe ori. El poate fii un bine electronic, un bine tehnic, un bine industrial, un bine cibernetic sau un bine informatic. Computerele au pus de mai multe ori o nouă raportare de tema binelui. Lumea cibernetică ne face familiari cu un bine de natură cibernetică. Dar s-a mai vorbit şi de un bine astronomic. Acest bine se leagă foarte mult de descoperirile astronomice. Începând din secolul al XX-lea când omul a ieşit în spaţiul cosmic s-a creat o nouă înţelegere sau dimensiune a binelui. Acest bine este binele astronomic sau binele cosmic după cum îl denumesc unii şi se leagă foarte mult de ceea ce ar putea să ne descopere spaţiul cosmic şi explorarea sa din cele mai multe punct de vedere.[22]

Prin urmare există mai multe dimensiuni ale binelui care sunt fără de nici o îndoială mai mult sau mai puţin ştiinţifice. Toate aceste lucruri ne fac să ne ridicăm problema binelui din punct de vedere ştiinţific. Ce să înţelegem sau ce să pricepem prin bine ştiinţific? Mai multă lume intelectuală crede că binele este o simplă noţiune ştiinţifică şi nimic mai mult. Binele este ştiinţific şi binele este şi intelectual aceste noţiuni sunt din mai multe puncte de vedere noţiuni cât se poate de depline şi de adevărate sau mai bine spus cât se poate de profunde. Din acest punct de vedere este bine să ştim că Dumnezeu este realitatea ultimă sau deplină a lumii şi a existenţei. Binele ştiinţific este o noţiune bună doar dacă Îl recunoaşte pe Dumnezeu ca şi creator al său. Ştim astfel că Dumnezeu este pentru noi ceea ce am putea denumii o realitate cât se poate de deplină dar Dumnezeu nu ţine de investigaţia ştiinţifică. Dumnezeu ne-a lăsat nouă să găsim o posibilitate ca să ne reunim cu El pe temeiurile şi pe trenurile binelui. În zilele noastre de secol al XXI-lea mai toată lumea se gândeşte cum să conceapă binele ca şi pe o realitate ştiinţifică.

Ştiinţele sunt din mai multe punct de vedere un bine intelectual care se manifestă de cele mai multe ori prin investigaţii intelectuale şi cognitive. Este de remarcat că mai multă lume îşi ridică problematica sau tema binelui doar din punct de vedere ştiinţific şi nu din alt punct de vedere. În acest sens este bine să ştim că nu trebuie să evităm implicaţiile ştiinţifice ale binelui ci trebuie să le amplificăm. Binele ştiinţific este o realitate care are de a face cu scopul omului ca şi inventator. Omul este chemat să inventeze lucruri care să îi facă lumea din jur mai accesibilă şi mai convenientă. În acest sens, binele ştiinţific a fost din cele mai vechi vremuri privit ca fiind o realitate utilitară sau un lucru util. Binele însă nu este de esenţă utilitară deşi mai mulţi au încercat să îl privească în acest fel. Realitatea binelui ştiinţific ţine din cele mai multe punct de vedere constă în capacitatea omului de a se raporta la tehnică şi la tehnologie. Sunt foarte mulţi mari savanţi care privesc binele ca şi pe o problemă ştiinţifică. Pentru ei este total eronat să ne gândim că binele nu este de origine şi de orientare ştiinţifică.

---

[22] Lars Tunberg, *Omul şi cosmosul în viziunea sfântului Maxim Mărturisitorul* (EIMBOR: Bucureşti, 1999).

Binele ştiinţific are o viziune cât se poate de proprie referitoare la natura şi al existenţa răului. Răul este ceea ce nu a reuşit să fie inventat sau eşecurile marilor savanţi de a crea maşini sau tehnologii care să facă viaţa cât mai uşoară şi mai confortabilă. Răul ştiinţific nu este un rău distructiv şi violent. Dacă un robot devine distructiv şi violent acest lucru nu este privit ca şi neapărat rău. Secolul al XX-lea s-a confruntat din nefericire cu o astfel de problemă. Marele savant german Albert Einstein a descoperit potenţialităţile energiei nucleare. Acest lucru îl ştie mai toate lumea. Ceea ce ştiu mai puţini este că Einstein nu credea că după anii 1950 descoperirea sa avea să ducă la aşa numita înarmare nucleară. Cele două mari puteri care au dominat lumea secolului al XX-lea fosta Uniune Sovietică şi pe de cealaltă parte America de Nord, de mai multe ori a ajuns în pragul războiului nuclear. În ani 1960 se ştie foarte bine de criza cubaneză a rachetelor nucleare. Vedem că ceea ce a fost iniţial un bine ştiinţific a devenit sursă a uneia dintre cele mai crunte ameninţări din istoria omenirii. Este vorba de ameninţarea nucleară.[23]

În secolul al XXI-lea s-a remarcat că în special mişcările teroriste se folosesc de mai multe artificii ştiinţifice pentru a distruge şi a face rău. Aceste grupări dintre care unele sunt fundamentate religios recurg de mai multe ori la tehnică ştiinţifică ultrasofisticată cum ar fii arme chimice, trenuri, metrouri, automobile de mare viteză, avioane ultramoderne, explozibile, materiale inflamante, submarine, vapoare, şalupe şi alte tehnici care mai de care mai deviate. S-a spus de mai mulţi că marea ameninţare a secolului al XXI-lea este terorismul. Binele ştiinţific este plin de intenţii pozitive dar din nefericire el se pierde de mai multe ori în angrenatele diferitelor interpretări. Binele ştiinţific are marele defect că funcţionează pe principiul riscului. Aparate de televizor, radiouri, CD şi DVD-player maşini de mare viteză, celulare, sateliţi care transmit programe de radio, cuptoare cu microunde, televiziune şi internet, faxuri şi telefoane cu mai multe butoane toate ne fac să credem că binele este o noţiune care ţine de natura ştiinţifică sau este ştiinţific. Acest lucru este numai parţial adevărat. Tehnica şi electronica este numai o parte sau după cum vom vedea în rândurile care vor urma o simplă manifestare a lui Dumnezeu.[24] Teologia creştin ortodoxă nu vede ştiinţele ca fiind în opoziţie cu Dumnezeu şi concepţia de bine. Dar mai multă lume se plânge că binele este o noţiune seacă. Vom arăta în aceste rânduri că binele este în cele din urmă unul dintre cele mai mari mistere ale lumii şi ale existenţei în sine. Aceasta fiindcă binele vine de la Dumnezeu. Binele este atât axiologic, adică ţine de valoarea umană în mare cât şi evolutiv. Binele evoluează, creează, creşte, se măreşte.

Binele ştiinţific este şi el o formă de bine dar este inferior calitativ şi axiologic cu binele religios. Binele ştiinţific nu are noţiunea de sfinţenie şi trebuie să fim conştienţi de acest lucru. Binele ştiinţific poate fii din mai multe puncte de vedere un bine ateu sau un bine fără de Dumnezeu. S-a vorbit de mai multe ori despre neînţelegerea dintre religie şi ştiinţă. Binele este o noţiune comună atât ştiinţei cât şi religiei doar că formele de manifestare sunt diferite. Binele ştiinţific după cum am arătat se manifestă în diferite forme şi în mai multe modalităţi. Cel mai mult lumea preţuieşte şi apreciază binele ştiinţific când este utilitar sau comunitar. În justiţie s-a pus problema dacă justiţia sau noţiunea de dreptate operează cu binele religios sau cu binele ştiinţific? Dreptul uman, care are mai

---

[23] În anul 2002 am susţinut o teză de licenţă în teologia ortodoxă despre intelectualul creştin ortodox în secolul al XX-lea. Am vorbit mai mult atunci despre ceea ce a însemnat ameninţarea nucleară în secolul XX-lea. A fost o intervenţie directă a lui Dumnezeu că umanitatea nu a ajuns la o distrugere deplină în urmă înarmărilor nucleare.

[24] Shane Hipps, *Puterea ascunsă a culturii electronice* (Zondervan, 2006).

multe ramuri: penal, de drept comun, comparat, constituţional şi alte forme de studiu al dreptului este în cele din urmă o ştiinţă şi nu o religie. Dar dreptul de mai multe ori invocă realitatea ultimă a adevărului religios care Îl face pe Dumnezeu autor al legilor. Dreptul prin urmare sau justiţia pune problema binelui din punct de vedere ştiinţific şi nu religios. Binele de care vorbeşte justiţia şi dreptul este un bine ştiinţific în cele din urmă. Mai multă lume din lumea justiţiei este confuză în ceea ce priveşte noţiunea ultimă de drept? Este binele dreptului o noţiune ştiinţifică sau una religioasă? Este bine să ştim că deşi dreptul are unele trăsături slabe şi vagi de noţiune a binelui religios el rămâne la o viziune ştiinţifică. Sunt foarte multe păreri în lumea justiţiei care susţin că binele este o noţiune care trebuie să devină religioasă. Însă nu credem că vor venii vremuri în care biserica şi tribunalul vor fii acelaşi lucru.

Binele juridic după cum am spus este un bine ştiinţific dar original nu a fost aşa. În antichitate binele juridic a fost un bine de origine religioasă. Lumea antică a gravitat foarte mult în jurul Decalogului lui Moise care era la un moment dar centru juridic şi legislativ al antichităţii. Acest decalog punea bazele juridice ale dreptului pe binele religios. În justiţie binele primeşte denumirea de dreptate. Când se face dreptate lumea spune că este bine. Deşi juridic binele şi dreptatea coincid, ele nu sunt identice. Începând cu perioada modernă lumea s-a desprins foarte mult de noţiunea de justiţie pe bazele binelui religios şi a pus bazele unui alt fel de bine, cel mai bine spus binele ştiinţific. În zilele noastre actul dreptăţii este mai mult un act ştiinţific. Personal cred că justiţia trăieşte o dramă din acest punct de vedere. Binele juridic este un bine care se formează cel mai mult pe considerentele nevoilor ştiinţifice ale omului. Acest lucru este numai parţial adevărat. Binele justiţiei este de mai multe ori incert şi de aici şi politizarea sau relativizarea noţiunii de justiţie în zilele noastre.

Din mai multe puncte de vedere am putea spune că binele este asemenea unui soare din care iasă mai multe raze sau o mare în care se varsă mai multe fluvii şi ape. Binele după cum am spus are foarte multe valenţe şi implicaţii istorice şi sociale. Există pentru mai mulţi un fel de concept al binelui istoric care şi el ţine de ştiinţific. Binele istoric are mai multe categorii de interpretare dar el nu este în cele din urmă un bine religios ci mai mult un bine ştiinţific. Binele istoric se bazează foarte mult pe o memorizare a trecutului şi a ceea ce a avut loc în trecut. Binele istoric este cât se poate de mult interpretat pe baze ştiinţifice şi ţine mai mult la o bine arhivare a trecutului. Istoria vorbeşte de cele mai multe ori şi de un bine arheologic. Acest bine arheologic vine să sprijine diferitele teorii şi căutări ale omului a trecutului său. Sunt mai multe compartimentări ale istoriei şi lumea şi societatea noastră ne învaţă încă de mici să gândim existenţa şi în termenii binelui istoric. Adevărul este că istoria nu are un criteriu de selecţie sau un discernământ foarte bine pus la punct şi de aici avem ceea ce am putea denumii lipsa de coerenţă a binelui în plan istoric. Aceste rânduri nu sunt scrise pentru a umple pagini goale ci pentru a arăta implicaţiile binelui în plan concret. Sunt foarte mulţi care nu cred în faptul că binele istoric este un bine ştiinţific. Istoria ne ajută dar ea ne poate şi înfunda. S-a spus de mai multe ori că istoria este într-o continuă repetiţie. Poate acest lucru este şi din cauza faptului că binele nu este pus pe plan religios ci el rămâne mai întotdeauna o noţiune ştiinţifică. Trebuie să menţionăm că secolul al XX-lea a dezvoltat ceea ce am putea denumii un ateism ştiinţific. Faptul că Dumnezeu este nevăzut şi nu răspunde imediat la chemările omului a dus la apariţia ateismului ştiinţific. Acest ateism nu neagă binele dar vede binele ca şi o simplă deviză ştiinţifică. Ştiinţa în sine nu poate definii ceea ce am putea denumii realitatea ultimă a binelui dar ea a asumat de mai multe ori acest lucru.

Binele ştiinţific de mai multe ori este psihologic sau psihanalist. Acest gen de bine se defineşte de cele mai multe ori prin faptul că ne oferă un fel de psihic sau capacităţi interne extrem de bine dezvoltate. Dintre toate aceste aspecte psihologice ale binelui am putea denumii cel mai mult capacitatea de a ne raporta la Dumnezeu din punct de vedere psihologic. Există o psihologie a binelui sau a omului bun care este de cele mai multe ori un fel de comportament impecabil. Centrul binelui psihologic este eroul sau cel care se dedică pe sine pentru binele şi interesul celor mulţi. Eroul şi actul eroic este de cele mai multe ori ceea ce am putea denumii actul fundamental care defineşte binele psihologic. Psihologia are o profundă noţiune a binelui care se manifestă în studiul extrem al modalităţilor în care se manifestă binele. Binele se manifestă în diferite forme şi una dintre forme este binele psihologic. După cum vom arăta, binele psihologic este unul de natură ştiinţifică. Psihologii se văd pe sine mai mult slujitori ai ştiinţei şi nu ai religiei. Acest lucru nu trebuie să ne ridice mari întrebări. Binele în plan psihologic este prin excelenţă unul care se manifestă ca şi o ştiinţă. Ştiinţele sunt din acest punct de vedere o manifestare a ceea ce am putea denumii o realitate ultimă a binelui religios.[25]

Pe lângă binele psihologic care după cum am arătat este un bine ştiinţific mai avem şi binele matematic sau binele algebric. Acest gen de bine stă foarte mult în legătură cu binele logic. Binele matematic este un bine care se manifestă cel mai mult prin exactitate şi precizie. Este un fel de bine care se manifestă cel mai mult prin faptul omul vrea să ştie lucrurile din jur cu mare exactitate şi mare precizie. Din acest punct de vedere trebuie să ştim că Dumnezeu este cel care este sursă a oricărei matematici. La fel, binele matematic este un bine ştiinţific după cum a fost el conceput marii întemeietori ai matematicii dintre care amintim pe Tales din Milet, Pitagora sau Arhimede. Toate aceste lucruri sunt cât se poate de naturale sau fireşti matematicii. Binele matematic este un bine care se manifestă cel mai mult în diferite acţiuni ştiinţifice. Dintre toate aceste lucruri trebuie să ştim că binele religios este una dintre principalele trăsături ale omului şi a existenţei sale. Binele matematic intră de cele mai multe ori la categoria binelui ştiinţific. Pentru mai mulţi dintre noi binele ştiinţific este fără de nici o îndoială un bine cât se poate se poate obişnuit. Binele matematic are şi el foloasele lui dar nu trebuie absolutizat şi trebuie perceput nu în sen utilitar. Binele matematic se demonstrează prin mai multe fapte şi prin mai multe calcule. Matematica a adus pe parcursul timpul mai multe beneficii omului şi umanităţii. Mare parte dintre noi suntem familiari cu lumea matematicii şi trebuie să fim conştienţi de acest lucru. Matematica este fără de nici o îndoială un lucru pe care unii dintre noi îl iubim în timp ce alţii nu. Binele matematic este cel mai disciplinează mintea omului.

Binele matematic este un bine cât se poate de ştiinţific. El este comun în mai multe ramuri ştiinţifice. Aceste ramuri ştiinţifice sunt cât se poate de profunde şi de diverse. Binele matematic este înrudit cu binele chimic şi binele fizic. Matematica evident are o concepţie matematică asupra binelui. Binele ştiinţific este fără de nici o îndoială ceea ce am putea denumii o realitate cât se poate de diversă. Matematicienii sunt cei care văd binele ca fiind de natură strict matematică. Binele matematic este fără de nici o îndoială ceea ce am putea denumii o realitate cât se poate de profundă şi de amplă. Matematica este pentru mai mulţi o religie. Binele matematic este fără de nici o îndoială un lucru pe care îl putem denumii în mai multe feluri. Binele matematic este un bine care se exprimă prin calcule, radicali, matrici sau ecuaţii. Binele matematic este un bine care iasă probabil cel mai mult în relief în cadrul binelui ştiinţific. O lume matematică ar fii o lume extrem de diferită şi de

[25] Jean Piaget, *Psihologia inteligenţei* (Editura ştiinţifică, 1965).

complexă comparativ cu a noastră. Credem că binele matematic poate contribui foarte mult edificarea unui lumii moderne. Binele matematic ne ajută foarte multe la ceea ce am putea denumii edificarea unei lumii cât se poate de profunde şi de bune. Binele ştiinţific este în principal un bine matematic dar el după cum am văzut mai înglobează şi alte trăsături şi nuanţe. Pentru marea majoritate a savanţilor binele matematic este un bine care se defineşte pe sine prin mai multe trăsături şi prin mai multe caracteristici. Binele matematic este un bine care a avut în secolul al XX-lea un drum triumfător şi un drum care a dus în cele din urmă la perfecţionare intelectuală a omului. După cum vom arăta atât binele ştiinţific cât şi binele matematic sunt de natură intelectuală. Binele intelectual este şi el tot un bine ştiinţific şi ţine foarte mult de capacitatea omului de a îşi dezvolta capacităţile intelectuale. Capacitatea omului de gândii şi de a se perfecţiona este cât se poate de mult ceea ce face ca binele să fie un fel de realitate a intelectului. Intelectul este o parte a binelui ştiinţific sau cel mai mult ţine de capacitatea omului de a îşi dezvolta perspectivele cognitive.[26]

Binele ştiinţific este un bine care de mai multe ori se manifestă în ceea ce am putea denumii în autonomia faţă de noţiunea de Dumnezeu şi de existenţă a lui Dumnezeu. Mai multe forme de ateism sunt justificate pe principii ştiinţifice. Nu se poate explica existenţa lui Dumnezeu dacă Dumnezeu nu este demonstrat pe principii şi pe baze ştiinţifice. Din acest punct de vedere ateismul ştiinţific este un fel de bine ateu. Acest lucru după cum am spus este foarte mult o pervesiune sau o răstălmăcire a noţiuni de bine. Binele este din mai multe punct de vedere o noţiune care a fost interpretată şi privită pe parcursul istoriei din punct de vedere al ştiinţei care domina. În antichitate lumea avea o viziune profund filosofică şi matematică asupra binelui. În evul mediu binele a fost privit de mai multe ori ca şi un fel de superstiţie sau ca şi o noţiune prin care s-a manifestat superstiţia. În zilele noastre binele este privit de cele mai multe ori în funcţie de a ceea ce am putea denumii binele tehnic sau tehnologic. Lumea modernă se bazează de mai multe ori pe o viziune tehnologică a binelui. Nu putem ascunde că deşi există o singură noţiune de bine această noţiune a variat şi continuă să o facă pe parcursul timpului. S-ar putea foarte uşor scrie o istorie a noţiunii de bine în istoria lumii şi a existenţei dar lăsăm acest lucru să fie făcut de alţii. În această carte ne-am propus să scriem despre cum este privit binele în religia comparată. Binele este o temă etică şi morală dar el poate fii luat în considerare şi din punct de vedere ştiinţific. Ştiinţele urmăresc binele sau bunătatea omenirii. Binele devine astfel o noţiune colectivă. Binele colectiv este binele care ţine mai mult la un fel de noţiune de prosperitate generică sau generală.

Binele este o noţiune amplă care a ajuns la mai multe denaturări ştiinţifice. Binele ştiinţific poate varia în diferite noţiuni care mai de care mai ample şi mai variate. Un bine exclusiv ştiinţific desprins de orice factor religios este fără de nici o îndoială un bine cât se poate de a eronat şi de departe de fiinţa reală a binelui. Binele nu este numai o noţiune ştiinţifică ci el este şi o noţiune cât se poate de religioasă. Binele ştiinţific trebuie să fie în acest sens fondat pe crezul în Dumnezeu şi în existenţa Sa. Binele este fără de nici o îndoială o noţiune cu mai multe polarităţi. Una dintre cele mai importante polarităţi ale binelui este fără de nici o îndoială polaritatea ştiinţifică. Din punct de vedere ştiinţific binele este ceea ce am putea denumii capacitatea de a ne lega de sursa ultimă sau de principiul ontologic care guvernează lumea. De mai multe ori lumea se plânge că binele este o noţiune mult prea abstractă şi din acest punct de vedere se vrea ca binele să fie aplicat cât

[26] William David Ross, *Binele şi dreptatea* (Oxford, 2002).

se poate de mult la noţiune de ştiinţă. Ştiinţa dă de cele mai multe ori o aplicabilitate reală şi deplină binelui.

Binele ştiinţific este fără de nici o îndoială ceea ce am putea denumii o realitate care fundamentează mai multe ştiinţe. S-a vorbit de mai multe ori de un bine fizic. Lumea fizică sau lumea materială este creată de Dumnezeu ca fiind bună sau ca şi o sursă a binelui. Binele fizic este din mai multe puncte de vedere cu ample implicaţii psihologice. Omul ajunge să conştientizeze că lumea şi existenţa sunt în sine un bine. Conştientizarea binelui este din mai multe puncte de vedere ceea ce am putea denumi o realitate care ţine din acest punct de vedere de binele fizic. Fizica este la un nivel primar o investigaţie sau o „aventură" în lumea binelui. Trebuie să ştim că sursa ultimă a lumii este binele. Sunt foarte mulţi care nu mai pot face legătura dintre bine şi lume. Trebuie să facem o diferenţă dintre lume şi bine. Ontologic binele este principiul pe care se fondează sau se bazează lumea. Sunt foarte mulţi care nu mai fac din nefericire această distincţie dintre bine şi dintre lume. Lumea şi binele sunt două noţiuni care sunt complementare unul altuia şi care sunt cât se poate de legate unul de altul. Lumea însă se poate întoarce de la bine şi poate lua o altă cale decât a binelui şi este bine să ştim că binele este principiul pe care s-a fondat lumea noastră de la atomi, la molecule, plante şi nori. Toate sunt expresia unui bine care a fost creat şi adus în viaţă de Dumnezeu, o forţă sau o putere supranaturală dar personală.

După cum am spus, binele nu este întotdeauna personal. Ştiinţele ne pot oferii o imagine desfigurată sau eronată a binelui. Aceasta fiindcă ştiinţa vrea să aducă omului tot ceea ce este în spre profitul sau în spre beneficiul său. De mai multe ori binele ştiinţific se poate manifesta în mod egoist sau individualist. Acest lucru este bine să îl ştim. Binele nu este un principiu individualist şi din acest motiv sunt foarte mulţi cei care dezertează sau abandonează binele şi se întorc în spre rău. Binele este o noţiune care a definit în mod iniţial lumea creată de Dumnezeu. La un nivel primar tot ceea ce a fost creat de Dumnezeu este o expresie a binelui şi a realităţii ultime a existenţei Sale. Binele ştiinţific poate fii gândit şi ca şi o expresie a realităţii existenţei lui Dumnezeu. Existenţa lui Dumnezeu se defineşte ca şi binele ultim sau binele deplin. Ce defineşte cel mai mult binele ştiinţific? În primul rând este bine să fim conştienţi că ştiinţificul este una dintre multiplele dimensiuni ale binelui. Sunt foarte mulţi care nu cred acest lucru. Binele ştiinţific este după cum am spus de mai multe categorii: fizică, chimică, cuantică, socială, electronică, tehnică, cibernetică şi alte ştiinţe. Toate acestea le putem considera ca şi dimensiuni generice ale binelui. Lumea de azi ne învaţă să avem o imagine mică sau limitată referitor la ceea ce înseamnă binele.

Binele ştiinţific după cum am spus este o noţiune dominantă în lumea de azi. Acest bine este din nefericire interpretat şi „adaptat" la modul în care gândeşte omul din zilele noastre. Ceea ce este eronat în ceea ce priveşte concepţia binelui ştiinţific este că acest bine nu este din fericire interpretat în sens originar după cum l-a creat sau lăsat Dumnezeu. Binele este am putea spune energia lui Dumnezeu, sau energia prin care Dumnezeu operează în această lume. Ştiinţific şi teologic nu poate exista o cunoaştere a lui Dumnezeu în afara noţiunii de bine. Sunt foarte mulţi care spun că realitatea ştiinţifică este suficentă pentru a ajunge să Îl cunoaştem pe Dumnezeu.[27] Ştiinţa se bazează foarte mult pe faptul că cunoaşterea lui Dumnezeu este mai mult un fel de realitate intelectuală şi nu foarte mult o realitate palpabilă. Mai multe curente filosofice şi religioase ale trecutului au dezvoltat acest

[27] Iustin Popovici, *Cunoaşterea lui Dumnezeu: Macarie al Egiptului, Isaac Sirianul, Sim eon Noul Teolog* (Lausanne, 1988).

gen de gândire şi de raportare la trecut şi la existenţa sa. Binele ştiinţific este de cele mai multe ori un bine intelectual şi un bine gnostic. Binele intelectual şi binele gnostic este şi el un bine care din mai multe puncte de vedere este cât se poate de profund şi de amplu. Binele intelectual se manifestă prin disciplina minţii. Sunt foarte mulţi oameni cerebrali care văd binele ca şi pe o realitate profund spirituală.

Intelectul şi mintea umană sunt şi ele expresii ale binelui. Acest bine pe care fiecare dintre noi îl percepem într-un anume fel este cât se poate de mult variat şi de complex. Binele în sine nu este de natură panteistă ci este fără de nici o îndoială un bine cât se poate de real şi de profund. Profunzimea binele este fără de nici o îndoială un lucru pe care foarte puţini îl remarcă. A vedea binele ca şi o expresie a multiplicităţii este un lucru cât se poate de profund. Binele este o noţiune care după cum am spus este extrem de neglijată şi uitată în lumea de azi. Lumea noastră este fără doar şi poate cât se poate de profund ancorată în lumea spirituală.

Binele ştiinţific este fără de nici o îndoială un bine suprem care nu are de a face cu nimic din această lume şi nici cu existenţa ei. Lumea noastră este fără de nici o îndoială o lume care a fost menită să fie un exponent al binelui şi care să slujească binele. Binele este în acest sens o descătuşare de energii multiple dintre care unele sunt de natură fizică, altele de natură spirituală, altele de natură mecanică, altele de natură gnostică şamd. Binele este după cum am spus o noţiune mult mai complexă şi din acest punct de vedere cât se poate de eronată. Realitatea ultimă a binelui este prin urmare cât se poate de amplă şi de profundă. Poate ar trebui să scriem mai multe imnuri despre bine. De fapt această carte este nimic mai mult sau mai puţin decât o odă adusă binelui. Binele este fără nici o îndoială ultima realitate a binelui. Binele ne ţine pe toţi legaţi de Dumnezeu şi ne învaţă cine este Dumnezeu. Binele ştiinţific este o noţiune în expansiune. Ţinem să exprimăm în rândurile care urmează că binele este cel care ne oferă contururile a ceea ce am putea denumii o personalitate profundă. Binele v-a continua să existe şi să fie o noţiune cât se poate de profundă din toate punctele de vedere. Binele profund şi deplin este binele plenar care după cum am spus este de natură religioasă. Binele ştiinţific de cele mai multe ori îi dă un sentiment de realizare şi de împlinire omului. Aviaţie, navigaţie pe mare şi oceane, transporturi, automobile de mare viteză sau elicoptere, toate îi conferă omului contemporan un sentiment de realizare şi de împlinire. De cele mai multe ori, omul contemporan vede binele ca şi un fel de împlinire imediată prin tehnică şi tehnologie. Tehnologia este ceva care fascinează lumea contemporană. Omul se simte fascinat de tehnică care îi dă un simţ al avansării şi al înaintării. Binele este dincolo de toate ceea ce se cuprinde în conceptul ştiinţific. Ştiinţele sunt cele care ne fac să ne ridicăm la măsuri cât se poate de corespunzătoare pentru vremurile în care trăim. Mai multă lume crede că avansarea sau evoluţia ştiinţifică este un lucru care ne v-a duce în spre o realitate care trece dincolo de bine. Sunt unii care cred că ştiinţele ne vor duce dincolo de bine şi de rău. Acest lucru este o mare eroare sau înşelăciune. Binele este fără de nici o îndoială un lucru care ţine foarte mult de realitatea ultimă a existenţei şi a lumii în sine. Binele este evolutiv sau el poate să crească. De cele mai multe ori binele este un lucru care se amplifică pe fondul găsirii sensului şi a modalităţilor de expansiune a cunoaşterii. Sunt mulţi care cred că binele este o noţiune care ţine exclusiv de lumea sau de fenomenul cunoaşterii. Lumea cunoaşterii este fără doar şi poate ceea ce ţine de realitatea ultimă a existenţei şi a vieţii. Lumea este prin sine ceea ce am putea denumii o realitate care ţine de lumea religioasă. Lumea religioasă este fără doar şi poate ceea ce am putea denumii singura modalitate care ne realizează şi

ne împlineşte. Omul se simte împlinit în bine şi se simte golit sau efemer când este adept al răului. Omul însă se poate pervertii şi astfel el ajunge să eşueze ca să realizeze ceea ce am putea denumii realitatea ultimă a chemării sale existenţiale şi vocaţionale. Vocaţia ultimă a omului este în spre bine, dar acest bine nu trebuie să fie exclusiv ştiinţific. Sunt foarte mulţi adepţi ai binele ştiinţific. Ceea ce nu este ştiinţific nu este bine.[28]

Prin urmare ştim că există un bine ştiinţific şi cum se manifestă el. Omul a voit de mai multe ori să caute binele. Unii au crezut că binele este departe în univers în timp ce alţii au crezut că binele este aproape în materie şi l-au căutat cu microscopul. Căutarea binelui este un lucru de mai multe ori inerent şi subconştient fiinţei umane. Binele ştiinţific de mai multe ori îl face fericit pe om şi îl duce la un fel de stare de emoţii şi de mari speranţe. Ştim că binele este o realitate cât se poate de amplă şi de profundă care are de a face cu ceea ce am putea denumii realitatea ultimă şi finală a existenţei. Fiinţa umană este o fiinţă care la începuturile existenţei se află în procesul de înţelegere a binelui şi a ceea ce este el. Apoi acest bine este prelucrat şi amplificat de om şi de existenţa sa. Binele prin urmare este în mod deplin o realitate ştiinţifică. Accentul pe care lumea îl pune în zilele noastre pe realitatea ultimă a binelui este din acest punct de vedere cât se poate de mult accentuată în vremurile şi zilele noastre. Binele este un lucru şi o realitate care de mai multe ori poate îmbrăca o formă ştiinţifică. În acest sens putem vorbii câteva cuvinte despre arhitectură. Arhitecţii sunt cei care sunt chemaţi să modeleze locuinţele şi oraşele noastre. Putem spune că şi acest lucru este o expresie a binelui şi a tot ceea ce este bine. Arhitectura a avansat foarte mult începând cu secolul al XX-lea. Unii cred că cea mai de sus realizare arhitectonică sau culmea arhitecturii sub blocurile zgârie nori. Apoi se fac tot felul de clădiri şi de construcţii cum ar fii parcări etajate, parcări subpământene, săli de spectacole, teatru şi operă. S-au făcut mai multe avansări în arhitectură şi trebuie să ţinem cont de acest lucru. Mai multă lume vede în arhitectură o modalitate de a aduce sau a crea binele colectiv sau binele generic. Binele este o noţiune care de cele mai multe ori este aproape de lumea arhitecţilor. Arhitectura şi ea la un sens generic poate fii văzută ca şi o exprimare a binelui. De ce să nu spunem că mai toată lumea este în căutarea binelui. Faptul că binele nu este de mai multe ori exact cum există el în imaginaţia celui care caută, a dus în cele din urmă la mai multe forme sau modalităţi de exprimare acestor căutări. Am mai spus şi am mai arătat că omul în mod real caută şi este în cercetarea binelui. Fiinţial binele este ceea ce defineşte realitatea ultimă a omului şi a existenţei.

Fiecare dintre noi avem o noţiune sau o modalitate de a înţelege binele. Pentru unii, binele este natura şi frumuseţea ei, pentru alţii binele este familia şi viaţa de familie şi pentru alţii binele sunt descoperirile şi invenţiile ştiinţifice. Zilele noastre sunt zile în care binele este una dintre cele mai conteste noţiuni. Pe meridianele globului mulţi nu mai cred în noţiune de bine şi nici în implicaţiile ei. Binele aduce tot ceea ce există din nefiinţă la fiinţă şi este cel care oferă substanţă lumii noastre. Ne ridicăm din ce în ce mai puţin problema binelui. La fel de bine fiecare credem că binele perceput din punct de vedere individual este adevăratul bine. Binele de mai multe ori la fel ca şi binele ştiinţific şi el se măsoară în mai multe grade şi forme. Binele ştiinţific este o noţiune pe care mai mulţi încearcă să o monopolizeze sau o stăpânească. Binele în esenţa lui ultimă nu pot fii controlat. El poate fii doar perceput şi asimilat. Binele prin urmare este o noţiune amplă pe care mai mulţi dintre noi o simţim şi o experimentăm cât se poate de variat şi de complex.

[28] William Ockham, *Despre universalii*, Editura Polirom, Iaşi, 2004.

Binele este realitatea ultimă a fiinţei şi ceea ce defineşte conturul a ceea ce suntem şi reprezentăm ca şi persoane. Invenţiile de mai multe ori au ridicat noi înţelegeri şi dimensiuni în problema binelui. Binele a devenit o realitate care ne stăpâneşte şi de defineşte. Abdicarea de la bine înseamnă a renunţa la înseşi fiinţa noastră ultimă sau la realitatea noastră ultimă a ca şi persoane.

Binele ştiinţific este un bine care v-a continua să ne descopere noi şi noi faţete şi grade de înţelege în realitatea ultimă a existenţei. Dar trebuie să fim conştienţi că de la începuturile lumii şi ale umanităţii binele v-a continua să existe la fel de mult şi la fel de bine fără să fie nici un fel de mutaţie şi de schimbare în ontologia lui. Binele şi mai precis binele ştiinţific nu este panteist, adică el nu este de aceiaşi natură cu lumea, omul şi universul. Binele este realitatea care ne defineşte ca şi entităţi şi ca şi existenţe. Binele mai este mai mult un atribut fundamental al lumii şi al universului. Ni se spune foarte bine că Dumnezeu tot ceea ce a creat a creat bine. Dar criteriul ultimă de evaluare al binelui rămâne Dumnezeu. Sunt foarte mulţi care susţin că deşi Dumnezeu a creat universul bun el rămâne un univers care este prin sine criteriul al binelui. Binele este mai mult decât orice ceea ce am putea denumii o realitate care ţine de existenţa ultimă şi finală a universului. Universul este prin sine ceea ce am putea denumii definiţia supremă a binelui. El este creat ca şi existenţă a lui Dumnezeu. Universul tot este o manifestare a binelui. Din acest punct de vedere binele este ceea ce am putea realitatea ultimă a existenţei şi a tuturor ştiinţelor.[29]

Un alt fel de bine ştiinţific este binele medical. Acest bine medical este şi el tot un bine ştiinţific şi de mai multe ori este legat de evoluţia şi descoperirile în plan tehnologic în medicina din zilele noastre. Se ştie că Hipocrate a fost întemeietorul medicinei moderne sau contemporane. Medicina a făcut mari avansuri de la Hipocrate care este considerat părinte ale medicinei. Medicina este o altă ramură sau o altă latură a binelui ştiinţific. Medicina este şi ea o parte a binelui ştiinţific şi ea are menirea de a îl face pe om sănătos şi de a îi mării şansele la sănătate. Sănătatea este starea prin care omul se simte bine sau este într-un organism funcţional. Medicina ca şi ştiinţă este şi ea parte din binele care se leagă de Dumnezeu. Din mai multe puncte de vedere binele este cât se poate de mult perceput de unii ca şi o noţiune medicală. Binele medical este pentru mai mulţi un fel de bine care ţine de starea de bună dispoziţie a omului. Medicina este însă o ştiinţă în expansiune. De la an la an apar noi şi noi medicamente şi aparatură şi tehnică medicală. Toate acestea sunt cele care ne conturează perspectivele unui anume fel de relaţie cu ştiinţa. Binele medical este un bine ştiinţific. Acest gen de bine este fără de nici o îndoială un bine care interesează foarte mult pe omul modern. Acest om este de mai multe ori extrem de preocupat de condiţia sa medicală. Medicina ne oferă mai multe perspective şi orizonturi ştiinţifice. Lumea medicală este compusă din mai multe secţiuni sau secţii. Sunt medici care mai multă vreme au încercat să perfecţioneze lumea medicală prin faptul că au salvat nenumărate vieţi omeneşti. Medici şi medicina în mare sunt în slujba binelui. Acest lucru

[29] Din nefericire sunt mai multe forme de manipulare ştiinţifică a binelui. Acest forme de manipulare de mai multe ori aduc omenirea după cum am mai demonstrat la concluzia că binele este o realitate exclusiv ştiinţifică. Manipularea ştiinţifică se face pe mai multe fronturi şi în cele mai multe cazuri duce la negarea existenţei lui Dumnezeu. Un astfel de caz de manipulare ştiinţifică a binelui şi a adevărului a apărut în lumea ştiinţifică din secolul al XIX-lea când s-au lansat mai multe teorii evoluţioniste în care universul nu este produsul voinţei lui Dumnezeu ci rezultat al hazardului sau a ceea ce ştiinţa denumeşte ca şi Big bang. Există din nefericire mai multe tehnici de manipulare a maselor. Aceste tehnici sunt bazate pe principiul disimulării binelui. Raymond Batina, *Binele public: teorii şi evidenţe* (Berlin, 2005).

este de remarcat şi apreciat însă nu trebuie să uităm faptul că binele medical este un bine ştiinţific. Binele ştiinţific este din acest punct de vedere cât se poate de mult un bine aflat în continuarea unor noi identităţi. Trebuie prim urmare să fim recunoscători medicilor care şi-au dedicat viaţa şi eforturile lor de a ajunge la ceea ce am putea denumii perfecţiunea medicală. Binele medical este o noţiune care are ample implicaţii din punct de vedere ştiinţific şi din punct de vedere uman. Mai multe lume consideră că avansarea medicini este un lucru care ne face să aveam mari speranţe pe viitor.

Din acest punct de vedere ştim că binele ştiinţific este cât se poate de profund şi de am amplu. Tehnicile medicale au progresat şi au avansat foarte mult în ultimii ani şi în special în secolul al XX-lea. La ora actuală, la începutul secolului al XXI-lea sunt foarte mulţi cei care contestă autenticitatea binelui medical. Binele medical este fără doar şi poate ceea ce am putea denumii o expunere cât se poate de sistematică a realităţii ultime a omului şi a existenţei sale. Existenţa omului este fără doar şi poate ceea ce am putea denumii un simţ ultim al realităţii şi al comuniunii. Binele medical este prin urmare o constantă în civilizaţia şi în formarea omului în mare. Din toate epocile omul a voit să fie cât se poate de mult cu o sănătate deplin. Binele a ajuns de mai multe ori să fie asimilat cu sănătatea şi cu bunăstarea omului. Binele medical este din acest punct de vedere cât se poate de exploatat. Ceea ce s-a remarcat cu fiinţa umană este că de cele mai multe ori omul ajunge să aprecieze sau să simtă binele medical numai după ce nu îl mai are. Din acest punct de vedere trebuie să fim cu sufletul alături de medicii şi studenţii de la medicină care îşi vor dedica viaţa lor pentru binele şi sănătatea noastră. Medicii au fost cu noi de cele mai multe ori în cele mai dificile momente ale vieţii noastre: fie la stomatolog când ne-au durut dinţii, fie în salonul de spital când am fost bolnavi sau fie când am fost suferinzi. Binele medical este un bine care este în expansiune şi continuă să fie şi v-a fii aşa şi trebuie să încurajăm acest lucru. Medicina este o ştiinţă fascinată care continuă să ne fascineze şi să ne atragă. Binele medical este o noţiune care continuă să ne deschidă noi şi noi orizonturi şi trebuie să fim cât se poate de conştienţi de acest lucru. Binele medical, fie că este ortopedie, interne, stomatologie, oftalmologie sau cardiologie este un bine pe care trebuie să îl susţinem. El face parte din categoria ultimă a existenţei omului.[30]

Pe lângă binele medical o altă noţiune de bine este binele antropologic care şi el este un bine de natură ştiinţifică. Antropologia este ştiinţa care studiază omul cu tot complexul său de stări şi de fapte care îi definesc existenţa şi viaţa. Antropologia este un fel de ştiinţă care în renaşterea italiană s-a definit ca şi umanism şi care a trecut prin mai multe grade sau mai multe stadii. Unii savanţi au ajuns la concluzia că tot ceea ce ţine de om este bine sau o expunere a binelui.[31] Binele este prin urmare o realitate care ţine şi de antropologia fiindcă omul este singura fiinţă de pe pământ care are puterea de a conştientiza binele. Restul fiinţelor care există pe pământ simt binele dar nu îl conştientizează. Este foarte bine să menţionăm că starea de bine sau existenţa binelui este un lucru care este conştientizat fiindcă şi animalele trăiesc starea de bine dar într-un mod inconştient. Binele este prin

[30] Binele medical după cum am spus este o noţiune care nu se bazează religios ci ştiinţific. Sănătatea omului este un dar de la Dumnezeu. Revelaţia biblică ne-a demonstrat de mai multe ori că Dumnezeu dispune necondiţionat de sănătatea omului. Atunci când Iov a fost ispitit de Dumnezeu, sănătatea lui a dispărut. A se vedea Moshe Harbertal, *Problema răului şi cartea lui Iov* (Canada, 2004).

[31] Protagoras din Abdera a fost cel care a susţinut că „omul este centrul universului" sau „omul este măsura tuturor lucrurilor." Acest lucru a fost foarte mult susţinut de antropologie. Dar nu toţi antoprologii au susţinut acest lucru, unii fiind mult mai moderaţi în ceea ce îl priveşte pe om şi existenţa sa. Guthrie, W. K. C, *Protagoras din Abdrea: omul şi măsura sa* (Brill, 2013).

urmare o stare conştientă şi de mai multe ori noi îl luăm gratuit şi el devine o stare inconştientă a existenţei omului. Antropologia este o ştiinţă care are mai multe lucruri în comun cu filosofia dar nu este înseşi filosofia. Tot ceea ce ţine de condiţia omului ca şi fiinţă creată de Dumnezeu cu toate problematicile lui ţine de antropologie. S-a vorbit de mai multe ori despre binele antropologic fie deschis sau camuflat. Acest bine antropologic poate de mai multe ori să primească denumiri şi modalităţi de interpretare diferite. Acest bine antropologic poate fii un bine public, un bine comunitar, un bine administrativ sau un bine principia. Binele antropologia după cum am spus are mai multe forme de manifestare dar dintre toate aceste forme probabil cel mai important este binele pe care omul îl experimentează în faţa lui conştientă. Omul ajunge să fie conştient de rolul şi funcţia binelui când devine conştient de el şi de funcţia lui.

Ceea ce este cel mai trist este că foarte mulţi nu au foarte bine definită noţiunea de bine. La fel, sunt mulţi care sunt confuzi în ceea ce priveşte existenţa binelui. Fumătorul poate denumii binele atunci când fumează o ţigară, beţivul poate denumii binele atunci când este sub influenţa alcoolului, consumătorul de droguri atunci când consumă drogul, perversul atunci când îşi găseşte plăcerea sau vitezomanul atunci când accelerează pe contrasens şi îl face pe cei din jurul său să palpite. Toate aceste lucru rele se prezintă ca şi bine. De fapt răul este o imitaţie a binelui. Trebuie însă să fim conştienţi că nu toţi au capacitatea de a ajunge la o viziune şi înţelegere profundă asupra binelui. Din acest punct de vedere binele este o noţiune care adresează o invitaţie celor care sunt dornici de a se avânta în investigaţia. Dacă binele este sau nu de natură ştiinţifică este un lucru care mai mulţi dintre noi nu avem nici un răspuns. Binele este ştiinţific dar nu numai. Putem vedea că binele ştiinţific are mai multe forme multiple. Aceste forme sunt complementare una alteia dar ele se pot şi nega una pe alta. Binele antropologic ne face să ne ridicăm problema omului în mare. Este omul o fiinţă bună prin natura sa? La fel de bine ne mai putem întreba dacă omul este deplin şi profund legat de existenţa binelui şi a modului de fiinţare a binelui?

Mai mulţi consideră că binele este doar o aparenţă sau un atribut ficţional al existenţei, lumii şi a fiinţei. După cum am spus această carte nu este o teorie a binelui. Ea este o carte care se vrea mai mult o meditaţie despre bine şi problema binelui. Noţiune simplă şi aparent lipsită de semnificaţii şi de importanţă, binele este o noţiune care a fondat lumea noastră.[32] Binele prin urmare este cât se poate de mult o realitate ştiinţifică care este conştient sau inconştient de mii şi sute de mii de savanţi. Ştiinţa şi ştiinţele au ignorat de mai multe ori că ele sunt pune în slujba binelui. Doar că antropologic acest bine a ajuns să fie cât se poate de mult inconştient, ignorat sau răstălmăcit. Mai multe lume nu crede de fapt într-o existenţă a binelui. Binele este privit ca şi o existenţă impersonală sau mai mult un fel realitate ultimă care antropologic ne duce în spre noi dimensiuni în raportarea la existenţa umană. Binele ne pune în legătură cu realitatea ultimă care este Dumnezeu. Binele este astfel sursă a existenţei şi a vieţii în mare. Viaţa şi binele cum le vedem azi sunt forme sau modalităţi de exprimare ale binelui. Binele este o taină care se amplifică şi se extinde în funcţie de cel care o asumă. Binele ne oferă la toţii ceea ce avem nevoie pentru a exista. Acest bine poate sau devenii etern. Binele este chemat să se eternizeze sau să devină cât se poate de mult o lucru sau o entitate eternă. Binele ne cheamă la o înţelegere transcendentă a existenţei şi a lumii care ne duce cu gândul la Dumnezeu care este autor al existenţei şi al creaţiei. Creaţia în sine este ceea ce am putea denumii realitatea ultimă a

[32] Mai mulţi lingvişti sunt de părere că în limba engleză, termenul de Dumnezeu, God, este o prescurtare de la termenul de good, bine. În acest sens Dumnezeu şi binele sunt puşi într-o relaţie de unire şi de apropiere.

binelui. Creaţia şi universul sunt manifestări extreme a existenţei lui Dumnezeu. Binele iasă din Dumnezeu şi este realitatea sau entitatea cea mai apropiată de fiinţa şi de existenţa lui Dumnezeu. Existenţa lui Dumnezeu se manifestă astfel prin mai multe feluri sau mai multe modalităţi de manifestare.

Binele ştiinţific după cum am spus, este un bine care fondează mai multe ştiinţe care au în vedere avansarea şi edificarea omului. Acest bine este în special de natură intelectuală şi gnostică. Binele gnostic este din acest punct de vedere binele ştiinţific doar că el abordează mai mult partea teoretică a binelui. Binele nu este teoretic ci întotdeauna se manifestă prin fapt sau lucruri concrete şi reale. În binele religios omul posteşte, se roagă se spovedeşte, face pelerinaje şi merge la biserică. Toate acestea sunt lucruri bune. În binele ştiiţific însă omul nu face binele religios ci binele ştiinţific se manifestă în alte forme: studiu, erudiţie, scris, cercetare intelectuală şi ştiinţifică, munca de laborator sau invenţii noi. Binele aduce întotdeauna o mulţumire, o satisfacţie sau o împlinire omului. Răul nu face acest lucru ci mai mult doar îi robeşte şi îl distruge pe om. Satisfacţia pe care o oferă răul: criminalul atunci când curmă o viaţă, violentul când dă curs sentimentelor sale violente, lacomul atunci când dă curs simţămintelor sale de lăcomie sau tiranul atunci când îşi tiranizează ţara sau populaţia; este prin urmare o satisfacţie aparentă şi de suprafaţă. În sine, asemenea faraonului egiptean, omul care nu lucrează răul se împietreşte şi devine imun la existenţa şi al problematica binelui. Mai multă lume a obiectat faptul că binelui şi mai ales binelui ştiinţific nu i se găseşte o altă alternativă. Alternativa binelui nu este însă răul ci este fără doar şi poate complexitatea binelui. Mai mulţi au obiectat că binele este tiranic fiindcă nu există decât alternativa răului. Acest lucru este însă fals fiindcă ştim foarte bine că binele este o realitate care are de a face foarte mult cu înseşi existenţa omului. Omul nu ar fii putut şi nici nu poate exista afară din cadrele şi noţiunea binelui.[33] Ceea ce voim cel mai mult să arătăm în acest volum este faptul că foarte puţini îşi mai ridică în zilele noastre problema binelui din punct de vedere ştiinţific. Ştiinţele sunt în căutarea binelui dar acest bine după cum am arătat de mai multe ori este prezentat şi definit în modul şi în tipologii care sunt departe de sursa ontologică sau existenţială a binelui: Dumnezeu.

Binele ştiinţific trebuie să fie fondat pe necesitatea existenţei lui Dumnezeu. Existenţa lui Dumnezeu se manifestă prin fiinţarea binelui şi a modului Său de fii. Criteriul ultim de evaluare a binelui este fără doar şi poate Dumnezeu. Sunt foarte mulţi care spus că avansarea şi evoluţia sunt criteriul ultim al binelui. Actul ultim al binelui estet doar şi poate ceea ce am putea denumii edificarea şi bunătatea omului şi a umanităţii. Există un bine universal care şi el ţine foarte mult de binele ştiinţific. Grecii antici denumeau acest bine καθολικος αγαθος. Binele ştiinţific după cum am spus este din mai multe punct de vedere un bine care aspiră sau se voieşte a fii universal. Acest gen de gândire a devenit o religie în special în Italia care este o ţară catolică sau universală. Binele ştiinţific este fără doar şi poate un bine universal fiindcă atunci când el se voieşte a fii în folosul şi slujba omului, devine comun pentru obişnuit pentru mai mulţi. Binele universal este binele care se ridică de la starea de percepţie individuală şi se uneşte sau contopeşte cu o viziune generică sau universală. Binele universal după cum am spus este un bine ştiinţific şi este bine să avem lucru foarte clar. Vremurile noastre sunt vremuri în care după cum am spus, binele este certificat pe criterii universale. Probabil că o altă versiune sau variantă a binelui universal

---

[33] La prima vedere nu este nimic atrăgător sau surprinzător în noţiunea binelui. Am prezentat aici că binele este o noţiune complexă şi profundă. A se vedea şi Boeţiu, *Despre binele suprem,* (Institutul pontifical: Roma 1987).

este binele social sau binele sociologic. Există o altă percepţie sau o altă modalitate de percepe binele din acest punct de vedere. Masele largi de oameni ajung de mai multe ori la concluzia că binele individual sau binele privat nu este identic cu binele universal. Din acest motiv mai multe întâlniri ale maselor de oameni se finalizează în violenţă şi ură. Binele însă este perceput în zilele şi vremurile noastre de cele mai multe ori ca şi o experienţă sau o realitate computerizată. Tot ceea ce este computerizat şi prins în ecrane este de mai multe ori un bine. Acest bine se manifestă prin mai multe modalităţi de exprimare şi de raportare la existenţa cotidiană. Binele mediatic este şi el un bine care are parametrii lui de percepţie. Mai toate ziarele, radioul, televiziunea şi jurnalismul în general au o anumită metodă de a percepe şi de a interpreta binele. Binele este fără de nici o îndoială ceea ce am putea denumii şi o expresie a jurnalismului. Sunt jurnalişti care sunt aprigi apărători şi luptători ai binelui. Pe aceşti jurnalişti îi vedem că de mai multe ori îşi riscă viaţa mergând în locuri cu ameninţări teroriste sau pe câmpul de război. Jurnaliştii şi jurnalismul de mai multe ori este un fel de slujire a binelui şi a modalităţilor de realizare a binelui. Exemple de jurnalişti extraordinari sunt mult prea multe ca să le putem enumera pe toate. Ei se vor recunoaşte în aceste rânduri şi vor realiza aprecierea noastră mutuală. Binele jurnalismului este cel care are menirea de a ne informa despre ceea ce are loc în lumea din jurul nostru. De mai multe ori însă jurnaliştii ne dezinformează şi în acest sens ei abdică de la slujirea binelui.

Acest capitol s-a voit o privire de ansamblu sau generică referitor la ceea ce înseamnă binele din punct de vedere ştiinţific. Acest bine ştiinţific noi l-am văzut şi l-am descoperit de mai multe ori. El este un bine creativ şi un bine generic care este extrem de productiv. Evoluţia ştiinţifică este o manifestare dinamică a binelui. Binele de duce în spre Dumnezeu deşi de mai multe ori acest lucru se produce ştiinţific. Sunt foarte mulţi savanţi şi oameni de ştiinţă care au ajuns la Dumnezeu pe cale ştiinţifică. Acest lucru este bun dar el este inferior raportării la Dumnezeu şi la existenţa Sa din punct de vedere religios.

CAPITOLUL AL IV-LEA

BINELE DIN PUNCT DE VEDERE ARTISTIC

Artele sunt cele care ne oferă ceea ce am putea denumii o definiţie a frumosului. Frumosul stă însă într-o strânsă legătură cu binele şi din acest motiv v-a fii nevoie să vorbim mai întâi despre relaţia dintre frumos şi bine. În timp ce din punct de vedere artistic un lucru sau o persoană bună trebuie să fie neapărat şi frumoasă, un lucru sau o persoană rea trebuie să fie neapărat urâtă. Acesta este principiul prin care se defineşte binele din punct de vedere artistic. Adevărul este că o persoană a binelui sau un lucru al binelui nu trebuie să fie neapărat şi frumoasă. Faptul că o persoană nu este frumoasă nu înseamnă că ea este urâtă. Lumea artelor şi-a propus să studieze problema frumosului. Astfel artele au fost grupate în 7 mari categorii: arhitectură, pictură, muzică, fotografie, sculptură, teatru şi cinematografie. Oricum mai sunt şi alte arte care nu au fost grupate în această categorie cum ar fii dansul, grafica sau animaţia.[34] Ceea ce vom insista mai mult în rândurile care vor urma este relaţia dintre frumos şi bine. Sunt foarte mulţi în lumea artelor care spun că tot ceea ce este frumos este şi bine şi nu poate exista bine afară din noţiunea de frumos. Acest lucru este adevărat, există o puternică legătură între bine şi frumos dar ceea ce este şi mai important este să remarcăm că binele este o noţiune mult mai complexă decât frumosul.

[34] Gilbert Seldes, *Cele şapte arte,* (Toronto, 2001).

Am vorbit în capitolul anterior este binele matematic, sau despre faptul că există o noţiune de bine matematic. Acest bine nu este frumos din punct de vedere artistic dar trebuie să remarcăm că binele matematic este frumos din punct de vedere ştiinţific şi intelectual. Binele este întotdeauna frumos dar el şi mai mult decât frumosul. Acest lucru ne face să ne gândim la relaţia dintre arte şi ştiinţe. Noţiunea de bine este percepută în arte ca şi noţiunea de frumos. Frumosul este o altă faţetă sau un alt aspect al binelui. Frumosul şi binele sunt două noţiuni care sunt în competiţie în lumea artelor. Artistul este chemat să ştie foarte bine care este legătura sau care este conecţia dintre bine şi frumos. Sunt foarte mulţi artişti care cred că binele se defineşte exclusiv pe criteriile frumosului şi ceea ce este afară din frumos este rău. Arta însă operează de cele mai multe ori cu noţiunea de frumos estetic. Ori există mai multe categorii de frumos: frumosul moral, frumosul ştiinţific, frumosul fizic sau frumosul intelectual. Noţiunea de frumos este percepută în cazul artelor ca şi fiind stric de natură esenţială.

Slujitorii artelor sunt artiştii. Ei se împart în mai multe categorii: muziceni, pictori, actori, sculptori, arhitecţi sau fotografi. Toţi aceştia sunt oameni care propriu zis se află în căutarea sau în explorarea frumosului. Fiindcă în căutarea şi explorarea frumosului ei sunt prin urmare şi în căutarea şi explorarea binelui. Binele pentru artişti este de cele mai multe ori o noţiune care are de a face cu esteticul. Ce este esteticul? Esteticul este ceea ce are un contur sau forme plăcute din punct de vedere exterior, fie că este o pictură, o sculptură, sau în cazul muzicii esteticul este ceea ce este plăcut urechii. Cinematografia şi ea are o viziune estetică a binelui. Tot ceea ce este plăcut ochiului este cinematografic. La un sens generic însă, binele se exprimă prin arte şi artişti de mai multe ori. În rândurile care vor urma vom vorbii despre exprimarea binelui prin arte, dar ne vom reduce numai la cele 7 arte principale care sunt consacrate şi recunoscute de mai toată lumea.[35] După cum am arătat, formele de manifestare ale frumosului de mai multe ori sunt forme pur estetice. Esteticul este doar o parte a binelui. Binele însă prin natura sa nu este întotdeauna estetic. Un vapor, o maşină sau un avion de mare viteză nu este întotdeauna un lucru estetic. Prin urmare trebuie să spunem că binele este o noţiune care este dincolo sau transcede categoria frumosului estetic. Acest lucru este o piatră de poticnire pentru mai mulţi artişti care consideră că pornografia de exemplu este o artă. Sunt mai mulţi artişti care consideră acest lucru şi din nefericire pornografia este o industrie extrem de activă în zilele noastre la fel ca şi erotismul. Ori bine punct de vedere al binelui şi al moralei, pornografia şi erotismul nu este în nici un caz o artă.[36]

Artele sunt prin definiţie o ştiinţă a frumosului. Artele sunt cele care îl înnobilează pe om şi îl duc pe om în spre o dimensiune superioară a existenţei şi a lumii. Lumea artelor

---

[35] În Japonia de exemplu, arta de a face buchete de flori sau a ornamenta cu flori este considerată o artă. Termenul japonez pentru această artă este de ikebana. Ikebana nu este însă o artă în cultura şi civilizaţia europeană. Astfel de cazuri de arte care sunt prezente numai într-o anumită ţară sau regiune sunt prezente şi în alte colţuri ale lumii dar aici vom vorbii numai despre cele 7 arte care au fost consacrate ca fiind universale sau recunoscute de toată lumea.

[36] Am voi să arătăm aici că în special în industria cinema şi în cinematografie în mare, pornografia este la mare cinste. Anual se produc câteva mii dacă nu mai multe producţii cinematografice cu caracter pornografic. Acest producţii deşi sunt extrem de bine realizate unele dintre ele, îndeamnă privitorul la un comportament lasciv şi unele sprijină practicarea homosexualităţii sau a lesbianismului. Vedem aici această distincţie care am arătat-o mai sus: că ceea ce este estici nu este neapărat bun. Acest lucru face ca în specia cinematografia să fie deschisă în spre această mare înşelăciune a pornografiei şi a erotismului. Pornografia şi erotismul sunt în cele din urmă realităţi distructive fiinţei umane, degradându-o la nivelul primar de necuvântătoare.

însă este din mai multe punct de vedere o lume confuză referitor la care este diferenţa dintre bine şi rău. Binele şi răul sunt două noţiuni care sunt cât se poate de antagonice. De mai multe ori răul se prezintă ca şi bine şi acest lucru este cât se poate de evident. Din acest punct de vedere artistul se cuvine să ştie că binele nu este o noţiune exclusiv estetică. Sunt foarte mulţi care cred că noţiunea de bine este una cât se poate de estetică şi cât se poate de externă. Esteticul este doar o trăsătură externă a binelui. După cum am spus, binele are mai multe funcţii interne care sunt cât se poate de profunde şi care nu sunt numai de natură estetică. Din acest punct de vedere este bine să ştim că binele poate fii estetic şi el poate să nu fie estetic. Esteticul este o noţiune care contribuie la realizarea binelui dar el nu defineşte deplin binele în sens ultimă şi profund. Estetica este un alt aspect al binelui şi el se defineşte pe contururile a ceea ce am putea denumii teoria frumosului. Ceea ce este cel mai important de arătat este că de mai multe ori frumosul a fost interpretat şi conceput cât se poate de diferit de mai multe epoci al istoriei. Antichitatea a avut un anume fel de a concepe frumosul, evul mediu a avut un alt fel de a concepe frumosul şi lumea de azi are un alt fel de a concepe frumosul. Concepţiile despre frumos sunt concepţii artistice dar ele nu sunt cât se poate de mult constante. Binele este o noţiune care după cum am spus contextul este identic cu frumosul. Frumosul însă de mai multe ori poate să nu fie identic cu binele. De exemplu un om poate fii frumos trupeşte sau extern dar acest lucru nu înseamnă că el este şi un om bun. Sunt mai multe cazuri de acest gen. De mai multe ori răul poate lua o formă externă a binelui pentru a seduce şi a înşela trebuie să ştim că răul nu este niciodată frumos. Binele are şansa de a fii un bine atât extern cât şi intern ceea ce răul nu are. Binele şi frumosul sunt două noţiuni sinonimice dar ele nu sunt neapărat opuse când sunt luate împreună cu răul şi urâtul. Aceasta fiindcă după cum am spus lumea artei este de mai multe ori de aspectul estetic sau extern al binelui. Sfinţii părinţi şi autorii biblici ne spun că cel răul după nevoie poate lua înfăţişarea unui înger de lumină deşi el este domn al iadului şi al tenebrelor. Lumea artelor a fost de mai multe ori sedusă la calea răului, sub aparenta înfăţişare a binelui. Răul poate lua chipul unui bine seductiv. De mai multe ori binele ni se prezintă ca un chip mai puţin atractiv. Artistul trebuie să aibă o viziune cât se poate de profundă a lumii şi a universului şi el trebuie să aibă făcută demarcaţia dintre bine şi rău cu mult înainte de a face demarcaţia dintre frumos şi urât. Binele şi frumosul sunt două noţiune cât se poate de similare dar de mai multe ori binele poate fii interiorizat. S-a vorbit de o dimensiune internă a binelui şi de ceea ce înseamnă ea pentru om.

În rândurile care vor urma vom vorbii mai multe despre realitatea ultimă a binelui în principalele cele 7 arte ale lumii. Aceste rânduri vor fii un fel de sumarizate a modului în care ele 7 arte fundamentale ale umanităţii exprimă binele şi cum îl definesc ele. Binele are şi el mai multe înţelegeri şi reprezentaţii din punct de vedere artistic şi au fost foarte mulţi artişti care au încercat cu puterilor să exprime binele şi ceea ce înseamnă sau reprezentă el pentru om şi pentru umanitate.[37] Binele artistic este din mai multe puncte de vedere o noţiune care se află în permanentă schimbare şi adaptare la timpurile şi la vremurile în care trăim. Binele ne ajută să ne definim concepţiile despre realitate şi frumos. Binele şi frumosul sunt două noţiune similare şi din mai multe puncte identice. Vom prezenta în rândurile care vor urma cum este interpretat şi văzut binele în plan artistic şi cum ajung marii artişti să exprime binele.

[37] Trebuie să avem o privire pozitivă asupra aretelor şi a artiştilor care sunt din acest punct de vedere vizionari în problema bineului. Mark Olsen, *Actorul cu o mie de feţe*, (Applause, 2000).

În primul rând vom vorbii despre cum este văzut binele în arhitectură. Arhitecţii sunt cei care ne modelează locuinţele şi care ne formează oraşele şi marile metropole. Arhitectura este o artă care are mari ramificaţii şi implicaţii. Arhitecţii au proiectat şi construit temple, biserici, spitale, palate sau blocuri. Toate aceste proiecţii ale arhitecţilor sunt lucruri bune care fac viaţa omului mai frumoasă şi mai plăcută. Arhitectura creştină sau arhitectura bisericească este făcută în aşa mod în când să conveargă privitorului sentimentul măreţiei şi al splendori lui Dumnezeu atotputernicul. Dar sunt în sens larg există o arhitectură religioasă în mare este menită de a exprima sensul infinităţii lui Dumnezeu. Arhitecţii antici au făcut piramidele, zidul chinezesc, grădinile suspendate din Babilonia, Partenonul din Atena şi mai multe alte clădiri impozante care dau simţul măririi şi al grandorii. Din acest punct de vedere este cât se poate de evident că arhitectura este o modalitate de a exprima bunătatea şi realitatea existenţei lui binelui. Arhitectura a devenit din secolul al XX-lea o modalitate de a exprima binele colectiv. Foarte multe construcţii au exprimat acest sens al binelui pozitiv. Arhitecţii s-au văzut pe sine de mai multe ori cu o misiune profetică de a deschide noi perspective şi orizonturi pentru omenire. Arhitecţii şi arhitectura au modelat mai multe dintre marile noastre metropole: Atena, Bucureşti, Budapesta, Berlin, Londra, Paris, Boston, New York, Philadelphia, Detroit, Chicago, Toronto, Ottawa, San Francisco sau Los Angeles.

Arhitectura este prin urmare o realitate care vine să ne arate o altă ramură a binelui şi a modalităţii de exprimare a binelui. Trebuie să ştim şi este bine să ştim că binele în sine se poate definii şi din punct de vedere arhitectonic. Din moment ce distrugerea este ruina şi pustietatea. De ce din punct de vedere arhitectonic când mergem printre ruine simţim un sens la golului şi al pustietăţii? Arhitecţii sunt chemaţi să ne facă să avem un fel de arhitectură care să ne inspire un simţ al binelui şi al frumosului. Evul mediu ne-a dat mai multe catedrale care au rămas în istoria lumii şi a umanităţii prin frumuseţea lor. Aceste domuri sau catedrale cum sunt cele din Istambul [fostul Constantinopol], Milano, Quoln, Bonn, Paris sau Amiens, sunt fără doar şi poate exemple are frumuseţii şi a potenţialităţii arhitecturii. Arhitectura a suferit foarte multe pierderi pe parcursul timpului şi acest lucru ne face să ne aducem aminte de lupta care există între forţa constructivă şi forţa distructivă. Arhitectura construieşte în timp ce ruina distruge şi pustieşte.

Evul mediu ne-a oferit mai multe feluri de construcţii cum sunt castelele şi platele. Sunt foarte multe plate şi castele care ne-au rămas ca şi monumente istorice din evul mediu. Ele ne arată simbolic care a fost viziunea generică a vieţii şi a binelui în evul mediu. Aceste construcţii sunt demodate în zilele noastre, zile în care lumea face clădiri din sticlă şi aliaje metalice. Epoca noastră ultramodernă a renunţat de mai multe ori la genul tradiţional de construcţii din cărămidă şi ne obişnuieşte cu monoliţi de beton şi sticlă. S-a remarcat că genul contemporan de construcţii este cât se poate de gol din punct de vedere sufletesc. Oraşele noastre arată din acest punct de vedere anost şi deprimant. În Londra lângă Shard Tower, în Chicago lângă Willis Tower, în New York lângă Imperial State Building sau în Dubai unde este cea mai înaltă clădire de pe mapamond la ora actuală, omul are sentimentul colosalului şi se simte mic în faţa unei puteri arhitectonice dezlănţuite pe vertical. Această forţă arhitectonică este din mai multe puncte de vedere cât se poate de mult una care de mai multe opri apucă pe căi greşite. În anul 2001 World Trade Center s-a prăbuşit. Nu a fost numai vina teroriştilor afganistanezi ci şi a arhitecţilor japonezi care au proiectat această clădire cu 120 de etaje. Clădirea nu a avut mai nici un pilon de susţinere internă şi astfel a fost uşor să se prăbuşească. Arhitecţii trebuie să înveţe din erorile trecutului pentru ca

astfel de tragedii să nu mai aibă loc. Probabil că dacă vechiul World Trade Center avea piloni interni de susţinere ar fii fost avariat şi astăzi ar fii fost refăcut în întregime. Anul 2001 ne ridică mari semne de întrebare în ceea ce priveşte binele după cum este el conceput de arhitectură. Binele arhitecturii este un bine care după cum am spus are menirea de a face clădiri şi construcţii trainice şi rezistente şi nu atât de mult. Ceea ce contează din punct de vedere arhitectonic nu este atât de mult aspectul extern cât rezistenţa construcţie. Epoca sovietică şi comunistă a adus cu cine alt gen de arhitectură, este vorba de arhitectura comunistă sau de cea sovietică. În special estul Europei a fost cât se poate de mult experiment al acestui gen de arhitectură. Arhitectura comunistă sau sovietică era menită să arate sensul colectivităţii, dar ea era potrivnică afirmării persoanei.

Lumea arhitecturii este cât se poate de mult o lume a creaţiei şi a creativităţii. Dar o altă artă care se înrudeşte cu arhitectura este pictura. Lumea cunoaşte mulţi mari pictori: Michelangelo, Grigorescu, Vincent van Gogh, Boticelli, Rembrand şi mulţi alţii pe care nu îi putem enumera pe toţi. Pictorii sunt şi eu un fel de artişti ai binelui. Ei ne fac casele şi galeriile de artă să fie umplute cu frumos. Pictorii au excelat de mai multe ori în epocile istoriei. Renaşterea italiană a fost probabil una dintre cele mai reuşite epoci a picturii şi a expresiei artistice. Binele poate prinde forme variate în pictură: peisaje, natură moartă, portrete sau clădiri, pictura de mai multe ori a surprins lucruri inedite. Ceea ce este chemată pictura să reprezinte este binele şi modalităţile lui de exprimare. Marii pictori ai lumii sunt cei care sunt chemaţi să picteze binele şi să îl definească în toate carateristicile lui. Binele devine astfel o noţiune care primeşte o dimensiune grafică sau o dimensiune cât se poate de externă. Din mai multe punct de vedere pictorul autentic este chemat să elibereze sau descătuşeze binele şi să îl pună în prim plan. Binele devine astfel ceea ce am putea denumii expresia ultimă a picturii. Pictorul este chemat să vadă binele din natură, din oameni, din univers şi din lume în mare. Cele mai bune picturi sunt astfel picturile care exprimă sau încearcă să contureze profilul binelui. Sunt foarte puţini cei care cred că binele poate prinde şi o dimensiune a picturii.[38] Pictura este astfel ceea ce am putea denumii realitatea imagistică a binelui. Dar evident sunt foarte mulţi pictori care au renunţat în a mai susţine binele din pictură şi s-au îndreptat în spre diferite ale aspecte ale picturii. Pictura este prin urmare sau mai bine spus a fost chemată să fie o reprezentare a binelui şi a frumosului. Binele şi frumosul sunt prin urmare ceea ce am putea denumii două noţiuni care definesc aspiraţiile sau dorinţele ultime ale picturii. Pictura ne-a oferit cu posibilităţile ei reduse de mai multe ori clipe de frumuseţe şi de gratitudine. Evident nu totuşi pictorii sunt de geniu dar trebuie să arătăm înţelegere şi consideraţie faţă de pictori şi pictură. Aceasta fiindcă şi în plan religios există un fel de pictură pe care biserica o denumeşte iconografie. Pictura este chemată să fie în sens generic o iconografie a binelui la fel cum iconologia şi iconografia sunt un fel de reprezentare a existenţei lui Dumnezeu. Pictura este menită să slujească binele şi evident acest lucru este o chemare înaltă. Pictorii trebuie să se vadă pe sine ca şi graficieni sau iconografi ai binelui. Binele este astfel o realitate care trebuie exprimată în imagini şi care trebuie să fie dincolo de toate exprimată în creativitatea pictorului.

Pictura este una dintre multele sau multiplele dimensiuni ale binelui. Binele este o realitate care în sens generic pictorii sunt chemaţi să o exprime sau să o redea în mediul extern. Lumea picturii este o lume care de cele mai multe ori este îndreptată în spre extern şi din acest motiv după cum am mai arătat de mai multe ori binele în pictură are o valoare

[38] Eeric Protter, *Pictori despre picturi* (New York, 1997).

sau un rol strict estetic. Binele este estetic sau este am putea spune structura supremă a esteticului, dar el depăşeşte această categorie sau valenţă a binelui. Binele este mai mult decât estetică şi din această cauză este bine să vedem care este raportarea binelui la noţiunea de frumos. Binele şi frumosul sunt fără nici o îndoială ceea ce am putea denumii o realizare finală şi ultimă a pozitivului. Binele este de cele mai multe ori o realitate care ţine de formarea ultimă a picturii deşi foarte puţini pictori sunt dispuşi să vadă acest lucru. Marile galerii de picturi de mai multe ori ne duc în spre un univers cât se poate de amplu şi de vast. Acest univers are de a face cu ceea ce am putea denumii realitatea ultimă a procesului de creaţie. Omul este o fiinţă care are în sine simţul de a crea. Acest simţ poate varia de la artă la artă şi de la artist la artist. Oricum picturi clasice cum sunt Gioconda, Carul cu boi, Primăvara lui Boticelli sau Ispitirea sfântului Antonie de Salvador Dali sunt extrem de celebre. Pictura a continuat să ne fascineze prin creaţiile şi viziunea ei despre lume şi despre univers. Acest gen de viziune este fără de nici o îndoială ceea ce am putea denumii un mod de a fii sau o realitate ultimă a binelui. Pictura are menirea de a ne mângâia şi a ne relaxa. Ochii şi psihicul omului se simt odihniţi atunci când privesc o imagine sau o pictură reuşită. Unele picturi celebre costă foarte mult şi sunt podoabe puse în marile galerii de artă ale lumii şi ale marilor muzee ale lumii. Pictura este o artă şi ea a avut momentele ei de glorie în istoria lumii şi a umanităţii. Pictura din galeriile de artă, pictura de la muzeele de artă, pictura din casele iubitorilor de artă şi alte locuri sunt modalităţi de exprimare şi de manifestare a creativităţii omului. În interiorul omului avem foarte multe tendinţe creative. Omul este o fiinţă creativă care ştie fără doar şi poate în ce direcţie să ajungă. Pictura este autentică atunci când are noţiunea de bine foarte bine definită sau pusă la punct. În acest sens pictorii sunt cei care ne ajută să realizăm potenţialul creativ al omului. Omul ajunge mai mult decât toate să fie o creator de artă. Setea de creaţie se manifestă de mai multe ori în creaţie. Pictura după cum am spus în sensul ei ultim este chemată să fie o iconologie sau o reprezentare a binelui. Pictorul trebuie să se vadă pe sine ca şi un exponent al binelui şi al redării binelui.

O altă formă de manifestare a binelui ca şi noţiune generică este muzica. Muzica este probabil una dintre cele mai îndrăgite arte din istoria lumii şi a umanităţii. Nume ca şi Wolfang Amadeus Mozart, Johann Sebastian Bach, Ludwig van Beethowen, Handel, George Enescu, Antonio Vivaldi sau Thomas de Victoria sunt extreme de cunoscute lumii civilizate sau iubitorilor de muzică cultă. Aceasta ca să enumerăm numai pe câţiva dintre cei mai cunoscuţi dintre marii compozitori de muzică clasică. Muzica este o parte integrantă din viaţa omului. Fie că este la radio, la TV, pe internet, pe DVD player sau la casetofon, omul iubeşte muzica. Gama muzicii este largă. Există muzică etnică, muzică de armată [marşurile], muzică de sărbătoare, muzică pop, muzică boemă şi mai multe alte genuri. Gusturile muzicale sunt extrem de diverse şi de diferite în funcţie de preferinţe. Muzica este un lucru care este menit să îl stimuleze şi să îl inspire pe om. Dar evident există şi muzica retrogradă cum este muzica tribală [sau muzica primitivă] care nu face decât să îl îndobitocească de om. Muzica are mare efect în a îl influenţa pe om. S-a remarcat că o muzică bună nu face decât să îl destindă şi să ridice sentimente pozitive în om şi în fiinţa sa. Un experiment făcut de comunitatea ştiinţifică a demonstrat că ascultarea muzicii nu rămâne fără de efecte în psihicul şi sufletul omului. S-au luat două sere şi s-au plantat legume şi flori. Într-o seră s-a pus un fond muzical ambiental cu muzică clasică. În cealaltă seră nu s-a pus nimic. S-a remarcat că în sera în care era un fond muzical plantele şi florile au crescut mult mai repede. Muzica este un lucru care ne cuprinde pe toţi. Într-un anume

fel muzica este o expresie sonică sau sonoră a binelui. Binele se poate exprima pe sine şi din punct de vedere muzical. Muzica nu este numai o definiţie sonoră a binelui ci poate fii după caz şi o exprimare a binelui. Sunt mai multe ode şi simfonii dedicate binelui, bucuriei, veseliei, păcii şi iubirii. Toate acestea sunt sentimente plăcute şi cât se poate de benefice pentru om. Armonia din muzică sau armonia care ar trebui să existe în muzică este cea mai concretă expresie a binelui fiindcă în esenţa sa binele este armonic.[39]

Binele după cum am spus continuă să deschidă noi orizonturi şi perspective în muzică. Noi şi noi cântece şi melodii apar care inspiră şi îi fac pe oameni fericiţi. Muzica are menirea de a îl face pe om fericit. În marile noaste metropole, în autobuz, în taxi, la metrou, în tren sau pe avion, putem vedea de mai multe ori persoane cu căşti şi aparente de casetofon sau DVD-player care ascultă muzică. Unii ascultă muzică pentru a se linişti, în timp ce alţii ascultă muzică pentru a se regăsii sau alţii pentru a fii fericiţi. Evident, fericirea pe care muzica ne-o oferă, în special muzica pe care o preferăm este o fericire mică comparativ cu fericirea generică pe care o cauzăm în viaţa noastră. Este bine să ştim că la un nivel generic, muzica este o expresie sonoră a binelui. Binele poate fii după caz şi o imagine sonoră. Marile simfonii, marile compoziţii filarmonice, marile corale sau marile compoziţii acustice şi orchestrale îi creează omului un sentiment al binelui şi este şi firesc sau normal să fie aşa. De mai multe ori muzica transmite stări şi cuvinte pe care gura omului nu poate să o facă. Nu cred că greşesc cânt spun că dintre toate artele muzica este una dintre cele mai iubite şi mai populare. Dar ceea ce este cel mai frumos şi bine de văzut este că de mai multe ori muzica ne-a scos din deprimare şi din tristeţe. Foarte mulţi oameni când sunt trişti ascultă muzică şi starea lor sufletească se schimbă. Începând din secolul al XX-lea muzica a devenit o industrie. Această industrie a muzicii care de mai multe ori este confundată cu show-bussiness-ul a fost din mai mult puncte de vedere o noţiune eronată şi greşită a muzici. Industria muzicii a promovat de mai multe ori nume care propriu zis nu îşi aveau locul. Muzica a devenit de mai multe ori o metodă de profit şi de îmbogăţire. Astfel, în lumea muzicii vedem foarte multe staturi care manipulează sau disimulează fiinţa omului sau sentimentele lor pentru a obţine beneficii de natură monetară sau financiară. Muzica rock şi derivaţii ei [heavy metal, trash, progresiv] în special este o muzică care imprimă omului stări negative. S-a remarcat că după mai multe concete rock participanţii încep să manifeste un comportament violent şi agresiv. Prin urmare nu orice fel de muzică are efecte pozitive asupra omului şi a psihicului său. Psihologii şi trapiştii ne spun să fim atenţi cu ce muzică ascultăm. De mai multe ori lumea a fost influenţată în sens negativ de muzică. Sunt minţi bolnave care creează muzică de război sau muzică horror. Acest gen de muzică are un efect negativ asupra psihicului şi a minţii umane. Se ştie că sufletul uman este extrem de sensibil la muzică. Muzica are astfel o mare influenţă asupra dispoziţiilor lăuntrice sau a psihicului uman. Acest lucru este bine să îl ştie fiecare dintre noi şi este cât se poate de important să fim conştienţi că compozitorii de muzică ne pot influenţa extrem de mult prin compoziţiile lor.

În acest sens, fiecare dintre noi avem un anume gen de compoziţie pe care îl simpatizăm. Unii dintre noi iubesc muzica clasică, alţii pop, alţii, jazz, alţii folk, alţii muzica medievală şi alte feluri de muzică. Muzica este un mod de exprimare fonică a binelui. În sine, binele are şi o dimensiune cât se poate de fonică sau de sonică. Sunetele sonice au ajuns în mai multe genuri de exprimare în zilele noastre. Muzica după cum am spus trebuie privită ca şi o modalitate de a ne degaja şi a ne realiza din punct de vedere sonic. Urechea

[39] Barry Parker, *Vibraţile binelui: fizica muzicii,* (Baltimore, 2009).

în mod obişnuit ştie să facă diferenţa dintre un sunet frumos şi un sunet urât. Binele este privit în muzică ca şi o modalitate de realiza armonia. Armonia însă nu este o noţiune numai muzicală ci este şi o noţiune etică. Există armonie între oameni, oraşe, ţări şi continente. De fapt binele se exprimă întotdeauna armonic în timp ce răul este de cele mai multe ori discordant. În rău există de fapt numai o armonie aparentă şi nu una profundă şi deplină. Binele este armonic, simetric şi este excepţional. Nu trebuie să uităm acest lucru. Muzica este doar o reflecţie fonică a binelui care de mai multe ori poate degenera.[40] Armonia este un lucru pe care trebuie să îl învăţăm din muzică. Dincolo de toate muzica este o artă a armoniei. Muzica corală în special se bazează pe multă armonie şi este cât se poate de mult o formă de exprimare a armoniei. Armonia este un principiu definitoriu după care funcţionează binele şi după care am putea categorisii sau compartimenta binele. din acest punct de vedere ştim că binele este armonic şi duce la armonie. Nu poate exista bine în afară de starea de armonie şi de starea de simfonie. La fel de bine, binele este simfonic. În bine fiecare dintre noi ajungem să fim simfonici sau să ne manifestăm simfonic faţă de ceilalţi. Binele are mai multe valenţe şi una dintre ele este valenţa muzicală. O muzică bună ne dă sentimentul de bine şi ne umple de acea sete după lumea din exterior. Binele însă nu se defineşte prin muzică, el doar se amplifică şi se armonizează cu lumea din jur. Legătura sau relaţia dintre muzică şi bine este una cât se poate de profundă şi de autentică. Muzica în armonia ei finală are menirea de a îi oferii omului un gust fonic sau sonor despre ceea ce înseamnă binele. Evident, acest mesaj fonic al muzicii este de mai multe ori răstălmăcit şi pus în slujba unor principii rele. S-a creat astfel o muzică de război care este mai mult o antimuzică şi care îl duce pe om la o stare de agresivitate mare. Muzica la fel de bine poate duce la un comportament violent şi agresiv. Începând din secolul al XX-lea mai multe genuri de muzică au fost extrem de violente cum ar fii muzica rap, muzica hip hop, muzica ghetto care este practicată de mai mulţi sau mai multe grupuri subculturale.

De mai multe ori muzica este o subcultură care este prezentă în mai multe grupuri interlope. Muzica orientală de mai multe ori s-a demonstrat a fii o subcultură sau o muzică de ghetto. Este bine să ştim aceste lucruri şi să nu avem impresia că muzica este în deplinătatea ei imaculată şi lipsită de orice formă de pervertire. Muzica cultă din nefericire este din ce în ce mai rar sau mai puţin întâlnită în zilele noastre. Poate părea cumva cât se poate de nepotrivit ca într-o carte despre problema binelui să vorbim despre muzică. După cum am spus, muzica a fost iniţial o artă care a fost chemată să fie pusă în slujba binelui. Binele este şi de natură sonică sau fonică fiindcă omul aude. Auzul este simţul care naşte mai mult muzica şi ceea ce defineşte muzica dincolo de toate. Sunt oameni care sunt născuţi cu calităţi muzicale excepţionale. Aceşti oameni sunt chemaţi să îşi pună capacităţile şi calităţile în slujba binelui. Muzica autentică este întotdeauna o expresie sau o modalitate de a exprima binele. După cum am pus, nu trebuie să credem că muzica este singura sursă sau formă de manifestare a binelui ci este dincolo de orice ceea ce am putea denumii o modalitate de a exprima atitudinea ultimă şi deplină a binelui ca şi formă artistică şi sonoră. Sunt astfel foarte puţini muzicieni sau cântăreţi care ştiu sau vor să ştie despre aceste lucruri. Popularitatea unui muzician nu se defineşte prin mulţimea de simpatizanţi pe care îi are ci mai mult prin capacitatea de a exprima binele ca şi o formă de manifestare

[40] Evident nu voim să exagerăm rolul sau importanţa muzicii dar nu putem ignora funcţia sau rolul major pe care îl are muzica asupra oamenilor şi a colectivităţilor de oameni în special. Concertele se muzică fie din sala de concert sau pe diferite arene influenţează foarte mult psihicul uman. Gustave le Bon, *Psihologia mulţimilor* (Institutul european, 1982).

prin muzică. Lumea de azi şi în general şi secolul al XXI-lea duce lipsă de astfel de muziceni care să ofere sau să ne ofere astfel de modalităţi de exprimare muzicală. Trebuie să ştim că muzica este un lucru care se defineşte prin capacitatea de a exprima binele, adevărul şi frumosul. Ceea ce este dincolo de aceste lucruri este mai mult o imitaţie sau o pervertire a muzicii. În zilele noastre se cuvine să ne gândim foarte mult la aceste lucru fiindcă fiecare dintre noi suntem definiţi de unul sau mai multe genuri de muzică. Muzica ne atrage şi trebuie să ştim că ne putem lăsa prinşi în atracţia ei numai atunci când ea este o expresie a binelui. Muzica religioasă este şi ea o altă categorie generică a muzicii. Biserica Ortodoxă are şi a dezvoltat o muzică care este pe placul a mai multor ascultători. Această muzică are compozitori mulţi cum ar fi Sfântul Ioan Damaschinul, Sfântul Roman Melodul, Ioan Cucuzel, Timotei Popovici, Nicolae Lungul şi mulţi alţii.[41]

Fotografia este o altă mare artă care este răspândită pe toate colţurile lumii. Se fac zilnic sute de mii de fotografii, persoane, oameni, locuri, mulţimi, oraşe şi animale. Fotografia este de mai multe ori o parte integrantă din viaţa omului. Facem fotografii în momente solemne ale vieţii, la momente festive, la aniversări, cu ocazia anului noi, a sărbătorilor creştine sau în călătorii. Aceasta ca să enumerăm numai câteva dintre modalităţile în care fotografia este folosită de om. După caz, binele poate fii şi o realitate fotografică, sunt fotografii extrem de bine făcute şi sunt fotografii care nu sunt reuşite. Evident, caracterul fotografic al binelui nu se manifestă prin mai multe fotografii reuşite ci prin faptul că binele este o reprezentare fotografică a lui Dumnezeu. Binele este o fotografie a lui Dumnezeu. Se ştie că Dumnezeu este lumină şi că lumina fizică este de o calitate inferioară cu lumina spirituală a lui Dumnezeu. Această lumină se materializează în bine şi în modalităţile prin care fiinţează binele. Fotografiile însă pot devenii şi exponente ale răului. Mai mulţi tirani şi mari dictatori ai lumii se folosesc de fotografii pentru a implementa maselor largi cultul personalităţii. Acest cult al personalităţii de cele mai multe ori se foloseşte de fotografii. Dar la fel de bine industria erotică şi pornografică se foloseşte de fotografii care uneori costă sume enorme. Vom vedea că fotografia joacă un rol mult mai mare şi mai important în lumea noastră decât credem. Fotografiile după cum am spus sunt de mai multe feluri. Aceste feluri sunt fără doar şi poate imagini ale binelui. O fotografie cu cei dragi ne face de mai multe ori să ne simţim cu conştiinţa împăcată şi să ne potolim dorul după cei dragi. Multe fotografii cu cei dragi sau cu momentele fericite din viaţa noastră ne aduc mângâiere. Există o industrie profesionistă de fotografii. Această industrie susţine că fotografia este o realitate a lumii în care trăim. Centrele astronomice se folosesc de fotografii pentru a putea studia spaţiul cosmic şi planetele din univers. Sunt multe stele pe care le putem studia astronomia se foloseşte foarte multe de fotografii şi de poze. Din punct de vedere grafic fotografie înseamnă în greceşte scrierea luminii. Fotografiile au avansat foarte mult în ultimii ani. Sunt imagini care au o gamă foarte largă de culturi şi de imagini. Imaginea este cea care ne face să ne delectăm ochii. Unul dintre principalele semne ale imaginii este fotografia. Ea este cea care ne face să ajungem la o descriere grafică a lucrurilor pe care le plăcem din jurul nostru.

---

[41] Vasile Grăjdean, *Cântarea ca teologie* (Studii si articole de teologie a cantarii liturgice), Editura Universitatii “Lucian Blaga”, Sibiu, 1998.

.

Mai mulţi dintre noi avem fotografii cu cei dragi şi de mai multe ori tot ceea ce ne rămâne de la cei morţi sunt doar fotografiile. S-a întâmplat de mai multe ori ca să ne aducem aminte de cei morţi doar prin fotografiile care ne-au rămas de la ei în timpul în care erau vii. Fotografiile sunt cele care de mai multe ori sunt cele care ne redau imagini ale unor momente plăcute de care ne aducem aminte cu emoţie şi bucurie. Lumea de azi este o lume a vizualului. Se fac fotografii la nunţi, la boteze, la comemorări şi la alte momente solemne. Fotografia este dincolo de toate un lucru care ne defineşte din mai multe puncte de vedere. La o gamă mică se poate vorbii de un bine fotografic. Acest bine fotografic fiecare dintre noi îl putem simţii şi vedea din experienţa proprie. Un peisaj frumos de calmează şi de mai multe ori de face să ne simţim cât se poate de bine. Binele ne duce cu gândul de mai multe ori dacă el poate fii prins sau reprezentat în imagini sau în fotografii. Acest imagini sunt fără doar şi poate ceea ce am putea denumii ca şi o modalitate de a prinde binele în cadrele vizualului. Vizualul este o ramură a ceea ce am putea definii ca şi sursa ultimă a existenţei şi a vederii. Suntem fiinţe vizuale şi ne vedem pe noi ca şi reprezentări ale vizualului. Lumea vizuală este fără doar şi poate ceea ce am putea denumii ca şi sursa ultimă a fotografiei. Fotografia este un lucru care de mai multe ori nu acordăm importanţă sau de cele mai multe ori îi acordăm importanţă numai dacă fotografia este o modalitate de a ne pune egoul sau propria persoană în evidenţă. Lumea noastră este o lume fotografică. Pe internet, în ziare, la televizor, pe panouri publicare vedem fotografii. Unele dintre aceste fotografii ne agresează. De fapt suntem Ele de mai multe ori acţionează asupra inconştientului nostru şi ne creează ceea ce am putea definii o imagine a binelui sau modul în care privim sau definim binele. Binele este prin urmare de natură cât se poate fotografică. El poate fii fotografiat şi prin urmare nu este un mister după cum cred unii. Fotografiile ne asaltează şi de mai multe ne pun în faţă un aspect fotografic al binelui. Binele după cum am spus este cât se poate de evident şi de profund în fotografie. Fotografia poate însă să exprime şi răul sau răutatea. S-au făcut mai multe imagini cu răul şi răutatea din lume şi din univers. Fotografia însă trebuie să exprime binele şi frumosul şi nu răul şi urâtul.[42]

Sculptura este o mare altă artă care se manifestă din mai multe punct de vedere este sculptura. Sculptura după cum ştim este de mai multe feluri. Se sculptează în lemn, piatră marmură, metal sau plastic. Aceasta ca să enumerăm numai câteva dintre principalele materiale folosite de sculptori. Dintre toţi sculptorii care s-au făcut cunoscuţi amintim pe Donatelo, Michelangelo, Gian Lorenzo Bernini, Augustin Rodin sau Constantin Brâncuşi. De la Statuia Libertăţii din America, la coloana infinitului din România sau la Pieta din Italia, lumea a fost fascinată de sculpturi. Sunt multe sculpturi care se manifestă ca şi o artă veritabilă. Aceste sculpturi sunt fără doar şi poate ceea ce am putea denumii realitatea ultimă a binelui ca şi exprimare tridimensională. Nu trebuie să uităm că antichitate a avut cultul idolilor: Baal, Zeus, Minerva, Odin şi mulţi alţii care aveau statui. Idolii au fost cei care au împânzit antichitatea. Prin urmare, în antichitate a existat un cult al sculpturilor care s-a manifestat în statui ridicate în cinstea zeilor. Zei antici cu toţii aveau statui. Statuile sunt de mai multe ori formate ca şi monument. Sunt astfel monumente ale eroilor, monumente ridicate în cinstea a mai multor mari personalităţi şi alte lucruri de acest gen. Odată cu apariţia creştinismului, cultul statuilor a fost abolit. Acest cult a fost din nefericire cât se poate de rău şi de eronat. Anticii credeau cu adevărat că statuile idolilor sunt înseşi trupul

[42] Bruce Barnbaum, *Arta fotografiei: o abordare a expresiei* (Korea, 2012).

zeilor.[43] Acest cult al statuilor este eronat fiindcă ştim că Dumnezeu nu se sălăşluieşte în statui. Anticii nu credeau că statuile închinate zeilor sunt doar simboluri. Mai multe prezenţa demonice au fost văzute în antichitate în jurul statuilor zeilor. Statuile pot fii după anumite cazuri o expresie a binelui şi a stării de bine. Mai multe statui l-au reprezentat pe Dumnezeu. În vremurile noastre se cunosc mai multe statui pe care oamenii le-au făcut fie îngerilor sau sfinţilor. În special în cimitire putem vedea mai multe statui cu îngeri. Aceşti sunt cei care veghează pe cei morţi.

Muzeele sunt cele care ne familiarizează cu statuile. Ştim de mai multe personalităţi cum arătau sau cum erau numai prin statuile de piatră sau metal care au rămas. Din acest punt de vedere istoria a fost scrisă şi de statuile pe care le vedem. Statuile sunt din mai multe puncte de vedere. La mai multe revolte, răscoale sau revoluţii, oamenii au doborât statui sau au demolat statui. Revolta s-a manifestat de mai multe ori prin distrugerea de statui la fel cum şi cultul personalităţii anumitor conducători s-a manifestat prin statui. Statuile după cum am spus au de mai multe ori calităţi pozitive asupra omului inspirându-i diferite calităţi şi diferite stări. În faţa unei statui omul poate devenii melancolic, meditativ sau din mai multe puncte de vedere cât se poate de pozitive. Din mai multe puncte de vedere ştim că realitatea ultimă a materiei este una bună. Materia este rezultatul unei voinţei bune şi superioare. Prin urmare ştim că sculpturile sunt o reprezentare a binelui şi a frumosului. Materia după cum am spus poate degenera şi poate lua şi diferite ale forme. Aceste forme sunt cât se poate de evidente şi de profunde. Sunt astfel statui celebre care au reprezentat mai multe persoane sau scene din istoria lumii şi a umanităţii. În special regii, împăraţii şi mai nou preşedinţii au beneficiat de mai multe statui. Dar sunt şi poeţi, scriitori sau muziceni care au avut parte de statui. Este interesant că lumea face statui celor care sunt iubiţi şi în mare nu face statui celor care nu sunt iubiţi. Sculptura este cât se poate de cunoscută în zilele noastre şi din acest punct de vedere este cât se poate de evident că ea v-a continua să ne atragă atenţia oamenilor.

În Grecia antică a existat un fel de modă a statuilor. S-au făcut statui în Atena pe Partenon, în Sparta, în Corint, Pergam sau Delfi, statuile erau un obiect extrem de întâlnit. Noi modernii am renunţat mai mult la statui. Ceea ce este şi mai interesant este că în zilele noastre statuile au devenit un obiect de lux. Foarte puţini dintre noi de fapt îşi pot permite statui de calitate şi din acest motiv de mai multe ori casele şi locuinţele noastre arată destul de deprimant. De mai multe ori statuile sunt un fel de răsfăţ al celor bogaţii. Statuile sunt din mai multe puncte de vedere un fel de expresia a realităţii materiale a binelui. Dar statuile sunt şi o aducere a minte că binele din noi trebuie lucrat şi făcut să crească fiindcă dacă nu el se atrofiază şi dispare. Statuile sunt de mai multe ori prezente în viaţa omului. Sunt mulţi mari iubitori de statui şi de sculptură. Sunt multe sculpturi murale care sunt fine şi care fac răsfăţul celor care le ating. Statuile sunt cele care ne fac să ne aducem aminte de cei care sunt reprezentaţi în ele şi care ne fac să ne urmăm exemplul.[44]

La fel o altă artă este teatrul şi în teatru avem mai multe manifestări care vor să exprime binele. În Grecia antică Aristofan a fost primul care a inventat cuvântul comedie. Comedia în timpurile lui Aristofan nu este ceea ce înţelegem noi în zilele noastre. Ea era un lucru cu foarte multe implicaţii religioase care ţineau de crezurile şi de credinţele vremii.

---

[43] Este interesant din acest punct de vedere să arătăm că anticii credeau că o statuie ridicată în cinstea unui zeu îi conferea zelului un trup. Ori este cât se poate de evident, că mai multe statui ale idolilor erau de mai multe ori locuri ale posesiunii diavoleşti.

[44] Nigel Spivey, *Sculptura grecească* (Universitatea din Cambridge, 2013).

Începând cu teatrul antic, expresia ultimă a binelui a fost comedia. Binele era reprezentat de comedie în timp ce răul de tragedie. Comedia a fost cea care trebuia să arată expresia teatrală a binelui. Ea este forma de manifestare a bunei dispoziţii şi a râsului. Problema este că au existat şi genuri de comedie vulgară ori pornografică sau comedie neagră care este mai mult o pervertire a comediei. Comedia dacă este pertinentă şi decentă este fără nici o îndoială ceea ce am putea denumii o modalitate de a exprima binele. Tragedia nu poate exprima binele din moment ce are un final nefericit. S-au făcut mai multe comedii de teatru care din antichitate au făcut deliciul ascultătorilor. Teatrul a fost un lucru care a fost inventat în antichitate. Sunt foarte multe piese de teatru care sunt cât se poate de bine scrise şi care fac plăcere publicului. Teatrul este o experienţă care fără de nici o îndoială este o realitate care ţine de artă dar el este de mai multe ori şi o modalitate de exprimare a binelui. O piesă de teatru este o modalitate de a îl bine dispune sau relaxa pe spectator. Lumea cultă şi civilizată a apreciat din cele mai vechi vremuri teatrul. Ceea ce este de remarcat este că de cele mai multe ori teatrul este o realitate de exprimare urbană şi nu atât de mult rurală. Sunt foarte puţine teatre în mediul rural. Se consideră de mai multe ori că teatrul este o expresie a populaţiei emancipate. Acest lucru este din mai multe punct de vedere reprobabil. Tot ceea ce putem spune este că mari autori şi scriitori au scris şi ne-au lăsat piese de teatru: Sofocle, William Shakespeare, Eugen Ionescu, Moliere, Samuel Beckett, Ion Luca Caragiale, Jean Racine şi mulţi alţii. Teatrul s-a jucat în antichitate în aer liber în amfiteatrele greceşti sau în alte locaţii antice. Cu tipul lumea a început să construiască săli de teatru care să fie disponibile celor care doreau să vadă sau să asiste la o piesă de teatru. Teatrul poate fii de mai multe ori bazat pe teme sociale, politice, literare, ştiinţifice şi multe altele. În orice caz, ceea ce a definit teatrul cel mai mult a fost mesajul pe care acesta ni-l transmite. Din acest motiv în regimurile dictatoriale şi despotice, teatrul a fost de mai multe ori cenzurat. Teatrul poate fii privit şi ca şi o formă de a lua atitudine. Dar teatrul are şi o funcţie istorică. El ne spune cum era sau cum a fost lumea într-o anumită epocă. Vedem că piese de teatru antice sunt cât se poate de mult centrate pe diferite teme de interes antic. Fiecare dintre noi avem una sau mai multe piese de teatru pe care le apreciem şi pe care le simpatizăm. Teatrul este fără de nici o îndoială o modalitate de exprimare a spiritului omenesc. Acest lucru este bine să îl avem în vedere. Sunt foarte mulţi oameni care se pot exprima pe sine şi care pot exprima ceea ce gândesc prin teatru. Dacă noi nu simţim nevoia de a ne exprima prin teatru trebuie să ştim că nu toţi sunt ca şi noi.

La fel de bine lumea merge la teatru şi pentru a învăţa. Menirea actorului de teatru este şi una de învăţător. El nu este numai un actor ci şi un învăţător. De pe scenă se pot comunica maselor mai multe lucruri bune şi folositoare. Omul de obicei merge la teatru şi pentru a trage foloase. Teatrul a lansat de mai multe ori moda parodiilor, care sunt satirizări ale lumii şi ale anumitor realităţi nepotrivite din lumea şi societatea în care trăim. S-a spus de mai multe ori că teatrul este mult mai greu de cât cinematografia fiindcă pe scenă actorul de teatru nu poate greşii. O greşeală pe care el o face duce la eşecul piesei de teatru. Din acest punct de vedere este cât se poate de bine să fim conştienţi de toate implicaţiile pe care teatrul le are. Probabil că unul dintre cei mai celebrii actori de teatru din România a fost Constantin Tănase. Pe scena internaţională au fost ale nume: Nola Rae. Teatrul a adus la un loc de mai multe ori oameni din diferite ţări şi din diferite regiuni. El a avut uneori şi funcţia de a unifica pe diferiţi protagonişti ai pieselor de teatru din diferite locaţii ale lumii. Acest lucru este bun. Teatrul este chemată să aducă înfrăţire şi înţelegere între oameni. Dar după cum am enunţat mai sus, teatrul este ceea ce defineşte realitatea

ultimă a nevoii de a culturaliza, învăţa şi educa masele. Mai mulţi dintre noi suntem în căutarea de modele şi de repere în viaţa de zii cu zii sau în mediul social teatrul ne-a oferit acest lucru de mai multe ori. Actorii de teatru sunt cei care sunt chemaţi să ne înveţe şi de care putem lua lucruri folositoare. Din acest punct de vedere există o diferenţă dintre teatrul cult şi teatrul popular. Prin diferitele lui piese de teatru scrise pe parcursul timpului, teatrul s-a demonstrat un fel de manifestare a binelui atunci când şi-a dus la îndeplinire cu seriozitatea funcţia sau chemarea sa. Ceea ce caută în cele din urmă omul la teatru este fără nici o îndoială o modalitate de exprimare a binelui sau un fel de a descrie şi a pune în scenă binele şi modul în care este pot fii privit. La teatru de mai multe ori avem şansa de a ne exersa capacitatea şi calităţile de privitori şi de admiratori. Teatru este o şi modalitate a de admira lumea şi realitatea din jur.

Ultima şi probabil una dintre cele mai recente arte din istoria lumii şi a umanităţii este cinematografia şi filmul. Cinematografia are mai bine de un secol de istorie. Din mai multe puncte de vedere cinematografic a cucerit lumea. Mai toate marile romane şi mari cărţi ale lumii au acum o ecranizare cinematică. Este interesant de ce merge la lumea la film. Unii se duc fiindcă nu au altceva de făcut sau alţii se duc pentru a se amuza. Cinematografia este fără doar şi poate o mare resursă sau o mare capacitate de a modela personalităţi şi caractere. Din acest punct de vedere este cât se poate de evident că cinematografia este o exprimare a binelui. Este vorba mai mult de o exprimare sau manifestare cinematică. Cinematografia evident a avansat foarte mult din acest punct de vedere. Dacă la începutul secolului al XX-lea cinematografia este doar în alb şi negru la sfârşitul secolului al XX-lea, cinematografia avea să fie în culori. Mai multă vreme cinematografia a fost fără sonor.[45] Ceea ce se poate de mai multe ori vedea în cinematografia secolului al XX-lea a fost lupta sau conflictul dintre bine şi rău, dreptate şi nedreptate. Evident, cinematografia are modalităţile ei de a ne pune în faţă acest conflict sau luptă. Se ştie că centrul modern al cinematografiei a devenit în ultimii ani Holywood, California din Statele Unite ale Americii. Dintre numele care s-au distins în cinematografia românească amintim pe Dem Rădulescu, Florin Piersic, Colea Răutru sau Ion Caramitru. În cinematografia americană sunt nume la fel de cunoscute: Jack Nicholson, Kevin Costner, Tom Hanks, Robert Redford, Al Pacino, Michael Douglas, Matt Damon, Dustin Hoffman, Bruce Willis şi mulţi alţii pe care nu îi putem enumera. Sperăm să ne ierte faptul că nu îi putem enumera pe toţi cu numele în această listă de trecere în revistă. Dar sunt şi actori mai vechi cum au fost Charlie Chaplin, Buston Cheaton, Gary Cooper şi mulţi alţii. Mulţi dintre marii actori au trecut din această lume şi au rămas în urma lor filmele lor pe care le-au dat ca şi dar lumii. Cinematografia are şi ea o anumită înţelegere a noţiunii de bine sau a modului în care înţelegem binele. Binele este fără nici o îndoială o sursă de exprimare şi de manifestare proprie în cinematografie. Din acest punct de vedere este cât se poate de evident că cinemaul a fost o posibilitate pentru mai mulţi actori de a se face cunoscuţi. Cinematografia a dat şi mari regizori cum ar fii Oliver Stone, George Lucas, Franco Zefirelli sau Steven Spilberg.

În cinematografie se ştie că s-au făcut mai recent un fel de selecţie a celor mai importante filme care sunt premiate la ceea ce este cunoscut în mare ca şi premiile Oscar. Aceste ceremonii au loc anual şi aici se premiază cei mai buni actori şi cele mai bune filme. Premiile Oscar au modelat în ultimii ani foarte mult gusturile noastre în materie de cinema. Mai mulţi dintre noi căutăm în cinema în mod incoştient repere şi modele. Actorii însă nu sunt toţi la aceleaşi standarde. Sunt mulţi actori care nu au ce spune şi sunt mulţi actori

[45] Professor Douglas Gomery,Clara Pafort-Overduin, *Istoria filmului* (New York, 1991).

care au un mesaj puternic. Prin urmare vedem că cinematograful contemporan promovează de mai multe ori violenţa, agresivitatea şi ura. La fel de bine sunt mai mulţi actori şi regizori care susţin şi sprijină criminalitatea şi omorul. Există o modă morbidă în cinema a producţiilor de război. Trebuie să spunem că filmele sunt o parte din viaţa noastră şi de mai multe ori ele definesc concepţiile noastre despre viaţă. Mai toate cele mai bine de 200 de ţări câte există la ora actuală pe pământ sunt cât se poate de centrate de a crea o cinematografie proprie. Se încercă de unii actori şi actriţe o unire a acestor demersuri. Acest lucru este salutar dar nu trebuie să uităm de anumite limitaţii ale cinematografiei. Lupta sau conflictul dintre bine şi rău este amplu prezentat şi elaborat în cinematografie. S-a remarcat că de cele mai multe ori apreciate filmele în care la final binele iese învingător. Cinematografia este o artă care a fost de la începuturi preocupată de lupta dintre bine şi rău. Mai nou există în cinematografie şi filmul religios. Celebra realizare Iisus din Nazaret din 1977 a fost considerată una dintre cele mai bune expuneri grafice a vieţii Domnului şi Mântuitorului Iisus Hristos.

Din nefericire în cinematografie există tendinţe opuse şi negative care se manifestă prin pornografie şi erotism. Filmul pornografic şi filmul erotic au din ce în ce mai mulţi aderenţi. Trebuie să spunem că filmul pornografic şi filmul erotic este o anti-cinematografie. Prin urmare, când spunem cinematografie trebuie să fim atenţi că nu tot ceea ce ţine de cinematografie este bune şi potrivit. Cinematografia este fără doar şi poate ceea ce am putea denumi o modalitate de a ne regăsii pe noi în torentul de evenimente cotidiene. Ne regăsim în filmele şi actorii pe care îi îndrăgim. Cinematografia a fost chemată să fie o artă a frumosului şi a binelui. Prin ea omul trebuie să ajungă să iubească şi să aleagă binele. Nu ştim dacă cinematografia a reuşit să realizeze acest lucru. Marii actori sunt însă persoane care le avem cu noi în suflet şi este bine ca atât noi cât şi actorii să ştie acest lucru. Actorii sunt chemaţi să fie slujitori ai binelui. Din acest punct de vedere ei nu trebuie să promoveze violenţa, crima, sexul sau pornografia. Cinematografia secolului al XXI-lea v-a fii o nouă etapă în istoria filmului. Sperăm ca ea să fie una bună şi cât se poate de rodnică pe terenul binelui.

CAPITOLUL AL V-LEA

BINELE DIN PUNCT DE VEDERE CULTURAL

Cultura este un termen larg cu multe implicaţii. Cultura este o noţiune amplă care include un ansamblu de arte, ştiinţe, filosofie şi alte arii de studiu. Ştim astfel că cultura este un act amplu. Un om care ştie ceea ce este cultura este un om cult sau un om erudit. Sunt mai multe aspecte ale culturii. După cum am spus cultura se poate manifesta în mai multe feluri. Aceste feluri ale culturii sunt fără doar şi poate ceea ce am putea denumii o modalitate de expresie a culturii şi a realităţii ultime a omului. Realitatea ultimă a culturii se manifestă în capacitatea omului de a se cultiva şi de învăţa. Un om superior în mod esenţial este un om care are o cultură amplă şi largă. Lumea culturii este fără doar şi poate ceea ce am putea denumii o realitate ultimă şi deplină a ceea ce am putea denumii cunoaşterea şi procesul cunoaşterii. Cunoaşterea este fără doar şi poate ceea ce am putea denumii realitatea ultimă a lumii şi a existenţei din punctul de vedere al culturii. Cultura este ceea ce duce la avansarea omului şi la modalitatea prin care omul atinge deplin scopul cunoaşterii sale. Opusul culturii este evident ignoranţa. Sunt foarte mulţi oameni ignoranţi

referitor la cunoaştere şi la ceea ce înseamnă procesul cunoaşterii. Lumea de azi vrea cunoaştere dar nu vrea cultură, adică nu vrea să îşi asume cunoaşterea. Cunoaşterea trebuie să rămână la nivelul de simplă informaţie. Trebuie să ştim că cultura este mai mult decât o simplă informaţie.[46] Sunt foarte multe teorii despre fenomenul cultural dar trebuie să ştim că ele sunt foarte mult reprobabile. Cultura este formă de manifestare a spiritului uman şi prin urmare şi a realităţii ultime a omului şi a existenţei sale. Din antichitate până în zilele noastre suntem cât se poate de mult marcaţi de oamenii culţi. Există prin urmare o diferenţă dintre oamenii culţii şi oamenii intelectuali. Intelectuali sunt cei care sunt foarte mult specializaţi într-o anumită ramură sau ştiinţă în timp ce oamenii culţi sunt cât se poate de mult specializaţi în alte studii şi modalităţi de a exprima cunoaşterea. Evident există şi forme extreme de a absolutiza cunoaşterea care sunt dincolo de orice cele care ne fac să susţinem că realitatea ultimă a cunoaşterii este fără doar şi poate ceea ce am putea denumii gnosticismul. Excesul de cultură sau absolutizarea culturii duce de cele mai multe ori la gnosticism.

Pe parcursul istoriei au fost mai mulţi mari teoreticeni ai culturii. Dintre ei am putea amintii pe Hrussel, Hegel, Hume sau Huxley. Aceasta ca să amintim numai pe câţiva. Cultura a câştigat şi continuă să câştige mult teren în zilele noastre. Acest gen de cunoaştere este fără doar şi poate ceea ce am putea denumii o realitate ultimă a cunoaşterii şi a relaţiei ultime a lumii în care trăim. Lumea noastră este fără doar şi poate ceea ce am putea denumii realitatea ultimă a fiinţei şi a ştiinţelor. Lumea noastră este fără doar şi poate ceea ce am putea denumii o realitate ultimă şi deplină a culturi. Cultura este un lucru care îi face pe foarte mulţi dintre noi fericiţi. Lumea de azi este fără doar şi poate o lume în căutarea unei culturi atractive şi care să aducă cât mai mult cunoaştere. Ceea ce vrea omul de azi este din nefericire o cunoaştere care să vină rapid şi fără de nici un efort. În acest sens, binele este privit în cultură ca şi o entitate culturală. Cultura este fără doar şi poate ceea ce am putea denumii un lucru cât se poate de profund şi de amplu. Lumea de azi vrea mai mult o cultură cât se poate de simplă dar care să rezolve toate problemele şi toată setea de cunoaştere a omului şi a fiinţei sale. Cultura este fără doar şi poate ceea ce am putea denumii o realitate ultimă şi deplină a omului. Omul din zilele noastre este fără nici o îndoială un om care trăieşte mai mult într-o cultură cibernetică în care 90% din cunoaştere îi vine de pe internet. Este adevărat că internetul este o realitate cât se poate de profundă şi de amplă dar nu trebuie să ne bazăm numai pe internet. Trebuie să citim să ne documentăm. Din acest punct de vedere cultura este cât se poate de profundă. Actul cultural după cum am spus este un act al binelui dar este una dintre cele mai mari şi mai profunde realităţi ale lumii şi ale existenţei. Cultura este şi ea un aspect al binelui şi o întruchipare a binelui dar nu este definită numai de bine ci este şi un fel de realitate ultimă a existenţei şi a fiinţei sau a fiinţări omului. După cum am spus, cultura joacă un rol esenţial în viaţa omului şi a umanităţii fiindcă ea se bazează foarte mult pe setea omului de a cunoaşte. Omul simte setea de a cunoaşte şi de a îşi lărgii orizonturile. După cum am spus, cultura îi dă omului cunoştinţe din diferite domenii şi ştiinţe. Există astfel cunoaştere culturală care este mai mult un fel de formare a omului în spre a îşi crea un bagaj de informaţii şi de cunoştinţe. Dar trebuie să ştim că există o diferenţă între un om cult şi un om de cultură: omul cult, este un om care este versat în mai multe ştiinţe şi are mai multe

---

[46] În secolul al XX-lea filosoful român Constatin Noica vorbea despre „mântuirea prin cultură.” Evident aceasta a fost mai mult o metaforă, fiindcă cultura nu poate mântui. Constantin Noica, *Eminescu sau gânduri despre omul deplin al culturii româneşti* (Bucureşti, 1975).

cunoştinţe, în timp ce omul de cultură este un om care se dedică numai culturii. Prin urmare, omul de cultură este fără doar şi poate ceea ce am putea denumii un om exclusiv care tot ceea ce face este cultura şi numai cultura.[47] După cum am spus cultura este din mai multe punct de vedere amfibie: ea poate fii atât materială cât şi spirituală.

Cultura este o formă de manifestare a spiritului uman. Prin cultură noi ajungem o viziune superioară asupra lumii şi a existenţei şi ne descoperim pe noi ca fiinţe care sunt împlinite din punct de vedere al planului de cunoaştere. Cunoaşterea este astfel ceea ce am putea denumii o realitate ultimă şi deplină a culturii. Cultura se defineşte prin procesul cunoaşterii şi procesul cognitiv. Este bine din acest punct de vedere să ştim că la un anumit nivel binele are şi o dimensiune culturală. Binele este cel care ne pune în vedere complexul culturii cu toate valenţele lui. S-au scris foarte multe rânduri despre cultură şi nu îmi propun în această carte să confer noi definiţii culturii. Oricum, cultura este o parte a fiinţei noastre profunde şi a nevoii noastre de a ne dezvolta spiritual şi intelectual. Binele este prezent în cultură. Cultura nu înseamnă a deţine simple informaţii ci a avea cunoştinţe vaste din mai multe ştiinţe: matematică, fizică, istorie, geografie, chimie şi altele. În acest sens, ne definim pe noi ca şi persoane ale culturii în momentul în care ajungem la o viziune cât se poate de amplă a ceea ce înseamnă cunoaşterea şi tot ceea ce o reprezintă. Cunoaşterea este fără doar şi poate o mare călătorie şi un mare periplu în lumea intelectului. Ea ne oferă perspective şi orizonturi noi pe care nu speram că le putem vedea. Din acest punct de vedere este bine să ştim că binele este întotdeauna şi un lucru cultural. Se ştie foarte bine că între cultură şi incultură există o antagonie şi o contradicţie. Omul cult este un om manierat în timp ce omul incult este un om vulgar. Este bine să ştim aceste lucruri şi este cât se poate de evident acest lucru. Binele are o formă de exprimare spirituală care se manifestă prin actul cultural. Actul cultural nu este în nici un fel un act egoist şi un act individualist. Binele este fără nici o îndoială ceea ce am putea denumii un atribut al culturii care este un act mult mai amplu şi mai profund. Cultura este prin urmare o îngemănare de mai multe ramuri şi mai multe cunoştinţe. Folclorul poate să fie un act cultural. Sunt foarte multe tradiţii şi foarte mult lucruri pe care le avem din trecut care formează un ansamblu cultural etnic. Din acest punct de vedere cultura este fără doar şi poate şi un fapt etnic. Sunt etnii care dezvoltă o cultură puternică şi se impun pe plan intenţional şi global şi sunt etnii care nu se dezvoltă cultural şi rămân anonime şi uneori chiar se pierd. Din antichitate ştim că cel mai mult au valorat popoarele care au dezvoltat o cultură puternică şi o cultură care să rămână. Astfel de popoare au fost evrei care au lăsat lumii una dintre cele mai puternice culturi religioase ale lumii, fenicienii, egiptenii sau grecii antici care şi eu s-au remarcat prin mai multe creaţii culturale.

După cum putem vedea binele este şi un fapt cultural sau un fapt care se poate definii prin dimensiunea culturală. Cultura este un act frumos cu foarte multe implicaţii profunde şi depline. Binele este fără doar şi poate ceea ce am putea denumii o realitate cât se poate de profundă şi de culturală. Lumea culturii este o lume superioară dar este de mai multe ori confruntată cu ignoranţa şi vulgaritatea. Lumea noastră abundă din nefericire în vulgaritate şi acest lucru este cât se poate de rău. Vulgaritatea este ceea ce subminează binele cultural. Există o subcultură a vulgarităţii şi a obscenului.[48] Această subcultură se

[47] În acest capitol nu vor vorbii despre cultura agriculturii. Termenul de cultură se aplică de mai multe ori în agricultură când spunem culturi de plante. Dar nu acesta este sensul de cultură despre care vom vorbii în rândurile care urmează.

[48] Andrei Pleşu, *Obscenitatea publică* (Bucureşti, 2004).

manifestă prin mai multe acte şi forme pe care trebuie să le avem în vedere. Binele este prin urmare un act cultural care are o funcţie pozitivă şi cât se poate de constructivă în facerea şi edificarea omului. Prin cultură omul se poate ridica la o înţelegere a binelui. Faptul cultura este un lucru bun şi el ne poate duce în spre mai multe sensuri profunde ale existenţei şi a fiinţei. Actul cultural este cât se poate de benefic comunităţii umane chiar dacă el este considerat mult prea exigent. Ce am putea denumii ca şi act cultural: lecturi, conferinţe, simpozioane, biblioteci, publicaţii, studii, universităţi sau şcoli. Toate acestea la un loc formează ceea ce noi denumim act cultural sau cultură. Actul cultural este fără doar şi poate un act profund care ne duce dincolo de aspectul temporal închis la existenţei. În actul cultural devenim universali şi ajungem la o viziune cât se poate de largă a lumii şi a existenţei.[49] Prin urmare, este cât se poate de bine să ajungem la concluzia că cultura este un lucru bun. Deşi lumea este opusă la acest principiu, cultura este un lucru bun. Lumea culturii este fără doar şi poate o lume incitantă pentru cine ştie ceea ce este binele în esenţa lui profundă. Cultura trebuie privită ca şi o manifestare a binelui. Cultura binelui este fără doar şi poate ceea ce am putea denumii o realitate ultimă şi profundă. Din acest punct de vedere este bine să fim conştienţi de realitatea ultimă şi sublimă a binelui şi a frumuseţii sale. Cultura este o manifestare ultimă a binelui în toată sublimitatea lui intelectuală. Sunt mulţi mari autori care au adus mari contribuţii şi beneficii culturii şi lumii culturale în sine.[50]

Cultura este din mai multe puncte de vedere şi un factor intelectual. Sunt mulţi intelectuali care nu pot trăii fără cultură. Cultura este fără doar şi poate ceea ce am putea denumii realitatea ultimă a existenţei şi a lumii în care trăim. Suntem oameni care avem în noi setea de a cunoaşte şi această sete duce de mai multe ori la setea de a ne forma o cultură. Un om care are o cultură este un om care nu poate duce o viaţă de trib sau o viaţă de primitiv. Cultura este fără doar şi poate ceea ce am putea denumii o realitate ultimă a cunoaşterii şi a investigaţiei ştiinţifice. Investigaţia ştiinţifică este fără doar şi poate ceea ce am putea denumii realitatea ultimă. Cultura este o modalitate de a rezista în faţa presiunilor externe ale lumii şi ale mediului din jur. În cultură suntem fără doar şi poate ceea ce am putea denumii cât se poate de contemporani cu toţi cei care au lucrat la propăşirea culturii. Dar evident, subcultura sau pseudocultura poate devenii o mare provocare sau mai bine spus un mare răul adus culturii. În mod real omul simte nevoia de cultură. Dar sunt mulţi care nu dau curs acestei chemări şi găsesc diferite metode pentru a suplinii chemarea la cultura profundă. Aşa se nasc mai multe surogate culturale cum este muzica pop sau cultura pop care nu are o durată prea mare, cultura hip hop, grafiti-ul urban care este mai mult o mâzgăleală, muzica de gheto sau muzica rap. Toate acestea sunt pseudomorfoze sau subcultură şi sunt din mai multe puncte de vedere manifestări ale răului cultural. Răul este din mai multe punct de vedere ceea ce am putea denumii o realitate cât se poate de culturală. Un om rău poate fii şi un om care nu are o cultură cât se poate de bine pusă la punct. Cultura este o modalitate de a dezvolta spiritul omenesc şi de a îl duce la realizarea potenţialului său. Din punct de vedere al culturii este cât se poate de bine să ştim că cultura îl face pe om împlinit şi fericit. Dar dincolo de toate suntem chemaţi să lucrăm la propria noastră cultură. În zilele noastre se citeşte foarte puţină literatură, şi marile opere literare de mai multe ori zac prăfuite prin biblioteci şi prin arhive. Este nevoie

[49] Parte a culturii este şi fenomenologia, A se vedea W. Hegel, *Fenomenologia spiritului* (Bucureşti, 1995). Termenul german este de *Phänomenologie des Geistes.*

[50] Etimologia cuvântului cultură este una de origine latină şi înseamnă a cultiva sau a onora. Termenul grecesc este de πολιτισμός.

să lucrăm la propria noastră cultură şi acest fapt nu ne v-a dezamăgiri. Sunt foarte puţini în zilele noastre care iubesc cu adevărat cultura. Lumea de azi iubeşte mai mult petrecerile, distracţia şi discoteca. Din acest punct de vedere este bine să ştim care este diferenţa dintre cultură şi subcultură. Literatura este o ramură a culturii şi din acest punct de vedere este bine să ştim că un om cult este familiar cu marile romane ale umanităţii. Scrisul este o parte din cultură. Istoria ne-a dat mari scriitori: Chervates, Alexandre Dumas, Victor Hugo, Nikos Kazanţakis şi mulţi alţii. Adevărul este că în zilele noastre se citeşte foarte puţin. Lumea a pierdut plăcerea de a citii. Marile opere literare din istoria lumii şi a literaturi de mai multe ori ne-au prezentat imagini generice cu diferenţa dintre bine şi rău.

Literatura joacă un rol esenţial în cultură. Sunt multe romane şi cărţi care sunt cu adevărat cât se poate de profunde şi din care putem învăţa. În secolul al XX-lea unul dintre scriitori care s-au remarcat foarte mult a fost Virgil Gheorghiu. Cărţile lui Virgil Gheorghiu care a fost şi preot au făcut deliciul a mai multor oameni care au fost însetaţi de cultură.[51] Ora 25 a fost o carte care a descris simbolic lupta dintre bine şi rău, dintre puterea binelui şi cea a răului. Scrisă după încheierea celui de la doilea război mondial, Ora 25 ne-a demonstrat că binele iese învingător întotdeauna chiar şi în cele mai cumplite şi mai dificile situaţii şi împrejurări. Johann Moritz, protagonistul cărţii este simbol al binelui. El este nevinovat şi lipsit de viclenie. Dar ajunge să fie prins în torentul de evenimente al istoriei şi din simplu om de sat din Fântâna ajunge să vadă realitatea înfiorătoare a lagărelor de exterminare naziste. După o luptă înverşunată, Johann Moritz ajunge să treacă peste aceste probleme şi să îşi restabilească vechea viaţă care a avut-o înainte de război. Poate am uitat mult prea uşor pe Virgil Gheorghiu şi Ora 25. Oricum opera lui Virgil Gheorghiu v-a rămâne una dintre cele mai profunde dintre toate cele care s-au scris. La fel de bine tot secolul al XX-lea ne-a dat alte nume ale binelui care s-au remarcat prin cultură. Pe lângă Constantin Noica pe care le-am enunţat deja, mai putem enumera pe Nicolae Steinhardt, Alexandru Paleologu, Octavian Paler, Petre Ţuţea sau Mircea Eliade.

Cultura secolului al XX-lea a fost din mai multe puncte de vedere o cultură ingenioasă şi unică. Personal îmi aduc aminte de cultura secolului al XX-lea cu plăcere chiar dacă acum secolul al XX-lea este doar o parte din manualele de istorie sau din cărţile de istoria. Au existat mari personalităţi ale culturii secolului al XX-lea şi pe aceste personalităţi nu trebuie să le uităm. Binele din punct de vedere cultural este şi un fel de echivalent al erudiţiei. Erudiţia este fără doar şi poate ceea ce am putea denumii o modalitate de a ne afirma şi de a ne exprima pe noi din punct de vedere intelectual. Din punct de vedere intelectual binele este o modalitate de a exprima nevoia omului de a cunoaşte şi a investiga natura şi lumea din jur. Lumea culturii în esenţa ei este o lume cât se poate de rafinată. Rafinaţii sunt cei care sunt adevăraţii oameni de cultură. Binele este prin sine un lucru rafinat în sensul că nu este mârşav, urât şi pervers. Dar sunt foarte mulţi care cred că nu este aşa. Binele în sine este realitatea ultimă a ceea ce am putea denumii ca şi ceea ce ţine de realitatea finală a voinţei de a cunoaşte a omului. Omul vrea să ajungă o cunoaştere tot mai mare şi mai profundă dar fără să facă efortul intelectual şi cultural. Cultura este un lucru care se dobândeşte şi este un lucru care odată dobândit nu mai poate fii luat înapoi. Este bine să ştim că din punct de vedere spiritual binele pe care îl dobândim în cultură sau prin a de culturaliza este ceva care rămâne permanent şi care nu mai poate fii retrocedat. Binele şi

[51] Dintre cele mai cunoscute cărţi ale lui Virghil Gheorigiu amintim: Ora 25, Cum am voit să mă fac sfânt, Tatăl meu preotul care s-a suit la cer sau Hristos în Liban. Cărţile lui Virgil Gheorgiu destănuie un sciitor prolific cu o gamă amplă literară.

ca şi cultură este un lucru la care puţini dintre noi ne gândim. Dar în acest sens este bine să fim conştienţi de tot ceea ce implică şi de tot ceea ce este binele în esenţa lui. După cum am spus, o dimensiune fundamentală a binelui în raport cu omul este cultura. Spirtul uman caută o definiţie a sa prin bine dar care se poate manifesta şi în cultură. Oamenii de cultură sunt oameni care nu pot fii conceput altcumva decât oameni ai binelui.[52] Binele ca şi cultură are mai multe forme de a se exprima şi de a se descoperii pe sine. Omul ajunge la o modalitate de a cunoaşte prin diferite forme şi prin diferite modalităţi. Ceea ce îl atrage cel mai mult la cunoaştere este de mai multe ori perspectivele şi orizonturile pe care acestea le oferă.

Cultura este o modalitate de a investiga lumea şi posibilităţile ei. Ea oferă o viziune de ansamblu la ceea ce înseamnă cunoaşterea şi tot ceea ce implică ea. Binele este fără nici o îndoială o modalitate de a exprimare culturală. O trăsătură fundamentală a omului este că este simplu şi nu o persoană complicată. Este adevărat că sunt foarte multe culturi sofisticate care susţin tot felul de teorii şi de concepţii. Aceste concepţii sunt cât se poate de mult o realitate ultimă a binelui şi a frumosului. Cultura este o altă definiţie a binelui. Sunt foarte mulţi oameni care înţeleg binele ca şi o modalitate de a exprima cultura. Alţii nu pot concepe binele decât ca şi pe o realitate culturală. Este bine să ştim că Dumnezeu a dat omului mai multe posibilităţi de a accede la cultură. Astfel sunt unii care nu pot trăi fără de cultură. Însă trebuie să ştim că actul cultural a variat de la secol la secol şi de la epocă istorică la alte epoci istorice.

Cultura este un fenomen larg care de mai multe ori a fost ignorat şi desconsiderat. Cultura este primul pas în formarea unui intelectual. Ea ne asigură o viziune de ansamblu sau generică asupra lumii şi a existenţei omului. De mai multe ori în filosofie cultura a fost percepută ca şi un act existenţial şi prin excelenţă filosofic. Mai mulţi mari autori au fost cei care au popularizat conceptele culturii sau nevoia omului de a îşi însuşi o cultură. Dar la fel de bine cultura mai are şi menirea de a aduce la un numitor comun mai multe concepţii naţionale sau concepţii etice care trăiesc în matca lor fără să intre în contact cu alte culturi. La nivel continental putem vorbii o de cultură europeană, una americană, o cultură asiană, o cultură australiană. Toate aceste mari culturi ale lumii de mai multe ori merg şi există pe căi şi pe drumuri singure şi nu vor să ştie una de alta. Din acest punct de vedere cultura a devenit de mai multe ori un fenomen fragmentar şi fărâmiţat. Este bine să ştim care sunt principalele trăsături ale culturii. Cultura este la nivel primar sau în sens generic un act al binelui sau un act care se defineşte prin a face bine şi ceea ce este bine. Dar sunt mulţi care nu cred acest lucru şi ne oferă alte modalităţi de a vedea acest fapt. Nu se poate concepe o cultură în afară de conceptul binelui. Acesta este şi motivul pentru care am ales să includem aici un capitol despre problema binelui în sens cultural. Cultura defineşte ceea ce am putea spune actul cultural sau modalitatea de a acţiona din punct de vedere cultural. La fel ca şi binele, cultura ne oferă o viziune generică despre cunoaştere.[53] Cunoaşterea

---

[52] Oamenii de cultură au menirea de a îi învăţa şi de a îi educa şi pe restul. În acest sens, intelectualul este un om de cultură şi este bine să ştim care este diferenţa dintre un om de cultură şi un intelectual. Un om de cultură este un om care se dedică exclusiv culturii, în timp ce un intelectual se dedică vieţii studiului şi cunoaşterii. Intelectual şi omul de cultură sunt două noţiuni sinonimice da nu identice. Cultura poate de venii şi un fenomen pop, dar aceasta un înseamnă că un intelectual este un adept al culturii pop. Shirley Fedorak, *Cultura pop: cultura vieţii zilnice* (Toronto, 2009).

[53] Cultura a fost privită de mai multe ori ca şi o gnoză sau ca şi formă de gnosticism. Cultura însă nu poate fii în nici un fel de caz gnoză. Marele istoriolog al religiilor Ioan Petru Culianu a mărturisti acest lucru de mai multe ori. A se vedea Ioan Petru Culianu, *Arborele gnozei* (Editura Nemira: Bucureşti 1998).

este fără doar şi poate şi de natură culturală. Este bine să facem din bine şi ea să fie o cultură dominată. Ce am înţelege printr-o cultură a binelui? Binele este fără doar şi poate o noţiune care are de a face cu realitatea ultimă a existenţei şi a fiinţei.

Cultura binelui este ceea ce vom vorbii cel mai mult în rândurile care vor urma. Este bine să ştim că o astfel de cultură este posibilă deşi unii cred că nu poate exista nici un fel de legătură sau conecţie între bine şi cultură. Binele ca şi cultură presupune să ne formăm un puternic simţ al virtuţii şi al adevărului. Ce este o cultură a binelui? O cultură a binelui este o cultură care este cât se poate de mult ancorată în valori şi lucruri pozitive. Nu numai că există o cultură a binelui dar există şi o dinamică a binelui. Acest gen de dinamică este unul care este profund spiritual şi cât se poate de evident. Dinamica şi cultura binelui se bazează pe tot ceea ce a fost în istorie şi în trecutul umanităţii cât se poate de profund şi de amplu. Binele este realitatea ultimă a existenţei şi a vieţii omului. Ansamblul de implicaţii ale binelui care l-am arătat până aici este foarte mult un fel de cultură a binelui sau o modalitate de a privii şi de a estima binele în realitatea lui ultimă. Binele este fără nici o îndoială ceea ce am putea denumii ca şi sensul ultim al existenţei şi al vieţii omului. O cultură a binelui a fost menită să fie lumea noastră cu toate implicaţiile ei. Însă lumea s-a abătut de la calea adevărului şi a virtuţii şi a intrat într-o direcţie a patimii şi a violenţei. Binele a fost de mai multe ori scos din lumea noastră şi trecut cu vederea sau ignorat. Binele este fără doar şi poate ceea ce am putea denumii realitatea ultimă a existenţei şi a fiinţării omului şi a vieţii sale. Suntem mai mult decât orice fiinţe care avem de a face cu realitatea binelui şi avem menirea de a îl extinde şi de a îl dezvolta. Vedem că binele este o noţiune amplă şi fiecare dintre noi cei care existăm suntem chemaţi să ne ducem aportul la extinderea şi lucrarea binelui. Binele este fără doar şi poate o cultură care a fost chemată să exprime realitatea ultimă şi finală a existenţei şi a tânjirii omului. Binele este fără doar şi poate ceea ce am putea denumii ca şi sensul ultim al existenţei şi al exprimării omului ca şi fiinţă deplină şi ultimă. Cultura binelui este un lucru cât se poate de necesar pentru timpurile şi vremurile noastre în care lumea de mai multe ori este confuză. Ceea ce este cel mai trist este că mai mulţi dintre noi ştiu ceea ce înseamnă binele dar refuză să fie slujitori ai binelui. În mai multe categorii de ştiinţe şi arte oamenii abandonează slujirea binelui. Acest gen de slujire este cât se poate de mult un fel de realizare a ceea ce am putea denumii realitatea ultimă a lumii şi a binelui. Cultura binelui este o cultură care trebuie să domine lumea şi pe omul din zilele noastre. Binele este o realitate care după cum am spus are foarte multe faţete şi ne deschide multe orizonturi şi perspective de a vedea.

Se vorbeşte foarte puţin în zilele noaste de o cultură a binelui dar se vorbeşte extrem de mult de o cultură a sexului. Revoluţia sexuală este un lucru care de mai multe ori înlocuieşte nevoia sau setea omului de cultură. Setea omului este a de a vedea cât mai multe lucruri care îi pot îmbunătăţii cunoaşterea şi îl pot duce la o experimentare a binelui. Cultura veritabilă este fără nici o îndoială o cultură care duce la experimentarea binelui. Binele este astfel din acest punct de vedere o experienţă a binelui în toate faţetele şi în toate modalităţile lui de a fiinţa şi de a exista. Trebuie să ajungem la o cunoaştere nu numai teoretică a binelui ci şi la o cunoaştere experimentală a binelui. Cum putem face acest lucru? Putem face acest lucru prin realizarea unei culturi a binelui. Această cultură se bazează şi se axează pe mai multe valori pozitive: adevăr, dreptate, virtute sau iubire ori fraternitate. Binele este întotdeauna fratern în timp ce răul este întotdeauna egoist. Pentru a realiza o cultură a binelui care să poată să înglobeze toată lumea este bine să renunţăm la egoism. Nu este posibilitate de a realiza o cultură a binelui prin egoism. Egoismul este cel

care ne duce şi ne trage înapoi. Binele este în acest sens, ceea ce am putea denumii realitatea ultimă a lumii şi a existenţei. Fundamentele unei culturi a binelui au fost puse chiar de Dumnezeu atunci când a ales să creeze lumea. Lumea s-a fondat pe realitatea binelui. O cultură a binelui a fost un lucru la care au visat mai mulţi erudiţi şi mai multe persoane.[54] O cultură a binelui este o cultură care mai mult decât toate şi dincolo de orice se raportează la Dumnezeu şi la existenţa Sa mai mult decât orice. Binele este fără doar şi poate ceea ce am putea denumii realitatea ultimă sau deplină a unei culturi care se vede pe sine dincolo de orice o modalitate de a se afirma şi de a se expune. Binele este astfel ceea ce defineşte lumea noastră internă şi el este bine să fie conceput ca şi o modalitate de existenţă culturală. O cultură a binelui ar fii prin urmare înseşi definiţia culturi în sine fiindcă o cultură a răului ar fii o cultură cât se poate de pervertită şi de eronată. Cultura binelui este înseşi sensul culturii în sine şi nu se poate să ne gândim la o altă manifestare a culturii decât ca şi la o cultură a binelui. Binele este în acest sens o realitate ultimă care se defineşte prin setea creativă a omului de a da naştere culturi. Cultura este fără doar şi poate ceea ce am putea denumii o modalitate de a realiza potenţialul uman în dinamica sa ultimă.[55]

Cultura nu poate să nu fie o dinamică a binelui. Ea se manifestă prin sunet, lumină, cuvânt şi culoare. Cultura este un ansamblu de mai multe lucruri şi de mai multe realităţi finale şi depline. Realitatea ultimă a binelui este fără doar şi poate ceea ce am putea denumii o realitate finală sau ultimă. Cultura binelui este o cultură teocentrică şi teonomă, adică Îl are pe Dumnezeu în centru şi în interiorul preocupărilor şi a năzuinţelor ei. O cultură teocentrică este un fel de cultură care nu este numai intelectuală dar şi religioasă. La un nivel generic avem cultura binelui după care urmează cultura religioasă şi după care urmează cultura teologică. După cum am spus cultura binelui se bazează sau se axează pe valori generice care sunt cât se poate de mult valori şi principii generice: pace, fraternitate, dreptate, justiţie, egalitate şi libertate. Aceasta este o cultură care este accesibilă fiecărui om de credinţă. Dar ea este o cultură minimală. Cultura este fără doar şi poate ceea ce defineşte capacităţile intelectuale ale unui om şi a existenţei sale cognitive. Cu cât omul ajunge să cunoască mai mult cu atât mai mult el ajunge să îşi extindă şi cultura. Fiecare dintre noi suntem chemaţi să aderăm la marile concepte culturale şi suntem chemaţi să extindem prin exemplul propriu cultura binelui. Cultura binelui este o cultură care stă în legătura profundă cu principiile antagonice ale răului şi ale perversiunii. Din acest punct de vedere este bine să ştim că cultura binelui este o cultură a spiritului care ţine cel mai mult la principii de natură spirituală. Cultura binelui este cea care îl duce pe om la o profundă experimentare a stării de bunătate şi de realizare de sine. Bunătatea este o stare care este tipică sau comună celor care cultivă cultura binelui. Binele la fel ca şi răul este o cultură care se cultivă. Suntem liberi să cultivăm o cultură a binelui sau una a răului. Din acest punct de vedere noi suntem cei care avem de a face cu propria libertate de a alege între bine şi rău. Cultura binelui este fără doar şi poate o modalitate de a ne atrage cu sine voinţa de a da curs chemării binelui. Binele este un lucru care se poate extinde. Cultura binelui este un fenomen de masă dar el nu este în nici un caz un fenomen care se măsoară prin

[54] Rafail Noica, *Cultura duhului* (Editura Reîntregirea: Alba Iulia, 2002).

[55] S-a mai spus, că există o dinamică a binelui care este în antagonie cu răul care în plan moral se manifestă prin starea de păcătoşenie. A se vedea Andrei Andreicuţ, *Dinamica despătimirii,* (Editura Reîntregirea: Alba Iulia, 2001).

popularitate. Sunt foarte mulţi care cred că o victorie a binelui este definită numai prin popularitatea lui. Binele nu este o entitate care se măsoară prin popularitatea lui.

Prin sine omul este o persoană a binelui. Acest gen de persoană este liberă şi ea poate renunţa la calea sau la cultura binelui. Calea binelui este fără doar şi poate ceea ce am putea denumii o realitate care ţine de expresia ultimă a fiinţei omului. Prin fiinţa sa omul ajunge să fie un exponent al binelui sau al stării de a fii în bine. Binele este un principiu fiinţial din acest punct de vedere. Sunt mai multe opinii şi speculaţii care se leagă foarte mult realitatea şi experienţa binelui ca şi o modalitate de a exista şi de se manifesta. Binele este prin sine o stare care ţine de fiinţa ultimă a omului şi de ceea ce are omul mai profund şi mai deplin. Binele se defineşte ca şi o noţiune care poate extinde după caz o anumită cultură a binelui. Această cultură după cum am spus este un nivel primar sau de începuturi care ţine foarte mult de modul în care omul îşi defineşte existenţa şi realitatea sa ultimă. Binele este realitatea finală şi ultimă a existenţei noţiunii de cultură în sens pozitiv. Această cultură este extrem de greu de menţinut atunci când voim să o implementăm marilor mase de oameni şi de fiinţe. Binele este fără doar şi poate ceea ce defineşte existenţa şi fiinţa ultimă a omului. Cultura binelui se află de cele mai multe ori în antagonie cu cultura perisabilului şi a trecătorului. Cultura binelui este fondată pe principii eterne care vin şi care vor exista şi vor continua să fie cât se poate de mult recunoscute de toată lumea. Lumea de azi este fără doar şi poate ceea ce am putea denumii în căutarea unei culturi perfecte care să satisfacă toate nevoie şi toate aspiraţiile oamenilor. O cultură a binelui ar putea să ne deschidă noi perspective şi orizonturi în ceea ce priveşte relaţia omului cu lumea din jur şi cu valorile perene ale umanităţii. Cultura binelui este fără doar şi poate ceea ce am putea denumii realitatea ultimă a existenţei omului şi a lumii. Lumea de azi este fără doar şi poate pe cale de a ajunge să realizeze o cultură a binelui dar acest lucru nu v-a fii făcut fără opoziţie şi fără de opuneri sau fără de contradicţii. Contradicţia este fără doar şi poate ceea ce duce la desfiinţarea culturii şi a culturii binelui. Cultura binelui este fără doar şi poate ceea ce duce la o lume bună şi frumoasă. De mai multe ori visăm la o lume în care să nu fie răutate, invidie, ură sau război. La ceea ce visăm noi este mai mult la această cultură a binelui care este mai mult o prefigurare a raiului.[56] Binele este fără doar şi poate o dimensiune cât se poate de profundă a culturii pe care am voi să o denumim o cultură a binelui. Opoziţia dintre cultura binelui şi lumea din jur se bazează pe contradicţia dacă este sau necesar să realizăm o cultură a binelui?

Cultura binelui este cultura ultimă şi un grad prin din ierarhia culturi în mare după care urmează mai multe grade de cultură şi mai multe serii de cuprindere a relaţiei dintre conceptul de bine şi conceptul de cultură. Conceptul de bine este foarte mult fondul generic pe care o cultură se poate dezvolta şi funcţiona. Binele este din acest punt de vedere o modalitate de a exprima realitatea culturii ca şi proces creativ şi în expansiune. Binele în sine este realitatea ultimă prin care se expune şi formează cultura. Cultura binelui este cultura care ne face conştienţi că binele este cel pe care trebui să îl căutăm şi să îl cultivăm. Binele nu are nimic de a face cu realitatea finală răului şi a nelegiuirii. Binele este fără nici o îndoială una dintre realităţile finale şi ultime ale existenţei. Cultura binelui este şi o cultură a filosofiei şi a gnozei adică a cunoaşterii. Omul este chemată să cunoască şi de

[56] Psihanalistul Carl Gustav Jung a susţinut teoria conform căreia există două sfere a conştientului: una personală şi alta colectivă. Cultura binelui ţine mai mult de sfera conştientului colectiv şi ea se manifestă de mai multe ori prin diferite forme comune de acte culturale care ţin de specificul mai multor regiuni geografice şi etnii. Carl Gustav Jung, *Opere complete vol. 12, Psihologie și alchimie*, Editura Teora, 1998.

fie cât se poate de mult ancorat în cunoaştere. Cultura binelui este prin urmare orientată atât orizontal cât şi vertical. Binele prin urmare este cât se poate de profund şi de amplu. Este bine să ştim acest lucru şi să fim conştienţi de el. Binele este o realitate care ţine foarte mult de modul în care îl realizăm şi îl cultivăm. Din acest punct de vedere este cât se poate de bine să ştim că binele este o realitate finală care v-a fii singură existentă în plan eshatologic.[57] Binele este prin urmare ceea ce defineşte sensul şi obiectul unei culturi. Binele se defineşte pe sine ca şi realitatea ultimă a existenţei şi a modului în care existenţa în sine se defineşte şi se exprimă. Binele este fără doar şi poate ceea ce ne duce la cunoaşterea ultimă a fiinţei şi a ontologiei lumii şi a universului. Binele prin sine are potenţialitatea de a crea o cultură şi este de folos să fim conştienţi de acest lucru. La un nivel generic binele nu are prea multe de a face cu cultura, dar dacă voim să ajungem la o sistematizare a binelui vom vedea că acest gen de sistematizare v-a fii şi unul de natură culturală. Binele prin urmare este ceea ce defineşte sensul generic al unei culturi. Nu trebuie să gândim binele şi cultura ca şi două noţiuni separate. Foarte mulţi sfinţi din istoria religiei şi a creştinismului au fost persoane versate în cultură şi în principiile generice culturale. Cultura este o lumină care nu trebuie ţinută doar pentru sine ci ea trebuie împărtăşită şi altora. În acest sens, actul cultural este un act care duce la realizarea fiinţei omului. Lumea de azi foloseşte de mai multe ori termenul de cultură fără să ştie exact ceea ce este el. Se vorbeşte de o cultură a maselor, de o cultură etnică şi de o cultură populară. După cum am spus, cultura populară se vrea mai mult o cultură care să aibă de a face cu cantitatea. Evident, există un aspect popular al culturi dar acest aspect nu este singurul sau el nu este un aspect care defineşte complexitatea culturii sau a factorului cultural. Factorul cultural este cel care ne defineşte ca şi persoane şi ca şi entităţi finale. Binele este fără doar şi poate ceea ce ne cuprinde şi ne defineşte ca şi oameni şi ca şi personalităţi culturale.

După cum am spus, eforturile culturale merită să fie susţinute şi sprijinite. Sunt foarte mulţi care nu susţin aceste lucruri şi cred că binele nu are nimic de a face cu efortul cultural. Este greu să culturalizăm masele. Acest fapt de a culturaliza masele este fără doar şi poate un lucru care ţine mai mult de modul de a propaga sau a exprima binele şi modul în care el trebuie să se exprime şi să de definească pe sine. Binele este ceea ce am putea denumii singura modalitate de avansare a omului şi a ceea ce este omul în sine şi în plan ultim. Mai mulţi cred prin urmare că cultura este o pierdere de vreme şi de timp. De ce să investim în cultură? Ce are de a face cultura cu binele? Cum putem fii siguri că vom crea o cultură a binelui? Acestea sunt întrebări la care foarte mulţi vor să primească un răspuns. Binele este fără nici o îndoială ceea ce am putea denumii o realitate care ţine de lumea transcendentă a religiei şi a teologiei. Dar el se poate manifesta pe înţelesul omului şi în diversele şi multiplele forme ale culturi. Aşa se naşte ceea ce am denumit ca şi cultura binelui. Cultura binelui este cultura în care sfinţii şi mari asceţi sunt marile personalităţi. Binele este fără doar şi poate ceea ce defineşte nevoia de cultură a omului şi a existenţei

57 Binele eshatologic este binele care v-a rămâne la final şi care v-a fii singurul care v-a domina lumea şi existenţa în final. Poate s-a vorbit foarte puţin despre relaţia dintre bine şi eshatologie dar în sens final binele este fără doar şi poate ceea ce am putea denumii ca şi o realitate eshatologică. **Escatologie**: **Noua Ordine Mondiala, Riscurile Existenæiale, Eshatologie, Sfâræitul Lumii, Ragnarök, 144000, Rai, (Bucureşti, 2011).**

sale. Cultura este fără doar şi poate nevoia ultimă a omului de a se descoperii pe sine ca şi entitate creată de Dumnezeu.[58]

Cultura binelui este o cultura care după cum am spus este menită de a îi ridica pe cei mulţi la a vedea binele. Binele este prin urmare ceea ce am putea denumii o formă care se poate manifesta în cadrul maselor largi prin cultură. Masele largi de oameni sunt din mai multe puncte de vedere ceea ce am putea denumii principalele ţine ale fenomenului cultural şi a tot ceea ce ţine de cultură şi de masele de oameni. Masele de oameni sunt de mai multe ori dornice de cultură dar simt un fel de dorinţă de a experimenta cultura ca şi un fenomen de masă. Cultura binelui poate devenii un fenomen de masă numai când cei care sunt implicaţii în formarea ei sunt dornici de a fi stabili în bine şi în formarea lui. Sunt foarte mulţi care ştiu că din mai multe puncte de vedere cultura este un lucru care trebuie să cuprindă mai multe forme de manifestare şi trebuie să aibă mai multe modalităţi de a se exprima. Trebuie prin urmare să ne concentrăm eforturile şi gândurile la modalităţile prin care putem extinde şi amplifica cultura binelui. Unii vor spune dacă am putea crea o fenomenologie a binelui.

După cum am spus binele cultural nu este o realitate de natură hedonistă. Cultura binelui nu este o cultură care se fundamentează numai pe principiul plăcerii şi a ceea ce este plăcut. Ea se fondează pe principiul universalităţii şi este o cultură care este menită să amplifice cât mai mult realitatea ultimă a cunoaşterii şi a investigaţiei intelectuale. Binele este din acest punct de vedere cât se poate de mult o realitate care poate fii definită şi de o formă de cultură sau de civilizaţie. Există o strânsă legătură între noţiunea de bine şi cea de civilizaţie şi din acest punct de vedere este bine să fim conştienţi de realitatea ultimă a culturii ca şi finalitate în viaţa personală. Binele este prin urmare o realitate care ţine de existenţa lui Dumnezeu dar poate include mai mulţi factori şi mai multe aspecte. Unul dintre aspecte este binele cultural. Cultura binelui este o cultură care funcţionează epectatic adică prin stadii sau nivele. Sunt foarte mulţi oameni extrem de culturalizaţi şi care sunt versaţi extrem de bine în cultură. Nu toţi însă pot ajunge la stadii avansate de cultură şi din acest punct de vedere este bine să ştim că nu este bine să ne arătăm mândrii şi orgolioşi faţă de cei care sunt înzestraţi mai puţin decât noi. O trăsătură a culturii binelui nu este aroganţa şi este bine să fim conştienţi de acest lucru. Omul cult este un modest şi el nu este un om orgolios şi emfatuat peste măsură. S-a vorbit din acest punct de vedere de mai multe ori dacă cultura este sau nu un lucru colectiv. Cultura se poate forma şi din punct de vedere colectiv. Cultura de colectiv sau cultura maselor este fără doar şi poate ceea ce am putea denumii o modalitate de a ne exprima cunoştinţele în colectiv. Cultura este un fenomen care poate creşte sau se poate amplifica nu numai ca stare de spirit ci şi ca şi modalitate de exprimare atunci când mai mulţi se adună la un loc. Există prin urmare un aspect comunitar al culturii care dincolo de toate ne face să ne bucurăm de comuniune şi părtăşia altora. Cultura binelui este întotdeauna un act comunitar care se extinde şi la ceilalţi şi îi face şi pe ei părtaşi la comuniunea şi bucuria culturi. Cultura binelui este o cultură a bucuriei, fericirii şi a veselei. S-a vorbit foarte puţin de faptul că adevărata cultură îl face pe om fericit. Prin cultura binelui omul poate ajunge la o stare de fericire dacă nu totală cel puţin parţială. Suntem datori să ne aducem aminte de stările de fericire atunci când am citit cărţi, am înmagazinat cunoştinţe, sau am luat note bune la şcoală. Şcoala este o parte din procesul de a realiza o cultură. Cultura este în sine un lucru care demonstrează

[58] Despre forma ascetică de manifestare a culturii a se vedea Tito Coliander, *Calea asceţilor* (Bucureşti, 2002) şi Radu Teodorescu, *Ascetul şi asceza creştin ortodoxă în secolul al XXI-lea* (Cugir, 2013).

că binele este funcţional şi el poate avea efect în lumea noastră. Binele ne face de cele mai multe ori să simţim nevoia de a crea o cultură a binelui. Această cultură a binelui este la un nivel primar formată din toate elementele pozitive la care se poate gândii sau pe care le poate concepe omul. Ceea ce conferă cultura este o armonizare a tuturor elementelor pozitive cu caracter cultural: literatură, ştiinţe, arte, civilizaţie sau epistemologie. Binele este fără doar şi poate un act nu numai cultural ci şi un act care ţine de civilizaţie. Sunt foarte mulţi care neagă rolul civilizaţiei în zilele noastre dar dacă nu am fii civilizaţi probabil că ne-am întoarce sau am trăii în viaţa de trib sau în viaţa de primitiv. Binele nu este pentru primitivism. Sunt foarte multe curente care spun că binele este primitiv sau de esenţă primitivă. Acest lucru este eronat şi este bine să fim conştienţi de el şi de realitatea acestui fapt. Binele prin urmare trebuie să ne menţină cât mai mult pe linia de a înţelege realitatea ultimă a existenţei şi fiinţării omului. Mai multă lume crede că binele este un fapt istoric şi nu unul cultural. Se poate scrie şi o carte despre această problemă dar nu o vom face aici. Lăsam la voinţa altora de a scrie o carte despre această temă. Lucrarea noastră se vrea una care să ridice mai multe semne de întrebare celor care sunt pe calea investigării noţiunii de bine. Binele este şi v-a rămâne un lucru care v-a atrage cu sine ceea ce am putea denumii realitatea ultimă şi finală a lumii şi a existenţei. Existenţa se întemeiază pe principiul binelui şi este necesar să cunoaştem acest lucru.[59]

Cultura binelui este o modalitate de expansiune a lumii şi a modului în care binele se exprimă pe sine în lume şi în existenţa umană în general. Binele este prin urmare condiţia prin care umanitatea este cât se poate de mult o realitate a expresiei şi a filosofiei omului şi a fiinţei sale. Realitatea omului este cât se poate de mult un fapt care ţine de existenţa sa culturală şi deplină. Cultura binelui este fără nici o îndoială ceea ce am putea denumii o realitate cât se poate de profundă şi de expresivă a nevoii omului de a se autodefinii ca şi fiinţă creată de Dumnezeu. Realitatea finală a binelui este fără doar şi poate ceea ce am putea denumii simţul ultim al comuniunii cu Dumnezeu şi cu fiinţa sa. Dumnezeu este fără nici o îndoială ceea ce am putea denumii realitatea ultimă a fiinţei şi a existenţei. Este bine să ştim că Dumnezeu poate fii cunoscut şi din punct de vedere al culturi sau din punct de vedere cultural. Binele prin urmare se defineşte pe sine ca şi profunzimea ultimă sau realitatea ultimă a existenţei omului. Prin urmare este cât se poate de bine să de raportăm la Dumnezeu ca şi la o modalitate de a realiza pe om în chemarea lui profundă şi deplină. Cultura binelui este un complex de fapte de acte şi de realităţi ultime care alcătuiesc nevoia ultimă a omului de a fiinţa. Omul se defineşte pe sine ca şi realitate deplină a fiinţei şi a culturii. Omul este chemat să Îl pună pe Dumnezeu în centrul culturii. Cultura trebuie să devină din acest punct de vedere o modalitate de a accede la existenţa lui Dumnezeu. Existenţa în sine este un lucru care are de a face cu cultura fiindcă cultura este un fapt existenţial. Cultura în sine este fără doar şi poate ceea ce am putea denumii realitatea care trebuie să Îl facă pe Dumnezeu accesibil omului din punct de vedere cultural. Binele este fără doar şi poate ceea ce am putea denumii realitatea ultimă şi deplină a omului şi a fiinţei. Realitatea ultimă a fiinţei omului şi a existenţei sale ţine foarte mult de cultură şi de modul ei de a se exprima. Binele este din acest punct de vedere o modalitate de a ne exprima atenţia şi grija faţă de Dumnezeu. Cultura binelui este fără doar şi poate ceea ce am putea

[59] Trebuie să ştim că cunoaşterea lui Dumnezeu este mai mult un fel de act intellectual dar el se poate manifesta şi din punct de vedere cultural. Mai mulţi mari predicatori sunt cât se poate de mult orientaţi în spre actul intellectual al cunoşaterii lui Dumnezeu. Paul Evadokimov, *Cunoaşterea lui Dumnezeu* (Ediţia a II-lea, Bucureşti, 2013).

denumii o ultimă realitate a nevoii omului de a se exprima şi a se afirma. Cultura binelui este fără nici o îndoială ceea ce am putea denumii o cultură care ţine foarte mult de interesul omului de a se apropia de Dumnezeu. Dumnezeu este din acest punct de vedere ceea ce am putea denumii realitatea ultimă şi profundă a omului şi a modului în care el se raportează la Dumnezeu. Cultura binelui este ceea ce defineşte nevoia omului de fericire şi de împlinire. Sunt foarte mulţi cei care au nevoie să ştie că există o cultură a binelui şi vor să şi-o facă proprie. Cultura binelui este fără nici o îndoială ceea ce am putea denumii chemarea sau vocaţia primordială a omului de a se realiza şi a se desfăşura. Prin chemarea la cultură omul ajunge la ceea ce am putea denumii singura lui opţiune Dumnezeu. Sunt mai multe căi de a ajunge la Dumnezeu şi una dintre căi este fără nici o îndoială calea de a crea o cultură a binelui. Dumnezeu ne cere să facem binele şi în acest mod indirect avem datoria de a crea o cultură a binelui. Cultura binelui este fără nici o îndoială ceea ce am putea denumii singura realitate care ţine pe om şi existenţa lui în comuniune cu Dumnezeu. Cultura binelui este şi un act de comuniune cu semenii. Omul care este aderent al culturii binelui este chemat să ajungă la o realitate finală a cunoaşterii binelui şi a ceea ce înseamnă el pentru umanitate şi pentru restul semenilor. Cultura binelui trebuie să fie privită ca şi o cultură a comuniunii şi a frăţietăţii. Dar acest fel de cultură trebuie să fie mai presus de orice o cultură care ţine foarte mult de realitatea finală a omului şi a scopului pentru care a fost creat. Omul a fost creat şi pentru a învăţa şi pentru a îşi forma cultură. După cum am spus, cultura se formează în funcţie de aptitudini dar cu toţii suntem chemaţi să ne formăm o cultură. Aceste gen de cultură este fără nici o îndoială ceea ce am putea denumii ca şi chemarea ultimă şi finală a omului de a se descoperii pe sine ca realitate sau exponent al binelui. Binele este în esenţa lui cât se poate de mult comunitar. La fel de bine o cultură a binelui nu poate fii alta decât o cultură comunitară. Acest fel de cultură este fără nici o îndoială ceea ce defineşte scopul ultim şi final al omului şi a existenţei sale. Cultura binelui este o cultură care face o armonie dintre valorile şi principiile materiale şi cele spirituale. Cultura binelui este ceea ce ajută omul în a se dezvolta profund din punct de vedere spiritual şi material. Binele este o realitate care ţine foarte mult de scopul şi de realitatea ultimă a omului şi a fiinţării lui. Cultura binelui este fără nici o îndoială ceea ce defineşte scopul sau sensul ultim al omului şi a existenţei lui. Existenţa omului este fără nici o îndoială ceea ce am putea denumii o realitate care ţine de scopul existenţei.[60]

Omul este o realitate culturală şi prin urmare el are nevoie de o mai mare aprofundare a relaţiei dintre bine şi cultură. Binele culturi este fără de nici o îndoială ceea ce am putea denumii o realitate profundă care ţine de finalitatea ultimă a existenţei omului. Binele este în orice ceea ce am putea denumii realitatea finală şi ultimă a omului şi a existenţei sale. Omul este prin excelenţă ceea ce am putea denumii o fiinţă care ţine foarte mult de simţul comun şi de bunul simţ. Suntem cu toţii cât se poate de mult legaţi de existenţa binelui şi a formei sale culturale de a ne manifesta. Manifestarea ultimă a binelui are loc de cele mai multe ori prin relaţia sau legătura cu Dumnezeu. Cultura binelui este cea care ne duce în spre Dumnezeu sau dincolo de toate ne leagă de Dumnezeu. Fără de Dumnezeu nu putem face nici un fel de cultură. A crea o cultură este cât se poate de mult un deziderat ultim a oricărei mari ţări sau civilizaţii şi este bine să fim cât se poate de conştienţi de acest lucru. Binele este cât se poate de mult o realitate care ţine de sensul

[60] Evagrie Ponticul a fost cel care urmând învăţăturii origeniste a lansat teoriei gnostică a gnozei. Cultura şi viaţa intelectuală devenea mai presus de orice o religie pe care el a denumit-o gnosticism. Evagrie Ponticul, *Gnosticul* (Polirom, 2003).

ultim al existenţei şi al vieţii. Binele este cât se poate de mult creativ şi el poate de mai multe forme de cultură şi de culturalizare a maselor. Binele a fost de mai multe ori popularizat în sens creştin de cultură. Cultura a avut menirea de a populariza dar de mai multe ori ea s-a abătut de la sensul de a culturaliza. Ştim astfel că binele ne poate duce dincolo de toate la ceea ce am putea denumii realitatea ultimă şi finală a existenţei şi a fiinţei omului. Lumea de azi ne pune în faţă extrem de multe variante şi extrem de multe alternative pe care ne putem folosii pentru a exista şi pentru a ne forma ca şi oameni: bani, averi, maşini de lux, sexualitate sau alcool. După cum am spus nu poate exista o cultură a dezmăţului şi a destrăbălării. Cultura binelui este o cultură axiologică care se bazează pe principii cât se poate de profunde şi ample. Cultura binelui nu este o cultură surogat ci este o cultură care ţine foarte mult realitatea finală a existenţei umane. Binele este fără doar şi poate ceea ce am putea denumii o realitate care ţine de sensul ultim al existenţei şi a vieţii omului. În zilele de azi se cuvine să ştim foarte bine care este sensul vieţii şi al existenţei. Cultura binelui este o cultură care după cum am spus nu instalează raiul pe pământ dar în orice caz face să avem o mică prefigurare a raiului. Binele este realitatea ontologică care a existat la începuturi în rai şi care a fost dincolo de toate ceea ce defineşte starea ultimă şi de finală a omului de a se manifesta pe sine. Binele este cel care după cum am spus v-a domina în sens eshatologic existenţa şi fiinţa. Acest timp nu a v-a fii o restaurare cât se poate de mult în sensul apocatastazei lui Origen ci o recunoaştere finală a celor care au lucrat binele în intervalul temporal al vieţii lor. Binele este prin urmare ceea ce am putea definii sensul ultim al existenţei şi al fiinţei. Binele este dincolo de toate ceea ce ţine de voinţa omului de a se realiza şi autodepăşii. Omul este chemat să se analizeze pe sine şi să ajungă dincolo de toate la starea ultimă a omului şi a existenţei sale.

Eshatologic cultura binelui a fost prevestită de mai mulţi sfinţi şi de însuşi Domnul Iisus Hristos. Binele este fără doar şi poate ceea ce ţine de esenţa ultimă a eshatologiei creştine şi a eshatologiei creştin ortodoxe. Binele este prin urmare cel care se v-a definii pe sine ca şi scopul şi sensul final al existenţei şi al creaţiei. Binele este fără doar şi poate ceea ce am putea denumii ca şi sensul şi finalitatea ultimă a omului şi a existenţei sale. Cultura binelui este o cultură pe care cu toţii trebuie să o creăm şi pe care trebuie să o luăm în serios mai mult decât toate şi de orice şi este bine să ştim acest lucru şi să fim conştienţi de el. Binele este realitatea şi sensul ultim al existenţei şi al menirii omului pe acest pământ. Binele este cel care face din nou un fel de realizare a finală a diferenţei dintre cei virtuoşi şi cei viciaţi. Viciul este într-o profundă antagonie cu binele. Sunt foarte mulţi cei care ne fac să credem că o cultură a viciului este adevărata menire şi adevăratul sens al omului şi al existenţei sale. Ne gândim în acest sens că sensul final al binelui este fără doar şi poate a Îl face pe Dumnezeu cunoscut şi accesibil nouă. Binele este prin urmare ceea ce defineşte sensul ultim şi deplin al existenţei şi al fiinţei omului. Unii vor spune că aceste cuvinte ale mele sunt doar în vag. Aceste rânduri sunt scrise din dorinţa de a întării încă odată convingerea că binele este cel care v-a ajunge să fie singura realitate a lumii şi a veacului viitor. Materia, universul, omul, vegetaţia şi animalele cu toate sunt o expresie a binelui. Acest lucru nu înseamnă că binele este o realitate totalitară. Prin bine omul nu face decât să dea curs naturii sale pentru a care a fost creat şi în care îşi găseşte adevărul ego sau adevărata împlinire. La ora când scriem aceste cuvinte sunt puţini cei care mai pun preţ pe cultură şi unii consideră că o cultură a binelui este fără doar şi poate o temă învechită a existenţei şi a lumii şi nu mai avem de ce să fim interesaţi de o cultură a binelui. Cultura binelui este cultura care v-a continua să îl facă pe om să se descopere pe sine şi să se

autodepăşească şi acest lucru este cât se poate de mult interesant şi important. Binele este sensul final al existenţei omului şi ceea ce a fost chemat omul să fie şi să existe. În rândurile de mai sus am vorbit pe larg de tema şi problematica binelui în cultură şi despre necesitatea de a crea o cultură a binelui. Cultura binelui este prin urmare ceea ce defineşte realitatea şi sensul culturii în sine. Ideea de cultură şi ideea de bine nu pot fii disociate. Am arătat că încă mai trebuie să depunem efort pentru a crea o cultură a binelui. Binele este sensul ultim al existenţei şi al fiinţei. Fiinţa culturii nu poate să nu fie decât una a binelui şi a frumosului. Trebuie să mai spunem că binele nu este ceva care ne face să devenim dependenţi după cum cred unii ci el este firesc, adică înseşi firea lucrurilor fiindcă el ne face să ajungem la realizarea fiinţei lucrurilor şi a omului.

CAPITOLUL AL VI-LEA

BINELE DIN PUNCT DE VEDERE FILOSOFIC

Filosofia este o ştiinţă care iniţial a apărut în antichitate dar care a fost sistematizată pentru prima dată în Grecia antică de nume cum ar fii Platon, Aristotel, Anaxagoras, Democrit, Diogene, Empedocle, Zenon şi mulţi alţii. Aceştia şi mulţi alţii au fost filosofi care au pus bazele filosofiei şi care ne-au adus foarte multe lucruri. Ce este filosofia? În sens etimologic filosofia este fără de nici o îndoială ceea ce am putea denumii ştiinţa înţelepciunii sau modalitatea prin care omul ajunge să se înţelepţească sau ajunge să deţină înţelepciune. Înţelepciunea este fără nici o îndoială un bine universal. Ceea ce filosofia accentuiază cel mai mult este centralitatea idei de înţelepciune ca şi fiind deplină şi definitorie pentru bine şi pentru ceea ce omul înţelege prin noţiune de bine.[61] Prin urmare din antichitate filosofia a conceput binele ca şi înţelepciune. Starea de înţelepciune este o stare la care unii ating mai multe nivele. Aceste nivele sunt foarte mult legate de starea de înţelepciune la care ajunge fiecare dintre noi. Evident, filosofii adevăraţi sunt oameni ai binelui. Trebuie să ştim că o definiţie a unui filosof adevărat nu poate să nu fie desprinsă de ideea de bine. Există prin urmare un stadiu al binelui filosofic. Despre acest bine filosofic vom încerca să vorbim în rândurile care vor urma. Binele filosofic este fără de nici o îndoială realitate ultimă a vieţii şi a existenţei vieţii unui filosof. Filosofii sunt mai mult iubitori de bine.[62] Iubirea de înţelepciune este tot o formă de iubire de bine dar este mult mai nuanţată. Este bine să ştim aceste nuanţe şi să ajungem să le descifrăm sensul şi înţelesul. Binele este fără nici o îndoială ceea ce defineşte starea noastră de comuniune cu Dumnezeu dar această stare poate fii şi una filosofică. Sunt mai multe curente filosofice care privesc diferit tema sau problema binelui. Aici vom vorbii despre principalele curente filosofice şi despre modul sau punctele de vedere prin care se disting aceste curente filosofice cel mai mult. Filosofia este o ştiinţă care vede binele ca şi înţelepciune. Dar evident filosofia este deschisă şi noţiunii de bine.

Binele filosofic este fără nici o îndoială ceea ce am putea denumii realitatea ultimă a înţelepciunii şi a modului în care filosoful ajunge să acţioneze cât se poate de înţelept şi de

[61] O altă figură centrală a filosofiei antice a fost fără nici o îndoială Socrate. Se ştie că Socrate a fost atenian şi este cel care l-a învăţat pe Platon filosofia. Mulţi cred că Socrate a fost doar o figură ficţională dar avem motive să credem că Socrate a existat cu adevărat. El a murit executat prin otrăvire cu cucută în urma unui proces intentat de un fost elev de al său care l-a duşmănit fiindcă s-a opus unei intervenţii militare în Peloponez. Petru Popescu, *Între Socrate şi Xantipa,* (Editura Eminescu: Bucureşti, 1973).

[62] Iubirea de bine în limba elină veche se numeşte αγαθοφιλια agathofilia şi un iubitor de bine se denumeşte αγαθοφιλος agatofil.

plin de înţelepciune. A căuta înţelepciunea este un lucru bun. De fapt înţelepciunea este o altă modalitate a de a se manifesta a binelui şi a modului în care binele se desfăşoară pe sine sau se manifestă pe sine. Binele este dincolo de toate ceea ce defineşte conţinutul ultim al înţelepciunii. Înţelepciunea ca şi formă de manifestare a binelui se arată cel mai mult prin faptul că binele este un lucru chibzuit sau cu rost. Binele nu este în nici un caz o modalitate de a exprimare a haosului şi a ambiguităţii. Înţelepciunea este legată de o altă calitate sau virtute a omului: discernământul. Prin urmare sunt mai multe grade de a ajunge la adevărata înţelepciune. Înţelepciunea adevărată se manifestă în mai multe forme şi prin mai multe expresii. Prima dată este nevoie de cunoaştere şi mai apoi de discernământ. Înţelepciunea este cea care ne ajută să discernem între bine şi rău şi ea este cea care ne face să ajungem la o cunoaştere profundă. Mai mulţi dintre noi căutăm profunzimea şi voim să avem o viaţă profundă. Viaţa noastră este profundă când ajungem la ceea ce am putea denumii dobândirea adevăratei înţelepciuni. Binele este fără nici o îndoială o modalitate de expresie şi de finalitate ultimă a omului şi a existenţei sale. Binele este fără nici o îndoială ceea ce am putea denumii realitatea finală a filosofiei. Filosofia este dincolo de toate ceea ce denumeşte binele din punct de vedere al cunoaşterii. Cunoaşterea este un proces amplu care are de a face cu mai multe lucruri şi cu mai multe relaţii.

Binele filosofic însă este bine să ştim că poate fii şi speculativ. Nu toate curentele filosofice susţin că înţelepciunea şi binele sunt lucruri similare sau sinonimice. Din acest punct de vedere este bine să ştim care este raportarea exactă a filosofiei la noţiunea de bine. Binele este un lucru sau poate şi fii un lucru filosofic însă filosofia nu este întotdeauna un lucru bun. În filosofia modernă sunt mai multe curente care nu sunt bune şi nici nu au de a face nimic cu noţiunea de bine. Din aceste curente am putea amintii în special nihilismul. Filosoful este prin urmare chemat mai întâi de toate să fie un agatofil, sau un iubitor de bine şi de virtute. Binele este fără nici o îndoială ceea ce am putea denumii realitatea ultimă a filosofiei. Problema filosofiei devine şi mai profundă când ne raportăm la Dumnezeu. Dumnezeu nu este numai înţelept, adică El este atotînţelept şi sursă a oricărei înţelepciuni. În sine înţelepciunea este o formă de manifestare a lui Dumnezeu. Sunt foarte mulţi care nu văd în sursa înţelepciunii pe Dumnezeu. Dumnezeu este autor al înţelepciunii fiindcă El a creat tot ceea ce există o face din înţelepciune şi cu înţelepciune. Lumea şi universul este produsul unei înţelepciuni din care mintea şi înţelepciunea omului este doar o mică parte. Dumnezeu este sursă a oricărei înţelepciuni şi a oricărei forme de înţelepciune.[63]

Prin urmare înţelepciunea este un atribut al filosofiei dar nu numai al filosofiei ci şi al lui Dumnezeu. Vom vorbii în rândurile care urmează de conceptul de bine în principalele curente filosofice sau mişcări filosofice ale lumii. Acestea sunt: aristotelismul şi neoaristotelismul, platonismul şi neoplatonismul, epicurismul, scepticismul, sofismul, stoicismul, scolastica şi existenţialismul.[64] Acestea sunt principalele curente filosofice. Restul sunt mai mult derivaţi ai acestor curente filosofice.[65] Filosofia este fără nici o îndoială

[63] Termenul clasic care a fost dat înţelepciunii lui Dumnezeu a fost de teosofie. Din nefericire acest termen a fost preluat de mai multe mişcări oculte şi a primit alte denumiri mai puţin ortodoxe.

[64] Hedonimsul este şi el un aşa numit curent filosofic dar în aceste rânduri nu vom vorbii despre el fiindcă el este mai mult o renunţare a filosofie. Hedonismul este curentul care suţine să sensul vieţii este plăcerea sau a dobândii plăcerea sub orice formă.

[65] Ţinem să evidenţiem că sunt mai multe pretenţii de ideologii care au pretenţia că sunt filosofii dar ele nu sunt. Cei care vor să studieze filosofia clasică şi cea tradiţională vor fii cât se poate de bine informaţi că acestea sunt principalele curente filosofice autentice. Evident, sunt filosofi care lucrează la alte curentele filosofice dar acestea nu sunt încă incluse în categoria curentelor filosofice clasice.

ceea ce am putea denumii o şcoală a binelui în sens generic. În filosofie mai toată lumea se gândeşte la un anumit fel de bine sau la o modalitate personală de a percepe şi a înţelege binele. Binele filosofic este fără doar şi poate fii o realizare a binelui în sens generic şi în sens deplin ceea ce duce la completarea omului ca şi fiinţă care se află în căutarea înţelepciunii.

Vom vorbii mai întâi de binele după cum a fost el privit de Aristotel şi aristotelismul care a fost filosofia pe care el a creat-o. Despre Aristotel se ştiu foarte multe. Ştim că s-a născut în localitate Stagira din Macedonia Grecia, în anul 384 şi a murit în anul 322 înainte de Hristos. Aristotel a fost printre altele învăţătorul sau profesorul de filosofie a lui Alexandru Macedon. El avea să moară în insula Evia unde s-a retras din cauză că după moartea lui Alexandru Macedon atenienii au început din nou să aibă desconsiderare faţă de macedoneni. Principalele cărţi ale lui Aristotel au fost Etica nicomahică, Fizica, Meteorologie, Politica, Retorica sau Poetica. Aristotel a fost şi un scriitor prolific fiind cel care a pus bazele cercetării sau a investigaţiei ştiinţifice. Din tot ceea ce a scris Aristotel ne-au rămas puţine scrieri dar din cele ce a scris Aristotel vom putea face o trecere în revistă a modului în care el a privit şi a conceput binele. Din scrierile care ne-au rămas de la Aristotel ne putem face o imagine despre cum a fost privit binele din punct de vedere aristotelic. Binele este foarte multă de esenţă logică. Binele este extrem de logic la Aristotel şi este fără doar şi poate un lucru care are o cauză transcendentă. Deşi Aristotel nu a fost niciodată iudaic el a fost un om care s-a aflat în căutarea lui Dumnezeu. Lumea din timpul lui Aristotel era în mare parte păgână. Aristotel l-a căutat pe Dumnezeu şi a căutat să dea o definiţie a binelui care vine de la Dumnezeu. El şi-a dat seama că Dumnezeu este cauză a tot ceea ce există şi prin urmare şi a binelui o αγαθος. Binele prin urmare are o cauză extramudană la Aristotel. Binele la fel de bine face parte la Aristotel din acea cauzalitate care face ca lumea să existe şi să se manifeste aşa cum este ea creată. Aristotelismul este foarte mult bazat pe conceptul că binele este din mai multe puncte de vedere o realitate care ţine de existenţa lui Dumnezeu care este cauzalitatea ultimă pentru Aristotel sau εντελεκια. Binele este fără nici o îndoială ceea ce am putea denumii simţul ultim al existenţei şi al cunoaşterii. Neoaristotelismul se care se bazează foarte mult pe aceleaşi noţiuni. Aceste noţiuni sunt cât se poate de mult legate de faptul că binele este logic în aristotelism. Nu poate să existe nimic care nu este logic în bine. Aristotelismul a căutat foarte mult să vadă logica din bine şi nu numai. Probabil că logica a fost o mare „obsesie” a lui Aristotel. Binele este întotdeauna logic la Aristotel. Există o logică a binelui în tot ceea ce există şi în tot ceea ce facem. Aristotel a avut dreptate din acest punct de vedere. Binele este logic şi fără de el nu putem să concepem logica. În timp ce binele este logic şi raţional, răul este din contră opusul. Binele la Aristotel este o noţiune empirică concretă. În orice caz, binele este fără nici o îndoială ceea ce am putea denumii realitatea ultimă a existenţei şi a omului în mare. Binele este fără doar şi poate o realitate care ţine de sensul şi expresia ultimă a filosofiei aristotelice. Din acest punct de vedere Aristotel a fost considerat un precursor al creştinismului. Mai multe dintre concepţiile aristotelice sunt precreştine. Binele este la Aristotel o expresie ultimă şi profundă a filosofiei. De fapt Aristotel a crezut că filosofia este o ştiinţă a binelui şi prin filosofie ajungem la o cunoaştere cât se poate de profundă a lui Dumnezeu şi a existenţei umane.

Este bine în acest sens să spunem că pentru Aristotel binele a fost filosofia. El a conceput filosofia ca şi o expresie a binelui chiar dacă lumea din timpul lui era păgână şi se închina la zei şi idoli. Nu ştim prea multe lucruri despre religia pe care o practica Aristotel

dar credem că în esenţă a fost un om al binelui. Filosofia a fost pentru Aristotel o supremă expresie a binelui şi a tot ceea ce ţine de o profundă înţelegere sau aprehensiune a binelui. Binele la Aristotel a însemnat o reuşită a filosofiei. De fapt primii mari filosofi au voit ca filosofia să fie o expresie a binelui. Binele după Aristotel este ştiinţific şi el trebuie investigat. Lumea de azi l-a uitat pe Aristotel, dar el a fost una dintre cele mai mari figuri sau persoane intelectuale ale lumii. Evident au existat mai multe greşeli în învăţăturile şi în modul de expresie a lui Aristotel.[66]

Un al doilea curent filosofic ca şi importanţă este platonismul. Platon a fost un filosof elin care a scris mai multe cărţi în special sub formă de dialog. Curentul filosofic fondat de el avea să se numească platonism, şi în timpurile contemporane acest curent v-a primii o nouă denumire de neoplatonism. Platonismul este bazat pe mai multe elemente dar unul dintre principalele este că binele şi sufletele sunt preexistente, adică au existat înainte de a fii creată lumea noastră.[67] Prin urmare, după Platon binele este un stadiu preexistent şi existenţa şi facerea binelui în lumea noastră nu este decât o reîntoarcere la ceea ce a fost binele în stadiul iniţial al creaţiei. Platonismul şi neoplatonismul sunt două curentele filosofice fundamentale care au ajuns să definească începutul oricărui filosof sau filosofii. Binele este după Platon o parte din lumea formelor şi este foarte mult de natură agapică. Binele este un principiu după care tinde omul sau cu care omul vrea să se identifice pentru a se reîntoarce la starea de armonie primordială care a existat mai înainte de creaţie sau de apariţia lumii.[68] Platon credea că forma binelui este forma cea mai superioară sau forma ultimă a existenţei şi a vieţii. Binele este pentru Platon un soare care iluminează restul principiilor pozitive sau „formele” pozitive cum le spunea el. În timp ce binele este noţiunea pozitivă maximă a arhetipurilor, dreptatea, libertatea, frumosul şi plăcutul sunt forme de manifestare mai mici ale binelui superior sau a binelui suprem care este binele însuşi. Nu putem spune cu exactitate dacă Platon a crezut sau nu în existenţa personală a binelui care este Dumnezeu. Oricum, el credea că un filosof adevărat trebuie să îşi împroprieze logica binelui fără de care nu poate fii un filosof adevărat. După Platon cine şi-a împropriat logica binelui, acela este un om care poate devenii lider şi îi poate conduce şi pe ceilalţi. Din acest punct de vedere, putem spune că punctul comun care există între aristotelism şi platonism este logicul. Atât la Platon cât şi la Aristotel binele este logic sau are o natură logică. Pentru Platon, cel mai mare filosof este filosoful care se ridică la o cunoaştere a binelui sau mai bine spus este un filosof al binelui. Platon credea că exisă două planuri ale existenţei: unul

[66] Aici am scris doar o mică prezentare a crezurilor filosofice a lui Aristotel. Este bine să ştim că Aristotel ne-a lăsat mai multe lucruri folositoare. A fost un întemeietor al eticii şi al metafizicii. Unii sunt mai radicali în ceea ce îl priveşte pe Aristotel fiindcă în vremea lui se practica sclavagia şi Aristotel nu a luat nici o atitudine în acest sens. Este bine să ştim că Aristotel nu a fost un om prea mult ancorat în probleme sau teme sociale. El a fost mai mult o personalitate filosofică. S-a regăsit şi a acţionat mai mult în termenii filosofiei.

[67] Sunt mai multe opinii care susţin că în ceea ce priveşte doctrina preexistenţei sufletelor, Platon ar fii fost influenţat de învăţăturile asiatice hinduse şi buddhiste ale metepsihozei şi a reîncarnării. Oricum Platon a rămas adept al unei învăţături proprii care includea şi doctrina anamnezei. Nu există cunoaştere propriu zisă după Platon ci doar rememorare. El a fost autorul celebrului mit al peşterii care ne spune de un om ce a fost închis într-o peşteră unde nu era lumină. Tot ceea ce a văzut a fost umbrele. Când a venit afară din peşteră el a trebuit să reînveţe diferenţa dintre umbre şi lumină. Aşa crede Platon şi cu cunoaşterea omului, ea este doar un stadiu de rememorare dintr-un stadiu antecedent al existenţei sufletului. O traducere integrală a operelor lui Platon a fost făcută destul de târziu în limba română de Constantin Noica, şi a fost publicată la Bucureşti de editura Humanitas în 2001 şi 2002.

[68] În Phaedo, Symposium şi Republica, Platon susţine crezul că binele din lumea noastră nu este decât o reflecţie palǎ a binelui din lumea arhetipurilor sau lumea eternă a lui Dumnezeu.

empiric care este perceput prin experienţa senzorială a simţurilor, în care totul este în schimbare şi transformare şi el mai credea că există un al doilea plan al existenţei, ceea ce el a denumit sfera formelor, care este o lume perfectă şi eternă pe care omul nu o poate percepe doar cu simţurile. Lumea formelor este poate la Platon raiul sau locul unde există Dumnezeu. Oricum este clar că pentru Platon lumea de aici este imperfectă şi este doar şi reflecţie a realităţilor care există în lumea formelor sau lumea arhetipurilor cum o denumea el. Formele spunea el, printre care forma supremă este binele, sunt eterne şi imutabile. Binele este prin urmare, forma supremă sau arhetipul suprem după care au fost modelate sau după care sunt modelate toate cele care există.

La fel de bine, la Platon binele este de mai multe ori o idee, el vorbeşte foarte mult de o idee a binelui.[69] Din punct de vedere astronomic Platon credea că soarele este o creaţie a binelui sau o formă astronomică de manifestare a binelui fiindcă fără de soare nu ar putea exista viaţă. Binele este pentru Platon obiectul ultim şi suprem al cunoaşterii. Binele este de fapt cel care dă contur sau formă la tot ceea ce există. Platon crede că binele este chemat să fie împropriat de toţi oamenii dar acest lucru nu poate fii realizat deplin fără raţionament filosofic. La Platon, binele ca formă, idee sau arhetip suprem este dincolo de percepţia senzorială. Este foarte clar că Platon vorbeşte de Dumnezeu ca şi autor al binelui, dar el nu o face într-un mod teologic ci cât se poate de filosofic. Toate principiile pozitive, cum sunt dreptatea, adevărul frumosul sau egalitatea sunt pentru Platon un fel de derivaţi sau modalităţi de a reflecta binele sau arhetipul suprem care este binele ce este dincolo de orice senzaţie şi percepţie.[70]

Epicur este un alt filosof născut în insula Samos din Grecia şi a trăit în secolul al IV-lea înainte de Hristos. A fost contemporan cu Filip al II-lea şi Alexandru Macedon. A scris peste 40 de cărţi dintre care unele s-au pierdut. El este fondator al curentului filosofic al epicureismul care vine după numele său. Epicur a fost adept al filosofiei atomiste care a fost pentru prima dată lansată de Democrit. Epicur a avut o concepţie a binelui şi a susţinut această concepţie. În rândurile care vor urma vom vorbii mai mult despre cum a conceput Epicur binele. Binele la Epicur a fost un concept etic sau înseşi etica. Dintre toţii filosofii Epicur a fost cel care a susţinut cel mai mult că binele este de natură etică. Binele este prin urmare un fel de etică a vieţii la Epicur care duce la ceea ce el a denumit ataraxia αταραξια. Ce este ataraxia? Literal în limba elină ataraxia înseamnă imperturbabilitate sau absenţa tulburării. Prin etică care este forma supremă de manifestare a binelui, la Epicur omul ajunge să îşi găsească liniştea sau împlinirea ori starea de comuniune cu sine şi de pace sufletească. Binele este prin urmare un fel de etică experimentală care apare din contactul zilnic cu viaţa şi problemele ei. La fel de bine, binele este la Epicur ceea ce am putea denumii starea în care omul se debarasează de ignoranţă şi ajunge la cunoaştere. Ignoranţa este rea la Epicur. Există mai multe influenţe hedoniste în filosofia lui Epicur dar el nu a fost hedonist fiindcă nu a considerat că plăcerea fără de limite este sensul ultim al vieţii şi al existenţei. Binele este la Epicur plăcere sau tot ceea ce dă plăcere dar nu este înseşi sensul existenţei după Epicur. Plăcerea este bună dar ea trebuie cultivată în mod temperat sau raţional. La fel de bine, Epicur a susţinut că plăcerile sufletului sunt mai

[69] ἡ τοῦ ἀγαθοῦ ἰδέα *Republica* (508e2–3).

[70] Se mai spune că Platon a ţinut o conferinţă sau o prelegere despre bine care era intitulată chiar aşa, Despre bine. Această conferinţă nu a avut prea mult succes fiindcă marea majoritate au ieşit din sala în care era ţinută fiindcă Platon atât a fost de înalt în exprimarea sa că marea majoritate nu l-au înţeles şi au rămas confuzi.

presus de plăcerile trupului. După cum am spus, Epicur a înţeles binele ca şi o noţiune de etică sau ca şi o manifestare a moralei. După Epicur omul este chemat să cultive şi să practice binele chiar dacă acesta este cât se poate de mult greu de realizat. Binele este un lucru care la Epicur poate fii dedus din cunoaştere empirică sau senzorială. Este adevărat că binele este etic şi acest lucru a fost ulterior definitiv pentru filosofii epicurei. Epicur a crezut că scopul vieţii este binele dar binele nu a fost mai presus la el decât stadiul de a ajunge la o viaţă fericită. Binele a fost pentru Epicur opusul durerii. La fel de bine, Epicur a mai susţinut că binele este fără de nici o îndoială o manifestare a ştiinţei. El a crezut că binele are din punct de vedere al cunoaşterii o manifestare sau un fel de expunere ştiinţifică. Binele este din mai multe puncte de vedere şi un principiu atomic. El este un fel de parte în viaţa microscopică a atomilor care compun lumea şi omul. Binele este făcut de om în conformitate cu liberul arbitru cu care a fost învrednicit omul sau mai bine spus după libertatea sa proprie.[71] În ceea ce priveşte raportarea sa la Dumnezeu, Epicur credea că Dumnezeu îi răsplăteşte pe cei buni cu bine şi pe cei răi cu rău. La un nivel primar, dincolo de concepţia sa etică, Epicur susţinea că tot ceea ce este bun sau bine aduce plăcere şi tot ceea ce este rău aduce cu sine durere. Omul în mod natural evită durerea şi caută plăcerea. Este greu de spus dacă binele se identifică deplin cu plăcerea. Binele şi plăcerea sunt două noţiuni care sunt sinonimice dar nu sunt identice. Această distincţie a fost fundamentală pentru Epicur pentru a face separaţia dintre bine şi rău. Totuşi, după cum am spus, Epicur nu a absolutizat plăcerea şi acest lucru nu l-a făcut un filosof hedonist.

La Epicur binele mai poate fii manifestat şi în sens cât se poate de terapie sau terapeutic. Binele este terapeutic pentru Epicur. În acest sens, o persoană se poate ameliora pe sine. Printre primii care au folosit termenul de terapie a fost Epicur. Este interesant că acest termen a fost preluat de medicina de mai apoi. Terapia este pentru Epicur o modalitate de a ajunge la ataraxia, sau la imperturbabilitate. Omul este de mai multe ori distras de fluxul sau torentul de evenimente sau întâmplări mai mult sau mai puţin importante sau efemere ale lumii din jur. În acest sens, când omul este afectat sau influenţat de relele din jur, el are nevoie de terapie pentru a ajunge să nu mai fie mişcat sau influenţat de lumea din jur. Binele a mai fost gândit de Epicur şi ca şi iubire. În sensul iubirii prietenia a fost pentru Epicur manifestarea ultimă şi supremă a iubirii. Iubirea ajunge să se manifeste ca şi un bine în prietenie. Prietenia este din acest punct de vedere cât se poate de mult o manifestare a iubirii. Iubirea nu este la Epicur însă sensul viţeii şi al existenţei. Epicur a fost cel care a susţinut că eroii sunt cei care sunt exponenţi ai oamenilor de bine prin caracterul lor total. El a fost printre primii filosofi şi oameni din istoria lumii care au creat un cult al eroilor.[72]

Un alt curent major filosofic este scepticismul. Ceea ce este bine să ştim este că în greaca veche scepticism nu înseamnă îndoială sau dubiu ci căutare.[73] Ceea ce se susţine scepticismul cel mai mult este că în sens ultim nu se poate obţine o cunoaştere sigură sau

---

[71] Este de remarcat că pe vremea lui Epicur sclavia încă se mai practica şi Epicur a fost unul dintre puţini filosofi ai timpului care accepta sclavi la şcoala sa.

[72] Este greu să spunem dacă Epicur a fost primul care a creat un cult al eroilor dar oricum printre primii oameni din istoria lumii care au vorbit de un cult al eroilor a fost Epicur. Cultul eroilor avea să fie ulterior preluat şi de alţii şi avem azi acest cult al eroilor. A se vedea Thomas Carlyle, *Eroi şi cultul eroilor* (Campman and Hall, 1869). În orice caz putem spune că eroii sunt oameni ai binelui aceasta fiindcă ei se jertfesc până la starea ultimă a vieţii lor. Părintele Constatin Galeriu a fost cel care în secolul al XX-lea a accentuat importanţa sau actualitatea conceptului de jertfă. A se vedea Constantin Galeriu, *Jertfă şi răscumpărare* (Editura Harisma: Bucureşti, 1990).

absolută a lumii şi a realităţii din jur. Cei mai cunoscuţi filosofi care au susţinut scepticismul au fost Pyrrhon din Elis şi Timon din Plius.[74] Ceea ce stă la baza scepticismului este principiul isosteniei, care crede că la orice lucru sau mare adevăr i se opune un alt lucru sau un alt adevăr. Acest lucru duce la scepticism. Este bine să ştim că scepticismul în sens iniţial nu a însemnat negaţie ci a fost mai mult un fel de îndoială dacă lucrurile sunt aşa cum sunt. Din acest punct de vedere scepticismul a trăit cu o frică sau o fobie a minciunii. Scepticii sunt cei care susţin că cunoaşterea nu este absolută ci ea este parţial şi probabilă. Acest principiu sceptic a devenit ulterior extrem de popular. Scepticii sunt cei care cred că în lumea noastră nu există nici un fel de principiu formulator care să ne ducă la posibilitatea de a afirma că binele este absolut. Binele după sceptici este întotdeauna parţial şi din mai multe punct de vedere scepticii sunt cei care trăiesc cu frica că binele de fapt nu este neapărat bine ci el poate să fie un rău care este mascat sub chipul binelui.[75] După cum am spus, în sens iniţial scepticismul nu a fost un curent negativ dar el a devenit negativ odată cu epoca modernă sau iluminismul occidental. În cele din urmă scepticii contemporani afirmă că în realitate omul nu poate fii sigur de nimic. Binele în scepticism şi el a devenit în cele din urmă o noţiune reprobabilă fiindcă scepticii sunt cei care susţin că nu poate exista un bine deplin sau un bine absolut sau sigur ci în sens ultim binele este probabil sau o noţiune probabilă. Scepticii clasici nu neagă binele şi existenţa lui ci ceea ce neagă ei este dacă putem vorbii de un bine sigur. Din acest punct de vedere scepticismul a eşuat şi a fost fără nici o îndoială ceea ce am putea denumii un curent filosofic care a început să îşi piardă din popularitate şi din susţinători.

Din acest punct de vedere scepticii sunt cei care cred că deşi binele există el nu poate fii demonstrat. Ceea ce au remarcat mai mulţi este că în spatele scepticismului se ascunde dorinţa de totalitate sau de absolut. Scepticii sunt cei care pun la îndoială totul. Acest lucru este bun, doar că mai mulţi sceptici au eşuat în a îşi asuma realitatea existentului. După cum am spus, scepticismul este o metodă de investigaţie ştiinţifică şi este bine să ştim acest lucru. Ştiinţific nu este bine să acceptăm lucrurile mai înainte de a căuta o demonstraţie a lor. Muzica a jucat un rol major pentru sceptici fiind considerată un instrument care le dă putere. După sceptici muzica este un lucru al binelui, ea dă curaj celor care au nevoie de curaj, muzica poate da o stare de fericire, tot muzica poate aduce alinare în momente de durere şi momente de suferinţă. Este interesant din acest punct de vedere să vedem care este relaţia scepticilor cu muzica care este pentru ei o expresie a binelui. Dar muzica este pentru sceptici cea mai mare dovadă că filosofia lor este adevărată fiindcă efectele muzicii nu sunt pentru toţi la fel. Sunt unii care sunt imuni la muzică şi la efectele ei. Conceptul de ataraxia a fost familiar şi pentru a sceptici.

Binele după cum este el văzut de sceptici este foarte mult certitudinea. Când omul ajunge la certitudine este sigur că el experimentează binele. Din acest punct de vedere scepticismul este un bine care de cele mai multe ori ajunge la o investigaţie ştiinţifică. Această investigaţie ştiinţifică are menirea de a ne arăta că binele trebuie să devină dintr-o presupunere o realitate şi o certitudine. În acest capitol vom vorbii despre partea bună a

---

[73] Termenul elin pentru sceptic este de σκεπτικος, care înseamnă căutător. Este bine să ştim acest lucru fiindcă sunt foarte mulţi care confundă scepticismul cu îndoiala ceea ce nu este adevărat.

[74] În scepticismul contemporan avem pe Enesidem, Aggripa, Sextus Empiricus. A se vedea wikipedia.

[75] După cum am spus, scepticismul nu este opus pozitivismului care susţine că toate lucrurile şi tot ceea ce există este pozitiv ci susţine că realitatea ultimă a lucrurilor nu poate fii cunoscută la modul absolut sau total. Din acest punct de vedere scepticismul este opus dogmatismului care susţine că nu există sau nu poate exista nimic dincolo de Dumnezeu.

scepticismului. Ceea ce este bun sau bine în scepticism este că scepticismul ne învaţă că niciodată nu trebuie să acceptăm lucrurile dintr-o dată fără să le supunem la o investigaţie serioasă şi profundă. Binele este din acest punct de vedere cât se poate de mult un lucru care trebuie să treacă testul scepticismului. Dacă el trece testul scepticismului atunci putem fii siguri că ceea ce avem de experimentat este bine în sens propriu şi real.[76]

Un alt mare curent filosofic a fost sofismul sau sofistica. Ce este sofismul? Sofismul este un curent filosofic care a fost premergător logicii. Un sofism este de obicei un argument adevărat în aparenţă dar fals în realitate. Prin urmare sofismele sunt lucruri rele şi sofiştii sunt cei care şi-au propus să le găsească şi să le anihileze.[77] Sofismul este de cel mai multe ori o eroare în raţionament. Prin urmare, filosofia sofistică îşi propune să descopere unde există erori în raţionament care sunt de cele mai multe ori prezentate ca şi adevăruri. Filosofia sofismului se numeşte sofistică şi a fost pentru prima dată practicată în regiunea Ionia din Grecia.[78] Sofistica şi sofiştii s-au voit pe sine mai mult un fel de luptători pentru adevăr şi pentru tot ceea ce oprimă sau ascunde adevărul. Adevărul este o noţiune care nu ţine de sofistică ci el este un lucru care ţine mai mult de realitatea finală şi ultimă a binelui şi a existenţei sale. Binele este din acest punct de vedere o realitate care poate fii întrebuinţată şi în sensul sofisticii. Sofiştii sunt cei care emit ipoteze despre lume şi despre realitate în mare. Sofiştii sunt cei care ne învaţă cum să facem demarcaţia dintre bine şi rău fiindcă de cele mai multe ori răul se prezintă ca şi un bine. Ispita este din acest punct de vedere un sofism. Pentru a respinge răul omul este bine să ştie de sofistică. Sofistica este fără nici o îndoială ceea ce am putea denumii realitatea finală a desconstrucţiei a ceea ce este rău şi a ceea ce este aparent. Pentru sofişti binele era cel mai mult personificat în virtute αρετα care era pentru ei un fel de călire sau stabilizare a omului în bine. Printre primii care au vorbit de virtuţi şi de ceea ce înseamnă virtutea au fost sofiştii. Sofismele sunt fără nici o îndoială ceea ce definesc realitatea ultimă şi finală a omului şi a existenţei sale în sensul că îl feresc de a vedea ceea ce este rău şi urât din existenţă şi din fiinţa lumii.

Sofismele sunt cele care după cum am spus au menirea de a dezvolta şi a creşte judecata omului sau modul omului de a relaţiona sau de a vedea realitatea şi adevărul lumii din jur. Din acest punct de vedere binele este sofistic sau este o modalitate de expresie a sofisticii. Trebuie însă să facem o demarcaţia dintre binele ca şi filosofie şi realitatea ultimă a gândirii sofistice. Sofismele sunt fără doar şi poate ceea ce am putea denumii realitatea finală a binelui care nu este un lucru prost sau ambiguu. Sofismul este complex în sensul lui pozitiv şi din acest punct de vedere sofistica este o modalitate de a exprima binele ca şi un act complex al gândirii şi a logicii care are de a face cu simţul ultim al gândirii şi al existenţei. Sunt mai multe tendinţe utilitariste în sofism dar sofistica nu este utilitarism. George Grote credea că sofiştii sunt fără de nici o îndoială ceea ce am putea denumii precursori ai utilitarismului. Trebuie însă să menţionăm că utilitariştii nu sunt în nici un caz un curent filosofic. Un curent filosofic în sens real a fost pragmatismul. Binele pe care ni-l aduce sofistica şi sofismul este că ne ajută să gândim bine şi pozitiv. Binele este din acest punct de vedere o realitate care ţine foarte mult de modul în care ne amplificăm gândirea şi

[76] Scepticismul este un curent filosofic care în zilele noastre este extrem de uitat şi de neglijat. Din acest punct de vedere scepticii sunt cei care au eşuat de mai multe ori în a accepta existenţa lui Dumnezeu. Mai mulţi sceptici pun la îndoială existenţa lui Dumnezeu. Marea majoritate a scepticilor recunosc existenţa lui Dumnezeu dar nu sunt de acord cu absolutizarea acestei noţiuni.

[77] Termenul de sofism provine din grecescul sofia σοφια care înseamnă înţelepciune.

[78] Printre întemeietorii sofisticii sunt consideraţi Xenofon din Colofon, Heraclit, Hecataios din Milet, Hellanicos şi Tuchidide cât şi ateistul Diagoras din Melos. A se vedea wikipedia.

modul de a raţiona. Raţionăm în funcţie de gândire şi de modul în care suntem educaţi să gândim şi să raţionăm. Binele este fără de nici o îndoială un lucru raţional. Binele este fără nici o îndoială ceea ce defineşte sensul sau realitatea ultimă a sofismului sau a sofisticii. Sofistica este fără nici o îndoială ceea ce ne face să fim cât se poate de mult disciplinaţi în gândire şi în modalitatea de gândire. Gândirea omului este fără nici o îndoială ceea ce ne diferenţiază de restul fiinţelor şi a vegetaţiei. Acest lucru a fost o învăţătură centrală a sofiştilor şi a gândirii sofistice. Sofismul este din acest punct de vedere o modalitate de a vedea lumea şi tot ceea ce există într-un fel intelectual. Pentru sofişti şi sofistică lumea este fără de nici o îndoială o expresie intelectuală în sensul ei final şi în ceea ce este ea în sens ultim. Filosofia sofistică a fost din acest punct de vedere o expresie a lumii şi a existenţei binelui intelectual. Sofiştii şi sofistica au avut fără nici o îndoială o modalitate de exprimare cât se poate de mult elementară a binelui. Binele este fără nici o îndoială ceea ce am putea denumii realitatea şi experienţa ultimă a delimitării binelui de adevăr. Binele şi adevărul sunt două noţiuni fundamentale ale sofiştilor şi a sofisticilor. Sofistica este din acest punct de vedere o expresie cât se poate de profundă şi de reală a modului în care lumea vede binele şi modul în care binele se exprimă pe sine în sens intelectual. Sofistica ne arată că binele este de esenţă sofisticată sau el poate fii extrem de sofisticat. Binele sofiştilor este fără nici o îndoială ceea ce defineşte conturul lumii şi al existenţei. Sofiştii există şi în zilele noastre dar curentul a pierdut foarte mult din popularitate din cauza expresiei negative sau negativiste prin care el a abordat de mai multe ori lumea şi existenţa.[79]

Stoicismul este un alt mare curent filosofic. În aceste rânduri vom vorbii despre cum priveşte stoicismul binele. Binele este fără nici o căutare a stoicilor.[80] La fel de bine stoicii au creat un fel de etică care trebuia să răspundă la toate marile probleme ale lumii şi ale omului. După stoicii simţurile au mult prea multă influenţă asupra imaginaţiei. Natura creată după stoici este de două feluri, pasivă şi activă. Stoicii au crezut că raţiunea este scopul ultim al omului care este dincolo de toate cea ce am putea denumii sensul ultim al raţiunii şi al existenţei. Binele este astfel din punct de vedere al stoicilor o gândire care are de face cu noţiune de logos. Există un logos sau o raţionalitate ultimă care este Dumnezeu şi care este fără doar şi poate ceea ce ţine de sensul ultim al existenţei. Stoicii au vorbit foarte mult de bine ca şi o stare de apatia απαθια. Ce este apatia? Apatia este starea prin care omul ajunge să depăşească starea de suferinţa şi durerea din lume şi din jurul său şi să se realizeze pe sine în pacea sau liniştea lăuntrică. Stoicul trebuie să se lupte cu lumea din jur pentru a ajunge la acest gen de gândire şi de modalitate de a vedea lumea şi existenţa. În acest sens, omul sau stoicul ajunge prin apatia sau starea de incoruptibilitate să se contopească cu raţiunea ultimă sau logosul care este dincolo de tot şi de toate ceea ce există în această lume. La unirea cu logosul universal sau suprem care este foarte mult în spatele a tot ceea ce există trebuie să existe starea de a apatia în care omul nu mai este mişcat şi nu mai este influenţat de torentul de evenimente externe. Din acest punct de vedere este bine să ştim care este diferenţa dintre starea de apatie după cum este privită ei de stoici şi cum este privită ea de restul concepţiilor. După cum am spus, stoicul trebuie să

---

[79] Unii cred că poetul grec Homer Ομιροç ar fii fost şi el un sofist dar este greu de definit acest lucru. Homer a fost mai mult un poet dar el a dat dovadă de foarte multe cunoştinţe sofistice în poetica elaborând mai multe concepte cu caracter sofistic. A se vedea Iliada şi Odisea lui Homer.

[80] Fondator al stoicismului a fost considerat Zenon din Citium. Etimologia termenlui este nesigură din mai multe punct de vedere. Cel mai probabil în greacă provine de la termenii de στοα ποικηλε, care însemna port zugrăvit.

ajungă la starea de apatie care este statornicia lui finală în bine şi în facerea binelui. Stoicismul vede binele ca şi o modalitate de a elabora o etică. La fel de bine un alt principiu al stoicilor era că stoicul nu trebuie să se lipească foarte mult de lumea din jur care este înşelătoare şi perisabilă. În acest sens, stoicul trebuia să fie gata să se dezlipească şi să renunţe la tot ceea ce este trecător şi perisabil. Învăţătura non-ataşamentului faţă de lume şi de mediul înconjurător a fost o doctrină sau o învăţătură profund stoică.[81] La fel de bine stoicii au pus foarte mult accent pe sănătate care era văzută ca şi o manifestare a binelui. Binele este prin urmare şi un aspect medical care ţine de sănătatea omului şi de modul în care omul este văzut ca şi fiind sănătos. Este greu ca omul să experimenteze binele dacă el nu este sănătos. Starea de fericire la stoici era realizată prin unirea cu logosul suprem sau unirea cu raţiunea ultimă care a stat în spatele a tot ceea ce există şi care cauză a tot ceea ce a fost adus in nimic la existenţă. Patimile sunt cele care îl ţin pe om departe de unirea cu binele şi ele sunt privite ca şi un fel de rău fiziologic. Stoicii au dat mai multe concepte originale oricum ei au avut un mare respect şi admiraţie faţă de noţiunea de bine. Binele a fost din cele mai vechi timpuri pentru stoici un lucru care trebuie câştigat. Binele este ceva care este greu de definit la stoici dar cu siguranţă el este un lucru care are mari implicaţii în viaţa etică a omului. Omul este supus la mai multe vicisitudini în timpul existenţei sale şi el trebuie să treacă peste toate aceste vicisitudini şi să ajungă la o stare de detaşare faţă de aceste vicisitudini care îl desparte de adevărata fericire. Stoicul a fost un om care se afla şi se află în căutarea fericirii şi ştie că fericirea trebuie să fie totală şi deplină şi el trebuie să treacă peste toate greutăţile şi opreliştile la care este supus.

Binele stoici este un bine care este extrem de particular şi după cum am spus se leagă de noţiunea de apatia. La această stare odată ce a ajuns stoicul este un om deplin al binelui. Stoicii nu au fost mulţumiţi doar cu o stare de bine singur sau parţial. Binele trebuia să fie la stoici cât se poate de mult deplin şi total. Binele total sau binele deplin este o caracteristică a gândirii stoice. Filosofia stoică prin urmare vede că fluxul extern al lumii din jur se poate opune accederii sau experimentării omului a binelui şi a stării de bine. La fel de mult, la stoici binele este asimilat cu noţiunea de fericire. Fericirea este o stare stoică din acest punt de vedere. La fel de bine fericirea la stoici trebuie să fie totală. Binele stoic este din acest punct de vedere o realitate care ţine de starea omului de experienţă a binelui. Nu poate exista bine fără de fericire ş nici fericire fără de bine. Aceste două lucruri sunt cât se poate de mult evidenţiate de stoici şi sunt din acest punct de vedere stări stoice. Filosofi stoici mai există şi în zilele noastre dar nu la fel de mult ca şi în vechime. Patimile sunt astfel un lucru rău şi stoicul este chemat să se lupte cu patimile şi să le biruiască şi să ne depăşească. Binele este din acest punct de vedere ceea ce am putea denumii realitatea ultimă a existenţei stoicului care este prin excelenţă un om al binelui.[82]

Scolastica a fost una dintre principalele mişcări ale evului mediu şi ale perioadei medievale. Scolastica a fost o mişcare medievală care a pus în relief faptul că raţiunea sau

---

[81] Stoicismul a găsit foarte mulţi adepţi în timpul imperiului roman.

[82] Am evitat să vorbim în aceste rânduri de cinism care este foarte mult un curent al antic. Aceasta fiindcă cinicii sunt foarte apropiaţi de pesimişti. Cinicii sunt cei care văd binele ca şi o modalitate de a trăii în lume naturală şi din acest punct de vedere este bine să ştim acest lucru. În acest sens, pentru a trăi în conformitate cu natura cinicii trebuie să treacă peste toate convenienţele sociale şi publice. Binele este o noţiune extrem de importantă la cinici. Fondator al cinismului a fost Atistene din Atena. Cinicii sunt din mai multe puncte de vedere deschişi faţă de mizeria şi neglijenţa vieţii. Cinicii s-au voit oameni care vedeau esenţa şi nu se mulţumeau cu convenţionalităţile din jur. A fii cinic înseamnă în sens bun a fi cât se poate de mult critic al adresa lucrurilor din jur care sunt superficiale şi aparente.

raţionalitatea este cea care pune în evidenţă natura sau realitatea filosofiei. Dintre principalii mari filosofi ai scolasticii amintim pe Toma Aquino, Boneventura, Marsilio Ficiono, Duns Scotus sau Meister Ekhardt. Aceştia au fost cei care au pus bazeze scolasticii şi sunt cei care ţin foarte mult la ceea ce a însemnat scolastica. Scolastica s-a voit în sens iniţial o continuare a aristotelismului şi a susţinut că şi-a bazat opiniile aristotelism.[83] Din acest punct de vedere este bine să ştim că scolastica este cât se poate de mult o manifestare a spiritului filosofic medieval. Din acest punct de vedere este bine să ştim că scolastica a dat foarte multe idei originale dintre care cel mai mult a fost conceptul de aseitate care afirma că Dumnezeu este singura existenţă care există prin Sine restul fiind existenţe care există din exterior. Cum este binele privit de scolastici binele este cazul să vorbim mai mult în acest capitol. Binele este fără de nici o îndoială un concept intelectual la scolastici. Scolastici sunt cei care cred că segmentarea sau crearea unui sistem de cunoaştere este cel care poate aduce definiţia ultimă a binelui. Binele era privit de scolastici ca creaţie ultimă a minţii supreme care este Dumnezeu.[84] Binele este o expresie intelectuală a lui existenţei lui Dumnezeu. Dintre toţii filosofii scolasticii au fost cei care au pus cel mai mult accept pe scolastică. De fapt scolastica a adus pentru prima dată în istoria filosofiei un fel de sistematizare a filosofiei religioase. Filosofia religioasă este fără de nici o îndoială ceea ce am putea denumii o etapă nouă în istoria filosofiei. Din acest punct de vedere filosofia religioasă este un lucru care de mai multe ori s-a finalizat în religia pură. Relaţia dintre filosofie şi religia de mai multe ori a fost confuză şi ambiguă. Binele este în filosofia scolastică gnoza sau cunoaşterea lui Dumnezeu. Cunoaşterea este din acest punct de vedere o realitate care ţine foarte mult de bine şi de ceea ce ţinem ca să denumim ca şi identitatea binelui. Binele este fără nici o îndoială un lucru gnostic la scolastici care au idolatrizat intelectul şi cunoaşterea. Scolasticii urmând gândirii catolice au lansat teoria că binele este mai mult un fel de existenţă a universalilor. Scolasticii au fost foarte mult încântaţi de ideea că tot ceea ce este bine trebuie să fie şi universal. Din acest punct de vedere s-au scris mai multe lucruri pe această temă. Binele este un lucru universal dar nu este singurul lucru universal. La fel de bine scolasticii au fost cei care au lansat ideea că binele este mai mult un fel de nominalism. Binele nu este neapărat un fapt care se poate experimenta în sine prin fapte acţiuni sau exprimări senzoriale ci el este de mai multe ori un bine care se poate manifesta prin intelect ca şi formă de cunoaştere. Aceasta este ceea ce scolasticii au denumit ca şi nominalism.[85] Scolastica încă continuă să afecteze şi să influenţeze lumea de azi prin mai multe tendinţa. Tendinţa după computerizare şi după tehnologizare este de mai multe ori o tendinţă care o avem moştenire de la scolastici. Din acest punct de vedere este bine să ştim că scolastica este fără nici o îndoială ceea ce am putea denumii realitatea finală şi ultimă a vieţii intelectuale medievale. Crezul scolasticii a fost că lumea este fără nici o îndoială în nevoia de a realiza o cultură intelectuală care să se bazeze pe principii intelectuale şi pe principii care să definească epoca istorică a evului mediu. Din acest punct de vedere scolastica a fost o mişcare filosofică de sucess. Binele

[83] Termenul elen de scolastică provine din grecescul σχολια care înseamnă mai mult un fel de şcoală. Aceasta fiindcă pentru scolastici şcoala era un act definitiv.

[84] Bonaventura, *Intinerariul minţii în Dumnezeu* (Edtira Poliron: Iaşi, 2012).

[85] Scolastica nu trebuie confundată cu umanismul şi cu renaşterea. Scolastica a fost mai mult un curent filosofic chiar dacă unii au făcut din el un curent religios.

este din acest punct de vedere esenţa scolasticii dar scolasticii au avut metoda lor de a aborda problema şi existenţa binelui.[86]

Scolastica este un capitol încheiat din istoria umanităţii şi a filosofiei dar ea ne aduce aminte de mai multe ori de marile creaţii intelectuale medievale. Scolasticii au fost oamenii catedralelor gotice şi a goticului. Se simţeau bine în răceala merilor domuri occidentale unde scriau idei şi comunicau mai multe gânduri despre Dumnezeu. Scolastica prin urmare este cât se poate de mult o realitate care ţine de istoria dar ea a fost un factor sau o etapă majoră în istoria lumii şi a civilizaţiei. Scolastica a încercată să slujească binele în evul mediu într-o perioadă în care omul s-a confruntat cu întunericul şi cu ignoranţa din punt de vedere intelectual şi ştiinţific. Scolastica s-a remarcat prin urmare prin faptul că a dat două definiţii binelui: binele este sau poate fii de natură intelectuală sau cognitivă şi binele este şi poate fii de natură universală. Cu cât binele era privit ca şi fiind universal cu atât binele s-a axat pe interesul sau concepţia scolastică.

Un alt mare curent filosofic care este cât se poate de mult tipic lumii contemporane şi care a apărut în Danemarca şi Franţa secolului al al XIX-lea şi al XX-lea a fost existenţialismul. Se crede că întemeietor al existenţialismului a fost Soren Kiekegaard.[87] Pe lângă el mai avem pe Jean Paul Sarte, Albert Camus sau Simone de Beauvoir. Din acest punct de vedere existenţialismul este un curent care se bazează foarte mult pe analiza eului şi pe experienţele subiective. Evident, după cum îi spune numele existenţialiştii au văzut binele ca şi pe un fapt existenţial. Binele este văzut în existenţialism ca şi un lucru sau o realitate cât se poate de existenţială. Tot ceea ce ţine de existenţă este prin urmare existenţialism. În acest sens existenţialismul a fost o filosofie extrem de vastă şi de amplă.[88] Într-un anume sens şi Immanuel Kant a fost un existenţialist în sensul în care el punea mai presus de orice raţiunea ca şi experienţă existenţială. Existenţialismul a privit şi priveşte foarte bine existenţa ca şi o formă de manifestare a vieţii existenţei. Existenţialismul s-a voit o nouă raportare la existenţa şi la problema binelui. În sens existenţial, filosofia existenţialistă este o un fel de concepere a binelui care este dincolo de realitatea şi de existenţa neantului. Omul este sclav al angoasei sau neliniştii ori tulburării care îl poate duce la o stare de nelinişte şi de continuă tulburare. Binele este privit în existenţialism ca şi eliberare de sub starea de angoasă sau de sub starea de tulburare. Pentru prima dată în istoria binele a devenit sau a fost privit ca şi o stare existenţială. Binele este o stare existenţială pe care omul are menirea de a îl cultiva şi a îl susţine în lumea în care trăieşte şi la fel de bine în societatea în care trăieşte. Binele existenţial prin urmare este o stare de spirit, un act profund, o realitate finală care are de a face cu scopul ultim al existenţei omului. Binele este un sens cât se poate de mult o realitate existenţială, o realitate care plesneşte din toate colţurile fiinţei şi a vieţii omului. Existenţialiştii au fost oamenii care au avut conştiinţa că se confruntă cu sensul ultim a fiinţei şi al existenţei. Existenţa este în sine ceea ce am putea denumii realitatea ultimă a lumii şi a fiinţei omeneşti. Existenţialiştii s-au văzut pe sine ca şi slujitori umili şi cât se poate de bine profunzi ai binelui şi din acest punct de vedere ei au fost oameni cât se poate de sinceri. O altă calitate a existenţialiştilor a fost sinceritatea. Ei au văzut binele ca şi o exprimare sau manifestare a binelui. Binele este din

[86] Una dintre cele mai comprehensive lucrări despre scolastică şi filosofia evului mediu a fost scrisă de Etienne Gilson, *Filosofia evului mediu* (Humanitas, 1995).
[87] Grigore Popa, *Existență și adevăr la Søren Kierkegaard*, Sibiu, Tiparul Tipografiei Arhidiecezane, 1940.
[88] Jean Paul Sartre a avut o imagine cât se poate de proprie asupra existenţialismului care era pentru el un fel de pendulare între fiinţă şi neant. A se vedea Jean Paul Sartre, *Fiinţă şi neant,* (Paris, 1943).

acest punct de vedere cât se poate de mult o realizare finală a sincerităţii. Binele este conceput de existenţialişti ca şi o modalitate de afirmare sinceră a existenţei. Din mai multe punct de vedere binele este fără nici o îndoială un lucru care i-a preocupat pe existenţialişti. Binele este din acest punct de vedere cât se poate de mult o manifestare a fiinţei şi a sensului ultim al gândirii şi al vieţii. Existenţialismul este din acest punct de vedere un lucru cât se poate de mult bun şi care vrea ca binele înseşi să fie existenţial. Binele este existenţial însă el nu ajunge să fie deplin existenţial şi el mai are şi multe alte valenţe după cum am spus. Binele este din acest punct de vedere cât se poate de mult o realitate care ţine de sensul ultim al existenţei şi al fiinţei. Existenţialiştii au ajuns să privească fiinţarea lor ca şi un act al binelui într-un univers care şi el trebuie abordat în sens existenţial.

Binele este existenţial când avem de a face cu sensul ultim al omului care cu adevărat trăieşte într-un torent de evenimente media, sociale, economice şi industriale. Eforturile existenţialiştilor merită să fie apreciate şi din acest motiv al ales să îi includem în acest volum despre probleme sau chestiunea binelui. S-a mai spus, în acest sens că creştinismul este existenţial fiindcă el priveşte sau trăieşte experienţa lui Dumnezeu în sens existenţial. Dintre toate religiile creştinismul este cel mai potrivit cu creştinismul. Din acest punct de vedere este bine să ştim că toate faptele bune ale creştinismului, compasiunea, milostenia, rugăciunea, iubirea amabilitatea sunt cât se poate de mult fapte creştine sau creştineşti. Binele creştin este astfel un bine existenţial, un bine care este trăit şi nencorporal în sens ultim şi în sens profund şi deplin. Binele existenţial este astfel dincolo de toate ceea ce defineşte sensul vieţii şi al experienţei creştine. Binele existenţial este prin urmare un bine creştin şi el trebuie să fie conceput în acest fel. Acest bine duce după existenţialişti la unirea cu Dumnezeu în persoana Domnului şi Mântuitorului Iisus Hristos. Binele existenţial este o noţiune care defineşte vremurile noastre. Deşi nu o spunem ceea ce voim este un bine existenţial şi un bine care ţine fiinţa ultimă a existenţei lui Dumnezeu. Iubirea de Dumnezeu este un fel de exprimare a binelui şi este şi ea un act existenţial. Binele este fără doar şi poate ceea ce am putea denumii o realitate ultimă şi finală a existenţei lui Dumnezeu.

Acestea au fost principalele curente ale filosofiei şi aici am încercat să prezentăm o imagine generică a modului în care filosofia priveşte binele şi a modului în care binele se raportează la filosofie. Foarte multe dintre aceste noţiuni nu mai sus la fel de valabile în zilele noastre. Binele este din acest punct de vedere cât se poate de mult o realitate care ţine de fiinţa şi de ontologia filosofiei. Aceste rânduri sunt doar introductive şi ele vor fii analizate de cei doritori mai mult sau de cei care vor să ajungă la o cunoaştere deplină a binelui şi a fiinţei sale. Binele este ontologia ultimă şi finală a filosofiei şi este bine să ştim acest lucru. Am prezentat în rândurile de mai sus o înţelegere filosofică a binelui şi a modului în care el se manifestă şi este experimentat. Binele este din acest punct de vedere o realitate cât se poate de fiinţială şi de ultimă.

CAPITOLUL AL VII-LEA

BINELE DIN PUNCT DE VEDERE ONTOLOGIC

Ontologia este o ştiinţă care a apărut în antichitate şi care îşi propune să studieze sistematic problema fiinţei şi a existentului. Termenul de ontologia provine din limba greacă

din două cuvinte ειναι care este verbul a fii şi λογια, care înseamnă ştiinţă.[89] Unii îl consideră întemeietor al ontologiei pe Parmenide şi alţii cred că nu a fost el ci altul care a întemeiat ontologia. Ontologia are ca şi obiect de studiu fiinţa şi tot ceea ce fiinţează sau are fiinţă. Prin urmare, ontologic se poate spune că binele ţine de lumea fiinţei. Este bine să ştim şi să nu confundăm ontologia cu filosofia. Ontologia după cum am spus este ceea ce studiază ca şi teoria fiinţelor, a tot ceea ce fiinţează sau are fiinţă. În rugăciunea Tatăl nostru unii cred că există un puternic element ontologic atunci când se spune în unele rugăciuni „pâinea noastră cea spre fiinţă" în loc de „pâinea noastră cea de toate zilele." Pâinea cea spre fiinţă este mai mult un fel de cerere ontologică. Ontologia este fără nici o îndoială o ştiinţă care defineşte ceea ce am putea denumii realitatea noastră ontologică, faptul că noi avem fiinţă. Binele şi el are fiinţă şi din acest punct de vedere binele este o problemă sau o temă ontologică. Faptul că binele este ontologic este un lucru cât se poate de real şi de profund şi este bine să ştim acest lucru. Ontologia Îl vede pe Dumnezeu ca şi creator al fiinţei sau Cel care dă fiinţa sau starea de fiinţă. Fiinţa vine de la Dumnezeu. La un anumit nivel putem vedea că sunt mai multe fiinţe: Dumnezeu şi îngerii sunt fiinţe supranaturale care după cum am spus au o ontologie proprie sau o ontologie care transcede principiile ontologiei înseşi. Apoi tot fiinţe sunt şi oamenii, bărbaţi şi femei care şi eu au o ontologie proprie. Ontologia este din acest punct de vedere ceea ce am putea denumii realitatea fiinţei şi a existenţei ultime. Existenţa în sine este fără nici o îndoială ceea ce am putea denumii sensul final al lumii şi al existenţei. Din acest punct de vedere este bine să ştim că nu poate exista nici un fel de ontologie fără de noţiunea de bine. Binele şi ontologia sunt două noţiuni care se leagă una de alta şi sunt cât se poate de mult inseparabile. Ontologia este din acest punct de vedere o ştiinţă care arată care este legătura dintre bine şi fiinţă care sunt puncte de legătură cât se poate de mult unice şi inseparabile. În acest sens au existat mai multe ontologii sau categorii de ontologie. Prin urmare, tot ceea ce are o fiinţă şi tot ceea ce este viaţă este foarte mult subiect al ontologiei.[90]

Binele este din acest punct de vedere o formă de manifestare a ontologiei. Trebuie să ştim că spre deosebire de rău care este himeric, binele este întotdeauna ontologic, el este existent are realitate care este existentă în sine şi cât se poate de mult deplină şi profundă. Binele nu putem spune că nu este ontologic. Teoria ultimă a binelui ne pune în faţă binele ca şi un principiu ontologic. Din acest punct de vedere binele este o metamorfozare a fiinţei şi a existenţei. Nu poate exista bine în afară de ontologie şi de faptul de a exista în plan ontologic. Binele este din acest fapt un dat existent şi cât se poate de mult un fapt deplin ontologic al fiinţei şi al fiinţări. Există prin urmare un fapt care separă ipostatic binele de restul fiinţelor şi este din acest punct cel care face ca binele în sine să existe peste tot şi în toate fără să fie o realitate panteistă. Ontologia este ipostatic şi prin acest fapt ea nu este panteism. Din acest punct de vedere este bine să ştim că binele este ontologic. Binele este prin urmare şi din totdeauna v-a fii ontologic. Răul în schimb nu are nici un fel de ontologie şi este bine să ştim acest lucru. Binele este o ontologie care ipostatic este prezent în tot

[89] O popularizare a termenului de ontologie i-a fost atribuită lui Rudolf Goclenius, care a fost un mare gânditor german. În Grecia antică s-a vorbit de mai multă vreme de ontologie dar acest termen şi ştiinţă au apărut relativ destul de târziu în occident şi mediul occidental.

[90] O celebră afirmaţie ontologcă, a fost făcută de celebrul filosof francez Rene Descartes, care spunea „dubito ego corgito, corgito ergo sum." Mă îndoiesc deci cuget, cuget deci există. Acest gen de raţionament afirmă faptul că omul are o ontologie care se dincolo de capacitatea lui de cuprindere care a fost creată de o fiinţă superioară lui şi în funcţie de care el există şi el se manifestă.

ceea ce există şi în toate fiinţele din lume şi din univers. Binele este din acest punct de vedere cât se poate de mult o realitate care ţine de lumea de dincolo din transcendenţă de unde şi-a luat fiinţă şi existenţă. Binele este prin urmare ceea ce ţine de realitatea existenţei şi a fiinţei lui Dumnezeu. Dumnezeu este autor al oricărei ontologii. Teologia ortodoxă este cea care susţine că binele este ontologic o realitate care vine de la Dumnezeu. Binele este fără nici o îndoială ceea ce am putea denumii realitatea existenţei şi a fiinţei lui Dumnezeu. Fiinţa binelui este fără nici o îndoială ceea ce defineşte conturul sau sensul existenţei noastre ca şi fiinţe depline sau totale. Ontologia este prin urmare, lumea fiindului sau a ceea ce fiinţează. Binele este astfel ceea ce defineşte sensul şi realitatea ultimă a binelui şi a modului în care binele se defineşte pe sine. Binele este după cum am spus sursă a oricărei ontologii fiindcă el este cel care defineşte existenţa sau ceea ce vine din existenţă. Existenţa este prin urmare un lucru care se fondează pe sine ca şi un mod de a fii sau o modalitate de a avansa în cunoaştere şi în sensul fiinţei şi al exprimării lumii ontologice. Ontologia binelui este fără nici o îndoială ceea ce am putea definii ca şi sensul ultim al existenţei şi al fiinţei.[91]

Binele prin urmare este cât se poate de mult o realitate fiinţial, el este încriptat în fiinţa şi în realitatea tuturor celor care există. În acest capitol vom vorbii pe larg de implicaţiile ontologice ale binelui. Binele este prin urmare o realitate care ţine de existenţă şi de fiinţa omului. Binele nu poate să nu fie prin urmare ontologic, el este cel care se defineşte ca şi existenţă şi conştiinţă ontologică a tot ceea ce fiinţează. Ontologia este o ştiinţă a profundului care ne arată ca cauzele ultime sau finale ale fiinţelor se află ancorate în Dumnezeu. Nimic din ceea ce are fiinţă nu poate să nu fie ancorat decât numai în Dumnezeu. De mai multe ori uităm de ontologie şi de modul ontologic de a fiinţa şi de a exista. Orice fiinţă are o ontologie. Prin aceasta înţelegem că fiinţa ei vine de la Dumnezeu sau există prin voinţa lui Dumnezeu. Aceasta este ontologia binelui pe care o vom expune în rândurile care vor urma.[92] Ontologia prin urmare este ceea ce am putea denumii realitatea a tot ceea ce a fost creat şi a tot ceea ce există şi a tot ceea ce este definit ca şi binele suprem. Binele este o realitate ontologică, fiinţial care îşi găseşte resurse şi sensuri existenţiale în Dumnezeu. Am putea fii întrebaţi sau am putea să ne întrebăm de ce există atât de mult legătură între Dumnezeu şi ontologie? Binele după cum am spus este starea fiinţială a lui Dumnezeu. Aceasta stare a lui Dumnezeu a binelui există peste tot doar că în diferite grade ontologice. Aceste grade ontologice sunt cât se poate de mult realităţi care ţine de fiinţa şi de energiile lui Dumnezeu. În timp ce fiinţa lui Dumnezeu este dincolo de orice cunoaştere şi orice principiu existenţial, ontologic Dumnezeu este în orice caz ceea ce am putea denumii realitatea finală a existenţei şi a cauzalităţii. Binele lui Dumnezeu este existent în tot ceea ce a fost creat; planete, pământ, univers, om, animale sau plante, doar că gradele de prezenţă a lui Dumnezeu sunt diferite din punct de vedere ontologic. Binele este astfel o realitate care ţine de fiinţa şi de existenţa lui Dumnezeu. Binele este prin

---

[91] Faptul că binele este ontologic este ceea ce măreşte realitatea finală a lumii şi a existenţei. Binele este în acest sens ceea ce defineşte sensul ultim al fiinţei şi al existenţei. În acest sens există un argument ontologic al existenţei lui Dumnezeu care ne spune că Dumnezeu este autor a tot ceea ce există şi al fiinţei în mare. Mari contribuţii în ontologie a avut în trecut englezul Anselm de Cantembury.

92 Cornel Harangus, ***Eseu de ontologie descriptivă*****, (Bucureşti 2002).**

urmare un lucru care ne face să ne aducem aminte de fiinţa şi de existenţa lui Dumnezeu. Nu putem nega că Dumnezeu nu este cauza ultimă a fiinţei. Acesta este un principiu profund la care au aspirat mai mulţi savanţi şi mai mulţi mari oameni de ştiinţă. Binele este din acest punct de vedere o exprimare ultimă şi finală a existenţei lui Dumnezeu care este prezent într-un raport ontologic cu lumea şi fiinţele din jur. Binele este prin urmare cât se poate de mult o ontologie a prezenţei şi a existenţei lui Dumnezeu. Înseşi existenţa lui Dumnezeu este binele ultim şi binele final. Binele este fără nici o îndoială ceea ce defineşte sensul şi realitatea ultimă a relaţiei omului cu Dumnezeu. Relaţia omului cu Dumnezeu este ontologică şi prin urmare şi binele este o relaţia cât se poate de ontologică.

Ontologia binelui este fără de nici o îndoială ceea ce defineşte realitatea şi scopul ultim al binelui şi al fiinţei Fiinţa este fără doar şi poate ceea ce ţine lumea la un loc şi ceea ce face ca lumea să nu îşi piardă contururile. Binele este prin urmare cât se poate fiinţială şi de ontologic. În aceste rânduri vom vorbii mai mult despre relaţia dintre bine şi ontologie. Binele este prin urmare cât se poate de mult o realitate care ţine de fiinţa şi de sensul ultim al existenţei lui Dumnezeu. În acest sens ontologia este o energie a lui Dumnezeu. Ontologia este energia lui Dumnezeu care dă fiinţă la tot ceea ce există şi la tot ceea ce are sens şi primeşte viaţă şi fiinţă. Ontologic omul este o creaţie a lui Dumnezeu şi el este chemată să existe dimpreună cu Dumnezeu. Existenţa împreună cu Dumnezeu este ontologic ultimă sau fiinţa ontologică ultimă care defineşte ceea ce am putea denumii realitatea cosmologică ultimă sau fiinţială.[93] Prin urmare după cum am spus Dumnezeu este singurul sens al ontologiei şi dincolo de Dumnezeu nu poate exista ontologie şi nici un fel de existenţă. Binele este după cum am spus sursă ontologiei a existenţei şi el vine de la Dumnezeu. Este bine să gândim binele ca şi fiind ontologic, fiinţial fiindcă în acest fel ajungem la o experimentare deplină şi profundă a binelui. Ontologia binelui este din acest punct de vedere cât se poate de mult o ontologie care are de a face cu sensul ultim al existenţei omului pe pământ. Suntem chemaţi să vedem binele din punct de vedere ontologic şi în acest sens să ne asumăm binele ca şi ontologie care este fără doar şi poate o realitate cât se poate de ultimă şi de finală. Binele este din acest punct de vedere o realitate care are fără doar şi poate o sursă de existenţă ontologică care se împarte în mai multe categorii. Primele două categorii sunt personale şi impersonala. Am putea spune că la început a existat binele. Binele a existat din eternitate ca şi o potenţialitate care mai apoi s-a manifestat în mai multe grade şi în mai multe forme. Formele binelui sunt cât se poate de mult ontologice. Dar există mai multe grade ontologice şi este bine să fim conştienţi de acest lucru. Orice fiinţă şi orice obiect din lumea noastră există fiindcă are un fond ontologic prin care există şi prin care el fiinţează.

Binele este în acest sens o realitate care ţine de sensul ultim al fiinţei şi al omului. Omul este ontologic legat de Dumnezeu prin bine fiindcă fără de bine omul nu ar fii putut să existe. Binele este o ontologie care există şi care se defineşte în acest sens cât se poate de mult în sens deplin şi fiinţial prin legătura sa cu Dumnezeu. După cum am spus, binele se ipostaziază sau primeşte mai multe forme de existenţă în mai multe persoane şi în mai multe existenţe sau realităţi. Ontologia binelui se defineşte din acest punct de vedere pe fondul ultim şi suprem al existenţei şi al fiinţei. Binele ca şi principiu ontologic este cel care stă la temelia a tot ceea ce există, începând de la univers şi terminând cu lumea moleculară şi cea atomică. Binele este fără nici un sens dacă nu are un principiu ontologic sau o

[93] O legătură profundă există între cosmologie şi ontologie. Există o ontologie a tuturor fiinţelor şi a tot ceea ce există.

modalitate ontologică de a se manifesta şi a se desfăşura. Ontologic binele există dincolo de lumea materială. S-a ridicat de mai multe ori întrebarea dacă binele din punct de vedere ontologic este material sau spiritual? Cel mai probabil binele are o origine spirituală în sens ontologic. Ontologia binelui este una pnevmatică şi una spirituală care ţine foarte mult de realitatea existenţei şi a fiinţei. Binele este o realitate care nu are de a face cu lumea externă ci el se desfăşoară foarte mult pe plan profund. Ontologia binelui după cum am spus ea nu poate fii desfiinţată fiindcă aceasta ar însemna o reîntoarcere a omului în neant şi în nimic. Ontologic binele este cel care a chemat tot ceea ce există în fiinţă. Toţi avem o fiinţă în virtutea unui principiu ontologic care defineşte contururile persoanei noastre proprii. Ontologia şi existenţa ontologică a binelui vine dincolo de univers, de galaxii, de planete şi de pământ. Ontologic binele este un principiu transcendent care aduce şi fiinţează în toate lucrurile. Adevărul este că s-a vorbit foarte puţin despre realitatea finală a binelui şi din acest punct de vedere este bine să ştim acest lucru. Binele este fără nici o îndoială un lucru cât se poate de profund şi de avansat. Binele este din mai multe puncte de vedere cât se poate de mult profund şi existenţial după cum am arătat în rândurile care au trecut. Binele este din acest punct de vedere cât se poate de mult o realitate care ţine de fiinţa lui Dumnezeu şi care se defineşte în procesul de creaţie a lui Dumnezeu. Ontologia a existat potenţial în Dumnezeu mai înainte de creaţie dar ea s-a manifestat ulterior după ce creaţia a fost începută sau demarată. Universul a fost întemeiat de Dumnezeu pe baza unui principiu ontologic suprem. Binele este sensul final şi deplin al realităţii şi al ontologiei omului.

Ontologia este o realitate ştiinţifică şi ea demonstrează că lumea este şi are fiinţă care vine de la Dumnezeu. Fiinţa în sine pleacă de la Dumnezeu şi se manifestă ca şi creaţie a lui Dumnezeu. Fiinţa în sine ipostaziază şi prinde contur plecând de la Dumnezeu. Ontologia binelui defineşte binele ca fiind o realitate ce ţine de lumea ontologică. Ontologia este fără nici o îndoială ceea ce ţine lumea să existe. Fără o substanţiere ontologică universul nu s-ar diferenţia şi al cădea în colaps sau în nefiinţă. Din acest punct de vedere este cât se poate de mult bine să ştim care este realitatea finală şi ontologică a binelui şi a lumii din care facem parte. După cum am spus, lumea nu ar fii putut exista dacă nu exista un principiu ontologic de diferenţiere dintre diferitele fiinţe şi entităţi ale lumii. Lumea este prin urmare un principiu care se defineşte pe sine prin ontologia şi principiile ontologice pe care le-a lăsat Dumnezeu să existe. Binele este cât se poate de mult o realitate care ţine de existenţa lui Dumnezeu. Binele este fără doar şi poate ceea ce am putea denumii expresia ultimă a fiinţei şi a existenţei omului şi a universului. Binele este realitatea care stă în spatele ontologiei. După cum am spus nu poate exista o ontologie a răului fiindcă răul este o regresiune de la fiinţă, sau de la existenţă. Binele este fără doar şi poate ceea ce ţine lumea la un loc şi ceea ce defineşte lumea ca şi existenţă a lui Dumnezeu şi care pleacă de la Dumnezeu.[94] Din acest punct de vedere este bine să ştim care este relaţia dintre bine şi ontologie. Ontologia este întotdeauna o manifestare a binelui sau a modului de a fiinţa a binelui. Cele două entităţi sunt legate una de alta şi nu pot exista una fără de alta. Din acest punct de vedere este bine să ştim care este relaţia dintre om şi ontologie. Omul este o exprimate a unui principiu ontologic al fiinţări care a fost creat de Dumnezeu. Trebuie să

[94] Referitor la ontologie din punct de vedere teologic există mai multe opinii care susţin că binele este fără nici o îndoială ceea ce denotă o faptul că binele este fără nici o îndoială principiul pe care se bazează creaţie din nimic. Nimicul nu are nici o ontologie, răul are o ontologie desfigurată şi binele este cel care are ontologie deplină sau în sens deplin.

ştim că binele se defineşte pe sine care şi o modalitate de afirmare a tot ceea ce este ontologic şi fiinţial. Ontologia binelui este un lucru care după cum am spus îl are pe Dumnezeu în centru sau Dumnezeu este centrul ei şi Dumnezeu este Cel care susţine existenţa şi modul ei de a fii. Binele este astfel ceea ce defineşte sensul ultim al existenţei şi al lumii care v-a să fie.[95]

Din mai multe puncte de vedere binele este o realitate care ţine de fiinţa şi de existenţa lui Dumnezeu care s-au manifestat în plan ontologic la creaţie. Creaţia este începutul ontologiei. Ontologia este am putea spune cea care a stabilit ideile lui Dumnezeu sau gândurile din mintea lui Dumnezeu în sens real în lumea existentă. Fără de ontologie lumea ar fii un fel de panteism în care gândurile şi realităţile s-ar amesteca una cu alta. Binele este din acest punct de vedere o expresie sau o formare a lumii şi a universului. Binele este din acest punct de vedere ceea ce defineşte lumea şi modul de a fii al omului din punct de vedere ontologic fiindcă ontologia este cea care după cum am spus studiază fiinţa în toate manifestările ei. Binele este fără nici o îndoială o realitate ontologică şi fiinţială fiindcă aşa a fost intenţionat de Dumnezeu. Ontologia este o ştiinţă care de mai multe ori este abordată cu superficialitate şi neglijenţă. Tot ceea ce există este din punct de vedere teologic o idee ontologică a creaţiei lui Dumnezeu. Dumnezeu este fără nici o îndoială ceea ce susţine lumea şi Cel care a conferit lumii un statul de fiinţă sau Cel care ţine lumea în fiinţă. Binele este prin un urmare ceea ce ţine de fiinţa şi de realitatea lui Dumnezeu care este sensul şi scopul ultim al omului. Ontologic omul a fost creat în spre bine dar el poate să renunţe la bine. Acest lucru nu schimbă condiţia lui ontologică dar are un efect de reducţie sau de deformare în ontologia sa. Ontologia lumii a fost investigată de mai multe ştiinţe: fizică, chimie, geologie, oceanografie sau geografiei. În sens generic toate acestea fac obiectul studiului la om şi a modului în care omul fiinţează după sensul şi scopul ultim al existenţei şi al fiinţei. Sensul fiinţei este după cum am spus rostul final al lumii şi ale existenţei. Ontologia binelui este cea care după cum am spus este o realitate imuabilă, adică un lucru care nu poate fii schimbat sau mutat. Binele este prim urmare ceea ce ţine de sensul şi de modalitatea ontologiei de a se exprima. După cum am spus, noţiunea de bine nu poate fii separată de noţiunea de ontologie. Faptul că binele este esenţa lumii şi a universului este un lucru care este reflectat din principiul ontologic al existenţei şi al universului. Universul este din acest punct de vedere o realitate care ţine de lumea internă a omului şi a modului său de raportare la tot ceea ce există. Lumea de azi este într-o profundă căutare de ontologie. Omul vrea în subconştientul său să fie fondat sau fundamentat ontologic în existenţa sau în modul lui de a fii în lume.[96] Binele este prin urmare tot ceea ce ţine de condiţia ontologică a omului şi a existenţei sale. Este bine să vedem fiecare persoană din lume ca şi o exprimare a principiului ontolog al binelui. Prin urmare este bine să ştim de realitatea fiinţială şi ontologică a binelui. După cum am spus binele este fără nici o îndoială ceea ce defineşte sensul existenţei şi al omului. Omul există ca şi un principiu care a venit de la Dumnezeu şi care se duce tot la Dumnezeu. După cum am spus, ontologia este cea care diferenţează obiectele din lume. Binele este fără nici o îndoială ceea ce ţine de lumea profundă a ontologiei. Cele două entităţi sunt

[95] Adrian Lemeni, *Sensul eshatologic al creaţiei* (Bucureşti, 2002).
[96] Acest lucru a fost exprimat de Martin Heidegger în lucrarea *Fiinţă şi timp* (Bucureşti, 2002). Este reprobabil dacă Marin Heidegger a fost un ontolog în adevăratul sens al cuvântului. Aceasta fiindcă după cum am spus el a fost dincolo de toate filosof. Ontologia lui Heidegger este din acest punct de vedere reprobabilă. George Remete, *Martin Heidegger, între fenomenologie şi teologie. O introducere* (Alba Iulia, 2011).

complementare şi se diferenţează în planul creaţiei prin mai multe caracteristici şi mai multe feluri de ipostaziere. După cum se spune în Geneză, la început lumea nu era formată şi era un fel de stare ontologică nediferenţiată. Dumnezeu a lăsat după cum putem vedea nişte diferenţieri ontologice în lume pe care a creat-o. A ceste diferenţieri sunt dincolo de toate ceea ce este temeiul ontologiei. Trăim într-o lume a diferenţierilor ontologice care sunt foarte mult ipostazieri. În antichitate s-a vorbit de mai multe ori de relaţia dintre fiinţă şi ipostas. Aceste gen de existenţă este fără nici o îndoială ceea ce ţine cel mai mult la modul în care lucrurile se diferenţiază în lumea noastră creată. Ontologia este un teren care are foarte multe lucruri să ne arate şi să ne demonstreze. Încă nu am descoperit toate potenţialităţile ontologiei şi suntem doar la începuturi. Binele din punct de vedere al ontologiei este întregul creaţiei lui Dumnezeu. Ontologia este cea care a diferenţiat toate cele care există. Binele este din acest punct de vedere o realitate ontologică şi el se exprimă prin multiplicitatea creaţiei. Creaţia este multiplă şi ea se face cunoscută pe sine cât se poate de mult prin fiinţă şi prin realitatea fiinţei.[97]

Universul este fără nici o îndoială o realitate ontologică fiindcă aşa a fost creat şi lăsat de Dumnezeu ca şi un fapt sau ca şi o existenţă ontologică. Anselm de Canterbury a fost cel care a susţinut că există un argument ontologic al existenţei lui Dumnezeu. Acest argument susţine că „nimic mai mare decât Dumnezeu nu poate fii conceput de om.” Argumentul ontologic ne mai spune că Dumnezeu este autor al ontologiei. Este greu să spunem că Dumnezeu este o existenţă ontologică fiindcă El este însuşi autor al ontologiei. Din punct de vedere teologic, Dumnezeu este paradoxal ontologic şi nu este ontologic. Fiinţa lui Dumnezeu este neontologică fiindcă este mai presus de orice fiinţă şi este incognoscibilă. Energiile sau lucrările lui Dumnezeu sunt toate fapte sau lucruri ontologice, adică ele vin şi există prin voia lui Dumnezeu. Sunt mulţi care nu văd necesitatea unui ontologii, dar după cum am spus, dacă nu ar fii ontologia binele şi existenţa nu ar putea avea fiinţă. În cele din urmă fiecare dintre noi cei vii nu am avea fiinţă. Evident, nu este în interesul autorului să facă ontologia poluară şi această carte sau acest capitol nu este o popularizare a ontologiei. Vom arăta că ontologia este o ştiinţă care este mult mai profundă decât credem şi este ştiinţa care conferă posibilitatea ca noi să existăm ca şi fiinţe vii. Dumnezeu ne-a creat ca fiinţe ontologice, adică avem o fiinţă. Fiinţa noastră este obiect de studiu al ontologiei şi pe acest cadrul putem vedea dincolo de ontologie că suntem produs al binelui. Într-un anume sens ontologic, fiecare suntem multiplicări ale binelui ontologic şi a tot ceea ce ţine de el. Dar dincolo de orice ce este ontologia când o raportăm la univers? Se poate spune că ridicăm o întrebare cât se poate de megalomană. Planeta pământ pe care vieţuim cu toţii este fără doar şi poate o realitate ontologică. Dumnezeu a dus în fiinţă această planetă şi prin urmare i-a conferit o existenţă, o fiinţă aşa în sens generic. Pământul are o fiinţă care vine de la Dumnezeu. Această fiinţă generică s-a ipostaziat mai apoi tot prin lucrarea lui Dumnezeu în mai multe forme de viaţă organică şi anorganică. Viaţa organică şi anorganică vine fără doar şi poate de la Dumnezeu. În sens ontologic, universul este o fiinţă astronomică, extrem de mare şi de complexă. El nu ar fii putut exista dacă nu ar fii primit de la Dumnezeu o ontologie sau un mod de existenţă care se particularizează şi se exprimă

---

[97] Ontologia este o ştiinţă care nu este deloc de actualitate în zilele noastre. Lumea de azi nu vede nici un sens în a studia sau a scrie cărţi despre ontologie. Acest lucru este rău. Ontologia ne deschide în faţă perspetive şi orizinturi unice pe care puţini dintre noi le putem înţelege şi aprecia la adevărata lor valoare. Faptul că binele este ontologic, deci fiinţial este primul impuls pe care trebuie să îl avem în vedere. Oppy, Graham (2007). *Ontological Arguments and Belief in God*. Cambridge University Press.

în modul în care ni-l descrie ştiinţa. Sunt foarte mulţi cei care nu cred în sensul ontologic al existenţei universului. Dacă Dumnezeu nu ar fii conferit o ontologie universului, acesta nu ar fii putut exista. Nimic din ceea ce există nu poate exista fără de o fiinţă. Binele este o realitate care nu este personală dar este o realitate ontologică în sens generic.

Este bine să ştim că nu putea exista universul fără de noţiunea de bine şi de ontologic. Relaţia dintre bine şi ontologie este o relaţie care există între tată şi fiu. Binele este tatăl şi ontologia este fiul. Înţelegem prin aceasta că ontologia se naşte din bine. Nu poate exista bine în afara ontologiei şi nici ontologie în afara binelui. Ontologia după cum am spus continuă să fie o mare provocare adresată comunităţii ştiinţifice din contemporaneitate fiindcă după cum am afirmat lumea şi universul există şi pot exista numai în plan ontologic. Binele din ontologie se manifestă prin relaţia fiinţială pe care acesta o stabileşte pasiv sau activ cu Dumnezeu creatorul. Creaţia în sine este fără nici o îndoială o dovadă a ontologiei după cum a fost ea concepută de Dumnezeu. Masa amorfă a metalelor sau pietrelor au şi ele o ontologie de un nivel sau o categorie mai inferioară. Binele este un plan ontologic al existenţei, al lumii şi al universului. Este foarte greu să vorbim în acest sens de o ontologie actuală a universului fiindcă ştim că viaţa nu este posibilă în univers. Acest lucru este cel mai bine exprimat prin faptul că nu a fost intenţia expresă a lui Dumnezeu de a face viaţa posibilă în univers. După cum am mai afirmat, în timp ce binele este ontologic sau fiinţial, răul nu este. Răul nu are o fiinţă ci el se foloseşte pentru a exista întotdeauna de realitatea sau fondul ontologic al binelui. Acest lucru îl face prin a îi devia sensul şi a îl răstălmăcii. În sens ontologic, alcoolul este un bun medicament pentru organismul uman, în sens neontologic, alcoolul poate devenii o otravă atunci când este folosit abuziv şi efectele lui asupra organismului sunt unele negative. Este în interesul autorului să arate că răul nu este ontologic deci nu este fiinţial. De ce este aşa? Fiindcă răul funcţionează pe principiul distrugerii. Dacă lumea şi universul ar fii fost create pe principul răului, acest lucru ar fii fost imposibil sau o imposibilitate fiindcă răul nu poate avea fiinţă. Răul fiind negativ, el este distructiv şi se foloseşte de ontologia sau de fiinţa binelui pentru a exista şi pentru a se reproduce sau creşte. Acest principiu este unul antic. Răul este o putere care se bazează de cele mai multe ori în sens profund pe dislocarea legăturii dintre bine şi fiinţă la nivelul existenţei. Deşi toate fiinţele au fost create bune, şi prin urmare nu sunt separate de fiinţa binelui, răul întotdeauna preia fiinţa, deci ontologicul fără de bine. Modalitatea prin care răul poate fii depistat şi învinsă la nivel profund este prin a fii conştienţi că răul nu poate exista fără o ontologie sau fără o fiinţă.[98]

Prin urmare în sens ontologic tot ceea ce a creat Dumnezeu este bine. Nu există nimic din tot ceea ce a creat Dumnezeu care să nu fie bine. Atunci dacă totul este bine cum se face că în lumea există moarte, suferinţă, durere, boli şi necazuri? După cum am spus, binele este o realitate cât se poate de ontologică, răul în schimb este o distorsionate a binelui sau o manipulare a binelui. Din acest punct de vedere după cum am spus nu există rău sau realitatea ultimă a răului este fără nici o îndoială o mare lipsă de existenţă sau o încercare de reîntoarcere la neant. Această încercare este de cele mai multe ori nereuşită.

[98] Deşi este o temă mai neplăcută vom amintii cazurile de posesiune menţionate în Noul Testament. Cel rău i-a de mai multe ori în posesie persoane nevinovate pentru a face rău sau a îşi atinge scopurile [Iuda Iscarioteanul după cina cea de taină a fost o unealtă a celui rău pentru a reuşii să îl crucifice pe Domnul Iisus Hristos]. Vedem că spre deosebire de Dumnezeu cel rău nu creează, el posedă ceea ce a fost creat de Dumnezeu. În acest sens ştim de mai multe locuri bântuite. David Brakke, *Demonii şi facerea monahului: lupta duhovnicească în creştinismul primar* (Universitatea Harvard: Boston, 2006).

Este bine să ştim că binele este ontologic o existenţă care ne ţine legaţi de Dumnezeu. Ontologia se defineşte pe sine ca ştiinţa fiindului, a existentului a concretului sau a pragmaticului. Tot ceea ce a fost creat de Dumnezeu este creat ca fiind ontologic bine şi bun. Binele fiind prin sine ontologic, răul are o putere limitată şi este doar o imitaţie a binelui. Binele este din acest punct de vedere ceea ce am putea spune sau am putea denumii ca şi scopul ultim sau final al lumii şi al existenţei. Fără nici o îndoială este bine să ştim că există ontologie. Mai multă lume neagă importanţa ontologiei dar atunci când vrem să ajungem la scopul sau realitatea profundă a binelui ne vom lovii de problema ontologică. Ce este ontologia este o întrebare la care am răspuns deja. Lumea de azi este din mai multe puncte de vedere din ce în ce mai neontologică. De ce spunem că este neologică? Fiindcă lumea de azi nu mai vrea să fie o manifestare a binelui şi a existenţei ci se vrea pe sine independentă de Dumnezeu şi de existenţa Lui. Sunt foarte multe curente care neagă existenţa lui Dumnezeu. Binele este din acest punct de vedere ceea ce am putea denumii sensul ultim al fiinţei şi al lumii. Dar acest bine după cum am spus nu se impune tiranic şi despotic. Omul poate renunţa la starea lui de bine şi se poate afunda în rău şi răutate. Acest lucru este un fapt care ţine de libertatea sa. Binele a început în zilele noastre să nu mai fie un fapt ontologic ci să fie mai mult un fapt care ţine de existenţa lui Dumnezeu. Existenţa lui Dumnezeu este fără nici o îndoială ceea ce am putea denumii realitatea finală şi ultimă a existenţei şi a sensului final al lumii şi al existenţei şi a tot ceea ce există în univers şi în lume. Ontologia prin urmare nu şi-a încheiat rostul ei şi mai are multe lucruri să ne descopere. Suntem cu toţii fiinţe şi cu cât devenim mai profunzi cu atât devenim mai ontologic. La fel de bine cu cât devenim mai buni cu atât devenim mai ontologici. Binele este o entitate ontologică şi prin urmare nu putem să facem excepţie despre bine atunci când vorbim despre ontologie. Nu se poate concepe o ontologie în afara cadrelor sau a categoriilor binelui şi a acest lucru este foarte bine să îl ştim. Binele este fără doar şi poate ceea ce defineşte starea sau modalitatea noastră de existenţă ultimă. Binele este fără doar şi poate ceea ce cuprinde simţul şi înţelesul omului ca şi fiinţă creată de Dumnezeu. Binele prin urmare este ceea ce defineşte evoluţia sau dezvoltarea unui om în sens pozitiv. Omul după cum ştim poate să renunţa la ceea ce este pozitiv dar el nu v-a putea renunţa niciodată la principiul ontologic care defineşte fiinţa sa. De aici se întemeiază drama răului. Aceasta fiindcă răul nu v-a putea devenii niciodată un principiu ontologic şi nici nu v-a avea o ontologie proprie. Din acest punct de vedere răul este o stare de conflict intern care se accentuiază pe măsură ce omul devine mai înrăit. Din acest punct de vedere răul este sortit pierzaniei. Răul din acest punct de vedere însă găseşte ştiinţific puterea sau tăria din contradicţia dintre principiul binelui şi principiul ontologic care stă la baza oricărei fiinţe sau existenţe. Existenţa este în sine ceea ce am putea denumii realitatea ultimă şi finală a lumii şi a fiinţei. Lumea este din acest punct de vedere ceea ce se defineşte un principiu ontologic generic care a pornit de la Dumnezeu dar are libertatea de a se reîntoarce sau nu la Dumnezeu. Binele este starea în care Dumnezeu a creat lumea în sens originar. Această stare este definită şi din punct de vedere ontologic dar este o stare la care omul poate renunţa dacă vrea. Binele ontologic este prin urmare existenţă care ţine de fiinţa şi de existenţa ultimă a lumii şi a universului. Sunt mulţi care spun că universul este un lucru care nu poate fii ajuns fiindcă omul nu poate exista dincolo de univers. Binele este din acest

punct de vedere sensul final şi ultim al lumii şi al existenţei în spre care a fost creat şi în spre care trebuie să conveargă tot ceea ce există. Binele este sensul şi finalitatea ultimă.[99]

Ontologic binele este o modalitate de a descoperii sensul şi modul de a exista şi de a opera al omului când vrea să se găsească pe sine sau să se definească pe sine. Prin urmare acestea sunt principalele trăsături ale omului şi ale lumii din punct de vedere pozitiv şi ontologic. Este bine să ştim că lumea în general este o trăsătură pozitivă a existenţei şi a ontologiei. Binele este din acest punct de vedere cât se poate de mult o realitate care ţine de sensul şi de exprimarea ultimă a individului şi a persoanei. Omul se exprimă pe sine în termenii binelui şi în acest sens, el lărgeşte sensul existenţei şi al modului său de a fii. Ontologia după cum am spus este o ştiinţă a fiinţei dar ea este şi o ştiinţă a binelui. Este necesar să vedem lucrurile astfel ca să ne putem forma o imagine referitor la cât se ontologici suntem. În aceste sens bine să definim binele ca şi realitatea ultimă a ontologiei. Ontologia este cea care ne învaţă să fim extrem de bine ancoraţi în lumea fiinţei şi a existenţei. Fiinţa şi binele sunt fără de nici o îndoială ceea ce am putea denumii realitatea ultimă a existenţei şi a omului. Binele este din acest punct de vedere o realitate care defineşte conceptul şi modul nostru de a privii lumea. Binele este din acest punct tot cea ce poate fii mai frumos şi mai special. Din acest punct de vedere este bine să ştim care sunt efectele şi care sunt modalităţile prin care binele se defineşte sau prinde contur. Binele după cum am spus, este o realitatea ontologică, o realitate profundă, o realitate fiinţială. Binele este fără nici o îndoială un lucru care ne face mai mult să vedem latura profundă a lucrurilor, a vieţii şi a lumii. Este bine să ştim că binele este un lucru care are o valoare eternă şi din acest punct de vedere el este ontologic. Dintre tot ceea ce există binele este fără nici o îndoială o realitate care ţine de Dumnezeu şi de existenţa Sa. Binele este din acest punct de vedere ceea ce am putea denumii o realitate care ţine de existenţa finală a lui Dumnezeu şi a modului în care Dumnezeu ni se comunică sau ni se împărtăşeşte. Binele este fără nici o îndoială ceea ce am putea denumii realitatea care ţine foarte mult de gradul profund de fiinţare a existenţei şi a vieţii omului. Binele este fără nici o îndoială ceea ce am putea denumii sensul final al ontologiei şi al existenţei. Este bine să ştim care sunt principalele forme de manifestare a ontologiei. Actul iubirii sau mai multe dintre trăirile omului pot devenii ontologice sau fiinţiale. Acest gen de acte sunt cât se poate de mult forme de expresie şi de manifestare ale omului în drumul său prin lume şi prin existenţă.[100]

Fără nici o îndoială mai multe dintre trăirile omului pot devenii ontologice. Trebuie să ştim că trăirile omului sunt numai lucruri şi aspecte pozitive. Aceste trăiri sunt în orice caz ceea ce am putea denumii realitatea ultimă a binelui şi a frumosului. Binele este întotdeauna un aspect pozitiv şi un lucru cât se poate de benefic. Lumea din jur în orice caz este o lume care de mai multe ori caută să îşi găsească rădăcinile sale ontologice. Se vede în zilele noastre o sete profundă de ontologic, de tot ceea ce este fiinţial, de tot ceea este profund şi de tot ceea ce este adevărat. De mai multe ori omul îşi ascunde setea prin diferite metode sau mijloace. Modul de a exista al omului este fără nici o îndoială ceea ce am putea denumii sensul şi realitatea ultimă a omului şi a existenţei sale. Ontologia este

---

[99] Din acest punct de vedere biele este teleologic, adică el este definit întotdeauna de un scop sau de un ţel. Ilarion Felea, *Religia iubirii* (Editura Reîntregirea: Alba Iulia, 2009).

[100] **Silviu Eugen Rogobete**, *O ontologie a iubirii. Subiect şi Realitate Personală supremă în gândirea părintelui Dumitru Stăniloae*, (Editura Polirom: Iaşi, 2001).

cea pe care o vom descoperii în spatele lucrurilor a fiinţelor şi a existenţei în sens generic. De mai multe ori omul caută sensul fiinţei sale şi în acest sens îl va găsii întotdeauna în ontologie. Binele este fără nici o îndoială ceea ce cuprinde fiinţa şi rostul omului. Este bine să ştim că scopul omului pe aceste pământ este de a trăii o viaţă cât se poate de profundă şi de deplină în realitatea ontologică a existenţei lui Dumnezeu. După cum am spus, Dumnezeu este principiu al oricărei ontologii. Binele este din acest punct de vedere cât se poate de mult o stare care defineşte sensul fiinţei omului. Este extrem de importantă relaţia dintre bine şi ontologia după cum am arătat în rândurile de mai sus. Aceasta fiindcă după cum am spus, ontologia este fără nici o îndoială cea ce cuprinde realitatea ultimă a lumii şi a fiinţei. Ontologia este cea care după cum am spus fondează şi stabileşte modul de a exista şi de a se exprima al omului. Omul nu are în nici un caz o raportare cât se poate de deplină şi de a totală la existenţă dacă nu pune problema din punct de vedere ontologic. Ontologia este fără de nici o îndoială a ştiinţă a bucuriei şi a fericirii. Fericirea ultimă este fără nici o îndoială o stare ontologică. Sunt foarte mulţi care după cum am spus nu cred că ontologia ar putea aduce un beneficiu. Binele este din acest punct de vedere cât se poate de mult o formă şi o modalitate de a exista şi de a ne manifesta în sensul ontologic al existenţei. Adevărul, dreptatea, frumosul sau iubirea cu toate pot devenii stări sau realităţi ontologice. Ţine foarte mult de noi dacă vom face din aceste lucruri stări ontologice. Ontologia noastră este fără doar şi poate ceea ce defineşte sensul şi conţinutul. Binele prin urmare este un fapt sau o stare ontologică care ţine foarte mult de sensul şi de existenţa noastră în sine. Binele este din acest punct de vedere cât se poate de mult o realitate care ţine de sensul profund a existenţei. A scrie despre bine din punct de vedere ontologic este dificil fiindcă după cum am spus, binele este cât se poate de mult o stare care ţine de existenţa şi de finalitatea omului şi a lumii. Din acest punct de vedere binele este starea primordială a lumii şi a fiinţei sau a omului. Universul şi lumea au fost create într-o stare primordială şi o stare care ţine de existenţa ultimă şi finală a tot ceea ce este în viaţă. Binele este din acest punct de vedere cât se poate de mult o realitate care ţine de existenţa şi de funcţionalitatea primordială. Tot ceea ce există a fost înzestrat de Dumnezeu la începuturi cu o vocaţie ontologică. Această vocaţie ontologică o avem în mai multe sensuri şi în mai multe modalităţi de exprimare. Binele este din acest punct de vedere un stadiu care ţine de forma de manifestare primordială a lumii. Ştiinţa vorbeşte foarte mult că ontologia este foarte mult produsul big bangului. Binele este prin urmare o expresie ontologică a creaţiei care din începuturi a fost întemeiată de Dumnezeu cu fiinţă sau cu realitate ontologică proprie. Fără de această fiinţă lumea şi universul nu ar exista distinct sau nu ar fii o realitate distinctă. Binele este din acest punct de vedere un lucru s-au o realitate care ţine de forma de exprimare primă pe care Dumnezeu a lăsat-o în lume şi în existenţa lumii. Sfântul Maxim Mărturisitorul spunea că în univers şi în lume, Dumnezeu a lăsat cât se poate de mult raţionalitate, adică există raţiuni care vin din mintea lui Dumnezeu şi care definesc conturul ontologic al lumii şi al existenţei. Raţiunile din creaţie au existat potenţial în mintea lui Dumnezeu şi ele continuă să fie cât se poate de mult prezenţa în fiinţa ontologică a lumii şi a universului. Aceste raţiuni sunt cât se poate de mult expresii ale realităţii finale ale omului şi a modului în care Dumnezeu vede şi simte creaţie şi tot ceea ce există.[101] Există prin urmare o profundă legătură dintre ontologie şi raţionalitate ca să ne exprimăm în termenii lui Imanuel Kant.[102] Faptul că există o puternică

[101] Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Ambigua* (EIMBOR, Bucureşti, 2006).
[102] Imanuel Kant, *Critica raţiunii pure* (Editura Iri: Bucureşti, 1998).

legătură între ontologie, bine şi raţiune este cât se poate de mult exprimat de conceptul de Logos, de faptul că Domnul Iisus Hristos este logosul sau raţiunea lui Dumnezeu. Binele este din acest punct de vedere ceea ce am putea denumii sensul sau realitatea ultimă a fiinţei şi a lumii sau a existenţei. Lumea de azi este în acest sens o exprimare a dorinţei de a găsii raţionalităţile din lume şi din existenţă aşa cum le-a lăsat Dumnezeu.

Ontologia binelui este fără nici o îndoială ceea ce am putea denumii sensul teologic ultim. Există o ontologie teologică care este prin excelenţă ceea ce am putea denumii realitatea ultimă a fiinţei şi a existenţei. Toată ontologia şi toată fiinţa pleacă de la Dumnezeu şi îşi găseşte în Dumnezeu sensul şi rostul ultim. Raţiunea lui Dumnezeu este ceea ce defineşte sensul ultim al fiinţei şi al existenţei. Este bine din acest punct de vedere să vedem care este starea sau modalitatea de existenţă din punct de vedere ortodox. Ontologia creştin ortodoxă susţine că omul este „chip şi imagine" a lui Dumnezeu. Statutul de chip al lui Dumnezeu este fără nici o îndoială un statul ontologic care ţine foarte mult de sensul şi de modalitatea în care omul există şi în care el se leagă de mediul extern. Lumea în care trăim este fără doar şi poate ceea ce teologia ortodoxă denumeşte creaţie a lui Dumnezeu. Binele este un fapt care ţine foarte mult de starea de existenţă a lui Dumnezeu în raport cu omul. Ontologia creştin ortodoxă susţine că omul a fost creat bun în esenţa lui dar el s-a pervertit odată cu păcatul. Prin păcat, omul strică ordinea ontologică lăsată de Dumnezeu în El. Binele este din acest punct de vedere ceea ce am putea denumii realitatea ultimă sau sensul ultim al lumii şi al creaţiei. Creaţia este din acest punct de vedere o expresiei a voinţei creatoare a lui Dumnezeu. Binele este în sine o categorie ontologică în teologia ortodoxă. Dumnezeu este nu numai bun şi El este înseşi bunătatea. Acest lucru este cât se poate de mult o realitate care ţine de existenţa şi de finalitatea ultimă a omului şi a lumii în care există el. Este bine să ştim din acest punct de vedere că lumea de azi este cât se poate de mult un lucru care poate ajunge la o stare de bine sau poate să regreseze dincolo de stadiul de animalitate. Din acest punct de vedere este bine să ştim că lumea de azi este cât se poate de mult orientată în spre o lipsă de ontologie. Lumea de azi este fără doar şi poate ceea ce ţine de existenţa unei realităţi care ne duce dincolo de sensul ultim al existenţei şi al fiinţei.

Teologia creştin ortodoxă este profund ontologică. Dumnezeu este Cel care a fondat ontologia şi Cel care susţinut creaţia lumii şi a tot ceea ce există în sine ca şi fiind existent prin sine şi prin fiinţa lui. Din acest punct de vedere ontologia creştin ortodoxă este cea care ne impune limite sau graniţe ontologice care ţine de finalitatea ultimă a omului şi a existenţei. Binele după cum am spus este o realitate de ordin ontologic şi ţine de existenţa omului şi a fiinţei sale. S-a mai vorbit despre realitatea ultimă a binelui ca şi principiu ontologic care ţine de finalitatea dintre om şi existenţa lui finală şi ultimă. Binele este din acest punct de vedere ceea ce defineşte sensul şi scopul ultim al creaţiei şi al existenţei. Dacă Dumnezeu este atotbun, această bunătate a găsit prima ei formă de manifestare în existenţa ontologică şi în forma ontologică de a exista. Din acest punct de vedere este bine să fim conştienţi de realitatea ultimă a existenţei lui Dumnezeu şi că în Dumnezeu se fondează tot ceea ce există. Fără de Dumnezeu nu poate exista nici bine şi nici ontologie.[103]

---

[103] Telologia ortodoxă este o teologia ontologică. Din acest punct de vedere este bine să ştim că lumea ontologiei este fără de nici o îndoială ceea ce am putea denumii o realitate care se aplică şi de fundamentează în relaţie cu binele. Binele este un dat ontologic care defineşte şi susţine fiinţa ca şi raţionalitate. Fără de ontolgoie, nu am putea fii fiinţe raţionale, sau fiinţe care putem dialoga una cu alta. Ontologia creştin ortooxă este prin urmare una raţională. Randy Alcorn, *Bunătatea lui Dumnezeu: asigurarea scopului în mijlocul*

Prin urmare binele este o noţiune teologică şi la fel una ontologică. Dar mai înainte de a vorbii de bine din punct de vedere ontologic este bine să vorbim de bine din punct de vedere teologic. După cum am spus, Dumnezeu este atotbun şi bunătatea. Dar la fel de bine Dumnezeu este atotdrept şi dreptatea înseşi. În Dumnezeu se personifică toate trăsăturile pozitive la care ne-am putea gândii. Bunătatea lui Dumnezeu este infinită dar ea este şi ontologică. Prin urmare, ceea ce iasă din sfera ontologică a lui Dumnezeu este fără de nici o îndoială ceea ce am putea denumii realitatea ultimă a binelui. Binele este personal şi este bine să fim conştienţi de acest lucru. Binele este din acest punct de vedere o noţiune cât se poate de primordială. Există un fel de bine pe care îl găsim impregnat în toate fiinţele. Fiinţa lui Dumnezeu este prin urmare un principiu cât se poate de profund. Fiinţa lui Dumnezeu este cea care originează orice ontologie. Binele este din acest punct de vedere o realizare ontologică a binelui şi a realităţii ultime. Este bine să ştim care este prin urmare raportarea binelui sau a noţiunii de bine la Dumnezeu. Numai Dumnezeu este ontologic şi deplin bunătate sau binele personificat. Binele se personifică cel mai mult în Dumnezeu şi în existenţa sa. Binele este după cum am spus sursă ontologică care iese sau izvorăşte din Dumnezeu. Este din acest punct de vedere important sau semnificativ să ne dăm seama că sursă a binelui este fără nici o îndoială Dumnezeu. Sunt mai multe expresii care denotă că Dumnezeu este sursă ultimă a binelui şi a ontologiei. Binele este din acest punct de vedere cât se poate de mult o realitate care ţine de existenţa lui Dumnezeu nu numai ca şi atribut al lui Dumnezeu ci şi ca şi ontologie a lui Dumnezeu. Binele în sine este realitatea şi principiul ontologic al existenţei şi ale vieţii. Este bine să fim conştienţi de acest lucru. Binele este o stare care ţine foarte mult de sensul şi de rolul pentru care a fost făcut lumea şi universul. Lumea şi universul sunt fără de nici o îndoială ceea ce ţine de existenţa finală a lumii şi a universului. Binele este din acest punct de vedere ceea ce defineşte sensul realităţii şi al vieţii omului. Binele este din acest punct de vedere o realitate care ţine de fiinţa şi de modul în care lumea este creată şi există. Binele este din acest punct de vedere ceea ce este chemat omul să realizeze şi să facă cu viaţa lui. Evident, binele este o şansă ontologică, o şansă fiinţială pe care o are omul şi care vine de la Dumnezeu. Binele este din acest punct de vedere ceea ce defineşte sensul realităţii şi al fiinţei. Fiinţa este un principiu care defineşte starea de bine şi care este din acest punct de vedere cât se poate de mult valabilă pentru toţi şi pentru tot ceea ce există.

Binele este un principiu cât se poate de efectiv şi de real în lumea în care trăim. Fără de bine nimic din ceea ce există nu ar putea să îşi aibă fiinţă, dar acest bine după cum am spus este foarte mult un fel de realitate care ţine de sensul şi de menirea ultimă a fiinţei şi a existenţei. Binele a fost creat de Dumnezeu fiindcă aşa este prin natura Sa Dumnezeu. Ontologic Dumnezeu nu poate fii altceva şi altcumva decât bun şi bine. Este bine să accentuăm în înţelegerea noastră relaţia dintre bine şi ontologie. Ontologia este din acest punct de vedere extrem de actuală şi cât se poate de profundă. În teologia creştin ortodoxă ontologia are un rol central care ţine foarte mult de relaţia şi legătura pe care o stabilit cu Dumnezeu. Binele este fără nici o îndoială ceea ce am putea spune temeiul pe care există fiinţa şi fiinţa este modalitatea prin care există binele. Binele subzistă prin ontologie în orice fiinţă şi în orice lucru care este creat de Dumnezeu. Dumnezeu este din acest punct de vedere ceea ce am putea denumii realitatea finală şi ultimă a oricărui principiu ontologic. Lumea în care trăim este dincolo de toate un principiu ontologic. Dacă nu ar fii existat ontologia nu ar fii putut exista nici un fel de ontologie şi este bine să ştim acest lucru. Binele

---

suferinţei (Colorado, 2010).

este cât se poate de mult o realitate care ţine de fiinţa şi de realitatea prezenţei lui Dumnezeu în lume. Binele este din acest punct de vedere o stare a fiinţei şi a existenţei finale a omului şi a lumii. Nu se poate face separaţie dintre bine şi ontologie. Este bine să ştim care este relaţia dintre ontologie şi bine fiindcă fără de ele nu am putea să ne raportăm exact la Dumnezeu. Ontologia binelui este prin urmare o trăsătură a teologiei creştin ortodoxe. Teologia creştin ortodoxă este ontologică sau fiinţială. Teologia creştin ortodoxă este fără de nici o îndoială ceea ce am putea denumii felul existenţial care defineşte realitatea ontologică a fiinţei şi a existenţei. Binele este prin urmare factorul care ţine universul în fiinţă şi care se defineşte prin ontologia pe care o susţine. Din punct de vedere ontologic, binele este o experienţă a realului. Nu se poate concepe binele afară din limitele sau graniţele realului. Binele şi ontologia lui nu sunt lucruri fictive şi nici imaginare ci sunt realităţi cât se poate de mult veridice şi adevărate.[104]

Este foarte clar că din mai multe punct de vedere ontologia creştină este o ontologie a binelui. Această ontologia este de mai multe ori separată şi împărţită. Sunt mai multe categorii de a privii ontologia din punct de vedere ortodoxă. Creştinismul tradiţional vorbeşte de o ontologia ortodoxă. Dar mai apoi se vorbeşte şi de o ontologie catolică şi de una protestantă. Ontologia creştină este numai una singură şi este o ontologie care ţine foarte mult de realitatea finală a lumii şi a existenţei. Ontologic creştinismul este religia binelui şi a iubirii. Acestea sunt dimensiunile care stau la baza religiei şi a existenţei. Din acest punct de vedere este bine să ştim care este opinia care ţine cel mai mult de existenţa lui Dumnezeu. Ontologia binelui este din punct de vedere religios creştinismul ortodox. Creştinismul ortodox este din acest punct de vedere o balanţă care există între bine ca şi noţiune generică între bine şi ontologie. Aceasta este metoda care ţine de relaţia dintre ontologie care se manifestă ipostatic. Aceasta este ceea ce defineşte realitatea ultimă şi finală a existenţei şi a lumii binelui. Binele este fără de nici o îndoială ceea ce ţine de existenţa şi de fiinţa lui Dumnezeu. Ontologia este după cum am spus ceea ce defineşte lumea noastră în esenţa ei profundă. Lumea este fără doar şi poate ceea ce defineşte realitatea deplină existenţei. Binele este fără doar şi poate o realitate finală a ontologiei creştin ortodoxe. Biserica Ortodoxă este fără de nici o îndoială ceea ce am putea spune realitatea şi finalitatea ultimă a binelui. Fără doar şi poate este bine să ştim că lumea noastră este o lume care ţine de existenţa lui Dumnezeu şi se defineşte ca şi un sens al existenţei lui Dumnezeu. Binele este fără de nici o îndoială ceea ce am putea denumii modalitatea prin care creştinismul ortodox se defineşte pe sine în profunzimea sa sau în realitatea lui ultimă. Toate aceste lucruri ne fac să concluzionăm că binele este fără nici o îndoială o realitate care ţine de fiinţa profundă a ontologiei creştin ortodoxe. Binele este din acest punct de vedere ceea ce defineşte sensul ultim al creştinismului ortodox. Biserica creştin ortodoxă este din acest punct de vedere un fel de manifestare ontologică a binelui. Binele este din acest punct de vedere dator să se reîntoarcă la Cel care a originat binele sau la Dumnezeu. Binele este originat de Dumnezeu şi din acest punct de vedere el se defineşte ontologic prin categoriile sau stadiile impuse de Dumnezeu.

Binele este din acest punct de vedere ceea ce am putea denumii sensul sau realitatea ultimă a existenţei şi a fiinţării omului. Binele este ontologic în sensul că el este cel care defineşte existentul şi existenţa. Nu se poate să nu ne gândim la bine în afară de Dumnezeu şi de existenţa Lui. Binele este realitatea ontologică care se află în contradicţie sau conflict cu tot ceea ce este aparent şi tranzitoriu în lumea din jur. Binele este ontologic garantul că

[104] Ioanis Ziziulas, *Fiinţa eccelsială* (Edtiura Bizantină: Bucureşti, 1996).

trăim şi existăm într-o lume care ţine de fiinţa şi de existenţa lui Dumnezeu şi nu este produs al hazardului şi al întâmplare. În ontologia creştin ortodoxă nu există loc pentru hazard şi întâmplare, există loc numai pentru stabilitate şi totalitate. Binele din punct de vedere al ontologiei creştin ortodoxe este fără de nici o îndoială ceea ce am putea denumii realitatea care defineşte sensul şi obiectivitatea ultimă a vieţii şi a existenţei. Binele este ontologic, profund, deplin şi total în timp ce răul este himeric, iluzoriu şi înşelător. De mai multe ori suntem înşelaţi când vine vorba de bine şi de rău. Binele nu are din acest punct de vedere o opoziţia reală cu răul doar că răul se bazează pe principiul înşelăciunii şi al seducţiei. Este bine să ştim care este relaţia ontologică dintre bine şi rău. Binele are ontologie, în timp ce răul nu are. Răul este o carie în dinţi care riscă să contamineze toată dantura. Ontologia creştin ortodox este centrată pe persoana Mântuitorului Iisus Hristos care este Cel care a restaurat pontenţial fiinţa umană. Creştinismul ortodox crede că întotdeauna binele v-a ieşii ontologic învingător asupra răului. Aceasta are loc după cum am spus fiindcă răul nu are nici o ontologie şi din acest punct de vedere nu v-a putea ieşii învingător asupra răului. În timp ce în bine există ontologie, fiinţă, fiinţialitate în rău nu există nici un fel de astfel de categorii. Răul este din acest punct de vedere cât se poate de mult o absenţă a ontologiei, a fiinţei şi a existenţei. Din acest punct de vedere răul nu v-a putea să distrugă binele. Puterea distrugerii şi ea se bazează pe principiul binelui. Nu s-ar putea distruge nimic dacă nu ar exista binele care este constructiv şi care este cel care a creat tot ceea ce există. Este bine să fim conştienţi de toate aceste lucruri. De fapt vom vedea că ştim foarte puţine despre bine din punct de vedere ontologic. Binele nu este din acest punct de vedere o realitate care este cât se poate de mult deplină sau totală. Binele este fără doar şi poate ceea ce ţine de sensul final al ontologiei creştin ortodoxe. Aceasta este unirea cu Dumnezeu. La unirea cu Dumnezeu omul ajunge în urma unui proces de purificare ontologică de tot ceea ce există şi de tot ceea ce este răul şi iluzoriu în existenţa şi viaţa lui. Unirea cu Dumnezeu este un act ontologic şi este bine să ştim acest lucru. De fapt aceasta este menirea sau chemarea la care a fost omul în sens ultim. Ajung la unirea cu Dumnezeu, omul ajunge la o cunoaştere cât se poate de ontologică a lui Dumnezeu care nu mai este limitată sau închistată de incertitudine şi improbabilitate. Binele este ontologic şi este din acest punct de vedere experimentat în cadrul creştinismului ortodox ca şi comuniunea de iubire cu Dumnezeu.

CAPITOLUL AL VIII-LEA

TRANSCENDENŢA ŞI IMANENŢA BINELUI ÎN MORALA CREŞTIN ORTODOXĂ

De cele mai multe ori din punct de vedere spiritual omul este atacat de rău sau este supus presiunilor răului care sunt ca şi un fel de tentacule care îl prind şi îl ţine în strânsoarea lor. Am voi în acest capitol să vorbim mai mult despre lupta sau conflictul moral care există în morala creştin ortodoxă sau în morală sau etică în mare. Morală este un termen latin în esenţă care înseamnă mai mult comportament sau manieră de a ne comporta. Termenul grecesc este etică ηθικη. Vom vorbii mai multe despre morală şi etică în sens real şi deplin. Morala este fără de nici o îndoială ceea ce am putea denumii realitatea ultimă sau deplină a fiinţei şi a existenţei. Binele este fără de nici o îndoială ceea ce am putea denumii realitatea ultimă a existenţei şi moralităţii. Ce este opusul moralităţii? Este fără de nici o îndoială păcatul şi patima. Acestea sunt lucruri care după cum am spus

au foarte multă continuitate care ţine de existenţa lui Dumnezeu. Este bine să ştim care este funcţia şi rolul moralei din punct de vedere al religiei. Religia este fără de nici o îndoială ceea ce defineşte realitatea ultimă a omului şi a existenţei. Binele este fără de nici o îndoială o existenţă a omului şi a fiinţei sale. Este bine să ştim de toate acestea şi să ne vedem de rostul nostru din punct de vedere moral.[105] Binele este din acest punct de vedere cât se poate de mult o realitate care ţine de existenţa lui Dumnezeu şi a vieţii sfinţilor. Morala este prin urmare un lucru care intră în categoria faptelor bune care după sfinţii părinţi v-a contribui la propria noastră mântuire. Este foarte important ca omul să fie moral. Imoralitatea este un păcat grav care se manifestă din mai multe feluri şi prin mai multe modalităţi. Este cât se poate de bine să ştim că Dumnezeu este fără de nici o îndoială ceea ce defineşte realitatea moralităţii. Moralitatea este un factor care defineşte cel mai bine prin fondul care îl deţine şi prin mai multe acte care sunt toate fapte bune. Binele este din acest punct de vedere cât se poate de mult o stare morală. Nu poţi fii un om bun sau un om de bine dacă nu eşti un om moral. Ce înţelegem prin moralitate? Moralitatea înseamnă în primul rând a evita păcate grave. Este bine să evităm din acest punct de vedere tot ceea ce este rău şi tot ceea ce este negativ.[106] Binele este din acest punct de vedere ceea ce defineşte existenţa sau realitatea ca şi dinamică a fiinţei şi a vieţii. Moralitatea este mai mult decât am crede. Ea este ceea ce formează un om superior. Omul este chemat să lupte pentru moralitatea sa şi aşa să ajungă să biruiască. Lupta pentru moralitate are loc în interiorul omului şi este ceea ce părinţii duhovniceşti denumesc războiul nevăzut.[107]

Binele este fără de nici o îndoială ceea ce ţine de existenţa lui Dumnezeu şi de fiinţa lui şi din acest punct de vedere binele este întotdeauna moral. Nu poate exista bine în afară de moralitate. Moralitatea este un lucru care ţine foarte mult de existenţa binelui. Binele este fără nici o îndoială un lucru moral care ţine de existenţa şi realitatea ultimă a omului şi a fiinţei sale. Dintre tot ceea ce există pe pământ este bine să ştim moralitatea este un lucru important. Acolo unde nu mai există moralitate lumea devine perversă şi contaminată de rău. Binele este din acest punct de vedere ceea ce se defineşte ca şi starea ultimă şi deplină a moralităţii. Moralitatea este un lucru bun şi un fapt bun. În lumea de azi se face foarte multă presiune asupra noastră să acceptăm alte concepţii care sunt străine de etosul şi de gândirea bisericii. Binele este din acest punct de vedere cât se poate de mult o stare ultimă şi finală a omului şi a fiinţei. Acestea sunt mai mult decât orice reperele care stabilesc raportarea noastră la ideea de bine şi la ideea de morală. Binele este din acest punct ceea ce defineşte sensul şi realitatea ultimă a omului şi a vieţii sale. Suntem chemaţi să ne luptăm pentru moralitate şi în acest sens cu ajutorul lui Dumnezeu vom realiza acest lucru. Binele este din acest punct de vedere ceea ce ne ţine în fiinţă şi ceea ce defineşte moralitatea noastră. Lumea noastră de mai multe ori este contaminată de moralitate. Imoralitatea este un fruct plăcut în exterior dar stricat în interior. Patima şi păcatul are o tehnică anume de a îşi prinde prada. Ea începe întotdeauna cu o momeală. Această momeală este sub o formă sau alta plăcerea: plăcerea din alcool, plăcerea din droguri, plăcerea din relaţiile sexuale, plăcerea din mâncare sau plăcerea din fumul de tabac care

---

[105] Tudor Arghezi, Simona Cioculescu, *Manual de morală practică* (Porto-Franco, 1993).

[106] Dintre păcatele care sunt imorale ţinem să menţionăm: homosexualitatea, pedofilia, consumul sau traficul de droguri, distrugerea mediului înconjurător, manipulări genetice şi manipularea maselor în general şi cele asemenea. A se vedea wikipedia.

[107] Sfântul Nicodim Aghioritul, *Războiul nevăzut* (Editura Egumeniţa: Galaţi, 2010).

conţine nicotină şi care creează a aparentă stare de euforie. Aceasta este strategia patimilor. Odată ce omul este momit de plăcere el devine dependent de ea. Aceasta la fel cum sunt momiţi peştii de către pescar. Momit de plăcere omul ajunge dependent de ea şi nu mai poate concepe existenţa fără de ea. În acest moment omul devine imoral. Starea de imoralitate este o stare care după cum am spus pleacă din tendinţa hedonistă din firea umană. Prin fire omul detestă durerea şi iubeşte plăcerea. Problema hedonismului apare atunci când omul trăieşte sau îşi rezumă sensul existenţei numai la plăcere. În goana după plăcere omul trebuie să ştie că trebuie să ţină cont de ceea ce este moral. În acest sens, în sensul plăcerii trebuie impuse restricţii şi tot ceea ce ţine de un simţ al balanţei şi al echilibrului în ceea ce priveşte plăcerea.[108]

De cele mai multe ori imoralitate apare la om atunci când el trăieşte numai pentru a îşi satisface plăcerile egoiste şi individualiste care ajung să îl definească şi să îl stăpânească. În viaţa de familie acest lucru se manifestă prin adulter, o stare în care omul nu este mulţumit cu un singur partener de viaţă ci cea doi sau mai mulţi. Acestea sunt mari probleme morale cu care se confruntă lumea şi care este bine să nu le ignorăm ci să le adresăm. Lupta pentru morală este una cruntă dar nu este mortală. Poate aceasta din mila şi bunătatea lui Dumnezeu. Binele este din acest punct de vedere o problemă sau o tematică morală. Omul trebuie să se lupte pentru morală şi pentru a fii moral. În acest sens el întâlneşte mai multe ispite dar este chemat să se opună şi să le depăşească. Lupta cu păcatul după cum am spus este o luptă morală şi ea are loc în interiorul omului. Omul este chemat să se cunoască pe sine. Aceasta nu într-un sens socratic, ci mai mult într-un sens moral şi spiritual. Din interiorul omului şi nu din exteriorul omului ies mai multe păcate şi tendinţe păcătoase. Binele este un lucru care este din acest punct de vedere foarte bine să fie definit ca şi o entitate morală. Sunt foarte mulţi care pun plăcerea mai presus de morală. Orice plăcere bună trebuie să fie şi o plăcere morală. Sunt plăceri imorale şi acest lucru este bine să îl ştim. Moralitatea este o noţiune care este mai presus de toate un fel de relaţie a omului cu Dumnezeu şi cu existenţa Sa. Sfinţii sunt cei care au ajuns la plinătatea sau la pleroma moralităţii. Nu poate exista sfânt în afară de noţiunea de moralitate. Binele este din acest punct de vedere cea ce defineşte setea omului după Dumnezeu şi este ceea ce menţine omul ca şi fiinţă deplină. Este o mare diferenţă dintre omul moral şi omul imoral. Aceasta fiindcă omul moral este un om în care răul nu a biruit în timp ce omul imoral este un om în care răul stăpâneşte.[109] Relaţia dintre moralitate şi imoralitate este una care trebuie să ne preocupe fiindcă ştim că binele este cel care de mai multe ori este cel care se manifestă în mai multe grade sau nivele. Sublimul moralităţii sunt sfinţii care ajung prin eforturile lor proprii şi prin ajutorul lui Dumnezeu la stadii extrem de avansate de moralitate şi sfinţenie. Moralitatea este după cum am spus o formă umană de a experimenta binele. Binele este fără nici o îndoială tema centrală a teologiei morale ortodoxe. Binele este o stare morală. Nu poate exista bine în afară de moralitate şi în nici un caz nu poate exista

[108] Nicolae Mladin, O Bucevski, *Teologia morală ortodoxă. Manual pentru facultăţile de teologie* (Editura Reîntregirea: ediţia a II-a Alba Iulia, 2003).

[109] În plan sexual sunt mai multe forme grave de imoralitate dintre care amintim: sadismul, masochismul sau fetişismul. Acestea sunt păcate extrem de grave care sunt fără nici o îndoială imorale. În zilele noastre se mai practică şi sclavia sexuală sau traficul de fiinţe umane care duce la prostituţie şi la alte acte imorale. Internetul a devenit din acest punct de vedere o modalitate de propagare a imoralităţii. Pe internet sunt postate fără nici un pic ce discreţie materiale cu caracter pornografic care sunt pentru mai mulţi dăunătoare de suflet. Trebuie să spunem că cei care se folosesc de internet pentru a posta astfel de materiale cu caracter imoral sunt oameni şi ei la rândul lor persoane imorale.

bine dincolo de tot ceea ce este moral. Acest lucru este de mai multe ori ignorat. Lumea noastră ţine numai la o estetică a binelui dar nu ţine şi la interiorul sau la ceea ce există în interiorul binelui.

Binele şi moralul sunt două noţiuni care sunt cât se poate de mult fraţi gemeni. Nu poate exista bine fără de Dumnezeu şi nimeni nu se poate apropia de Dumnezeu dacă nu este moral. Binele este de o esenţă morală şi nu poate fii în nici un caz un lucru care se defineşte pe sine dincolo de toate ca şi o formă de iubire a lui Dumnezeu. Dumnezeu este dincolo de toate tot ceea ce ţine de existenţa şi de fiinţa omului. Binele moral este binele despre care vom vorbii în rândurile care vor urma şi vom insista asupra implicaţilor sale profunde.[110] După cum am spus, binele este o realitate morală care ţine foarte mult de existenţa omului şi a modului în care omul se defineşte pe sine. Binele este fără nici o îndoială ceea ce ţine foarte mult de sensul şi de modalitatea de exprimare a omului şi a fiinţei sale. Binele este din acest punct de vedere cât se poate de mult o realitate care ţine de fiinţa şi de existenţa lui. Este bine să ştim care este relaţia dintre bine şi moralitate. Nu se poate concepe una fără de cealaltă când vorbim despre om. În timp ce moralul este un lucru care se bazează pe realităţi concrete şi palpabile, imoralul este întotdeauna un lucru care nu se ascunde şi este ambiguu. Binele este din acest punct de vedere cât se poate de mult ceea ce ţine de conţinutul şi de sensul ultim al existenţei. Este bine să ştim ceea ce înseamnă binele şi care este sensul pe care trebuie să îl apucăm în a definii ceea ce înseamnă binele raportat la moral. După cum am spus moralitatea este un lucru care stă în profundă antiteză cu păcatul şi cu tot ceea ce implică păcatul. Imoralitatea este o formă lăuntrică de manifestare a răului. O formă de manifestare a răului este din mai multe punct de vedere imoralitatea. Omul este imoral atunci când se perverteşte şi ajunge la pervertire. El de mai multe ori camuflează acest lucru prin mai multe feluri de comportament.[111]

După cum am spus, interiorul sau inima sufletească a omului este terenul de luptă dintre moralitate şi imoralitate. Această luptă are loc cu fiecare dintre noi. Lupta este lungă şi începe din anii tinereţii şi de mai multe ori nu se termină decât la moartea omului. Formele prin care imoralitatea în cercetează pe om sunt de mai multe ori prin ispite alteori prin diferite întâmplări externe la care asistă omul şi alte ori prin prezenţele entităţilor demonice. Este cât se poate de eronat să negăm influenţa diavolilor asupra fiinţelor umane. Dar ce putem face când ştim că diavolii sau demonii sunt cei care ne asaltează cu diferitele lor ispite şi sugestii? Cuvântul a fost dar cu mai mulţi ani în urmă Sfântului Siluan Atonitul

---

[110] Dacă voim să vedem nişte modele concrete de viaţă morală este bine să citim vieţile sfinţilor. Aghiografia creştin ortodoxă a elaborat 12 volume principale ale vieţilor sfinţilor. *Vieţile Sfinţilor*, 12 volume "*Vieţile Sfinţilor*" apărute între anii 1991 şi 1998 la Editura Episcopiei Romanului şi Huşilor. Unii cred că acestea sunt fără doar şi poate ceea ce am putea denumii ediţii false. Ele sunt o reproducere după Simeon Metafrastul. Este bine să studiem mai profund tematica vieţilor sfinţilor. În ei vom vedea ceea ce înseamnă deplinătatea omului moral. Sfinţii sunt oameni care au ajuns la starea de sfinţenie prin eforturile şi încercările proprii dar în cele din urmă ajutorul şi harul lui Dumnezeu i-a făcut sfinţi. Iconografia ortodoxă este ceea care defineşte sfinţii prin a le face un fel de halouri de lumină în jurul capului în sensul că ei au fost purtători de lumină prin faptele şi viaţa lor.

[111] Arta seducţiei şi în special a seducţiei sexuale este un lucru imoral. Cei care se folosesc de seducţie de mai multe ori operează cu puterea ocultului sau a demonilor. O dovadă în acest sens o găsim în viaţa Sfintei Pelaghia a Antiohiei. Antiohia este un oraş care nu mai există azi. Sfânta Pelagia a fost o prostituată în tinereţe. Un episcop pe nume Nonnus i s-a făcut milă de ea şi a voit să o întoarcă la drepta credinţă şi de la calea pierzaniei la pocăinţă. Când aceasta mişcată de o predică pe care a auzit-o în biserică s-a pocăit a mărturisit că toate seducţiile ei asupra bărbaţilor nu veneau prin puterea ei ci prin puterea celui rău. A se vedea Sebastian Brook, *Femeile sfinte ale orientului sirian* (Universitatea din California, 1998).

când Dumnezeu i-a spus să nu deznădăjduiască chiar când se află căzut în abisul cel mai cumplit al păcatelor. O armă morală a demonilor este deznădejdea care duce în cele din urmă ca sinucidere sau la curmarea propriei vieţii. De fapt acesta este scopul ultim al demonilor. Atâta vreme când suntem în existenţă suntem într-un anume fel mai mult sau mai puţin în legătură cu Dumnezeu. Aceasta fiindcă Dumnezeu este autor ale existenţei şi nu poate exista existenţă în afară de Dumnezeu. Acest lucru îl ştiu şi demonii şi din această cauză ştiu că lupta lor este pierdută. Căderile în păcat sunt de cele mai multe ori pentru un om credincios şi cu frică de Dumnezeu lucruri nenaturale şi în urma cărora el simte de mai multe ori dezgust şi deprimare. Aceasta fiindcă după cum am spus demonii sunt cei care ne duc în păcat la fel cum au fost duşi protopărinţii noştri Adam şi Eva. Binele este din acest punct de vedere o manifestare a moralei. Demonii sunt cei care nu sunt mulţumiţi cu starea noastră morală. Ei fac orice să ne abată de la drumul nostru spre Dumnezeu. Acest lucru a fost spus şi în paginile Noului Testament când ni s-a spus că calea spre pierzanie este largă în timp ce calea spre mântuire este îngustă şi grea sau dificilă. După cum am spus, un om păcătos nu este neapărat un om imoral. Aceasta fiindcă după cum am spus nu este om fără de păcat. Problema este că oamenii imorali sunt cei care se dau pe sine sau se pun pe sine în slujba păcatului şi a răului. Formele prin care omul se pune pe sine în slujba păcatului şi a răului sunt multe: prostituţie, pornografie, lăcomie, trafic de droguri, furt, crimă, război, înşelăciune, excrocherie sau ură. Răul este o energie negativă care nu suportă moralitatea. Binele este întotdeauna moral în timp ce răul este întotdeauna imoral. Antagonia dintre bine şi răul se vede în plan moral în antagonia dintre patimă şi virtute. Prin virtute omul poate ajunge la sfinţenie şi prin păcat omul poate ajunge la patimă sau imoralitate. Ceea ce s-a putut vedea din punct de vedere istoric este că de mai multe ori cei imorali nu se mai întorc la bine şi la virtute. Ei se aseamănă de mai multe ori scripturistic sau biblic cu faraonul Egiptului care când vedea puterea lui Dumnezeu alături de Moise şi de evrei, în tot să Îl recunoască pe Dumnezeu, inima lui se împietrea şi mai mult şi devenea şi mai aprig duşman al adevărului şi a lui Dumnezeu. În omul imoral inima este împietrită şi spre deosebire de omul păcătos el se mai poate întoarce la pocăinţă şi la bine numai cu mari eforturi. Este adevărat că la Dumnezeu toate sunt cu putinţă dar istoria ne-a demonstrat cazuri de persoane care s-au înrăit extrem de mult.[112] Morala este o noţiune amplă după cum am spus care ţine foarte mult de trăirea lăuntrică a omului. Omul este chemat să fie moral şi să lucreze toate virtuţile creştine şi toate faptele bune. Din acest punct de vedere este bine să ştim care sunt trăsăturile primordiale ale moralităţii creştin ortodoxe. Binele este din acest punct de vedere ceea ce am putea denumii realitatea finală a existenţei şi a vieţii. Binele este din acest punct de vedere ceea ce am putea denumii scopul ultim al lumii şi al omului. Morala este cât se poate de importantă pentru cei care sunt în poziţii şi demnităţi sociale importante: conducători, lideri, preşedinţi sau magnaţi. Toate aceste poziţii sociale trebuie să fie dublate şi de un comportament moral. Moralitatea este un stadiu al binelui şi al acţiunii. Binele este fără doar şi poate ceea ce defineşte sensul şi realitatea omului şi a lumii. Moralitatea este sfera prin care Dumnezeu ajunge să acţioneze în viaţa şi în interiorul omului. Binele este ceea ce defineşte sensul moralei creştin ortodoxe. Nu putem să fim oameni buni şi să fim oameni imorali. Sunt foarte mulţi cei care susţin

[112] Ştim astfel de mai mulţi tirani antici cum a fost Irod cel Mare, Nerone al Romei, Peisistatos al Atenie sau Şeşonk 1 al Egiptului. În lumea modernă lumea ştie de alţi mari tirani sau dictatori cum au fost Mau Tze Dong al Chinei, Iosif Stalin al Rusiei, Adolf Hitler al Germaniei sau Benito Musolini al Italiei. România a cunoscut şi ea o formă a tiraniei sub Nicolae Ceauşescu.

acest lucru şi fac din el un fel de expresie a binelui. Binele este moral dar el nu este numai moral. Lumea de azi de mai multe ori caută moralitatea şi se simte sigură în jurul oamenilor morali dar din mai multe puncte de vedere este bine să ştim că cei care se dedau la acte imorale se autodistrug pe sine şi se duc pe o cale nesigură şi prăpăstioasă. După cum am spus, dintre tot ceea ce există pe pământ omul este cel care este chemat să fie o fiinţă morală sau o fiinţă care este expresia existenţei şi a vieţii. Viaţa noastră este fără de nici o îndoială cea care ne face să experimentăm din mai multe punct de vedere diferenţa dintre ceea ce este moral şi ceea ce este imoral. Mai toate preceptele religioase autentice ne cer să fim oameni morali şi oameni care sunt impecabili din punct de vedere spiritual. Acest lucru este cât se poate de mult o reflecţie a faptului dacă lumea de azi este realmente orientată în spre valorile morale sau nu. În lumea noastră există mişcări subterane care vor să ne facă să credem că nu avem nevoie de moralitate şi nici nu trebuie să fim morali. Aceste curente sunt fără doar şi poate dăunătoare. S-a vorbit de mai multe ori de liberalizarea căsătoriilor între persoane de acelaşi sex, drepturile minorităţilor sexuale, lipsa de grijă faţă de mediul înconjurător, violenţa de pe micul şi marele ecran, industria pornografică şi erotică, legalizarea prostituţiei şi multe dintre acestea. Toate aceste lucruri ne fac să ne îndoim de valorile morale şi să credem că suntem demodaţi. După cum am spus marea diferenţă dintre moralitate şi imoralitate este că imoralitatea se prezintă întotdeauna agresiv şi fără decenţă.

Cu toţii dintre noi trecem în această viaţă prin proba moralităţii. Este o modalitate prin care îi arătăm sau îi demonstrăm lui Dumnezeu iubirea noastră. Omul moral îşi v-a păstra din iubire de Dumnezeu moralitatea sa până la capăt şi v-a fii cât se poate de conştient de importanţa acestui mod de a vieţui. Adevărul este că omul imoral nu îl iubeşte pe Dumnezeu şi din acest motiv nu v-a face multe lucruri pentru a îl slujii pe Dumnezeu. Sunt mai multe feluri de a slujii pe Dumnezeu, dar unul dintre cele mai grele feluri de a îl slujii pe Dumnezeu este prin morală. Binele este prin urmare ceea ce defineşte sensul şi conţinutul morale. Fără de bine morala nu ar avea nici un conţinut. Morala este un lucru sau o problemă care ţine foarte mult de esenţa sau de fiinţa lăuntrică a omului care este fără nici o îndoială extrem de frumoasă şi de plăcută. Fiecare dintre noi avem o viaţă lăuntrică unde creştem şi ţinem mai multe sentimente, impresii şi trăiri. Acestea toate alcătuiesc viaţa noastră internă şi la fel de bine o şi definesc. Binele este o noţiune care în morală este sine qua non. Nu se poate să existe nici un fel de morală fără de bine şi este cât se poate de evident acest lucru. Binele prin urmare este cel care sau cel pe care se fondează morala. Lumea de azi găseşte principiile moralei creştin ortodoxe arhaice şi învechite. Se găsesc mai multe scuze şi obiecţii pentru a ne abate de la morală şi de la ceea ce ţine de sensul moralei. Odată cu apariţia creştinismului, după ce creştinismul s-a separat de iudaism s-a vorbit de mai multe ori de o morală creştină. Această morală a fost practicată de mai mulţi sfinţi dintre care amintim pe sfinţii apostoli, părinţii apostolici care au fost Policap episcopul Smirnei, Iustin Martirul şi Filosoful, Clement Romanul sau Iganţiu Teoforul. După ei avem pe Sfinţii Ioan Hrisostom, Sfântul Vasile cel Mare, Sfântul Grigorie Teologul, Sfântul Grigorie de Nyssa şi Sfântul Simeon Noul Teolog. Prin urmare moralitatea este o stare care se defineşte pe sine de cele mai multe ori prin sfinţenie. Este bine să ştim acest lucru. O trăsătură a moralităţii este mai mult decât orice cea ce am putea denumii sensul ultim al existenţei şi al vieţii care ţine foarte mult de posibilitatea de manifestare a omului şi a existenţei sale. Binele este din acest punct de vedere ceea ce am putea denumii starea finală şi deplină a existenţei şi a lumii în care trăim şi în care existăm. Sunt mai multe modalităţi de a ne

raporta la moralitate şi este bine să ştim acest lucru. Prin urmare ştim că binele este cel care este fondul şi conturul moralei creştin ortodoxe. Morala ortodoxă nu poate să nu fie din acest punct de vedere o definiţie a binelui şi a stării de bine. Bine este fără de nici o îndoială un lucru care ne duce de cele mai multe ori la ceea ce am putea denumii starea de sfinţenie. Nici un sfânt nu poate sfânt dacă nu are o moralitate impecabilă nu trebuie să uităm că mari sfinţii au fost în luptă cu cel rău şi de mai multe ori au trecut prin cursele răului. Răul de mai multe ori acţionează din umbră, el este iluzoriu, obscen şi incoerent. La fel de bine răul nu operează niciodată cu cărţile pe faţă. Prin urmare binele este ceea ce defineşte sensul şi conturul lumii în care trăim şi în care existăm. După cum am spus această lume nu este guvernată numai de principii materiale, aceasta chiar dacă este o lume materială. Din acest punct de vedere este bine să ştim care este sensul şi existenţa lumii şi a modului omului de a fii în lume. Binele este din acest punct de vedere şi o stare lăuntrică sau morală a omului. Această stare se defineşte prin iubire faţă de Dumnezeu pacea cu semenii şi de mai multe ori starea de contemplaţie în rugăciune. Sunt foarte puţini cei care ajuns la starea de contemplaţie dar ea face parte din moralitatea maximă a omului. Moralitatea poate fii minimală dar ea poate fii maximală. Ce înţelegem prin noţiunea de moralitate minimală? Moralitatea de mai multe ori este un lucru care nu poate să fii la toţi identică. Unii ajung la o stare de moralitate totală şi alţii ajung la o stare de moralitate minimă. Este bine să ştim aceste lucruri şi să le vedem aşa cum sunt ele. Moralitatea se manifestă de mai multe ori prin starea de modestie sau smerenie. Omul moral este de cele mai multe ori un om modest şi un om care ştie că în faţa lui Dumnezeu este extrem de mic. Nici un om moral nu este mândru sau mai bine spus nu este victimă a orgoliului, a vanităţii sau a mândrie. Mândria nu este neapărat un lucru imoral dar este bine să ştim care sunt graniţele sau limitele binelui.[113]

După cum am spus moralitatea este o stare lăuntrică de mai multe lucruri bune: modestie, smerenie, blândeţe, pace, iubire, înţelepciune sau dreaptă socotinţă. Sunt foarte mulţi care ajuns să înţeleagă care sunt beneficiile moralei şi a vieţii moare. Este bine să fin conştienţi de toate aceste lucruri şi să ne aducem aportul nostru propriu în a amplifica eforturile şi a năzuinţele noastre de viaţă morală. Viciul este cel care ne contaminează şi ne face să ne simţim cât se poate de mult rău şi neplăcut în lumea în care trăim. Binele este din acest punct de vedere foarte mult starea prin care viaţa morală creşte şi se intensifică. La nivelul conducerii de stat de mai multe ori moralitatea lipseşte. Spunem acest lucru cu mare regret. La nivel înalt se fac mai multe calcule care de cele mai multe ori nu i-au în considerare factorul moral. Este din acest punct de vedere extrem de bine să ştim că Dumnezeu este cel care este sursă a moralităţii şi care ţine foarte mult la existenţa sa şi la tot ceea ce există. Binele este din acest punct de vedere un lucru care ţine foarte mult de sensul ultim al moralei. De fapt morala este încă o şansă pe care Dumnezeu ne-o oferă nouă pentru a Îl slujii. Sunt mulţi care cred că nu avem cum să îl slujim pe Dumnezeu prin morală dar o putem face extrem de bine. Din acest punct de vedere este bine să ştim că binele în sens moral mai are şi o dimensiune mistică fiindcă în el se ascunde prezenţa şi existenţa lui Dumnezeu.

Morala este o ştiinţă care face parte din teologia ortodoxă care a existat din antichitate. Lumea antică este fără de nici o îndoială este caracterizată de un profund simţ al moralităţii. Moralitatea este cea care ne face să ne simţim cât se poate de mult aproape

[113] Tudor Arghezi, *Merele din eden sau dragoste şi smerenie* (Facla, 1976). Valeriu Cristea, *Modestie şi orgoliu* (Editura Eminescu, 1984).

de Dumnezeu. Moralitatea nu are am putea spune criterii de definire care ţin de existenţa şi finalitatea omului şi a existenţei sale. Mai multă lume prin urmare consideră că moralitatea nu îşi mai are nici un loc în lumea noastră din moment ce ea este o idee sau un lucru învechit care există de mult prea multă vreme. Moralitatea nu este un lucru învechit care există de multă vreme. Este bine să ştim că moralitatea este fără nici o îndoială ceea ce am putea denumii existenţa sau finalitatea ultimă a omului în comuniune cu Dumnezeu. Dumnezeu există şi v-a continua să existe din veşnicie şi El v-a fii mai mult decât orice Cel care defineşte sensul moralităţii. Din acest punct de vedere moralitatea este o modalitate de a îl slujii la nivel profund pe Dumnezeu. Dumnezeu este fără doar şi poate tot ceea ce ţine de existenţa finală a lumii şi a existenţei. Din acest punct de vedere moralitatea este un lucru care v-a continua să existe şi să fie totdeauna ceea ce am putea denumii sensul şi realitatea ultimă a fiinţei şi a existenţei. Moralitatea după cum am spus este metoda personală pe care fiecare dintre noi o alege pentru a îl slujii pe Dumnezeu. Îl slujim pe Dumnezeu prin mai multe feluri dar una dintre cele mai depline modalităţi de a Îl slujii pe Dumnezeu este moralitatea sau felul de a fii morali şi oameni buni. De mai multe ori trecem prin momente grele şi este bine să ştim că atunci noi avansăm în starea noastră de viaţă morală. Moralitatea se amplifică în noi prin încercări şi prin ispite. Acestea este modul în care a ajungem să îl slujim pe Dumnezeu la un nivel sau la un grad profund şi deplin. Este potrivit din acest punct de vedere să afirmăm că din punct de vedere moral, omul ajunge la o stare de slujire a lui Dumnezeu la fel cum în biserici se slujesc diferite liturghii sau slujbe. Binele este în morală o formă de slujire liturgică la fel cum preotul la biserică aduce lui Dumnezeu daruri sau jertfă de pâine, vin, tămâie, untdelemn sau cântare. Toate acestea sunt din acest punct de vedere moralităţi externe de a îl slujii pe Dumnezeu dar nu trebuie să uităm şi de modalităţile interne de a îl slujii pe Dumnezeu. O metodă internă de a îl slujii pe Dumnezeu este viaţa morală sau moralitatea. Sufletul devine un altar în care persoana jertfeşte moralitatea pe altarul inimii. Există mai multe legături între morala creştin ortodoxă din punct de vedere al binelui şi liturgica ortodoxă. La fel cum omul simte nevoia unui spaţiu sacru sau sfânt pentru a îl slujii pe Dumnezeu, la fel omul simte nevoia de a fii moral şi de a se elibera pe sine de starea de păcat şi de patimă.[114]

Din mai multe punct de vedere putem spune că omul moral este un om frumos în timp ce omul imoral este un om urât. Omul moral are întotdeauna o frumuseţe care este unică şi irepetabilă. Frumuseţea lăuntrică a omului moral se manifestă prin mai multe feluri. Aceste feluri de frumuseţe sunt cât se poate de mult realităţi finale care ţin de existenţa lui Dumnezeu. Există prin urmare o frumuseţe a moralei şi a omului frumos, a omului care ajunge să vadă dincolo de toate realitatea existenţei lui Dumnezeu. Existenţa lui Dumnezeu este foarte mult din acest punct de vedere o exprimare în viaţa morală a omului şi a conduitei sale intelectuale. Dar evident, există mai multe alte feluri de acte imorale. Plagiatul este din punct de vedere academic o astfel de faptă. Sunt mulţi care fură munca intelectuală a celor mai înzestraţi decât ei pretinzând că este munca loc. Plagiatul este din acest punct de vedere un act imoral sau un act care nu are nimic de a face cu binele. La fel de bine, pe lângă plagiat mai există şi furtul intelectual sau suprimarea intelectuală. Acest lucru s-a practicat de mai multe ori în regimurile totalitare. Aceste regimuri de mai multe ori au suprimat pe intelectuali şi munca lor când aceştia nu au fost supuşi principiilor sau planurilor lor intelectuale. Este un act imoral de a suprima pe intelectuali şi munca intelectuală autentică. Acest lucru a avut loc de mai multe ori în istoria

[114] Laumonier, *La thérapeutique des péchés capitaux*, (Paris, 1922).

omenirii. La fel de bine pe lângă suprimarea creaţiei intelectuale mai putem adăuga cenzura care şi ea este un act imoral. Sunt mai multe sisteme totalitare care cenzurează în plan cultural şi artistic mai multe creaţii intelectuale. Este bine să ştim din acest punct de vedere care este sensul şi expresia ultimă a cenzurii. Cenzura este valabilă numai când este vorba de lucruri imorale cum este vulgaritatea, erotismul sau pornografia ori semnele obscene. Este bine să ştim care este din acest punct de vedere opinia morală asupra cenzurii. De mai multe ori cenzura a suprimat tendinţele naţionale ale mai multor popoare de mai mulţi tirani şi dictatori. Au fost în acest sens mai multe tragedii naţionale şi mai multe neîmpliniri poluare din cauza cenzurii. Ne gândim mai mult decât orice la ceea ce am putea denumii ca şi realitatea finală a libertăţii. A suprima libertatea de expresie a cuiva este din acest punct de vedere un act imoral. Binele este întotdeauna o modalitate de expresie a finalităţii şi a libertăţii.

Din punct de vedere social dictaturile şi tiraniile sunt acte imorale care se opun moralităţii. Tiranii şi dictatorii sunt din acest punct de vedere imorali fiindcă ei nu acceptă libertatea maselor pe care le stăpânesc. Este un act imoral prin urmare a suprima libertatea maselor. La fel de bine în plan medical sunt mai multe acte imorale. În carta drepturilor internaţionale a omului s-a spus de mai multe ori că orice om are dreptul la îngrijire medicală ori se vede că de mai multe ori ţările mai bogate au mai multe drepturi decât alţii la sănătate şi la viaţa sănătoasă. Din acest punct de vedere este bine să ştim care este atitudinea pe care trebuie să o luăm faţă de problema medicală. A nu da îngrijire medicală celor bolnavi şi suferinzi este un alt act imoral grav şi pe care trebuie să îl luăm în considerare. Unele ţări au un standard de îngrijire medicală extrem de înalt în timp ce altele au un standard extrem de scăzut. Este bine să ştim acest lucru. Unii oameni ajung să moară din cauză că nu au nici un fel de îngrijire medicală şi este bine să ştim acest lucru. Sănătatea noastră este un lucru care evident nu are de face cu moralitatea noastră dar este un semn că putem să ne punem în slujba celorlalţi prin sănătate. De mai multe ori starea medicală poate influenţa condiţia morală a omului.[115] Omul este prin urmare să se intereseze de sănătatea celor din jur şi să nu fie egoist interesându-se numai de sănătatea lui. La fel de bine sunt mai multe lucruri imorale care se fac lumea financiară: evaziuni fiscale, furt, excrocherii şi de ce să nu spunem că se mai fac şi ale lucruri mârşave în lumea financiară. Din mai multe puncte de vedere este bine să ştim că existenţa binelui aduce cu sine în plan uman nevoia de moralitate şi de o viaţă morală. Morala sau etica este cea care ne diferenţiază de cele mai multe ori de animale. Modalitatea prin care ajungem să vedem realitatea finală a existenţei şi a vieţii este fără de nici o îndoială ceea ce defineşte sensul şi locul omului în univers. Sunt mai mulţi care susţin că în viaţă nu este important să fim morali. Aceasta fiindcă indiferent dacă suntem morali sau nu cu toţii vom murii şi în cele din urmă nu contează ceea ce facem în acest sens. După cum am spus, acest lucru este eronat. Este extrem de important şi semnificativ să fim oameni morali sau oameni care suntem ancoraţi în moral sau morală. Binele este un lucru care ţine de morală. După cum am spus omul este chemat să fie moral şi în acest sens el trebuie să se lupte cu toate tendinţele adverse care îl duce departe de viaţa morală. Viaţa morală este un lucru care ţine foarte mult de sensul şi de existenţa omului ca şi fiinţă creată după chipul şi asemănarea lui Dumnezeu. Lumea noastră este din acest punct de vedere ceea ce am putea spune un teren de luptă dintre oameni morali şi oameni imorali. Nu ştim cu exactitate cum v-a

[115] Sida sau virtusul HIV a fost o astfel de problematică care a ţinut foarte mult de dispoziţia morală a omului. Să fi fost asta doar o simplă coincidenţă? Credem că nu.

decurge această luptă dar ştim că moralitatea şi moralul trebuie să iese învingători. Binele este din cele mai vechi vremuri ceea ce defineşte sensul ultim al fiinţei şi al existenţei.[116]

Pentru secolul al XXI-lea este necesar şi important să menţionăm că acest secol nu trebuie să fie numai unul bogat în plan economic. Trebuie în acest sens să creăm un secol al moralităţii şi un secol al moralului. Aceasta este ceea ce aşteptă istoria de la noi şi este bine să ştim care este rolul nostru în istorie. Rolul nostru în istorie este să ne realizăm unii pe alţii ca şi persoane morale şi ca şi entităţi care vor crea o lume morală şi deplină morală. Este bine să ştim care este sensul şi interesul moralităţii şi a felului de fii moral. Binele este din acest punct de vedere ceea ce am putea denumii o formă care trebuie să se manifeste cel mai mult prin moralitate. Moralitatea este din acest punct de vedere un lucru care trebuie să ne preocupe în acest secol. Secolul al XXI-lea trebuie să fie un secol moral şi un secol care să ne fie cât se poate de mult aducător aminte că menirea noastră pe pământ este să fim oameni morali. Este necesar ca copii noştri când se uită la noi cei din secolul al XXI-lea să se simtă în siguranţă şi să nu vadă manifestări cu caracter homosexual pe micul ecran sau prin marile metropole ale lumii. Avem această obligaţie morală faţă de copii noştri care se uită la noi şi ne urmează exemplul. Timpurile în care trăim sunt timpuri în care oameni morali şi etici să ajungă să ne conducă şi să ne modeleze. De prea multe ori istoria ne-a oferit chipuri distorsionate şi deformate moralitate că de mai multe ori nu mai ştim ce este adevărul şi frumosul. Oamenii pervertiţi se prezintă pe sine întotdeauna ca şi oameni morali şi din acest punct de vedere ei sunt de mai multe ori cei care îi duc în înşelăciune şi în eroare pe cei mici şi nesemnificativi. Se ştie din acest punct de vedere că de mai multe ori lumea de azi este cât se poate de mult un fel de realitate care ţine de sensul şi de expresia ultimă a stării de moralitate. Moralitatea este din mai multe punct de vedere ceea ce defineşte sensul şi conţinutul moral al omului şi al lumii. Binele este dincolo de toate şi de orice ceea ce ţine de existenţa şi de sensul actului moral. Lumea secolului al XXI-lea se găseşte pe sine într-o nouă etapă a evoluţiei şi a avansării morale. Sperăm că acest lucru să fie cât se poate de mult adevărat şi real. Binele este din acest punct cât se poate de mult o realitate care ţine de existenţa lui Dumnezeu şi el se manifestă deplin în moralitatea sfinţilor care ajung la un stadiu de nepăcătuire şi ei se sălăşluieşte deplin harul lui Dumnezeu. Este bine să ştim de existenţa lui Dumnezeu şi a sfinţilor săi. Moralitatea creştin ortodoxă este cea care ne pune în comuniune cu Dumnezeu şi ne face plăcuţi lui Dumnezeu. Din Vechiul Testament şi mai apoi în Noul Testament, Dumnezeu i-a cerut omului să fie moral şi să fie cât se poate de mult moral. Decalogul care este dincolo de orice esenţa legii din orice timp şi orice epocă are un profund caracter moral. Omul nu trebuie să desfrâneze, să se închine la idoli sau la dumnezei străini şi el trebuie să cinstească ziua de odihnă. Adevărul este că sunt foarte puţini cei care mai ţin duminica în zilele noastre. Sunt foarte mulţi cei care nu ţin de nici un fel de zii de odihnă şi nu nici un fel de sărbătoare. La fel de bine este necesar să ţinem zilele de sărbătoare şi mai ales paştele şi crăciunul. Toate aceste zile sunt cât se poate de mult o expresie a bunătăţii şi a voinţei lui Dumnezeu faţă de om. Binele este prin urmare prezent în actul moral şi în morala creştin ortodoxă. Omul a fost chemat să fie moral şi să ajungă la o stare de moralitate. Moralitatea omului este din acest punct de vedere cât se poate de mult ceea ce ţine de sensul ultim şi final al lumii şi al existenţei. Viaţa noastră este fără de nici o îndoială ceea ce am putea

---

[116] Teodor Bakosky, *Ispita binelui. Eseuri despre urbanitatea credinţei*, (Ed. Anastasia, Bucureşti,1999).

spune experienţa ultimă şi deplină cu Dumnezeu atunci când suntem morali şi buni. Etica sau morala este o ştiinţă a spiritului uman în care au excelat mai toţi mari oameni ai istoriei. Istoria este plină de mai multe feluri de persoane şi personalităţi dintre care nu toate sunt bune şi frumoase. Dar oamenii buni ai istoriei au fost întotdeauna morali. De fapt asta şi aşteaptă lumea de la mari oameni ai istoriei moralitate. Există din acest punct de vedere o goană ca marii oameni ai istoriei să fie morali şi cât se poate de bine inteţionaţi la adresa lui Dumnezeu. Deşi nu se arată în public acest lucru, acest lucru este ceea ce doresc toţii oamenii de la conductorii lor. Se cunosc în istorie mai multe scandaluri cu caracter moral care adus la mari discuţii şi probleme. Vedem că morala joacă un rol mai mare şi mai important decât am crede în istorie şi în existenţa umanităţii. Din acest motiv am ales să vorbim mai pe larg de relaţia care există între moralitate şi bine şi care este relaţia sau legătura lor. Binele este mai mult decât orice ceea ce am putea denumii realitatea sau definiţia ultimă a binelui. Din acest motiv este bine să ştim care este realitatea ultimă a lumii şi a existenţei. Binele este fără nici o îndoială ceea ce defineşte sensul şi realitatea ultimă a fiinţei şi a existenţei. Binele v-a continua să existe dincolo de noi care suntem trecători prin această lume fiindcă binele este fără doar şi poate infinit fiindcă el vine de la Dumnezeu. Binele este infinit în timp ce răul este finit. În binele moralei putem avansa fiindcă de fiecare dată ni se deschid mai multe orizonturi şi viziuni. Viziunea moralei creştin ortodoxe este avansarea eternă în Dumnezeu şi în existenţa Lui. Cu când ajungem că Îl cunoaştem pe Dumnezeu, cu atât vom ajunge la realitatea experienţei Sale.[117]

Binele este prin urmare o modalitate care se exprimă şi se defineşte prin morală şi moralitate. Morala creştin ortodoxă este fără nici o îndoială ceea ce ţine de expresia şi de finalitatea ultimă a sufletului omului. Sufletul omului moare atunci când el este imoral şi nu are credinţă în Dumnezeu. Binele este din acest punct de vedere o exprimare a sensului şi a rostului vieţii umane. Viaţa omului este fără nici o îndoială o exprimare a moralităţii dacă ea este trăită la adevăratul ei sens şi la adevărata ei valoare. Moralitatea este prin urmare ceea ce defineşte sensul intern al vieţii omului. Viaţa omului este din acest punct de vedere ceea ce am putea denumii ca şi sensul final al moralităţii creştin ortodoxe. Este bine să ştim că moralitatea şi morala sunt din acest punct de vedere cât se poate de mult exponente ale moralităţii şi a vieţii morale atunci când omul Îl iubeşte cu adevărat pe Dumnezeu. Iubirea de Dumnezeu este un lucru sau o faptă care nu are de a face cu simţul obişnuit al vieţii cotidiene. Sfinţii sunt cu toţii oameni care excelează în moralitate şi temeiul moralităţii lor este fără de nici o îndoială iubirea infinită faţă de Dumnezeu. Este bine să fim conştienţi că iubirea de Dumnezeu este cea care îi face pe sfinţi să treacă peste toate greutăţile şi peste toate opreliştile. Iubirea de Dumnezeu este din acest punct de vedere „asul din mânecă” al sfinţilor.[118] Iubirea de Dumnezeu este din acest punct de vedere o modalitate prin care omul se consolidează din punct de vedere moral. Mai mulţi sfinţi au fost repuşi în stadiul lor de moralitate prin iubire. Un astfel de caz celebru a fost Sfântul Petru care iniţial a fost pescar. Se ştie că în timpul pătimirilor Domnului Iisus Hristos, sfântul Petru s-a lepădat de trei ori de Domnul Iisus Hristos. Ulterior după învierea Sa la marea Tiberiadei, Domnul Iisus Hristos

[117] O celebră lucrare de morală creştin ortodoxă este din acest punct de vedere Filocalia care este o compitaţie de scriri a mai multor sfinţi şi asceţi. A se vedea ediţia în tradicerea părintelui profesor Dumitru Stăniloae. Traducerea s-a făcut între anii 1947 şi 1948.

[118] Una dintre cele mai profunde scrieri despre iubirea de Dumnezeu, a fost scrisă de Sfântul Simeon Noul Teolog în secolul al X-lea şi s-a numit Imnele iubirii dumnezeieşti, carte care a fost tradusă de părintele Dumitru Stăniloae, şi publicată pentru prima dată în româneşte la Editura Mitropoliei Olteniei în anul 1991.

avea să Îl repună pe Sfântul Petru înapoi în demnitatea Sa de apostol prin faptul că l-a întrebat de trei ori Simone mă iubeşti tu pe Mine? Iubirea de Dumnezeu este prin urmare un fel de energie internă nevăzută a moralităţii şi a oamenilor moral. Oamenii care îl iubesc pe Dumnezeu sunt fără nici o îndoială oameni care îşi trag izvorul moralităţi din energia iubirii de Dumnezeu de fapt este şi firesc să fie aşa. Iubirea de Dumnezeu după cum am spus este un lucru pe care omul nu îl poate experimenta în imoralitate şi în faptul că este imoral şi lipsit de moralitate. De mai multe ori omul se vrea pe sine un fel de erou al vieţii morale. Este bine să ştim că nu toţi au această capacitate. Sunt mai mulţi care ar vrea să ajungă la o stare de nepăcătuire dar văd că păcătuiesc şi pentru aceasta se simt imorali în faţa lui Dumnezeu. Este bine să ştim care este aspectul moralităţii în raportul cu oamenii şi în raport cu Dumnezeu. Omul poate fii moral în raport cu semenii dar să nu fie în raport cu Dumnezeu. Din acest punct de vedere este bine să fim conştienţi că de mai multe ori că lumea din jur nu ţine cont prea mut de Dumnezeu şi mai multe lucruri pe care noi le credem ca fiind bune în faţa lui Dumnezeu nu sunt apreciate şi privite bine de lumea din jur.

Moralitatea nu este un lucru care este definit de lumea din jur ci relaţia sau legătura personală pe care omul o are cu Dumnezeu. Omul se vrea pe sine mai mult un fel de expresie a stării moralitate deplină. Cei imorali nu se simt bine când sunt demascaţi. Este bine să ştim acest lucru şi să nu îl uităm. Dintre toate lucrurile care ne aproprie de Dumnezeu, moralitatea este unul fundamental. Ea este metoda fără de care nu putem fii în comuniune cu Dumnezeu. Moralitatea şi comuniunea cu Dumnezeu sunt două lucruri care se leagă unul de altul. La fel de bine moralitatea se manifestă printr-o puternică viaţă ascetică. Omul moral este întotdeauna şi un mare ascet.[119] Binele este din acest punct de vedere ceea ce am putea denumii starea de expresia şi de finalitate ultimă a omului şi a moralităţii sale. Etica sau morala sunt fără nici o îndoială ceea ce am putea spune lucruri care le ştie Dumnezeu şi care pot sau nu pot să fie recunoscute de existenţa lumii din jur. De mai multe ori lumea din jur este cât se poate de mult dezinteresată de moralitate. Marile vedete ale lumii dea azi sunt mai multe chestionabile din punct de vedere moral. Moralitatea este din acest punct de vedere o stare a lumii în care trăim atunci când aceasta Îl iubeşte pe Dumnezeu. Nu poate exista iubire de Dumnezeu fără de moralitate şi este bine să ştim acest lucru.[120]

Pentru unii poate părea cât se poate de mult eronat că la Dumnezeu moralitatea este un lucru care contează mai mult decât la lume în general. Lumea noastră poate sau nu poate fii morală sau etică. Acest lucru a fost dovedit şi experimentat de mai multe ori atunci când în funcţii cheie din mai multe ţări ai ajuns dictatori şi tirani. Este bine să ştim acest lucru. Binele este fără nici o îndoială ceea ce ţine de sensul şi de finalitatea ultimă a lumii şi a existenţei. Binele este în morală un act existenţial, adică este se dovedeşte prin experimentare şi prin cuvinte şi prin alte expresii. Binele este fără nici o îndoială ceea ce

---

[119] Radu Teodorescu, *Ascetul şi asceza creştin ortodoxă în secolul al XXI-lea* (Cugir, 2013).

[120] Expresia morală ultimă o găsim din punct de vedere al binelui în relaţia dintre morală şi spiritualitate. Morala şi spiritualitatea sunt cât se poate de mult două lucruri care sunt complementare unul altuia. O personalitate a moralei creştin ortodoxe a fost în secolul al XX-lea teologul ortodox român Ilie Moldovan de la Universitatea Lucian Blaga din Sibiu. Calendarul viu. Dialoguri euharistice între generații, Editura Arhiepiscopia Alba Iulia (Reîntregirea) Ortodoxia misionară, stâlp de lumină în lumea contemporană, Editura Mitropolia Olteniei, 2009; Adolescența, preludiu la poemul iubirii curate, Editura Arhiepiscopia Alba Iulia (Reîntregirea); Adevărul și frumusețea căsătoriei – Teologia iubirii, Editura Alba Iulia, 1996; Îndrumarul medical și creștin al Federației Organizațiilor Ortodoxe Pro-vita, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2008.

am putea denumii expresia sau capacitatea de exprimare a moralităţii. Nu poate exista una fără de alta. Binele este dincolo de toate ceea ce ţine de sensul şi expresia ultimă a iubirii de Dumnezeu. Acest studiu vine să arate nevoia omului de a duce o viaţă morală şi se a se opune ispitelor cu care este asaltat în lumea de azi. Sunt mulţi care au renunţat de mai multă vreme de a se opune ispitelor şi tentaţiilor lumii. Aceasta din lene şi din comoditate. Sunt mai mulţi care cred că pedeapsa lui Dumnezeu nu v-a venii niciodată asupra lor. Acest lucru este fals. Se ştie din antichitate de oraşele Sodoma şi Gomora că au fost distruse deplin de un foc misterios care s-a pogorât din cer din senin. Nimeni în Sodoma şi Gomora nu se aştepta la un astfel de lucru. Se cunosc mai multe cazuri de oameni imorali care au avut parte de moarte năprasnică sau nu au avut parte de o moarte bună. Mai toţi mari tirani şi imorali au sfârşit-o prost sau rău. Nerone s-a sinucis, Adolf Hitler şi el şi-a luat zilele fiindcă nu a voit să fie capturat, Nicolae Ceauşescu a fost executat, Iosif Stalin a fost lăsat să moară fără să i se acorde un medic. La fel de bine ar trebui să ne amintim că în antichitate armatele egiptene au fost înecate de Dumnezeu în mod miraculos. De ce? Fiindcă egiptenii practicau sclavagia.

În aceste rânduri vom vorbii de două mari teme ale moralei creştin ortodoxe. Este vorba de sclavagie şi avort. Sclavagia este considerată în zilele noastre o etapă depăşită a lumii în care trăim. Dar vom vedea că este doar un lucru aparent. Sunt mult mai multe forme de sclavagie. Sclavagia a fost o practică comună în antichitate. Ea a fost şi este şi v-a continua să fie atâta vreme cât v-a exista lumea un lucru imoral. Anticii considerau că unii se cuvine să fie stăpâni şi alţii sclavi. Aşa s-a născut sclavagia. Vom vorbii mai multe despre sclavia fiindcă ea a fost o mare problemă a lumii. În secolul al XXI-lea ne este foarte greu să înţelegem care erau implicaţiile sclavagiei. Sclavagia a fost un mare rău al lumii şi este bine să ne dăm seama de acest lucru. Sclavagia este din acest punct de vedere ceea ce însemna că stăpânul dispunea după bunul lui plac de viaţa sclavilor. Sclavagia a fost una dintre cele mai mari probleme ale lumii antice şi ale lumii în genere şi este bine să ne reamintim acest lucru. Aceasta nu pentru a ne face rău cu amintire ci pentru a fii siguri că un astfel de lucru nu se v-a mai repeta. Sclavii erau consideraţi animale de muncă şi aveau drepturi egale cu ale animalelor. De fapt mai mulţi nici nu trăiau în case ci în grajduri cu animalele şi alte vietăţi. Mari ţări care au dezvoltat sclavagia în antichitate au fost Sumeria, Egipt, Mesopotamia şi mai apoi Italia. Se spune în zilele noastre că sclavia nu mai există dar se pare că nu este chiar aşa. Sunt multe alte forme de sclavie. Mai multe ţări puternic dezvoltate se folosesc de aşa numiţii emigranţi. Începând cu secolul al XIX-lea în lumea occidentală s-a dezvoltat foarte mult traficul de emigranţi în ţări cum am fii Franţa, Spania, Portugalia, Germania, Statele Unite sau Canada. Aceste ţări au dezvoltat în secolul al XX-lea un anumit program de emigraţie. Ce sunt emigranţii? Ei sunt tot un fel de sclavii dar evident nu li se spune în aceşti termeni. Ei sunt oameni de muncă pentru aceste ţări care evident nu au resurse proprii pentru a îşi menţine prosperitatea şi bunăstarea morală. Secolul al XIX-lea a fost un secol care în Statele Unite ale Americii a cauzat un război civil de patru ani din motivele sclaviei.[121] Acest război a mai fost numit şi războiul de secesiune. El a fost un război între sudişti care practicau sclavia pe plantaţiile lor şi nordiştii care militau pentru dezvoltarea industriei şi a economiei în mare. Este bine să ne amintim aceste lucruri. Oricum, emigraţia este de mai multe ori formă mascată a sclaviei. Ţările puternic dezvoltate practică aşa numitul tranzit al emigranţilor. Trebuie să ştim că emigranţii sunt oameni ca şi noi şi să nu fim discriminatorii.

[121] Acest război a dus asasinarea preşedintelui american din acel timp Abraham Lincoln.

O altă problemă gravă care ţine de morală şi de etică este fără doar şi poate avortul. Este bine să vorbim puţin despre avort. Ce este avortul? Este o practică care ţine foarte mult de femei care duc la eliminarea fătusului din pântecele mamei prin metode medicale. Sunt mai multe femei care practică avortul şi este bine să ştim că avortul este un lucru imoral fiindcă el este curmarea vieţii umane în germen şi este echivalent din acest punct de vedere cu crima. Sunt mulţi care cred că avortul nu este o crimă, dar el este fiindcă în pântecele mamei copilul a primit viaţă şi el este o fiinţă vie chiar dacă nu este născut. Avortul este o problemă morală sau etică a lumii noastre indiferent unde trăim: Asia, America, Europa sau Australia. Sunt mai mulţi care susţin că avortul este un lucru necesar fiindcă trăind pe o planetă cu resurse limitate ele nu pot ajunge la toţi şi astfel am ajunge la o planetă suprapopulată.[122] Aceste teorii care vin în favoarea avortului sunt false. Fiindcă în acest sens am putea spune că şi noaptea este un lucru rău fiindcă nu mai avem lumină şi astfel ar trebui să găsim o modalitate de a control mişcările pământului în jurul soarelui. Avortul după cum am spus este un act imoral fiindcă el pune plăcerea sexuală mai presus de darul vieţii sau de viaţa înseşi. Sexualitatea a fost lăsată omului pentru a perpetua viaţa. Foarte mulţi reduc sexualitatea doar la nivelul satisfacerii plăcerilor.

Avortul după cum am spus este o problemă gravă fiindcă noi trebuie să protejăm viaţa mai mult decât orice. Viaţa este mai presus de orice şi este importantă şi este bine să ştim acest lucru. Binele este fără nici o îndoială ceea ce am putea denumii realitatea ultimă şi finală a vieţii şi a existenţei. Din acest punct de vedere avortul este o distrugere a vieţii. Este bine din acest punct de vedere să ştim că orice viaţa care se naşte în această lume este din mai multe punct de vedere o renaştere de a noastră. Din acest punct de vedere este în interesul nostru propriu să fie cât mai puţine avorturi. Dumnezeu ne-a chemat să fim o lume a vieţii şi nu una o morţii. Din acest punct de vedere este bine să ştim care este raportarea noastră la viaţa se face prin naştere. Prin naştere am venit cu toţii în această lume şi se cuvine să fim cât se poate de mult conştienţi de acest lucru. Avortul este un lucru imoral şi neetic fiindcă el nu sprijină viaţa. Se poate ca persoana care este avortată să fie un geniu, un Einstein, un Neil Armstrong, un Thomas Edison sau Alfred Nobel. La fel de bine avortul este cel care cruţă vieţi nevinovate şi este cel care dincolo de toate curmă dreptul la viaţă a mai multora.

Sunt mai mulţi care susţin că viaţa pe pământ trebuie controlată în funcţie de criterii economice şi criterii geo-strategice ceea ce este fals fiindcă viaţa pe pământ este controlată dincolo de toate de criterii morale şi etice. La fel de bine se mai crede că pe viitor nu este necesar ca la fel de bine concepţia să fie făcută prin metode naturale ci in vitro. Acestea sunt probleme grave fiindcă de mai multe ori omul îşi asumă nu să îmbunătăţească creaţia lui Dumnezeu ci să schimba creaţia lui Dumnezeu. În lumea medicinei sunt mai mulţi care susţin că materialul genetic al unui făt dacă nu este avortat el poate fii modificat în funcţie de cerinţele societăţii sau a părinţilor. La fel de bine şi aceste lucruri sunt imorale şi lipsite de etică fiindcă viaţa este creată şi făcută de Dumnezeu prin intermediul oamenilor. Avortul

---

[122] Gilligan, Carol, 1994, *In a diferent Voice. Psihological theory and women's development*, Massachusets and London: Harvard University Press. Miroiu, Mihaela, 1996, *Convenio. Despre natură femei și morală*, București: Ed. Alternative. Oprescu, Dan, 1997, *Filosofia avortului*, București: Ed.Trei. Thomson, J.J., 1991 "*O pledoarie pentru avort*'', în vol. Etică aplicată, (ed.) Miroiu Adrian, Bucuresti: Ed. Alternative. Zamfir, Cătălin, Vlăsceanu Lazăr, 1993, *Dicționar de sociologie*, București: Ed. Babel. Zamfir, Elena, Zamfir Cătălin, 1998, *Politici sociale în România, București*, Ed. Alternative.

a fost o mare problemă a secolului al XX-lea şi se pare că el continua să fie şi una a secolului al XXI-lea. Este o mare tragedie avortul fiindcă ne gândim la acea viaţa care nu v-a vedea niciodată lumina soarelui şi căldura familiei. Avortul însă trebuie înţeles în perspectiva şi în lumina libertăţii umane. Este un lucru rău să avortezi fiindcă nu faci decât să curmi o viaţă umană, dar femeile sunt libere să facă acest lucru. În unele ţări avortul a prins proporţii înspăimântătoare şi este bine să arătăm acest lucru. Din şcoală femeile sunt învăţate că a avorta este un lucru bun dar ele nu sunt învăţate că a întreţine raporturi sexuale promiscue este un lucru rău. Pe lângă avorturi mai avem şi problema anticoncepţionalelor care sunt şi ele un mare rău al lumii în care trăim. Este imoral ca o femeie să folosească anticoncepţionale. Aceasta fiindcă cum am spus rostul vieţii conjugale intime este naşterea de prunci. Orice femeie îşi doreşte să nască copii prin sinea sa. O femeie care nu naşte copii nu este o femeie în adevăratul sens al cuvântului. Mai bine spus ea eşuează în a fii femeie.

Acestea au fost câteva rânduri generice pe care le-am scris despre relaţia dintre bine şi morală. Am arătat şi am prezentat că sunt două noţiuni care nu pot exista una fără de alta. Binele şi morale sunt doi factori care există şi care nu pot fii separaţi deloc unul faţă de celălalt. Moralitatea este forma de exprimare ultimă a binelui în lumea creată de Dumnezeu. Sfinţii sunt cele mai bune exemple de moralitate. Am scris aceste rânduri cu speranţa ca binele să iese învingător în om prin viaţa lui morală. Morala este o şansă pe care Dumnezeu ne-o dă nouă tuturor pentru a Îl slujii şi a fii aproape de El. Este bine să ştim acest lucru şi să nu Îl uităm.

CAPITOLUL AL IX-LEA

BINELE ÎN ISTORIA RELIGIILOR

Istoria religiilor este o ştiinţă care operează cu nume ca şi Buddha, Mohamed, Confucius sau Zoroastru. Din acest punct de vedere este bine să ştim care este scopul şi rostul istoriei religiilor. Istoria religiilor este o ştiinţă nouă care a apărut prin secolul al XIX-lea şi şi-a propus o sumarizare a ideilor şi a concepţiilor religioase de la începuturile umanităţii până în prezent. Prin urmare în istoria religiilor este bine să ştim că scopul religiei este fără nici o îndoială o trecere în revistă a concepţiilor religioase care au existat şi care au avut loc. În rândurile care vor urma vom vorbii mai pe large despre modul cum este conceput binele în marile religii ale lumii fiindcă nu toate religiile privesc sau concep binele la fel. Binele este prin urmare o concepţie diversă şi divergentă în istoria religiilor. Fiecare religie are un anumit fel de a se raporta la noţiunea bine: unele privesc binele ca şi dreptate, altele ca şi frumos, altele care şi plinătate, altele ca şi cunoaştere şamd.[123] Este cât se poate de evident că mai toate marile religii ale lumii au concepţii diferite şi proprii referitor la ceea ce este binele şi la ceea ce înseamnă binele din punct de vedere religios. Binele este fără nici o îndoială ceea ce este din mai multe punct de vedere o concepţie pe care fiecare religie o vede ca şi pe propriul fel sau modalitate de existenţă. Religiile monoteiste văd binele ca şi o realitate monoteistă. Religiile politeiste văd binele ca şi o realitate politeistă, religiile dualiste ca şi o realitate dualistă şi religiile panteiste văd binele ca şi o realitate panteistă. Este bine să ştim aceste lucruri şi să fim cât se poate de mult convinşi de realitatea şi de existenţa lor. Binele este în acest sens, o problemă profundă a

[123] Mircea Eliade, *Istoria credinţelor şi a ideilor religioase* (Editura Polirom: ediţia a II-a; Iaşi, 2011).

religiei şi a istoriei religiei. Ce este o religie? Se ştie că omul a fost creat de Dumnezeu în starea primordială existând în rai sau în paradis. Această stare primordială mai mulţi o neagă şi spun că omul nu a existat în rai deloc. Binele este din acest punct de vedere ceea ce am putea spune o realitate a existenţei şi a finalităţii a tot ceea ce există. Binele este din punct de vedere al istoriei religiilor starea de reconectare sau împăcare cu Dumnezeu. Religia este cea care doreşte mai mult o încercare de a îl reunifica sau a îl unii pe om cu Dumnezeu. Acesta a fost sensul iniţial al religiei. Ceea ce s-a remarcat este că la mai toate marile personalităţi ale istoriei a existat un profund simţ al religiei sau o profundă căutare după religie. Binele este din acest punct de vedere o noţiune tranzitorie şi de mai multe ori controversată în istoria religiilor. Istoria religiilor este fără nici o îndoială ceea ce am putea denumii realitatea care ţine cel mai mult de arhivarea încercărilor omului de a restabilii legătura sau relaţia pierdută cu Dumnezeu. Ceea ce căutat omul în religie şi ceea ce a rămas în istorie, a fost dorinţa de a se unii cu Dumnezeu şi a fii împreună cu Dumnezeu pentru totdeauna. Aceasta este ceea ce defineşte tendinţa profundă şi deplină a omului în relaţia şi legătura sa cu Dumnezeu. Mai mult decât atât, omul a voit să aibă o legătură paternă cu Dumnezeu, în care Dumnezeu a devenit din simplu Dumnezeu, Dumnezeu Tatăl. Acesta a fost unul dintre punctele centrale a căutărilor şi a analizelor istoriei religiilor. Istoria religiilor a fost din acest punct de vedere o metodă sau o modalitate a realiza unirea cu Dumnezeu. Binele este astfel o modalitate a menţine o religie şi prin religie legătura sau comuniunea cu Dumnezeu. Comuniunea cu Dumnezeu este în orice caz ceea ce am putea definii ca şi sensul sau experienţa ultimă a omului în căutare sa a lui Dumnezeu.

Vom vorbii prin urmare mai multe lucruri despre raportarea omului la religie şi la credinţa sa în Dumnezeu. Au existat în primul rând forme de religie primară cum a fost idolatria şi păgânismul care credeau că prin anumite practici legătura sau relaţia cu Dumnezeu se poate restabilii. Mai multe dintre aceste religii idolatre erau imorale sau chiar demonice. Unii au susţinut că idolatria a fost de fapt o demonolatrie, sau o adorare ori o venerare a diavolilor. Vom vorbii mai mult despre religiile primitive ale umanităţii cum sunt religiile animiste, totemiste sau tabuurile. Prin urmare printre primele religii ale omului sau ale umanităţii au fost animiştii. Ce este animismul? Este un termen latin care înseamnă suflet. Cum este văzut binele în animism? Binele este mai mult un fel de relaţie eternă a omului cu natura. Animismul este mai mult o religie a tribului care ţine foarte mult de viaţa de trib. Animismul este un curent religios care crede că contactul cu spiritul sau sufletul este extrem de bun şi de pozitiv. Astfel contactul cu spiritul este un lucru major în animism. Binele este în animism starea de a fii în permanentă legătură cu lumea spiritelor şi a nu le mânia. Animiştii cred prin urmare că lumea noastră este alcătuită din două dimensiuni: una vizibilă şi alta nevăzută. Cei care menţin starea de legătură şi de balanţă cu lumea nevăzută a spiritelor sunt aşa numiţii şamani. Şamanismul este prin urmare parte integrantă din animism. În animism şamanii sunt cei care luptă pentru bine şi pentru o relaţie bună cu lumea spiritelor. Şamanii sunt în concepţiile animiste un fel de eroi ai binelui. Şamanii sunt cei care fac legătura cu lumea nevăzută a spiritelor.[124]

După cum am spus religiile animiste sunt foarte mult bazate pe conceptul de superstiţie. Omul trăieşte într-un univers în care spiritele bântuie şi el nu trebuie să le supere. Animismul este în orice caz ceea ce am putea numii o realitate care ţine de existenţa unei lumii care de cele mai multe ori este nefondată din punct de vedere teologic

[124] Unul dintre autorii care au scris cel mai mult despre animism a fost James Frazer. A se vedea *Frica de morţi în religia primitivă* (Anglia, 1933-1936) şi *Creaţia şi evoluţia cosmogoniilor primitive* (Anglia, 1935).

şi religios. Binele este fără de nici o îndoială ceea ce am putea spune o realitate care ţine de lumea animistă. Cu cât mai multe spirite cu atât mai bine. Acesta este universul pe care ni-l prezintă animiştii şi animismul. Este bine să ştim acest lucru. Binele este din acest punct de vedere ceea ce am putea denumii aderarea la animism şi la crezurile şamanice. Şamanismul după cum am spus are o parte de adevăr atunci când vorbeşte de lumea spiritelor. Dar aceste spirite nu sunt după le susţine religia realităţi care nu sunt fondate pe bine şi pe realitatea binelui. Binele este din acest punct de vedere un lucru care este mai presus de existenţa lui lumii animiste. Această lume de mai multe ori nu face nici un fel de diferenţă dintre lumea spiritelor şi este bine să ştim acest lucru. Din punct de vedere teologic lumea noastră nu poate să fie doar o simplă realitate a spiritelor. Animismul vorbeşte de o lume a spiritelor în care Dumnezeu propriu zis nu intervine. Este bine din acest punct de vedere să ştim că animismul vorbeşte de o lume care este cât se poate de mult limitată sau mai bine spus o lume care nu are nimic de a face cu Dumnezeu. Binele în animism este starea de balanţă sau de echilibru cu lumea spiritelor. Este bine să ştim acest lucru şi să nu îl uităm. Binele din punct de vedere al animismului este fără de nici o îndoială ceea ce dă contur existenţei şi vieţii omului. Omul este o fiinţă cât se poate de mult deplină şi profundă.

În strânsă legătură cu animismul este totemismul. Ce este totemismul? Totemiştii sunt cei care cred că legătura care se stabileşte între un om şi un animal, plantă sau mineral ce este din mai multe punct de vedere o legătură ce ţine de lumea supranaturală a religiei. Totemismul este o religie primitivă care crede că există în anumite animale, plante sau minerale care sunt pline de proprietăţi supranaturale. Este bine să ştim acest lucru. Totemiştii consideră că dacă se comportă bine cu totemul aceasta implică că sunt în relaţii bune şi cu Dumnezeu. După cum am spus, totemismul a fost printre primele încercări ale umanităţii de a stabilii o religie sau o legătură a omului cu Dumnezeu. Omul a voit din acest punct de vedere să vadă că Dumnezeu este prezent substanţial şi în lumea materială. Prin urmare mai multe forme de totemism sunt din acest punct de vedere totemismul s-a identificat cu panteismul. Panteismul este din acest punct de vedere ceea ce am putea denumii sensul şi funcţia pe care o are totemismul. Religiile totemiste sunt dina este din acest punct de vedere cât se poate de mult primitive şi retrograde. Totuşi, ele au fac parte din efortul omului de a se realiza pe sine şi de a se edifica din punct de vedere spiritual. Binele este dincolo de toate ceea ce am putea denumii sensul şi expresia ultimă a omului şi a fiinţei. Religiile primitive după cum am spus vorbesc de mai multe ori de ceea ce am putea spune sensul şi scopul ultim al existenţei şi al fiinţei. Binele este în religiile primitive ceea ce am putea denumii sensul şi exprimarea ultimă a omului şi a universului său. Binele este fără doar şi poate ceea ce am putea spune realitatea şi exprimarea ultimă a realităţii şi a vieţii ultime a omului. Astfel sunt mai multe religii primitive în care domină factorul de tabu. Ce este un tabu? Tabu este un lucru care este din punct de vedere religios deplin interzis şi care nu poate fii în nici un caz lăsat la o parte. Sunt mai multe tabuuri. Este bine să ştim acest lucru. Din acest punct de vedere trebuie să ştim că religia nu este un tabu. Tabuurile sunt de mai multe ori forme extrem de manifestare a superstiţiei şi a incapacităţii de a ne exprima şi manifesta. Tabuurile sunt de mai multe ori folosite în magie şi în diferite alte ritualuri care sunt cât se poate de mult negative şi greu de priceput. Este bine să fim conştienţi de ceea ce înseamnă un tabuu şi să nu le lăsăm ca ele să ne domine concepţiile şi opiniile. În tabu, el este binele suprem şi prin urmare nu trebuie nici analizat şi nici supus la interogaţii. Din acest punct de vedere religiile care recurg la tabuuri sunt inferioare.

Un alt gen de religii care sunt mai evoluate sau mai superioare sunt religiile monoteiste. Ce este monoteismul? Este crezul în existenţa unui singur Dumnezeu. La un anumit nivel primar există un singur Dumnezeu şi acest Dumnezeu este sursă a credinţei şi a iubirii omului. Monoteismul este din acest punct de vedere un bine religios la nivel primar. Însă monoteismul nu este singura condiţie pentru ca o religie să fie adevărată. Sunt mai multe cerinţe şi necesităţi pentru ca o religie să fie adevărată. Monoteismul este printre primele dintre ele. Faptul că există un singur Dumnezeu este adevărat. Problema esenţială apare în creştinism atunci când se afirmă că deşi există un singur Dumnezeu El este întreit în persoană. Astfel unii au afirmat că monoteismul nu este în creştinism adevărat ci este mai mult triteism, adică afirmarea că există 3 dumnezei. Acest lucru este fals fiindcă fiinţa lui Dumnezeu este mai presus de legile şi de înţelegerea omului. Astfel Dumnezeu este concomitent unul şi trei ceea ce omul nu este. Acest fapt a dus de mai multe ori în istoria la crezul în politeism, adică în existenţa mai multor dumnezei. Este bine să ştim care este sensul adevărat al monoteismului. Prin urmare, în monoteism binele este existenţa unui singur Dumnezeu. Există un singur Dumnezeu şi acest Dumnezeu este dincolo de toate şi de orice unul în fiinţă. Binele este la un nivel primar existenţa unui singur dumnezeu. Este bine să ştim acest lucru şi să nu credem altceva despre monoteism. După cum am spus, sunt mulţi care cred că dacă sunt monoteişti acest lucru este destul şi nu mai trebuie nimic în a ne face o religie. Acest lucru este fals şi neadevărat. Monoteismul este doar începutul unei religii sau a crezului religios într-o religie.[125] Din acest punct de vedere nu poate exista nici un fel de legătura între monoteism şi binele absolut. Binele în religie este gradual sau progresiv şi este bine să ştim acest lucru. Sunt mai mulţi care cred că binele este absolut şi se înşeală în acest sens. Este adevărat că există un singur Dumnezeu şi că binele şi tot ceea ce este bine vine de la acest Dumnezeu. Însă nu trebuie să fim chiar atât de naivi sau de creduli să credem că numai binele este fără de nici o alte condiţie necesar existenţei sale şi a subzistenţei sale. Pentru ca binele să existe mai este nevoie şi de alte lucruri din punct de vedere religios. Marile religii ale lumii au fost de mai multe ori monoteiste dar le-au lipsit în înţelegere profundă a problemei binelui. Binele este fără nici o îndoială ceea ce defineşte sensul şi exprimarea ultimă a existenţei lui Dumnezeu ca şi sigur Dumnezeu. Faptul că există mai mulţi dumnezei este doar o ipoteză imaginară care nu este şi nu poate fii reală sau adevărată. După cum am spus, în sens transcendent există două planuri ale existenţei: unul este existenţa lui Dumnezeu ca şi singură realitate şi în al doilea rând este faptul că Dumnezeu este binele sau personificarea binelui. Acest lucru a fost de mai multe ori negat în religie şi sunt mai mulţi cei care spun că Dumnezeu nu trebuie să fie neapărat bun. Noţiunea de Dumnezeu după cum am spus se leagă de noţiunea de bine. Nu se poate concepe Dumnezeu în afară de noţiunea de bine. Binele este din acest punct de vedere o metodă de existenţă a lui Dumnezeu. Toţi mari sfinţi şi asceţi care au experimentat prezenţa sau existenţa lui Dumnezeu au experimentat acest lucru prin starea bine. Diferenţa dintre binele monoteist şi binele lumii este că binele monoteist este infinit. Este greu de conceput binele infinit dar Dumnezeu este binele infinit personalizat sau personificat. Lumea noastră este de mai multe ori un contrast dintre noţiune de bine şi noţiunea de rău. Este bine să ştim că binele pleacă de la Dumnezeu şi el nu poate exista în afară de Dumnezeu. Tot ceea ce există este fondat pe Dumnezeu pe temelia binelui. Este

[125] În acest sens vom arăta că islamul este o religie monoteistă dar problema în islam este că această religie are un singur proroc sau un singur profet care este Mohamed. Remus, Rus, *Istoria filosofiei islamice* (Bucureşti, 1944).

bine să căutăm relaţia omului cu binele din acest punct de vedere în credinţa în Dumnezeu. În monoteism binele este şi o problemă de credinţă. Sunt foarte mulţi oameni care cred că în monoteism nu este nevoie de bine şi că binele este din acest punct de vedere teologic doar o stare a imaginaţiei omului. Binele este după cum am spus o realitate cât se poate de efectivă şi de deplină în monoteism. În raport cu Dumnezeu, binele a fost la începuturi o monadă care mai apoi a devenit diadă, sau dualitate de bine şi mai apoi sa oprit în triadă. Sunt mai mulţi care neagă aceste mari adevăruri şi este bine să ştim acest lucru.

Aceste rânduri sunt cât se poate de mult simple reflecţii sau imagini despre bine şi raportarea lui la existenţa unui singur Dumnezeu. Dumnezeu este unul şi este bine să ştim acest lucru. Sunt mai multe lucruri şi mai multe aspecte care încă trebuie investigate în ceea ce priveşte relaţia lui Dumnezeu şi binele şi cu oamenii. Binele este fără de nici o îndoială ceea ce ţine de existenţa şi de finalitatea scopului şi a existenţei noastre ca şi fiinţe şi ca şi entităţi create de Dumnezeu. Realitatea finală a binelui după cum am spus este monoteistă dar nu numai, ea este şi imanentă dacă se manifestă concret în mai multe forme în existenţa cotidiană a omului şi a vieţii sale obişnuite.[126] Binele este din acest punct de vedere o expresie deplină a realităţii omului şi a existenţei sale ultime şi finale.

Prin urmare, există o foarte lungă expresie sau exprimare a religiilor şi a modului de viaţă religios. Din cele mai vechi vremuri religiile au fost conştiente de un factor demonic sau diavolesc care este cel care a adus moartea în lumea noastră. Omul a ştiut astfel din cele mai vechi vremuri că nu este în firea lucrurilor ca el să moară şi că moartea a fost astfel introdusă sau aducă în fiinţa lumii din exterior. Acest lucru este adevărat. Dacă Dumnezeu ne crea ca să murim implicit, El s-ar fii contrazis pe Sine. De ce să crezi ceva sau un lucru pentru ca mai apoi să îl laşi pradă morţii? Astfel în istoria religiilor s-a conturat ideea că moartea este de la diavol şi viaţa de la Dumnezeu. Aceasta a fost o concepţie care a marcat mai multe vreme istoria religiilor şi este întâlnită la mai multe religii. După cum am spus au existat şi religii panteiste şi aceste religii au susţinut că binele este de fapt existenţa mai multor dumnezei. Aceşti dumnezei sunt astfel cât se poate de cooperativi unul cu altul. După cum am arătat cu alte ocazii antichitatea a fost extrem de darnică în a ne oferii panteoane de dumnezei străini şi de ce să nu spunem imaginari. O trăsătură comună a istoriei religiilor este că mai multe religii vorbesc despre entităţi diavoleşti care sunt menite să distrugă şi să facă rău. Aceste fiinţe diavoleşti s-au prezentat în antichitate ca şi zei sau dumnezei şi după unii în zilele noastre ei se prezintă ca extratereştrii. Este interesant că antichitatea nu a vorbit despre extratereştrii ci despre zei. Aceşti zei corespund de mai multe ori cu descrierile contemporane ale OZN-urilor şi a extratereştrilor. Este interesant de remarcat că antichitatea nu a vorbit de extratereştrii şi noi în zilele noastre o facem. Binele este din acest punct de vedere ceea ce defineşte starea noastră de comuniune cu Dumnezeu. Diavolii nu au noţiunea de bine şi din acest motiv ei sunt sortiţi pierzaniei. Binele este fără de nici o îndoială o realitate care ţine de sensul şi de expresia ultimă a existenţei şi a fiinţei omului. Este bine să investigăm mai mult în acest sens relaţia binelui cu persoana umană din punct de vedere religios fiindcă în acest plan el devine conştient de existenţa lui Dumnezeu. Binele este fără nici o îndoială ceea ce am putea denumii expresia ultimă şi finală a comuniunii cu Dumnezeu. Nu există bine în comuniunea cu diavolii care se folosesc de mai multe capcane [ispite] pentru a ne face rău şi a ne vătăma. Deşi diavolii ţin de existenţa metafizică şi supranaturală şi Dumnezeu o face şi în acest sens există o balanţă care ne face să ne ducem viaţa mai departe.

[126] Nicolae Cabasila, *Viaţa în Hristos,* (Bucureşti, 2009).

Binele este fără de nici o îndoială ceea ce am putea spune expresia finală şi ultimă a existenţei lui Dumnezeu. Diavolii s-au prezentat de mai multe ori sub forme diferite omului: uneori ca şi idoli, alteori ca şi zei, alteori ca şi eoni sau mai recent ca şi extratereştii. La fel ca şi în cazul protopărinţilor noştri Adam şi Eva, oferta lor a fost din totdeauna tentantă. Adam şi Eva au fost ispitiţi şi înşelaşi cu faptul că vor ajunge dumnezei. Presupusele civilizaţii extraterestre din zilele noastre ne propun un univers şi o lume care v-a depăşii cu mult graniţele şi limitate pe care le cunoaştem. Binele este din acest punct de vedere starea de autonomie faţă de influenţele diavoleşti. Istoria religiilor susţine că în lumea nevăzută avem atât duşmani cât şi prieteni. După opiniile astronomiei şi ştiinţei de azi ar trebui să acceptăm la prima vedere existenţa OZN-urilor şi a vieţii extraterestre. Dar dacă vom studia mai bine istoria religiilor vom descoperii în acest sens că în nici o epocă din trecutul religios al lumii istoria religiilor nu a vorbit de existenţe extraterestre. Acestea sunt produse mai noi ale ştiinţei alticii au vorbit în schimb de Baal, de Astarta, Zamolxe, Amon, Anubis, Ra, Horus, Isis, Afrodita, Apolo sau Zeus. Nu există nici o urmă în antichitate de extratereştrii dar există foarte multe referinţe la zei şi zeităţi. În vremurile noastre nu există mai nici o referinţă masivă la zei dar există foarte multe referinţa la OZN-uri şi extratereştrii. Ori dacă OZN-urile despre care vorbesc mai mulţi oameni de ştiinţă şi savanţi erau adevărate ele trebuiau să fie menţionate şi în antichitate la fel cum sunt menţionate în zilele noastre. Cuvântul extraterestru sau OZN este un lucru care nu există în nici un vocabular vorbit de antici dar există după cum am arătat mai multe referinţe la zei şi zeităţi. Este bine să ştim aceste lucruri. Poate aceasta este o altă metodă a celui rău de a înşela lumea şi umanitatea. La fel cum au fost înşelaţi Adam şi Eva, lumea de azi este înşelată de mai multe ori cu crezul că civilizaţii extraterestre superioare vor venii şi vor duce pământul şi globul pământesc pe alte dimensiuni şi alte sfere de influenţă şi dezvoltate ştiinţifică. Ceea ce s-a remarcat în istoria OZN este că ea nu este deloc compatibilă cu istoria religiilor. OZN-urile au apărut în istorie destul de recent de prin secolul al XIX-lea. La ora actuală sunt mai mulţi indivizi care susţin că au avut experienţe cu diferite OZN-uri. Ceea ce este cel mai interesant este că nici o opinie ştiinţifică despre OZN-uri nu susţine că ele sunt create de Dumnezeu. Cartea facerii din Biblie şi alţi sfinţi părinţi din mai multe epoci ale istoriei Bisericii nu au vorbit despre OZN-uri. Biblia şi sfinţii părinţi nu au afirmat niciodată că „Dumnezeu a făcut OZN-uri."[127] După cum am spus, sunt mai mulţi care susţin că extratereştrii au fost de mai multe ori menţionaţi în istoria religiilor dar acest fapt este fals şi nu trebuie să îl credem. Istoria religiilor ne poate spune la un nivel generic că binele nu stă în căutarea unu contact cu diferite civilizaţii extraterestre ci stă mai mult comuniunea cu Dumnezeu. Toate aceste lucru sunt cât se poate de evidente. Binele prin urmare este o noţiune care este prezentă în istoria religiilor şi este bine să ştim acest lucru. Religiile antice au fost foarte multe şi despre multe numai ştim nimic. Mai apoi avem mai multe alte religii şi curente religioase în evul mediu. Ceea ce ne arată istoria religiilor şi religia comparată în sine este că în mai toate epocile istoriei a existat o sete după Dumnezeu, o sete de a restabilii relaţia sau legătura pierdută cu Dumnezeu.[128] Binele este în orice caz ceea ce am putea denumii un concept care poate fii trasat în istoria religiilor de

---

[127] Erich von Däniken, *Amintiri despre viitor* /Dusselfdorf, Vina, 1969). Titlul german al lucrării este de *Erinnerungen an die Zukunft (Ungelöste Rätsel der Vergangenheit)*.

[128] Autorul şi teologul ortodox român Nichifor Crainic avea să denumească acest lucru *Nostalgia paradisului* (Editura Babel, 2012 ediţia a III-a). Această carte vorbeşte foarte mult că în istoria religiilor se poate vedea la mai multe religii un fel de nostalgie după paradis. Din acest sentiment se nasc mai multe religii inconştient.

la începuturi şi până în prezent. Prin bine omul s-a simţit pe sine ceea ce am putea spune un om religios. Omul religios este fără de nici o îndoială ceea ce am putea spune o existenţă cât se poate de mult ancorată în bine. Istoria religiilor vorbeşte din acest punct de vedere de ceea ce am putea denumii realitatea ultimă a fiinţei şi a existenţei binelui. De mai multe ori omul a voit să ştie care este taina şi misterul binelui şi din acest punct el a ajuns la ceea ce am putea denumii existenţa sau conştiinţa existenţei binelui. Binele a fost de mai multe ori o provocare pentru om. De unde vine el? Cine l-a creat? De ce trebuie să fim buni şi nu răi? Binele este fără nici o îndoială ceea ce am putea spune sensul căutărilor istoriei religiilor. Evident au fost mai mulţi care nu au fost bine intenţionaţi în religie, la fel cum sunt mai mulţi care nu nici un fel de intenţie bună faţă de religie. Sunt astfel mai multe grupuri sau mai multe mişcări care nu au nimic de a face cu Dumnezeu şi nici cu existenţa Lui şi se folosesc în mod pervers şi ipocrit de religie şi nu ţin deloc la ceea ce am putea denumii scopul şi funcţia religiei. Binele este din acest punct de vedere cât se poate de mult o realitate care ţine de lumea religiei şi de lumea credinţei. Binele se explică şi se fundamentează pe religie şi pe crezul religios. Binele este din acest punct de vedere ceea ce am putea denumii misterul ultim al religiei şi al istoriei religiei. Istoria religiei este din acest punct de vedere ceea ce am putea denumii sensul şi menirea ultimă a descoperirii identităţii binelui şi a realităţii binelui. Binele este din acest punct de vedere ceea ce am putea denumii o cunoaştere a existenţei şi a fiinţei lui Dumnezeu.

Binele în istoria religiei poate varia de la închinarea la idoli, la contopirea în nirvana, la starea de mocşa sau la starea de iluminare gnostică. Fiecare dintre religii priveşte binele într-un anume fel, dar în acest volum nu vor vorbii de concepţiile divergente sau contradictorii ale binelui ci vom căuta să vedem partea bună sau partea comună a religiilor şi nu ceea ce diferă sau ceea ce separă concepţiile religioase unele de altele. Binele este din acest punct de vedere ceea ce am putea denumii sensul şi existenţa ultimă a lui Dumnezeu şi a fiinţei Sale. Dorinţa de a cunoaşte binele este comun tuturor religiilor serioase. După cum am arătat şi animistul şi totemismul au voit să cunoască binele. Binele este din acest punct de vedere ceea ce am putea denumii sensul şi realitatea ultimă a vieţii şi a experienţei religioase a omului.

Binele este fără doar şi poate ceea ce am putea denumii experienţa şi sensul ultim al vieţii şi al cunoaşterii. Binele se cunoaşte pe sine ca şi comuniunea de iubire cu Dumnezeu care devine Dumnezeu Tatăl. Dumnezeu Tatăl este din acest punct de vedere cât se poate de mult sursa ultimă a binelui. Când omul se simte iubit de Dumnezeu el se vede pe sine cât se poate de mult fericit şi în starea de bine. În istoria religiilor creştinismul a fost o religie care a fost cât se poate de mult fundamentală şi a adus mai multe schimbări de opinie şi de curent religios. Creştinismul a venit cu religia iubirii care este fără doar şi poate ceea ce am putea denumii sensul iubirii şi al comuniunii cu Dumnezeu. Dumnezeu este astfel Tatăl nostru şi cel care ne ţine pe toţi în comuniune cu El. Istoria religiilor prin urmare este o lume diversă care are de a face cu profeţii, cărţi sfinte, preoţi şi ritualuri. Toate aceste lucruri sunt mai mult decât toate o căutare a binelui şi a esenţei binelui. Binele este fără de nici o îndoială ceea ce am putea denumii sensul şi finalitatea ultimă a omului şi a existenţei sale. Binele este din acest punct de vedere existenţa finală a lumii şi a universului şi nu trebuie să uităm de acest lucru. Binele este fără doar şi poate ceea ce ţine de existenţa finală şi ultimă a omului. Binele este fără doar şi poate sensul şi exprimarea ultimă a existenţei lui Dumnezeu. Dumnezeu este cel care ţine la noi şi cel care ne descoperă o lume a investigaţiei şi a studiului în istoria religiilor. Binele este din acest punct

de vedere ceea ce am putea denumii sensul căutărilor şi a vieţii noastre ca şi persoane umane şi care ţinem la existenţa lui Dumnezeu. Binele este fără doar şi poate ceea ce am putea denumii sensul şi finalitatea a tot ceea ce există şi a tot ceea ce a fost creat. Binele este din acest punct de vedere sensul şi finalitatea ultimă a omului şi a vieţii sale. Binele este fără doar şi poate tot ceea ce ţine de sfera ultimă a esenţei şi a cunoaşterii de Dumnezeu. Binele este fără doar şi poate ceea ce ţine de sensul final şi ultim al lumii şi al existenţei. Binele este sensul ultim al istoriei religiei fie că este vorba de şintoismul japonez sau de islamul arabic. Dar după cum am putut vedea mai mulţi nu sunt interesaţi de sensul credinţei şi al religiei şi din acest motiv ei se despart de Dumnezeu.[129]

Binele este o constantă pe care o întâlnim în istoria religiilor şi a conceptelor religioase. Omul s-a simit atras de bine şi din punct de vedere religios. El a căutat să exploreze în taina binelui şi să îi găsească mai multe întrebuinţări pentru viaţa sa socială şi morală. Binele a fost astfel o constantă a mai multor epoci ale istoriei. S-a spun că binele este misterul sau taina ultimă a religiei, *mysterium bonum* sau μυστιριον αγαθος. Binele este din acest punct de vedere ceea ce am putea spune sau am putea denumii realitatea ultimă a lumii şi a existenţei. Istoria religiilor este din acest punct de vedere o istorie a binelui doar că acest bine a fost perceput şi înţeles de mai mulţi oameni diferit şi în mai multe forme de existenţă. Binele este fără de nici o îndoială ceea ce am putea denumii realitatea ultimă şi finală a istoriei religiilor. Sunt multe de studiat în istoria religiilor şi mai multe orizonturi care ne sunt deschide în spre studiul existenţei lui Dumnezeu. Ca o constantă după cum am mai arătat şi în rândurile de mai sus, istoria religiilor este o modalitate de a devenii toleranţi şi îngăduitori unii cu alţii. Binele este tolerant şi din acest punct de vedere este bine să fim conştienţi de acest lucru. Binele de aduce cu sine ceea ce am putea denumii experienţa stării de comuniune cu Dumnezeu. Binele este fără nici o îndoială ceea ce susţine existenţa istoriei religiilor. Sunt după cum am spus mai multe personalităţi din lumea istoriei religiilor care au fost înşelate de puterea celui rău dar noi trebuie să avem înţelegere şi să fim cât se poate de mult înţelegători. Lumea religiilor este de mai multe ori dominată de fundamentalism şi de extremism. Sunt mulţi cei care vor să stăpânească lumea prin intermediul forţelor religioase. Binele este fără doar şi poate ceea ce am putea denumii realitatea ultimă şi finală a omului şi a existenţei sale. Istoria religiilor este mai mult o introducere în profunzimea noţiunii de bine. Trebuie să ştim că nu toţi poţi accede sau percepe noţiunea de bine la fel. Binele este fără de nici o îndoială ceea ce am putea denumii sensul sau scopul ultim al facerii şi al existenţei umane în mare. Binele este din acest punct de vedere ceea ce este cel mai profund şi mai complex fapt din istoria religiilor. Istoria religiilor sau istoria binelui sunt din acest punct de vedere două noţiuni similare sau identice. Binele este fără nici o îndoială ceea ce am putea denumii sensul şi finalitatea ultimă a istoriei religiilor. Pe lângă mai multe date istorice pe care le putem afla din istoria religiilor ceea ce căutăm în religie este mai mult binele şi formele lui multiple de manifestare. Binele este un lucru care se manifestă în mai multe forme de manifestare. Binele este fără doar şi poate ceea ce am putea denumii sensul ultim şi final al existenţei şi al lumii în care trăim.

[129] Ateismul este negaţia oricărei religii şi a oricărei forme de religie. Sunt foarte mulţi care nu au nici un fel de religie. Ateismul este în cele din urmă negaţia ultimă şi deplină a lui Dumnezeu şi a existenţei Sale. Existenţa lui Dumnezeu este din acest punct de vedere o realitate care ţine de sensul ultim al fiinţei şi al conştiinţei comuniunii cu Dumnezeu. Binele este fără doar şi poate ceea ce defineşte comuniunea noastră cu Dumnezeu.

Mai toate marile persoane ale istoriei religiei s-au voit pe sine exponenţi ai binelui sau profeţi ai binelui. Vom vorbii pe scurt despre diferitele concepţii despre bine care există în lumea istoriei religiilor. În acest sens în mare religiile se împart în două mari categorii: occidentale şi orientale. Religiile orientale sunt din acest punct de vedere ceea ce am putea denumii sensul şi scopul final al religiei. Religia este din acest punct de vedere ceea ce am putea denumii realitatea ultimă a lumii şi a existenţei. Binele este cât se poate de mult o realitate care ţine de lumea religiei şi este bine să rămână aşa şi să nu modificăm sensul pe care îl are binele. Pantajali a fost cel care în India susţinea că binele se poate practica la un nivel avansat prin yoga şi prin tot ceea ce ţine de hinduism. Pantajali este după mai multe surse fondator al hinduismului. Binele este din mai multe punct de vedere ceea ce defineşte sensul şi conturul lumii şi al existenţei. Binele este fără doar şi poate cea ce ţine de realitatea finală a lumii şi a existenţei şi a creaţiei. Binele este din acest punct de vedere ceea ce ţine de sensul şi realitatea ultimă a vieţii şi a existenţei. Binele este fără nici o îndoială sensul şi scopul final al istoriei religiei şi cel care dă contur la toate investigaţiile din lumea istoriei religiilor. Este bine să ştim acest lucru şi să medităm mai mult la el. Binele este fără de nici o îndoială scopul şi manifestarea ultimă a lumii şi a existenţei şi a vieţii omului. Viaţa omului este fără de nici o îndoială sensul şi scopul existenţei şi al lumii în mare. Binele este fără nici un fel de contradicţie un fel de practici yoghinice la Pantajali. Dincolo de toate tot ceea ce ştim despre Dumnezeu este fără de nici o îndoială un scop care după Pantajali defineşte tot ceea ce ţine de hinduism şi de yoga.[130] Hinduismul este o religia care crede că binele constă în sens ultim în unirea sau contopirea cu marele Brahman sau ceea ce ei denumesc starea de nirvana. În această stare omul nu mai simte nevoie de nimic şi nu mai are nevoie de nimic ci el este unit cu absolutul. Starea de nirvana este la hinduşi binele ultim şi final. Acest bine este cât se poate de mult o realitate care ţine de sensul şi finalitatea existenţei lumii şi a universului. Evident opiniile hinduse referitor la binele pe care cineva îl obţine când ajunge la starea de nirvana sunt eronate fiindcă Dumnezeu este fără doar şi poate ceea ce am putea denumii o persoană sau o entitate personală. Binele este din acest punct de vedere o stare de comuniune cu un Dumnezeu supranatural dar personal care ne aude şi ne înţelege. Patanjali a eşuat din acest punct de vedere în crea o religiei adevărată dar trebuie să avem în vedere încercările lui. După cum am spus, în această carte avem o vedere pozitivă a ideilor şi a conceptelor despre bine în diferite mai sisteme şi credinţe religioase ale lumii.

Prin urmare, omul este liber să facă tot ceea ce poate în sensul istoriei religiilor. El este liber să studieze tot ceea ce ţine de credinţa şi de existenţa lui Dumnezeu. Dumnezeu este fiinţa şi existenţa ultimă şi este bine să ştim că sunt mai mulţi care ajung la o cunoaştere a lui Dumnezeu şi prin istorie sau prin intermediul istoriei. Prin urmare este bine să ştim că la Dumnezeu ajungem şi pe cale istorică. Sunt mai mulţi care este bine să ştie şi de cei care au fost sau au existat mai înainte de ei şi care unii dintre ei l-au căutat sincer pe Dumnezeu. Este important să Îl căutăm pe Dumnezeu fiindcă asta este de datoria noastră ultimă. După cum am spus religiile orientale diferă din mai multe puncte de vedere de religiile occidentale. Orientul a fost din mai multe puncte de vedere ceea ce am putea denumii realitatea care ţine foarte mult de sensul şi de existenţa nevoii profunde a

[130] Mai multă lume îl consideră pe Pantajali întemeietor al hinduismului. Este cât se poate de posibil sau probabil că Pantajali a fost un întemeietor la hinduismului. El este cel care a susţinut cât se poate de mult realitatea hindusă şi tot ceea ce ţine de religia hindusă. Este bine să ştim aceste lucruri şi să ne susţinem foarte bine.

comuniunii cu Dumnezeu. Binele este din acest punct de vedere ceea ce am putea denumii realitatea existenţei şi a experimentării lui Dumnezeu. Orientul a fost din acest punct de vedere mult mai preocupat în spre problema religioasă sau problema religioasă. Din acest punct de vedere orientul a fost de la începuturi mult mai preocupat de problema religioasă şi de ceea ce înseamnă ea pentru noi. Bine este din toate acest puncte de vedere ceea ce defineşte sensul şi formarea omului ca şi fiinţă şi ca existenţă. Binele dincolo de toate este ceea ce ţine mai mult de conţinutul religiilor orientale. Binele este fără nici o îndoială ceea ce am putea definii ca şi sensul şi expresia ultimă a religiilor orientale. Religiile orientale sunt mai mult un fel de simţ al interiorului în timp ce religiile occidentale accentuează mai mult exteriorul. Religiile orientale sunt din acest punct de vedere cât se poate de mult un sens existenţial al iubirii şi al comuniunii dintre oameni şi Dumnezeu. Religiile occidentale sunt mult mai centrale pe factorul raţional. Există mai puţină afecţiune în religiile occidentale. Binele este din acest punct de vedere ceea ce am putea denumii sensul şi plinătatea existenţei finale şi ultime. Binele este ceea ce defineşte sensul şi comuniunea iubirii de Dumnezeu. Binele este fără de nici o îndoială ceea ce am putea denumii sensul şi existenţa ultimă a religiilor orientului. Binele este din acest punct de vedere ceea ce am putea denumii simţul comuniunii şi al iubirii de Dumnezeu. Binele este dincolo de toate ceea ce ţine de fondul intern al omului şi al iubirii sale de Dumnezeu. Orientul se diferenţiază prin concepţie şi atitudine în orient şi din acest punct de vedere este bine să arătăm aceste diferenţe de opinie. Binele este din acest punct de vedere ceea ce am putea denumii sensul şi limita ultimă a vieţii şi a existenţei. Este bine să ştim acest lucruri şi să nu le uităm. Binele este dincolo de toate ceea ce ţine de existenţa lui Dumnezeu. Binele este dincolo de orice ceea ce am putea denumii sensul şi existenţa ultimă a lui Dumnezeu şi a existenţei.

Orientul şi occidentul sunt două noţiuni care sunt extraordinar de des întâlnite în istoria religiilor. Istoria religiilor este din acest punct de vedere ceea ce am putea denumii sensul ultim şi deplin al existenţei şi al fiinţei omului. Binele este fără de nici o îndoială ceea ce ţine de sensul ultim al existenţei şi ale iubirii de semeni. Iubirea de Dumnezeu este din acest punct de vedere o trăsătură a istoriei religiilor. Toate religiile s-au născut din iubirea de Dumnezeu. Iubirea de Dumnezeu este din acest punct de vedere ceea ce am putea denumii sensul şi realitatea ultimă a existenţei şi a realităţii existenţei lui Dumnezeu. Binele este din mai multe punct de vedere ceea ce am putea spune existenţa şi finalitatea ultimă a iubirii de Dumnezeu şi a ceea ce înţelegem prin iubirea de Dumnezeu. Binele este fără nici o îndoială ceea ce ţine de sensul ultim al existenţei şi al iubirii de Dumnezeu. Este bine să ştim care este sensul final al iubirii de Dumnezeu. Iubirea de Dumnezeu este din acest punct de vedere ceea ce ţine de sensul şi existenţa ultimă a religiei şi al istoriei religiilor. Istoria religiilor este fără de nici o îndoială ceea ce am putea denumii sensul şi experienţa ultimă a iubirii de Dumnezeu. Religiile orientale sunt din acest punct de vedere ceea ce am putea denumii sensul şi simţul ultim al iubirii de Dumnezeu. Religia şi mai apoi istoria religiilor apare de cele mai multe ori din simţul iubirii de Dumnezeu. Iubirea de Dumnezeu este din acest punct de vedere ceea ce am putea denumii un simţ al tuturor religiilor şi al tuturor existenţelor. Binele este din acest punct de vedere ceea ce am putea denumii simţul şi realitatea profundă a existenţei omului. Binele este fără de nici o îndoială ceea ce am putea denumii sensul şi exprimarea ultimă a existenţei şi a fiinţei lui Dumnezeu. Fiinţa lui Dumnezeu este din acest punct de vedere ceea ce am putea denumii sensul şi existenţa

ultimă. Binele este fără de nici o îndoială ceea ce ţine cel mai mult de sensul şi de existenţa lui Dumnezeu.[131]

Prin urmare istoria religiilor este o ştiinţă teologică care ne deschide cel mai mult perspectiva relaţiei de comuniune şi de iubire cu Dumnezeu. Au fost foarte multe încercări de a stabilii o relaţie deplină şi continuă cu Dumnezeu pe parcursul istoriei. La un anumit nivel orice religie care apare este o astfel de încercare. După cum am spus, binele este în orient contemplativ şi mistic, în timp ce în occident este cât se poate de mult activ şi raţional. Aceasta ar fii o caracteristică generică a curentelor religioase occidentale şi orientale. Evident sunt mai multe alte diferenţe între orient şi occident dar în principal cele două sfere de gândire şi de religie se manifestă în aceste forme de manifestare. În buddhism, forma ultimă a binelui este foarte mult o formă de manifestare a karmei [sorţii]. Această karmă este de mai multe ori o posibilitate de renaştere prin reîncarnare. În buddhsim de exemplu este o iluzie ca omul să creadă că el există independent de lumea natură şi în acest acest sens omul se poate reîncarna în mai multe alte lucruri ale lumii naturale: pomi, plante sau animale. Buddhismul are mai multe alte doctrine cum am fii non-violenţa şi a ajunge la o stare de nepăsare faţă de relele lumii din jur. Omul este chemat după buddhişti să facă binele în mod reali şi deplin şi din acest punct de vedere Buddhismul are şi unele lucruri bune de spus. Totuşi, este greu de spus dacă Dumnezeu este autor al binelui în buddhism din moment ce buddhiştii cred că în cele din urmă prin practicarea anumitor cerinţe buddhiste, tu însuşi vei ajunge să fi dumnezeu. Binele suprem este de mai multe ori în buddhism autodeificarea omului şi ridicarea lui la stadiul de Dumnezeu. Buddhişti nu au o atitudine tranşantă faţă de cei care fac răul fiindcă la fel de bine şi noi am putea să îi urmăm. Buddhistul însă trebuie să se ridice dincolo de această lume la o viziune superioară despre ea şi să fie cât mai mult spiritual. În special mintea este cea care trebuie ţinută curată faţă de influenţa răului, fiindcă dacă mintea este contaminată de rău, persoana nu mai este bună. Prin urmare, buddhistul are datoria de a face binele şi a evita răul. Acest lucru este de mai multe ori o practică generică a buddhismului. Problema este că în buddhism binele nu este neapărat identic cu Dumnezeu şi de mai multe ori binele poate să fie o stare virtuală a lumii în care trăim. Buddha sau Sidarta Gautama, cum i-a fost numele în sens original, susţinea că el este un erou al binelui. Binele a fost pentru el modalitatea de a depăşii suferinţa şi răul din lume. Mai toate lumea ştie că religiile orientului îndepărtat pun mare accept pe lumea internă sau pe lumea interioară. Nici buddhismul nu face o excepţie în acest sens de la regulă. Binele este văzut ca şi o modalitate de dezrobire de sub tirania şi presiunea suferinţei care există în lume. De fapt din mai multe punct de vedere, buddhismul s-a voit pe sine ca şi o metodă sau terapie faţă de avalanşa de suferinţă şi de durere care există în lumea în care trăim. Urmând lui Buddha adeptul buddhist v-a ajunge să îşi găsească părea şi liniştea lui sufletească şi lăuntrică.

Buddhismul este o religie care îl ultimii ani a început să piardă din popularitate şi el este prezent şi la Tibetani dar sub o formă proprie pe care ei o denumesc lamaism. Diferenţele dintre buddhism şi lamaism nu sunt mari. Lamaismul crede că de fapt Dalailama este o reîncarnare a lui Buddha care a venit din nou pe pământ pentru a fii alături de aderenţii săi. Prin ascultarea de Dalailama, lamaistul ajunge să se elibereze pe sine de contingenţa unei lumi trecătoare şi instabile şi să se unească cu absolutul. Acest absolut nu este nimic altceva decât sinele sau eu propriu dar într-o formă care acum a fost purificată şi curăţită. Binele în lamaism şi buddhism primeşte mai multe forme generice de manifestare

[131] Jean Luc Marion, *Vizibilul şi revelatul* (Editura Deisis: Sibiu, 2007).

care pot fii denumite ca şi: iubire, meditaţie, dăruire, entuziasm, linişte sau împăcare lăuntrică. Acestea sunt valori pe care buddhiştii pun mare accent. Pentru a ajunge la dobândirea acestor bunuri buddhistul trebuie să ştie că tot ceea ce există în lume ca şi suferinţă şi durere este iluzoriu. Aceste stadiu de realitate a stărilor şi al faptelor bune buddhiştii îl denumesc mahayana. Zen este filosofia buddhismului şi astfel sunt mai multe şcoli zen care ţine de buddhism. Toate acestea urmăresc în a îl duce pe adept la stări de viaţă şi de existenţă superioare care sunt dincolo de limitele şi graniţele lumii şi a existenţei în care trăim. Este foarte esenţial pentru buddhiştii ca omul să plece din această lume mult mai bun decât atunci când s-a născut în ea. Filosofia zen este ceea ce defineşte centrul şi toate manifestările buddhiste. Zen este din acest punct de vedere un fel de reducere a vieţii, a lumii şi a existenţei la ceea ce este esenţial şi la ceea ce este simplu şi cât se poate de mult sensul vieţii şi al existenţei.[132] Acestea ar fii în mare trăsăturile buddhismului şi este bine să ştim că buddhismul la fel ca şi hinduismul este o religie panteistă. Prin urmare, ceea ce a fost existent la începuturi aceasta v-a fii existat şi la finală indiferent de acţiunile şi de faptele pe care cineva le face în această lume sau în această existenţă.

O altă mare religie a orientului este taoismul sau confucianismul. Confucius a fost un filosof chinez care a trăit 551 şi 479 înainte de Hristos. Ideile şi conceptele lui Confucius au ajuns să fie preluate şi de împăraţii Chinei şi ele au ajuns să fie definitorii pentru religia Chinei. Taoismul este ortodoxia Chinei sau modalitatea de a exista la religiei chineze. Confucius a fost cât se poate de mult preocupat de virtuţi şi de etică pe care omul trebuie să le practice. Din punct de vedere practic familia avut o importanţă sau un rol major pentru Confucius. Binele este cel care poate fii exprimat în cadrul unei familii fericite. În aceste rânduri vom avea o atitudine pozitivă faţă de confucianism şi vom căuta să găsim punctele lui de convergenţă faţă de care trebuie să avem înţelegere. Marile concepte taoiste au fost cuprinse de Confucius în ceea ce în chineză se numeşte ren, yi şi li. Ren este obligaţia de a fii altruist, yi este obligaţia de a face binele şi de a fii moral, şi li sunt normele care stabilesc cum o persoană trebuie să trăiască zilnic sau viaţa zilnică făcând binele.[133] În taoism intelectul trebuie cultivat şi el trebuie adus la o stare de iluminare.

Este însă greu să vorbim de o demarcaţie ontologică care există între bine şi rău la taoiştii fiindcă ei sunt dualişti şi după învăţătura lor, binele şi răul ying şi yang sunt două manifestări ale aceleiaşi esenţe: Tao. Prin urmare binele şi răul sunt după taoşti complementare unul altuia în această lume acest lucru este cât se poate de mult fals. Binele şi răul nu au cum să fie complementare unul altuia, fiindcă din moment ce răul este distructiv, binele este constructiv. Nu vom insista foarte mult aici asupra a ceea ce am denumit etica taoistă ci vom vorbii mai multe despre relaţia dintre bine şi rău care există în taoism. Este în orice caz o relaţie ambiguă şi confuză. În taoism binele şi răul sunt două entităţi care nu se diferenţiază prea mult şi care sunt din mai multe puncte de vedere identice. După cum am spus, binele există în taoism dar ontologic el nu se diferenţiază de rău şi trebuie să ştim foarte bine aceste lucru. Este foarte bine să ştim aceste lucruri şi să nu ne facem mari iluzii în acest sens. Din mai multe punct de vedere binele este cât se poate de mult o realitate care ţine de existenţa lui Dumnezeu. Din acest punct de vedere este cât se poate de mult să ştim că binele nu are nici un fel de legătură cu existenţa ontologică a lui Dumnezeu. Lumea de aici este din mai multe puncte de vedere iluzorie şi este bine să ştim acest lucru. Din mai multe punct de vedere sunt cât se poate de

[132] Alan Watts, *Calea Zen*, traducere: Iulia Waniek, Editura Humanitas, Colecția Terra lucida, București, 1997.
[133] A se vedea şi wikipedia.

adevărate concepţiile ortodoxe ale binelui şi a răului. În cele din urmă în taoism nu există o diferenţiere între bine şi rău. Binele este fără de nici o îndoială ceea ce am putea denumii sensul şi graniţa ultimă a taoismului. Binele este din acest punct de vedere ceea ce am putea denumii sensul şi viaţa unică şi ultimă a omului şi a existenţei. Binele este dincolo de orice ceea ce am putea denumii sensul şi existenţa lui Dumnezeu. Binele este fără de nici o îndoială ceea ce ţine de existenţa ultimă şi deplină a lui Dumnezeu. Lumea noastră este din mai multe punct de vedere o lume care după cum am spus de mai multe ori cade în capcana dualităţii taoiste de a vedea binele şi răul ca fiind complementare. Dintre toate existenţele care le avem pe pământ binele şi răul sunt două lucruri care se resping unul pe altul şi este bine să ştim acest lucru. Este cât se poate de bine să fim ancoraţi într-o lume în care principiile ontologice încă mai funcţionează. Din acest punct de vedere binele şi răul sunt două lucruri antitetice care se respins.

Taoismul ne propune o rezolvare de genul ziua este formată din lumină şi noapte. La fel de bine şi în lumea noastră există bine şi rău. Binele este din acest punct de vedere ceea ce am putea denumii o realitate cât se poate de mult care ţine de sensul şi de existenţa lui Dumnezeu şi prin urmare el nu are nimic de a face cu formele de manifestare ale răului. Încercările taoiste de a reconcilia binele şi răul pe temeiul dualismului sunt în cele din urmă cât se poate de mult eronate şi greşite. Binele este fără de nici o îndoială ceea ce ţine se sensul şi a finalitatea ultimă a lumii şi a existenţei. Taoismul este din acest punct de vedere o încercare de a reconcilia separaţia dintre bine şi rău. La fel de bine în mai multe părţi ale Chinei există cultul dragonului. Dragonul este un animal sacru mitologic la taoiştii. Este bine să ştim acest lucru. Binele este dincolo de orice ceea ce am putea denumii sensul şi exprimarea ultimă a existenţei şi a vieţii omului. Binele este din acest punct de vedere ceea ce ţine de sensul şi de existenţa ontologică a lumii şi a universului. Dragonul este din acest punct de vedere o altă manifestare a demonicului care la chinezi este nediferenţiată. Binele este cât se poate de mult un sens sau o ontologie a fiindului şi a ceea ce este pozitiv şi prin urmare în sens real nu există nici un fel de reconciliere între bine şi rău. Acest lucru trebuie să îl avem în vedere când studiem taoismul. Taoismul ne-ai vorbit mai multe lucruri şi ne-a făcut să credem că binele şi răul sunt două noţiuni care sunt complementare una alteia. Dar acest lucru nu este adevărat. Binele şi răul sunt cât se poate de mult fără nici un fel de legătura unul cu altul. Binele şi răul sunt din acest punct de vedere două realităţi care se opun una alteia. Binele este fără de nici o îndoială ceea ce ţine de sensul ultim şi final al existenţei şi al lumii. Binele este fără doar şi poate ceea ce înseamnă sensul şi realitatea ultimă a existenţei şi a fiinţei.[134] Fiinţa umană este din acest punct de vedere o realitate care se defineşte prin sensul istoriei religiilor. Fiecare dintre noi suntem o prelungire a istoriei religiilor în sens personal fiindcă fiecare dintre noi avem o istorie şi un trecut. Este bine din acest punct de vedere să ştim că religia chineză este confuză şi din mai multe punct de vedere eronată. Totuşi, China continuă să fie cea mai mare putere a Asiei.

După cum am spus, în acest volum, binele este prezent în mai multe mari religii dar el este din nefericire răstălmăcit şi de mai multe ori greşit interpretat şi de mai multe ori cât se poate de mult exagerat şi foarte mult eronat. Din acest punct de vedere este bine să

---

[134] Oferim aici o bibliografie generică despre taosim: Zhuang Zi - "Tao în aforisme", AROPA, 1998. Max Kaltenmark - "Lao Zi şi Daoismul", Symposion, 1994. Francois Cheng - "Vid şi plin - Limbajul pictural chinez", Meridiane, 1983. Alan Watts - "Dao - Calea ca o curgere de apă", Humanitas, 1996. Alan Watts - "Calea Zen", Humanitas, 1997. Martin Palmer - "Elemente de Taoism", Rao, 1995. Jean Chiriac - "Iniţiere în taoism", vol. 1, AROPA, 2004.

ştim că Dumnezeu este din acest punct de vedere ceea ce am putea denumii sensul şi realitatea ultimă a religiei şi a gnozei religioase. Binele este din acest punct de vedere ceea ce defineşte sensul şi aspiraţiile ultime ale istoriei religiilor. Istoria religiilor este o lume aparte care a plecat din dorinţa de a stabilii o relaţie sau o legătură cu Dumnezeu. Orice sentiment religios este din acest punct de vedere o manifestare a religiei şi a gnozei religioase. Istoria religiilor continuă să de deschidă noi şi noi orizonturi în creaţie şi în facerea omului. Omul este o fiinţă care este religioasă în sinea sa. El are nevoie de o religie şi are nevoie să fie cât se poate de mult în comuniune cu Dumnezeu. Fără de această comuniune omul eşuează de a mai fii. Sunt foarte mulţi cei care susţin că nu este nevoie de nici o religie şi de nici un fel de crez religios. Istoria religiilor după cum am spus este o încercare de a aduce toate religiile la un numitor comun. Este bine din acest punct de vedere să ştim care este sensul şi care este lucrarea a ceea ce definim ca şi lucrarea religioasă şi sentimentul religios. Religia este din acest punct de vedere un sentiment profund şi amplu al omului şi al existenţei sale. Istoria religiilor a fost o ştiinţă care a avut foarte mulţi aderenţi în secolul al XX-lea. Dintre cei care s-au distins cel mai mult în secolul al XX-lea am putea amintii pe Mircea Eliade, Ioan Pentru Culianu, Martin Bodinger sau Andrei Oişteanu. Pe plan internaţional au existat mai mulţi istorici ai religiilor dintre care amintim pe Rene Guenon, Rafaele Pettazzoni, Giovani Filoramo, Joseph Kitagawa şi mulţi alţii. Toate aceste nume au fost extrem de creative în istoria religiilor.

Religia este o mare şansă pe care Dumnezeu a dat-o umanităţii şi prin urmare au fost foarte mulţi care au voit să materializeze această formă de religiei şi astfel sau creat mai multe nume ale religiei şi ale istoriei religiilor. S-au scris mii de pagini în istoria religiilor şi se vor mai scrie şi pe viitor. Aceasta este un lucru care ţine foarte mult de preocupările istoriei religiei. Istoria religiilor este din acest punct de vedere ceea ce am putea denumii realitatea ultimă şi fundamentală a modului în care omul s-a legat de Dumnezeu s-au s-a ţinut aproape de Dumnezeu. Iranul şi religiile Iranului care în antichitate a fost Persia antică şi el a fost un teritoriu cu mai multe religii. Istoria religiilor este din acest punct de vedere ceea ce am putea denumii sensul şi realitatea existenţei lui Dumnezeu în viaţa concretă a omului şi a existenţei sale zilnice. Este bine să ştim care este chemarea ultimă a istoriei religiilor şi a faptului religios şi a ceea ce înseamnă religia şi tot ceea ce ţine de religie. Omul se simte legat de Dumnezeu prin religie şi este bine să ştim acest lucru. Binele în sensul istoriei religiei este ceea ce defineşte scopul şi realitatea omului care are nevoie să fie în comuniune cu Dumnezeu. Binele este ceea ce defineşte sau ar trebui să definească căutările istoriei religiilor. Din acest punct de vedre istoria religiilor este fără nici o îndoială scopul şi realitatea ultimă a omului şi a existenţei sale. Lumea istoriei religiilor este o lume care fascinează şi este după mai mulţi o lume care continuă să atragă mulţi care vor să o investigheze.[135] Binele în istoria religiilor ne este prezentat ca şi istorie. Sunt multe pagini care s-au scris referitor la cum este perceput binele şi cum este el trăit în istoria religiilor. Istoria religiilor este din acest punct de vedere ceea ce ţine de existenţa şi de fondul existenţei religiilor. Istoria religiilor este o lume care cuprinde în sine tot ceea ce există şi ea defineşte sensul ultim al realităţii şi al existenţei. Sunt mai multe opinii că religiile trebuie să ajungă la unire deplină care să aibă loc atât în plan transcendent cât şi în plan imanent. Istoria religiilor este din acest punct de vedere ceea ce ţine şi ceea ce conţine lumea şi

[135] Germanul Otto Rudolf, a scris o lucrare care ţine foarte mult de sensul experimentării religiei şi a simţului religios. Această lucrare se numeşte Sacrul. În această Otto vorbeşte despre faptul că binele şi sfinţenia sunt un fel de *mysterum fascinorum.* Omul este din acest punct de vedere fascinat de existenţa sacrului.

sensul existenţei binelui. Binele este în orice caz ceea ce ţine de sensul şi de existenţa istoriei religiilor. Dar după cum am spus nu toţi cred acest lucru şi sunt mai mulţi cei care sau abătut de la realitatea studiului istoriei religiilor. Binele este fără nici o îndoială realitatea care ţine de modul în care studiem istoria religiilor. În istoria religiilor găsim mai mult o istorie a idei binelui de la origini şi până în prezent. Istoria religiilor din acest punct de vedre trebuie să fie o ştiinţă a binelui şi o istorie a binelui. Binele este din acest punct de vedere existenţa ultimă şi supremă a istoriei religiilor.

În acest capitol al vorbit de mai multe faze ale istoriei religiilor şi a modului în care istoria religiilor este realizată şi activată în plan uman. Am vorbit în acest capitol de mai multe religii dar am mai voi să mai scriem şi alte lucruri care să ne fie de folos. Am spus că sunt religii orientale şi religii occidentale. Aceste religii sunt din acest punct de vedere ceea ce ţine de sensul şi exprimarea ultimă a omului ca şi fiinţă care se află în căutarea lui Dumnezeu. Binele este o realitate care există în mai multe planuri ale istoriei religiilor şi a modului în care ea există. Fie că este vorba de creştinism, de iudaism, de hinduism, de buddhism sau de zoroastrianism o noţiune minimă de bine există. Binele este din acest punct de vedere o manifestare a realităţii şi a existenţei lui Dumnezeu.

CAPITOLUL AL X-LEA

POLIVALENŢA BINEULUI ÎN RELIGIA COMPARATĂ

După cum spune şi termenul, religia comparată este o disciplină care ţine de teologia ortodoxă şi care vrea de mai multe ori să pună în comparaţie relaţia dintre diferitele religii. În acest mod religiile sunt chemate să coopereze şi să se perfecţioneze una pe alta. Există un singur Dumnezeu şi o singură noţiune de bine. Binele după cum am spus este o noţiune complexă şi este perceput sau văzut ca şi un fel de realitate care ţine de existenţa unui singur Dumnezeu. Binele este din acest punct de vedere ceea cea ţine de existenţa lui Dumnezeu. După cum am spus, sunt mai multe religii false şi mai multe religii care nu au de a face cu Dumnezeu. Trebuie să ştim că şi în lumea religioasă sunt mai mulţi care nu sunt interesaţi de existenţa lui Dumnezeu şi nici de existenţa sfinţilor lui Dumnezeu. Din acest punct de vedere este bine să ştim că Dumnezeu este autor al credinţei şi al religie, dar după cum există un singur Dumnezeu, aşa există şi o singură religie adevărată care a existat de pe vremea când omul a început să Îl caute pe Dumnezeu. Binele este din acest punct de vedere ceea ce am putea denumii esenţa sau sensul a tot ceea ce este religios sau a tot ceea ce ţine de lumea religioasă. Binele este din acest punct de vedere esenţa sau sensul fiinţei sau existenţei religiei. Binele este ceea ce ţine de esenţa sau de formaţia ultimă a religiei comparate. Religia comparată este din acest punct de vedere esenţa a tot ceea ce ţine de caracterul comparativ al omului. Din naştere omul are capacitatea de a compara şi de a face mai multe calcule comparative. Prin naştere suntem obişnuiţi să facem comparaţie şi comparaţia ne ajută să ajungem la ceea ce este din acest punct de vedere esenţa binelui. S-a spus în vechime că până şi stelele se deosebesc unele de altele. Din acest punct de vedere trăim într-o lume a comparaţiei şi a tot ceea ce este comparativ.[136]

---

[136] Un autor celebru de religie comparată a fost Alan Coates Bouquet care a scris o carte pe această temă: Religia comparată.

Bine este o realitate a lumii care ţine de existenţa şi de sensul final al existenţei şi al vieţii. S-au făcut mai multe calcule care ţin de realitatea existenţei lui Dumnezeu. Dumnezeu este principiu al religiei comparative. De Dumnezeu ne putem apropia şi din punct de vedere comparativ. Binele este un lucru sau o realitate comparativă care ţine de existenţa şi de şansa noastră de a îl pune în practică şi de a îl realiza. Binele este din acest punct de vedere ceea ce defineşte sensul şi scopul religie comparative. La concluzia şi definiţia binelui ajungem din acest punct de vedere pe cale comparativă. Binele este din acest punct de vedere opoziţia sau starea de opoziţie cu răul. Binele este comparativ din acest punct de vedere dar este bine să ştim că există numai un grad al binelui şi al comparaţiei. Religia comparată este din acest punct de vedere ceea ce ţine de esenţa şi de sensul nevoii omului de diversitate. Religia este diversă şi este bine să fim conştienţi de acest lucru. Binele se defineşte din mai multe puncte de vedere ca şi sens şi ca şi expresie comparativă a realităţii fenomenale a lumii religioase. Religia este fără doar şi poate ceea ce ţine de sensul şi de expresia ultimă şi finală a cunoaşterii şi a existenţei. Cunoaşterea este din acest punct de vedere ceea ce ţine de sensul şi de realitatea ultimă a religiei şi a demersurilor comparative. Avem de la Dumnezeu libertatea de a pune în comparaţie crezurile religioase. Religia comparată prin urmare pune în comparaţie binele la mai multe personalităţi religioase: Confucius, Zoroastru, Mohamed sau Buddha.[137] Cu toţii sunt cei care au susţinut şi care au avut o sete de absolut şi de bine. Unii au dat mai multe definiţii acestui gen de comparaţie, dar după cum am spus este bine să ne dezvoltăm capacităţile de comparaţie şi ceea ce ţine de capacitatea noastră de a compara şi de a face comparaţie. De mai multe ori gândim comparativ şi este bine să ştim acest lucru. Gândirea comparativă este un lucru care prin urmare se aplică religiei comparate. Prin comparaţie ajungem să Îl cunoaştem şi să Îl vedem pe Dumnezeu. La fel de bine comparaţia ne ajută să descoperim ceea ce este cel mai bun. Cu toţii avem în noi tendinţa de a vedea ceea ce este cel mai bun. Demersurile religiei comparate pot avea loc numai pe temeiul toleranţei şi al iubirii dintre semeni.

Religia comparată este din acest punct de vedere ceea ce am putea denumii sensul şi realitatea a ceea ce există şi a ceea ce este definit ca şi sens şi comparaţie religioasă. Suntem de mai multe ori dezobişnuiţi de a mai gândii comparativ. Gândirea comparativă este din acest punct de vedere ceea ce am putea denumii sensul şi realitatea ultimă a existenţei şi a creaţiei care este fără de nici o îndoială sensul şi existenţa religiei comparate. Religia comparată este din acest punct de vedere o metodă de a vedea binele gradual din mai multe religii. Este un lucru care religia ni-l permite şi este din acest punct de vedere bine să îl avem în vedere. Religia comparată este cea care ne oferă o modalitate de a ne apropia de Dumnezeu şi de a vedea binele din lume în mod comparativ. De mai multe ori vedem că trăim într-o lume a diferenţelor şi a comparaţiilor. Din punct de vedere al comparaţiilor religia ne oferă mai multe sensuri şi mai multe modalităţi de a exista şi ne manifesta. Religia comparată este fără de nici o îndoială modul în care noi ne manifestăm şi ne exprimăm ca şi realitate a existenţei şi a credinţei. Credinţa în Dumnezeu este din acest punct de vedere ceea ce am putea denumii sensul şi modalitatea de expresie şi de manifestare a lumii ca şi realitate comparativă a existenţei lui Dumnezeu. Suntem în această lume pentru a face comparaţii. Facem comparaţii între lumină şi întuneric, între credinţă şi necredinţă, între frig şi rece, între bogăţie şi sărăcie şi între bine şi rău. După

---

[137] Excludem din această listă pe Domnul Iisus Hristos fiindcă El este o persoană Dumnezeiesc-omenească lucru dovedit prin învierea Sa. Hegel *Viaţa lui Iisus,* (Editura Paidia, 1994).

cum am spus, binele este din mai multe puncte de vedere complementar şi trebuie să ştim acest lucru. Este bine să ştim acest lucru şi să ţinem cont de el. Binele este din acest punct de vedere ceea ce am putea denumii sensul ultim al religiei comparate. Din acest punct de vedere este bine să ştim care este sensul şi experienţa ultimă a binelui în religia comparată. Din mai multe punct de vedere religia comparată este un fel de comparaţie a binelui. Tot binele pleacă de la Dumnezeu, dar el este de mai mult ori prezent în mod cât se poate de profund şi de fiinţial. Binele este din acest punct de vedere o realitate care ţine de sensul şi de expresia ultimă a existenţei şi a vieţii omului. Binele este din mai multe punct de vedere ceea ce definim ca şi sensul şi realitatea ultimă a omului şi a existenţei. Binele este fără nici o îndoială ceea ce defineşte sensul religiei comparate şi a nevoi omului de a avea o atitudine comparativă faţă de existenţă şi faţă de creaţie. Creaţia este din acest punct de vedere ceea ce am putea denumii sensul şi realitatea ultimă a vieţii şi a modului ne a fii a omului. Binele este mai mult decât toate ceea ce ţine de existenţa şi de sensul existenţei ultime. Binele este din mai multe puncte de vedere ceea ce defineşte sensul şi realitatea ultimă a lumii şi a universului şi este bine să ştim acest lucru. Binele este sensul şi modalitatea de recunoaşte pe Dumnezeu ca şi viaţa noastră şi modalitatea noastră de a ne afirma şi de a ne exprima. Dincolo de toate simţim că lumea noastră este externă faţă de mai multe principii care ţine de realitatea ultimă a existenţei şi a stării noastre de comuniune cu Dumnezeu.

Binele este din acest punct de vedere sensul şi exprimarea ultimă a istoriei religiilor şi a modalităţii de a exista a religie comparate sau a metodei comparative a religiilor. După cum am spus, metodele de a accede la religie sunt din acest punct de vedere cât se poate de mult susţinute de existenţa lui Dumnezeu. Binele este din mai multe puncte de vedere sensul şi realitatea a tot ceea ce există şi a tot ceea ce a fost creat. Dar după cum am arătat în capitolele de mai sus, binele este progresiv şi el nu se manifestă dintr-o dată. La fel de bine există mai multe grade în existenţa binelui. Binele este fără doar şi poate ceea ce ţine de sensul şi de realitatea ultimă a existenţei şi a idei de bine şi de viaţă. Binele este cel care a fost de la început o metodă prin care omul s-a realizat pe sine ca şi creaţie a lui Dumnezeu. Binele a fost mai mult decât orice ceea ce ţine de sensul şi de experienţa lumii şi a universului. În religia comparată avem mai multe forme sau mai multe gradaţii ale binelui şi este bine să ştim acest lucru. Binele vine de la Dumnezeu şi el este cel care ţine de sensul şi de realitatea ultimă a existenţei şi a vieţii cosmosului. Binele este fără doar şi poate tot ceea ce poate un sens al relaţiei omului cu Dumnezeu şi a modului în care Dumnezeu se descoperă oamenilor. Binele a plecat de la Dumnezeu şi el v-a fii cel care v-a descoperii pe cei care îi urmează lui Dumnezeu. Religia comparată este pasul care urmează după istoria religiilor. Istoria religiilor este din acest punct de vedere cât se poate de mult o experienţă a iubirii şi a cunoaşterii. Din punct de vedere comparativ, religiile nu se neagă una pe alta ci ele sunt mai mult un fel de realitate care ţine de existenţa şi sensul fiinţei omului. Binele prin urmare nu se neagă pe sine ci el este din mai multe puncte de vedere ceea ce susţine şi menţine lumea în creaţie şi în existenţă. Binele este din acest punct de vedere o monadă care după cum am mai spus, se desluşeşte pe sine în diadă, triadă, tetradă şamd. Binele este fără nici o îndoială ceea ce ţine omul şi existenţa la un loc. Binele a fost din cele mai vechi vremuri o modalitate de ne realiza şi ne raporta la existenţa lui Dumnezeu. Binele este din acest punct de vedere ceea ce ţine de sensul realităţii şi a

existenţei. Binele este din mai multe punct de vedere ceea ce ţine de sensul şi realitatea ultimă a omului şi a existenţei.[138]

După cum am spus, binele poate fii dedus sau concluzionat comparativ. Mai întâi în raport cu sine şi mai apoi în raport cu răul. Există grade mai mici sau mai mari de bine dar binele este întotdeauna o realitate sau un lucru care se manifestă sau se descoperă pe sine prin comparaţie. Comparaţia este cea care ţine foarte mult de capacitatea de a discerne între diferitele aspecte ale vieţii sau ale realităţii. După cum am spus, binele ne ţine pe toţi aproape de concepţia a ceea ce este gradual şi progresiv. Nu toţi pot ajunge sfinţi şi trebuie să avem înţelegere în acest sens. Religia comparată are ca şi obiect de studiul conceput de sfânt ca şi un exponent al binelui. Dar vedem că concepţiile despre sfinţi sunt cât se poate de mult diferite şi divergente din acest punct de vedere. La fel de bine metoda comparativă este cea care ne ajută să depistăm religiile false de religiile adevărate. Binele este din mai multe punct de vedere un lucru care poate exista camuflat sau ascuns într-o anumită religie. Omul este chemat să caute prin eforturi şi încercări proprii să descopere realitatea binelui. La fel de bine religia comparată ne arată că mai multe concepţii despre bine sunt similare dar ele nu sunt identice. Conceptul de bine este foarte similar între iudaism şi creştinism dar el nu este identic. Binele este din mai multe puncte ceea ce ţine omul într-o stare de reflecţie comparativă. Sunt mai mulţi care cred că nu există nici un fel de legătură între persoanele sau personajele din istoria religiilor dar vom vedea că nu este aşa. Din punct de vedere comparativ Pantajali care este unul dintre fondatorii hinduismului se aseamănă foarte mult cu Buddha şi cu Dalailama. Comparativ între aceste religii există foarte multe punct de comune sau punct de convergenţă. Binele este fără doar şi poate ceea ce defineşte starea de existenţă şi de relaţia a mai multor curente şi crezuri religioase. Binele din punct de vedere comparativ este ceea ce defineşte sensul ultim al religiei comparate. Nu toate religiile sunt la acelaşi nivel şi este bine să ştim acest lucru. Unele religii ajung la o stare de cunoaşterea extrem de amplă şi de profundă a binelui. Binele este din mai multe puncte de vedere ceea ce ţine de experienţa religiei comparate. Binele este din mai multe puncte de vedere ceea ce ţine de realitatea şi de expresia ultimă a existenţei şi a creaţiei lui Dumnezeu. Există în creaţia lui Dumnezeu sau în lumea noastră nivele ale binelui. Unele nivele ale binelui sunt cât se poate de mult de nivel religios.

Religia comparată ne pune în faţă ceea ce am putea denumii sensul comparativ al existenţei lui Dumnezeu. Evident nu îl putem compara pe Dumnezeu cu nimic dar ceea ce putem deduce este că Dumnezeu a lăsat în varietate de experienţe religioase în ceea ce priveşte binele şi modul în care El l-a creat. În unele persoane binele este prezent mai mult, în timp ce în altele persoane binele este prezent mai puţin. După cum am spus, binele este prezent în sens cât se poate de mult în cadrul sfinţilor care şi ei pot fii priviţi comparativ. Sunt sfinţi care se aseamănă şi sfinţi care nu se aseamănă. Aceasta din mai multe motive. Binele este fără doar şi poate ceea ce ţine de existenţa lui Dumnezeu şi a modului în care Dumnezeu a lăsat ca binele să se manifeste în lume sau în creaţie. Unii oameni ajung la o cunoaştere profundă a binelui. Binele este fără doar şi poate ceea ce ţine de sensul şi de experienţa ultimă a religiei comparate. Putem face astfel mai multe concepţii la un nivel generic referitor la cum este privit sau conceput binele în religiile orientale şi în religiile orientale. Religiile orientale au foarte mult conceptul de bine grupat pe o viaţă cât se poate de ascetică şi de contemplativă, în timp ce orientul crede că binele este cât se poate de mult o realitate care ţine de sensul experienţei sau a comuniuni cu Dumnezeu. Din punct de

[138] Walter H. Capps, *Religious Studies: The Making of a Discipline* (Fortress Press, 1995).

vedere al religiei comparate, binele poate fii şi o stare de comuniune cu Dumnezeu. La comuniunea cu Dumnezeu unii ajuns mai mult în timp ce alţii mai puţin. Binele în religia comparată ne deschide perspectiva şi orizontul diversităţii noţiunii de bine. După cum am spus, binele este divers şi este bine să ştim acest lucru. Deşi există un singur bine, formele lui de manifestare sunt diverse şi se manifestă în funcţie de fiecare dintre noi. În cele din urmă binele este experienţa ultimă care ţine foarte mult de modul în care noi ne raportăm la Dumnezeu şi la existenţa Sa. Binele este din mai multe puncte de vedere sensul sau experienţa prin care omul se vede pe sine în comuniune cu Dumnezeu. După cum am spus la nivel comparativ nu poate fii bine în afară de comuniunea cu Dumnezeu. De fapt în sens comparativ, binele este chiar comuniunea sau modul în care noi experimentăm comuniunea cu Dumnezeu. La fel în religia comparată, binele ca şi expresie a comuniunii cu Dumnezeu este privit şi conceput divers şi în mai multe feluri. După cum am spus, de mai multe ori lumea a încercat un fel de modelare sau de formare a binelui comparativ cu aşteptările ei. Aceste concepţii au variat pe parcursul timpului, dar ele nu au modificat sensul ontologic al binelui. Binele în religia comparată poate fii o noţiune ezoterică sau exoterică. Binele este din mai multe puncte de vedere ceea ce defineşte sensul şi realitatea ultimă a lumii şi a existenţei. El este comparativ în sensul că nu se impune cu forţa spre deosebire de rău.[139] Binele este fără nici o îndoială ceea ce ţine de sensul şi de realitatea comparativă a existenţei şi a fiinţei umane. Binele este din acest punct de vedere ceea ce am putea denumii sensul şi realitatea existenţei raportat sau comparativ cu Dumnezeu. Omul este chemat nu să concureze cu Dumnezeu ci să se compare sau să se raporteze la Dumnezeu. Acest lucru a fost mărturisit de mai mulţi sfinţii părinţi şi la fel de bine de mai mulţi mari învăţaţi. Este bine să ştim că trebuie să ne raportăm şi să ne comparăm cu Dumnezeu. Dumnezeu este Cel care ne face în acest sens să fim cât se poate de mult realişti şi ne ţine în ceea ce am putea denumii sensul şi expresia ultimă a existenţei şi a fiinţei.

Religia comparată este din acest punct de vedere un sentiment care ne propune permanent să ne autodepăşim. Religia comparată este din acest punct de vedere o modalitate ne a ne spune sau a ne face să credem că binele este de mai multe ori o formă de manifestare a care ne cere să trecem dincolo de sinele nostru sau de ceea ce suntem în momentul prezent. De mai multe ori vrem ca binele să fie din acest punct de vedere o noţiune statică, dar comparativ binele este cel care ne cere să ne autodepăşim. Ne autodepăşim prin mai multe metode sau mijloace. Binele este o noţiune care ţine de sensul şi de existenţa lui Dumnezeu. Din acest punct de vedere binele este ceea ce conferă omului realitatea fiinţei şi a existenţei. Binele este fără de nici o îndoială ceea ce omul a ajuns să realizeze cu sine şi modul în care el trebuie să devină. De mai multe ori binele este o noţiune cât se poate de mult comparativă şi acest aspect comparativ este cel care este menit să ne scoată pe noi din starea de delăsare şi de complacere. Prin comparaţie putem vedea unde au fost marii sfinţi ai Bisericii şi unde suntem noi. Acest lucru este menit să ne facă să ne vedem pe noi înşine şi să ne pună în vedere ceea ce trebuie să fim sau ceea ce trebuie să devenim. Binele este fără nici un fel de îndoială ceea ce ţine de existenţa şi de formarea omului ca şi entitate care slujeşte pe Dumnezeu care este autor al binelui. De mai multe ori în viaţa noastră se întâmplă nu fim la înălţimea chemării noastre şi din acest punct de vedere este bine să ştim că Dumnezeu ne cheamă la Sine prin mai multe feluri. Binele

[139] Referitor la acest lucru Sfântul Dionisie Areopagitul [trebuie să spunem că nu toate confesiunile în recunosc pe Dionisie Areopagitul ca şi sfânt] ne spunea că până şi îngerii din ceruri sunt organizaţi sau sunt formaţi în mod ierarhiei. O ierarhie presupune din acest punct de vedere o comparaţie.

este categoria ultimă a existenţei şi a fiinţei. Binele este fără de nici o îndoială ceea ce ţine de sensul şi de expresia ultimă a modului nostru de existenţă. Binele este din acest punct de vedere ceea ce ţine de sensul şi expresia ultimă a capacităţilor de comparaţie a omului. Omul se vrea pe sine mai mult o realitate care se transformă sau de mai multe este în devenire. Binele este din mai multe puncte de vedere ceea ce am putea denumii un fel de evoluţie şi o creştere comparativă a omului. Binele este fără de nici o îndoială ceea ce am putea denumii sensul şi expresia ultimă a religiei comparate care ne face de mai multe ori să ne evaluăm pe noi înşine şi pe Dumnezeu. Binele este fără de nici o îndoială o noţiune comparativă şi el este deschis investigaţiilor. Binele este dincolo de toate ceea ce am putea denumii comparaţie dintre existent şi neexistent. De mai multe ori ştim că binele este fără de nici o îndoială o existenţă care ţine de sensul şi viaţa lui Dumnezeu. Binele este din mai multe puncte de vedere comparaţia pe care noi o facem cu ceea ce suntem şi ceea ce ar trebui să fim. Foarte mulţi dintre noi ştim că nu suntem ceea ce ar trebui să fim şi la fel de bine mai mulţi dintre noi ne complăcem fără să mai voim să de autodepăşim. Exerciţiul autodepăşirii este extrem de important şi extrem de semnificativ cât se poate de mult şi cât se poate de epectatic. Religia comparată ne face să credem că binele este o realitate comparativă care ţine foarte mult de stadiul comparativ al existenţei.

Binele este fără de nici o îndoială ceea ce ţine de sensul avansării în cunoaşterea lui Dumnezeu care este o realitate comparativă. De mai multe ori suntem chemaţi să ne depăşim şi să ajungem dincolo de toate la Dumnezeu şi la existenţa Lui. După cum am spus, în religia comparată suntem chemaţi să ne comparăm cu Dumnezeu, nu să ne credem ca şi Dumnezeu. Comparându-ne cu Dumnezeu vom merge întotdeauna pe calea cea dreaptă şi calea care ne duce la bine. Din acest punct de vedere este bine să avem cunoştinţe de religie comparată. La ce folos să dobândim cunoştinţe de religie comparată? După cum ştim cunoaşterea este un lucru liber în lumea noastră. Ne putem însuşii atât de multe cunoştinţe câte vrem şi la fel de bine ne putem însuşii cunoştinţe care ţin foarte mult de realitatea cunoaşterii lui Dumnezeu. Binele este fără nici o îndoială ceea ce ţine de sensul şi de expresia ultimă a binelui şi a comparaţiei. Cu toţii trebuie să facem comparaţii ca să ne putem da seama unde ne aflăm şi ce mai trebuie să adăugăm personalităţii noastre. Binele este fără de nici o îndoială o existenţă cât se poate de mult ştiinţifică şi religioasă. Se pot face mai multe comparaţii între bine şi restul ştiinţelor sau a cunoştinţelor. În ceea ce priveşte cunoaşterea lui Dumnezeu sau gnoza religioasă după cum se mai cheamă ea, nu toţi pot ajunge la acelaşi nivel de cunoaştere.[140] Religia comparată este din acest punct de vedere ceea ce ţine de sensul şi de existenţa ultimă a realităţii şi a vieţii. După cum am spus, religia comparată este menită să ne ducă cu o treaptă mai înainte sau mai sus legat de existenţa lui Dumnezeu. Conceptul de bine şi tot ceea ce ţine de existenţa lui Dumnezeu este în acest sens forma şi lucrul cel care ţine de viaţa şi de manifestarea lui Dumnezeu. Sunt mai mulţi cei care cred că religia comparată este o ştiinţă moartă dar nu trebuie să uităm acest lucru. Binele a fost din cele mai vechi vremuri tot ceea ce ţine de sensul şi de fiinţa existenţei lui Dumnezeu. Viaţa noastră este prin urmare o comparaţie continuă cu viaţa sau existenţa lui Dumnezeu. Sunt mai multe forme de manifestare a existenţei lui Dumnezeu şi una dintre ele este fără de nici o îndoială ceea ce

[140] Din punct de vedere al religiei comparate şi al teologiei este bine să ştim că binele este nemuritor. De ce este aşa? Fiindcă binele este cel care vine de la Dumnezeu. Dacă Dumnezeu este personal, deci o persoană este bine să ştim că şi binele care vine de la El este personal şi prin urmare nu poate fii despărţit de existenţa lui Dumnezeu. Ilie Cioară, *Cunoaşterea lui Dumnezeu prin cuvinte potrivite* (Editura Hermes: Bucureşti, 2003).

am putea spune realitatea existenţei unice şi irepetabile a lui Dumnezeu. Nu vom putea fii niciodată dumnezei dar ne putem raporta sau compara totdeauna la modul în care există şi modul în care acţionează Dumnezeu. De fapt aceasta este una dintre chemările noastre primordiale. Suntem chemaţi să ne raportăm la Dumnezeu în orice moment şi în toate acţiunile pe care le întreprindem.

Din punct de vedere al religiei comparate iubirea este o altă etapă sau o altă categorie care trebuie luată în considerare. Există mai multe categorii sau forme de iubire. Prima formă este iubirea de Dumnezeu. Această formă trebuie să fie forma supremă de iubire dincolo de care nu mai poate exista nici o altă iubire. Pe al doilea plan după iubirea de Dumnezeu, care trebuie să fie absolută şi incontestabilă este iubirea de familie şi mai apoi de rude. Din punct de vedere comparativ şi al religiei comparate fiecare dintre noi suntem chemaţi să ne iubim familia şi rudele. Mai apoi după iubirea de familie urmează ierarhic şi comparativ iubirea de prieteni. Este o obligaţie morală şi religioasă de a ne iubii prietenii. Pe prieteni trebuie să îi înţelegem şi să nu îi trădăm. S-a vorbit în sens comparativ că în comparaţie cu alte secole ale istoriei lumii vremurile noastre duc lipsă de prietenii adevărate. Acest lucru vine comparativ din lipsa de iubire faţă de semeni. Faptul de a nu ne iubii semenii şi mai ales prietenii este cauză a mai multor conflicte şi războaie. Lumea noastră este guvernată de principiul interesului şi al profitului şi din acest punct de vedere foarte mulţi sunt cei care renunţă la actul iubirii de prieteni. Cu toţii am avut experienţa neplăcută a unui prieten fals care sub pretextul că ne iubeşte s-a dovedit a fii un impostor. Comparativ putem să ne dăm seama de gradul nostru de iubire şi de gradul altora de iubire. Acest lucru îl putem face în religia comparată. Religia comparată ne cheamă să ne iubim semenii şi mai ales prietenii. Istoria a cunoscut mai multe mari exemple de iubire dintre prieteni la care trebuie să ne raportăm. Primul mare exemplu de iubire prietenească a fost Domnul şi Mântuitorul Iisus Hristos. Pe cruce El a murit pentru noi toţi şi pentru păcatele noastre.

După cum am spus, religia comparată ne oferă mai multe şanse de a vedea şi de a descoperii lumea. Lumea noastră este din mai multe punct de vedere destul de bună şi de adevărată. Binele este ceea ce defineşte sensul şi realitatea ultimă a existenţei şi a creaţiei lui Dumnezeu. Ne gândim mai mult decât toate la faptul că binele este fără nici un fel de îndoială ceea ce ţine de existenţa şi de sensul fiinţei lui Dumnezeu. Binele este fără nici o îndoială tot ceea ce ţine de sensul şi de fiinţarea lumii şi a realităţii omului şi a existenţei lui. Religia comparată după cum am spus de descoperă lucruri pe care este bine să le ştim. În primul rând vom descoperii că nu toată lumea crede şi acţionează ca şi noi şi sunt mulţi care nu au aceleaşi opinii ca şi noi despre Dumnezeu. Din Tokyo Japonia şi până în Hawaii Honolulu, vom vedea că crezurile religioase ale lumii sunt diverse şi variate. Trebuie să facem un efort şi să avem înţelegere cu neputinţele sau defectele semenilor noştri care nu se pot ridica la aceleaşi trăiri sau concepte religioase ca şi noi. Binele este din acest punct de vedere o formă şi o realitate care ţine foarte mult de desfăşurarea şi de modalitatea prin care ne aducem aminte de Dumnezeu care este creatorul nostru.

Prin bine de mai multe ori ajungem la o stare de sfinţenie şi de cunoaştere a lui Dumnezeu. Binele vine din simţul că existenţa noastră este din mai multe punct de vedere o realitate ontologică a binelui şi a comparaţiei. Cel mai bine este să ne raportăm sau să ne comparăm cu sfinţii. Evident sfinţii au fost şi ei ajutaţi de Dumnezeu să ajungă la sfinţenie dar ei sunt pentru noi repere pe care trebuie să le urmăm. Pentru lumea de azi este de mai multe ori neactual şi lipsit de semnificaţie să ne comparăm cu sfinţii. Cu ce ne comparăm în

zilele noastre? Ne comparăm cu vedete cinema, cu vedete de muzică rock sau pop, cu actori şi cu mari milionari sau miliardari. Vom vedea că sfinţii lipsesc foarte mult din criteriile noastre comparative. Acest lucru este trist. Suntem chemaţi să ne comparăm cu sfinţii şi acest fapt este inconvenient de mai multe ori. La un nivel primordial suntem chemaţi să ne comparăm cu marii întemeietori de religie pe care i-am mai enumerat: Pantajali, Buddha, Zoroastru sau Mohamed. Acest lucru îl fac mai mulţi şi există extrema de a ne compara pe noi cu el într-un sens fanatic şi fundamentalist.[141] Actul de a compara există în mai multe ştiinţă vom amintii numai literatura comparată. Sunt foarte multe opere care sunt puse în comparaţie în literatură şi astfel ajungem la concluzia că Dumnezeu este din acest punct de vedere ceea ce ţine de sensul şi de exprimarea cunoaşterii lui Dumnezeu. Binele este mai mult un fel de realitate care ţine de experimentarea comparativă a omului în raportul său cu lumea, cu Dumnezeu şi cu existenţa umană în general. Este bine să ştim din acest punct de vedere care este sensul şi care este legătura dintre metoda comparativă a religiei şi restul studiilor care sunt legate de Dumnezeu. Binele este cel care se defineşte pe sine de mai multe ori comparativ şi gradual şi este bine să vedem acest lucru cât se poate de mult în sens real şi autentic. Este bine să ştim acest lucru şi să voim să ni-l însuşim mai mult decât toate şi decât orice. Binele este din mai multe punct de vedere ceea ce ţine de sensul şi realitatea existenţei finale a omului şi a existenţei sale. Comparativ suntem chemaţi să ajungem la o realitate a binelui şi a existenţei. Binele ţin tot ceea ce există în existenţă şi din acest punct de vedere noi suntem cât se poate de mult realizaţi şi definiţi de bine. Este bine să ştim care este sensul şi existenţa a tot ceea ce există şi a tot ceea ce a fost realizat de Dumnezeu. Binele este fără nici o îndoială ceea ce am putea denumii sensul şi exprimarea religiei comparate. Binele este fără de nici o îndoială ceea ce ţine de sensul şi de existenţa noastră ca şi oameni şi ca şi fiinţe create de Dumnezeu. Binele este din acest punct de vedere tot ceea ce ţine de existenţa şi de sensul vieţii şi al comparaţiilor pe care le putem face cu existenţa lui Dumnezeu. Binele este fără nici o îndoială ceea ce ţine de conturul şi de sensul existenţei noastre ca şi oameni şi ca şi existenţe care suntem create de Dumnezeu. Binele este dincolo de orice un lucru care de mai multe ori îl găsim de mai multe ori amestecat cu sensul şi finalitatea ultimă a existenţi. Binele a fost cel care a existat la început liber fără de nici un fel de ascundere. Din cauza faptului că omul a ajuns de mai multe ori să se pervertească Dumnezeu a ascuns binele şi din acest punct de vedere omul de mai multe ori a trebuit să descopere binele ca şi o metodă comparativă care să redescopere binele şi restul lumii şi al existenţei. Binele este din acest punct vedere ceea ce ţine cel mai mult de sensul şi finalitatea ultimă a omului. Binele este fără de nici o îndoială ceea ce ţine de sensul şi de existenţa ultimă a lumii şi a universului şi din acest punct de vedere binele este cât se poate de mult o realitate comparativă. După cum am spus, nu se poate face o comparaţie dintre binele lui Dumnezeu şi orice alt bine fiindcă Dumnezeu este autor al binelui şi în Dumnezeu binele este fără de nici o îndoială fără de nici un fel de cauză şi nici un fel de altă origine. Binele este mai presus de orice ceea ce ţine de sensul şi limita ultimă

[141] Din nefericire secolul al XX-lea a adus cu sine la ceea ce s-a mai denumit industria filmului pentru adulţi. În această industrie sunt promovate şi prezentate drept modele sociale mai multe modele reprobabile. Sunt mulţi cei care urmăresc astfel de vedete de film pentru adulţi şi nu fac decât să le imite atitudinea şi viaţa de zii cu zii. Acest lucru este rău, fiindcă sexualitatea umană este o metodă de a perpetua viaţa şi nu un mod de a obţine plăcere la infinit. Este trist că mai ales în rândul liceenilor şi a studenţilor există moda de a te compara sau a te raporta la vedetele din filmele pentru adulţi. Virgiliu Gheorghe, *Pornografia, maladia secolului al XXI-lea* (Editura Prodromos: Bucureşti, 2001).

a existenţei şi a realităţii finale a existenţei şi a fiinţei care vine de la Dumnezeu. Comparaţia este cea care ne face să fim dincolo de toate ceea ce ţine de realitatea ultimă a unei judecăţi creative şi finale care este scopul ce ţine raportarea omului la sine şi la Dumnezeu. După cum am spus, binele este fără de nici o îndoială ceea ce este sensul şi vocaţia ultimă a omului la comparaţie şi la o judecată comparativă. De mai multe ori ne simţim cât se poate de mult plini de prezenţa lui Dumnezeu. Dumnezeu este prezent din acest punct cu noi şi El este Cel care ne-a adus la fiinţă. Binele este comparativ şi după cum am arătat în capitolele precedente există o ierarhie a binelui. Binele a fost din cele mai vechi vremuri un sens care ţine de modul ierarhic al omului de a vedea existenţa şi realitatea în sine.

Comparaţia este cea care ne ajută să ne desfăşurăm şi să ne lărgim gândurile şi modalitatea de a vedea şi a relaţia cu lumea. Binele a fost o realitate care a ţinut de sensul şi de realitatea a ceea ce ţine de existenţa universului şi a lumii în mare care pentru a fii înţeleasă şi cuprinsă poate fii de mai multe ori analizată şi realizată. Este bine să ştim care este sensul şi expresia ultimă a realităţii binelui din punct de vedere comparativ. Binele este fără doar şi poate ceea ce ţine de sensul şi de exprimarea ultimă a existenţei şi a realităţii. Realitatea este fără doar şi poate ceea ce ţine de existenţa şi de viaţa lui Dumnezeu. Suntem cât se poate de mult convinşi de realitatea şi finalitatea binelui şi a existenţei din acest punct de vedere şi este bine să ştim acest lucru. Comparativ unele religii ne spun că binele trebuie să fie mai mult un fel de realitate care ţine de sensul şi de expresia ultimă a binelui şi a fiinţei. Fiinţa noastră de mai multe ori se descoperă pe sine ca şi o modalitate de a ne realiza în sensul plinătăţii şi al iubirii. Binele este o comparaţie cu alte mari principii ale lumii: socialul, culturalul, antropologicul sau umanul, istoricul sau ştiinţificul. Din acest punct de vedere religia comparată ne spune că de mai multe ori binele este camuflat sau ascuns în mai multe alte elemente religioase ale lumii. Binele este din acest punct de vedere o realitate care ţine de fiinţa şi de existenţa lui Dumnezeu care nu se poate compara cu nimic. Comparativ putem vedea mai multe lucruri în istoria religiilor. Este o mare diferenţă între creştinism şi islam. Creştinismul este o religie care propovăduieşte iubirea şi iertarea, în timp ce islamul este o religie care ne îndeamnă la război cu cei care nu cred ca şi noi.[142]

Binele este fără de nici o îndoială o realitate care poate fii dedusă comparativ. Unii oameni sunt buni şi virtuoşi în timp ce alţii sunt cât se poate de mult răi şi perverşi. Deducem prin comparaţie că binele este o realitate pozitivă. Binele a fost din cele mai vechi vremuri o realitate comparativă care a existat şi care v-a exista lângă Dumnezeu. Este bine din mai multe punct de vedere să gândim la ceea ce este sensul şi rostul teologiei creştin ortodoxe. Teologia creştin ortodoxă este fără de nici o îndoială ceea ce ţine de sensul alternativelor. Religia comparată este şi o religie a comparaţiei. De mai multe ori noi facem comparaţii. Comparaţiile sunt cele care ne deschis perspectiva alternativelor şi a posibilităţilor. Dacă nu facem mai multe comparaţii nu ne putem da seama de câte posibilităţi şi alternative avem. Binele este din acest punct de vedere ceea ce am putea spune sensul şi realitatea existenţei şi a fiinţei. Binele a fost din cele mai vechi vremuri ceea ce a ţinut de sensul şi de expresia ultimă a binelui şi a vieţii. Trăim într-o lume a variantelor

[142] Doctrina războiului sacru este numită de radicalii musulmani jihad. Conform acestei doctrine cei care nu se spun lui Alah şi singurului său profet Mohomed merită să moară. Termenul tehnic pe care îl folosesc mahomedani pentru cei care nu cred ca şi ei este de infideli. Islamul este o practică care a apărut în secolul al VI-lea.

şi a posibilităţilor. Sunt mai multe căi care duc la acelaşi adevăr şi din acest punct de vedere binele este ceea ce ţine de sensul şi de existenţa noastră. Binele este de mai multe ori ceea ce ţine de sensul şi de existenţa noastră în Dumnezeu şi fiinţa Sa. Sunt foarte puţini dintre noi care suntem învăţaţi să gândim comparativ şi din acest motiv de mai multe ori ne simţim cât se poate de mult lipsişi de orientare şi de direcţie. Comparaţia este cea care ne arată că Buddha nu este identic cu Mohamed şi Zoroastru nu este identic cu Confucius. Binele este fără de nici o îndoială ceea ce ţine de realitatea unei modalităţi de a relaţiona cu Dumnezeu şi cu realitatea existenţei Sale. Binele a fost fără de nici o îndoială ceea ce ţine de realitatea comparaţiei. Este bine să ne comparăm unii pe alţii nu pentru a urî sau pentru a ne desconsidera ci pentru a an ajute şi pentru a avansa. De mai multe ori ne credem cei mai buni şi atât de veritabili că nu avem impresia că nu trebuie să ne raportăm la nimeni şi la nimic. Binele a fost din mai multe punct de vedere ceea ce ţine de existenţa lui Dumnezeu şi a realităţii Sale. Binele este fără de nici o îndoială un lucru care ne ajută să fim buni şi să ne vedem insuficenţele unii altora. Binele de cele mai multe ori ne aduce în faţă ceea ce am putea denumii sensul de a trăii şi a fii fericiţi. Binele a fost din mai multe punct de vedere ceea ce ţine de realitatea unei vieţii graduale. De mai multe ori avem şansa de a ne compara pe noi cu noi înşine. Din acest punct de vedere trebuie să ştim cum am fost în trecut şi cum suntem sau cum vom fii pe viitor. Din mai multe punct de vedere este bine să ştim că realitatea binelui ţine mai mult decât toate de ceea ce am putea denumii ierarhia comparaţiei. Orice ierarhie se deosebeşte prin mai multe lucruri dar ceea ce face ca ierarhia să fie invincibilă sau deplină este întregul ei. De mai multe ori ierarhia este cea care ne aduce în faţă sensul şi realitatea ultimă a binelui şi a existenţei. Binele este din acest punct de vedere ceea ce am putea definii ca şi sensul şi realitatea ultimă a fiinţei şi a existenţei. Din mai multe punct de vedere este bine să ştim care este sensul şi realitatea existenţei lui Dumnezeu. Dumnezeu este cel care a ţinut şi care a adus toate cele care există la fiinţă. Evident este greu de spus dacă la Dumnezeu există comparaţie dar putem vedea că şi Dumnezeu face anumite comparaţii. Textele sfinte ne spun că la Dumnezeu cei buni nu sunt identici cu cei răi. Binele este din acest punct de vedere ceea ce ne facem să fim cât se poate de mult aproape de Dumnezeu. Binele este fără de nici o îndoială sensul şi expresia ultimă a existenţei şi a iubirii de Dumnezeu. Binele a fost din cele mai vechi vremuri un principiu ontologic care a continuat să existe şi să ne facă mai multe posibilităţi deschide. Binele este din acest punct de vedere ceea ce ţine de realitatea ultimă a existenţei şi a vieţii omului. Viaţa omului este din acest punct de vedere o metodă de a compara permanent ceea ce suntem cu ceea ce am fost. În acest mod omul ajunge la noi şi noi realităţi care ne duc dincolo de sensul şi realitatea ultimă a fiinţei şi a vieţii. Binele este din acest punct de vedere ceea ce ţine de sensul şi modalitatea de a ne apropia de Dumnezeu şi de a trăii cu Dumnezeu şi de a fii alături de El. Comparativ vom vedea că suntem departe de sfinţenie sau nici nu ne putem problema sfinţenie. Sfinţenia este cea care ne face să fim dincolo de toate aproape şi pe calea lui Dumnezeu. Binele se defineşte prin comparaţie. Binele este comparativ, deci mai încape loc în el. Binele a fost din cele mai vechi vremuri ceea ce am putea denumii sensul şi finalitatea ultimă a vieţii şi a existenţei. Binele este din acest punct de vedere ceea ce ţine de sensul şi de viaţa noastă în Dumnezeu. Binele a fost din cele mai vechi vremuri sensul pentru care omul a ajuns să ajungă la o cunoaştere a lui Dumnezeu. Binele a fost din mai multe puncte de vedere sensul şi realitatea ultimă a vieţii şi a comparaţiei. Binele este fără de nici o îndoială ceea ce am putea denumii sensul şi expresia ultimă a creaţiei care este făcută din mai multe nivele şi

mai multe planuri. Binele este fără doar şi poate ceea ce defineşte sensul şi realitatea existenţei sau a fiinţei. Binele este fără doar şi poate ceea ce ţine de creaţie şi de existenţa lui Dumnezeu. Binele este din mai multe punct de vedere ceea ce ţine de sensul şi de existenţa lumii şi a creaţiei realizate de Dumnezeu. Binele a fost de la începuturi ceea ce ţine de gradualitatea şi de comparaţie care există între oameni şi Dumnezeu.[143] Binele este din mai multe puncte vedere ceea ce am putea spune o comparaţie cu noi ceea ce suntem şi noi ceea ce ar trebui să fim. Binele este dincolo de toate ceea ce ţine de existenţa lui Dumnezeu şi a modului în care noi ne raportăm la Dumnezeu. Dumnezeu ne-a lăsat în această lume mai multe exemple extreme sau maxime de viaţă duhovnicească sau spirituală la care să ne raportăm. Bine este din mai multe punct de vedere ceea ce ţine de exprimarea ultimă a relaţiei dintre bine şi virtute. Este bine să ştim că din punct de vedere al religie comparate putem face mai multe comparaţii între binele religios şi binele din punct de vedere teologic. Virtutea şi ea este comparativă. S-a putut remarca că nu toţi sfinţii au aceleaşi virtuţi. Unii sfinţi au virtuţi mai multe în timp ce alţii ai virtuţi mai puţine. La fel de bine unii sfinţii au multă iubire în timp ce alţii au mai multă cumpătare şi mai puţină iubire. Sfinţii sunt chemaţi să afle care este stadiul la care sunt chemaţi să ajungă şi la care vor ajunge. Binele este din mai multe puncte de vedere reflectat comparativ în lumea noastră. La fel cum soarele se deosebeşte de lună la fel putem deosebii între mai multe religii şi mai mulţi sfinţii. Binele este mai mult un fel de realitate care ţine de existenţa multiplicităţii. În bine există alternativă spre mai bine în timp ce în răul alternativa ultimă este anihilarea şi distrugerea omului şi a personalităţii. Binele este fără nici o îndoială ceea ce ţine de sensul şi de realitatea existenţei şi a creaţiei. Binele a fost cel care a adus de la fiinţă la starea de bunătate tot ceea ce există. După cum am spus, comparativ avem şansa de a avansa în bine şi a devenii şi mai sfinţi şi mai buni şi a crea noi şi noi dimensiuni în lumea binelui şi a existenţei. Binele a fost din cele mai vechi vremuri o modalitate de a compara şi de a ajunge la noi şi noi perspective şi noi şi noi posibilităţi de cunoaştere şi virtute. După cum am spus fiecare dintre noi avem un cumul de bine la care putem ajunge. Binele este din mai multe puncte de vedere ceea ce ţine de sensul şi realitatea a tot ceea ce există. Binele este fără doar şi poate o realitate care a existat mai înainte de facerea lumii şi a universului. Binele este tot ceea ce voim în cele din urmă. Omul are o sete de bine care se manifestă în dorinţa lui de compara şi de a face comparaţii. S-a vorbit de mai multe ori de o modalitate de a face binele şi de a ne manifesta ca şi personalităţi care sunt create de Dumnezeu. Binele a fost fără doar şi poate o realitate care s-a definitivat pe sine prin mai multe forme şi mai multe modalităţi de exprimare. Binele este dincolo de toate tot ceea ce poate să ne ofere existenţa şi creaţia în sens deplin. După cum am spus, există un singur Dumnezeu şi prin urmare există o singură adevărată religie. Mai multă lume a susţinut că de fapt restul religiilor sunt fără doar şi poate ceea ce ţine de sensul şi de exprimarea ultimă a credinţei în Dumnezeu. Binele a fost de la început creat de Dumnezeu şi El este fără doar şi poate. Binele a fost din cele mai vechi vremuri o modalitate de existenţă care a arătat că gradual putem ajunge fiecare dintre noi întruchipări ale binelui şi ale frumosului. Binele a fost din cele mai vechi vremuri o modalitate de a fii aproape pe Dumnezeu şi de a trăi cu Dumnezeu. Binele a fost dincolo de toate şi de orice ceea ce definit sensul şi realitatea ultimă a creaţiei şi a existenţei. Binele este fără doar şi poate ceea ce ţine de sensul şi de realitatea existenţei şi a creaţiei în sine. Binele este fără doar şi poate tot ceea ce ţine de existenţa lui Dumnezeu. Binele este fără

[143] Toma de Kempsis, *Urmarea lui Hristos* (Bucureşti, 1992).

doar şi poate ceea ce ţine de existenţa lui Dumnezeu. Binele a fost de la începuturi o realitate care a ţinut de existenţa lui Dumnezeu.

Religia comparată este o ştiinţă teologică care preocupă pe foarte puţini în zilele noastre fiindcă mai toate lumea crede că ştie tot ceea ce se poate ştii despre religie şi despre Dumnezeu. Ceea ce este bine să fim sigur este că oricât vom ajunge să cunoaştem despre Dumnezeu nu este destul. Binele este din mai multe puncte de vedere ceea ce ţine de realitatea infinită a lui Dumnezeu. Binele este fără doar şi poate ceea ce a fost de la începuturi şi ceea ce v-a fii la final unul şi acelaşi lucru. Comparativ răul nu este la fel. Răul se perverteşte. Binele este de esenţă identică şi răul este din acest punct de vedere ceea ce am putea spune o realitate care ţine de existenţa şi creaţia lui Dumnezeu. Binele a fost din cele mai vechi vremuri un lucru care a ţinut foarte mult de sensul în care Dumnezeu este existent şi în care El există în lume şi în univers. Binele este din mai multe punct de vedere ceea ce ţine de realitatea existenţei şi a universului în care omul a fost pus să existe. Universul îl copleşeşte pe om şi acest lucru are loc din cauza faptului că binele este fără nici o îndoială ceea ce ne defineşte ca şi persoane şi ca şi existenţe ale lui Dumnezeu. Binele este fără de nici o îndoială suma a tot ceea ce ne aduce mai aproape de Dumnezeu. Dumnezeu ne-a lăsat minte şi inteligentă pe care trebuie să le folosim şi pe care trebuie să o realizăm. Binele este fără doar şi poate ceea ce ne face să ne realizăm ca şi persoane şi ca şi existenţe depline în Dumnezeu. Binele este din mai multe puncte de vedere ceea ce ţine de sensul şi de modalitatea comparativă a omului de a fii. Suntem oameni care voim să facem diferenţe şi care voim să ajungem să diferenţiem între lucruri. Binele este fără doar şi poate ceea ce defineşte sensul şi realitatea ultimă şi profundă a omului şi a existenţei. Omul a fost creat pentru bine şi pentru a fii cât se poate de mult o realitate a existenţei şi a vieţii. Binele este cel care ne defineşte şi ne ţine în existenţă şi el este cel care ne motivează la noi şi noi acţiuni. Binele a fost de la începuturi ceea ce a ţinut de existenţa lumii şi a omului. Omul este chemat să ajungă la o cunoaştere a lui Dumnezeu. Ne gândim mai mult că binele este fără doar şi poate ceea ce ţine de esenţa şi de realitatea existenţei şi a fiinţei. După cum am spus, există două modalităţi de a aborda religia comparată: una negativă care ne spune că în afară de creştinism nu există nici o religie adevărată. În al doilea rând avem o modalitate de abordare a celorlalte religii necreştine care sunt o pregătire sau o modalitate care ne duce în spre creştinism. Dintre toţi marii întemeietori de religie numai Domnul Iisus Hristos a înviat. Pantajali, Mohamed, Zoroastru sau Confucius nu au înviat. Acest lucru ne facem să credem că creştinismul este religia adevărată din punct de vedere uman. Sunt şi multe alte religii care au părţi de adevăr sau mai multe părinţi de adevăr. După cum am spus, prima metodă este mai puţin preferabilă fiindcă omul este înzestrat de Dumnezeu cu libertate. Libertatea este cea care ne face să ajungem la starea de existenţă în comuniune cu Dumnezeu. Religia comparată este cea care ne face să ajungem la un stadiu în care lumea este cât se poate de mult sursă şi expresie a comuniunii cu Dumnezeu care are loc pe mai multe grade şi pe mai multe nivele.[144] Binele este cel care ne face să ne raportăm la Dumnezeu şi numai la Dumnezeu. Există din acest punct de vedere o altă metodă pentru care binele este folositor şi este bine să ştim acest lucru. Religia comparată ne fereşte de fundamentalism şi de fanatism. Istoria religiilor a fost cea care ne-a deschis calea în spre accepta diversitatea de opinii şi de idei. Acest lucru este un imperativ categoric în sens kantian şi este bine să ştim acest lucru. Trebuie să evităm

[144] Karen Armstrong, *O istorie a lui Dumnezeu: căutarea de 4000 de ani a iudaismului, creştinismului şi a islamului* (Editura Balatiine, 1993).

fundamentalismul şi să evităm dincolo de toate tot ceea ce ţine de existenţa fanatismului. Binele a fost de la începuturi tot ceea ce a fost sensul şi rostul afirmaţiei existenţei lui Dumnezeu. Dumnezeu este care ne cere să fim toleranţi în îngăduitori cu cei care nu cred ca şi noi. Binele a fost de mai multe ori reprezentat de religie ca şi o credinţă care vine de dincolo de sensul şi de modalitatea de raţionare a omului.

De mai multe ori în istoria religiilor binele fost din acest punct de vedere persecutat şi trecut cu vederea. Binele este fără doar şi poate ceea ce am putea denumii sensul a tot ceea ce există şi a tot ceea ce fost creat. Binele este din acest punct de vedere ceea ce defineşte sensul şi modalitatea de gândire a omului şi a existenţei. Binele a fost de la începuturi o modalitate care ţine de experienţa şi cunoaşterea omului. Din cele mai vechi vremuri omul s-a definit pe sine ca şi fiinţă care există şi care este susţinută de Dumnezeu. Religia comparată ni-L prezintă pe Dumnezeu nu comparativ ci mai mult gradual ca fiind un Dumnezeu care susţine şi care este Cel care proniază lumea şi universul. Este greu să facem această probă a religiei comparate fiindcă după cum vedem există foarte mulţi fanatici şi fundamentalişti care susţin că există numai opinia şi credinţa lor.[145] Binele este din mai multe puncte de vedere ceea ce este definit ca şi o realitate care vine de la Dumnezeu şi se întoarce la Dumnezeu. Binele vine de la Dumnezeu şi este un lucru care ne aduce la Dumnezeu. Religia comparată după cum am spus este de mai multe ori un lucru necesar pentru mulţi care se încred în propriile lor opinii şi preconcepte. Dumnezeu este existent într-o singură dar nu trebuie să uităm că Dumnezeu este şi Cel care ne face de mai multe ori să ajungem la o realitate că în fiinţa lui este dincolo de orice incognoscibilă şi imposibil de cunoscut.[146] Binele este din acest punct de vedere ceea ce am putea denumii simţul şi fiinţa existenţei în comuniunea de iubire comparativă cu restul lumii şi cu restul existenţei. Prin comparaţie după cum am spus ajungem să ne perfecţionăm toate celelalte funcţii şi toate celelalte capacităţi. Binele a fost din cele mai vechi vremuri un lucru care l-a preocupat pe om şi este bine să ştim acest lucru. Mai multe religii au voit să devină un fel de absolut al existenţei şi al fiinţei şi din acest punct de vedere este bine să ştim că numai Dumnezeu este absolut şi numai când vorbim de Dumnezeu ne raportăm la absolut. Binele este dincolo de toate cea ce am putea denumii un lucru care nu este opus comparaţiei. Din acest punct de vedere vom vedea că în timp ce creştinismul vorbeşte de Domnul Iisus Hristos ca şi Mesia sau Fiul lui Dumnezeu întrupat, islamul vorbeşte că Domnul Iisus Hristos este doar un alt proroc dar este mai mic decât Mohamed. De mai multe ori s-a vorbit în sens creştin de existenţa lui Dumnezeu şi de faptul că Dumnezeu urmează o matrice sau o schemă pe care o pune în aplicare în raport cu omul. Binele este o realitate care ţine foarte mult de sensul şi de modalitatea de exprimare ultimă a iubirii şi a frumosului. După cum am spus, cel mai mare exerciţiu pe care îl învăţăm din religia comparată este diversitatea de opinii. Cu toţii avem dreptul la opinie şi asta nu înseamnă că trebuie să îi omorâm pe cei care nu cred ca şi noi. Binele este un lucru care se impune prin pace şi înţelegere şi nu prin război şi violenţă. Acest lucru este bine să îl ştim. Sunt astfel de condamnat religiile care îţi omoară adversarii. Aceasta este cea ce se numeşte fundamentalismul religios.[147]

Din punct de vedere comparativ al istoriei religiilor ne putem da seama de falsitatea unei religii dacă ea promovează violenţa şi ura sau teroarea. Trebuie să fim conştienţi de aceste lucruri. În Mexicul de azi au existat aztecii care credeau într-o zeitate pe nume

[145] Mohammed Ali Muhiyaddin, *Studii de religie comparată azi,* (Editura Vantage, 1985).
[146] Joachim Wach, *Studiul comparativ al religiilor* (Universitatea Columbia, 1958).
[147] John A. Hardon, *Religiile lumii* (Newman Press, 1963).

Quetzalcoatl. Acestui zeu îi erau aduse mai multe jertfe umane. Ritualul era din nefericire unul care aducea teroare participaţilor: inima victimei era scoasă de vie în faţa privitorilor. După cum am spus, a fost mult prea multă vărsare de sânge în istoria religiilor ca să ne mai putem permite să ignorăm o perspectivă comparativă a istoriei religiilor. Din acest punct de vedere trebuie să ştim că religiile care promovează violenţa sau teroarea nu vin de la Dumnezeu. Sunt mai multe astfel de religii şi este bine să ştim acest lucru. Religia comparată este fără de nici o îndoială ceea ce ţine de sensul şi de modalitatea ultimă de exprimare şi de manifestare a credinţei în Dumnezeu. Religia comparată prin urmare are şi unele funcţii bune şi este bine să fim conştienţi de acest lucru. Religia comparată este fără doar şi poate ceea ce ne uneşte în relaţia noastră cu Dumnezeu. Religia comparată s-a născut mai mult din dorinţa de a depista pe şarlatanii religioşi. De acest lucru am fost avertizaţi în vremea Noului Testament când ni s-a spus că trebuie să ne ferim de prooroci mincinoşi care vin la noi îmbrăcaţi în haine de oaie dar pe dinăuntru sunt lupi răpitori. Religia comparată a fost astfel o modalitate de a vedea în ce constă extremismul în plan religios şi cum putem să îl combatem sau să îl evităm. Binele este din acest punct de vedere un lucru care se impune pe plan religios din mai multe punte de vedere ca şi o stare care ne ţine în comuniune cu Dumnezeu. Comuniunea autentică cu Dumnezeu ne duce din acest punct de vedere la ceea ce am putea denumii capacitatea de a discerne adevărul. Discernământul este un lucru care se leagă foarte mult de religia comparată. Forate puţini dintre noi stăm să discernem şi de mai multe ori de complăcem în a emite opinii şi păreri pe care mai apoi le vom nega. Acest lucru este cât se poate de mult o realitate care ţine de existenţa lui Dumnezeu. Binele a fost din acest punct de vedere ceea ce a însemnat un fel de realitate ultimă şi deplină a existenţei şi a fiinţei care ne face să discernem. Comparaţia este cea care ne aduce la capacitatea de a discerne. Ajungem să discernem între ceea ce este bine şi ceea ce este rău. Vedem că nu toate credinţele sunt identice şi nu toate ne oferă acelaşi lucru. Binele de mai multe ori se defineşte pe sine ca şi un lucru care ţine mai mult de capacitatea de judeca. Nu judecăm pe ceilalţi dar putem să ne dăm seama de religiile care ne vom binele şi de religiile care ne vor răul.

Religia comparată deschide un nou capitol în secolul al XXI-lea. În acest secol este posibil să mai apară religii. În secolul al XX-lea au fost două mari religii care au apărut fără ca cineva să se aştepte. Aceste religii au fost New Age şi fenomenul hippie care a apărut în Statele Unite în urma războiului din Vietnam. New Age este o religie pe care o întâlnim şi în zilele noastre şi ea se aseamănă din mai multe puncte de vedere cu sincretismele antice eline şi păgâne. Religiile antice din acest punct de vedere se deosebesc foarte mult de genul de religii la care aderă marea masă de oameni în zilele noastre. După cum am spus pentru unii religia este un refugiu din tumultul şi angoase lumii în care trăim. Aceasta nu este scopul religiei şi este mai mult o mistificare a religiei. Religia are scopul de a ne unii cu Dumnezeu şi de a ne menţine în comuniunea de iubire şi de adevăr cu El. Religiile sunt din acest punct de vedere cele care trebuie foarte bine cunoscute şi foarte bine pricepute. Religiile sunt fără doar şi poate ceea ce ţin de sensul şi de exprimarea ultimă a credinţei în Dumnezeu şi în realitatea fiinţei Sale. Dumnezeu este fără doar şi poate ceea ce ţine de sensul şi de realitatea religiilor. Dar după cum am spus nu toţi sunt cât se poate de mult bine intenţionaţi la adresa lui Dumnezeu şi a credinţei în El. Funcţia religiei din punct de vedere comparativ este a aduce mai multe valori pozitive în atenţia omului şi a umanităţii: pacea, iubirea, adevărul, dreptatea, frumosul, înţelegerea, blândeţea sau fericirea. În religie omul nu trebuie să se simtă terorizat de un Dumnezeu mânios care pedepseşte etern cu

iadul pe cei care nu i se supun slugarnic. Astfel de religii sunt mai mult caricaturi ale adevăratei religii. Religia adevărată este cea care ne face să ne simţim fericiţi şi să fim cât se poate de mult iubitori de tot ceea ce este bine. Religia comparată este cea care ne arată binele din mai multe credinţe. Sunt multe religii care se completează una pe alta. Oricum, religia comparată este o religie care ne face să simţim că mai avem o şansă se a Îl studia pe Dumnezeu şi a de a Îl găsii pe Dumnezeu. Dumnezeu ne-a dat această invitaţie prin religia comparată. Ţine de noi dacă îi vom da curs sau nu.

CONCLUZIE

Cartea noastră despre binele în religia comparată se încheie aici. Am încercat în mai multe rânduri să definim care este conturul binelui în religia comparată. Acest lucru a fost costisitor fiindcă a trebuit să scriem despre mai multe religii şi a multe culte religioase care au existat în istoria umanităţii cum a fost politeismul sau păgânismul antic. Din acest punct de vedere este bine să ştim că religia comparată este o ştiinţă sau disciplină teologică care ne oferă mai multe deschideri, perspective şi orizonturi. Binele este cel care de deschide în spre Dumnezeu şi prin aceasta ştim că Dumnezeu este autor al binelui. Binele este cel care este atribut şi însuşire a lui Dumnezeu. Dumnezeu nu poate fii altcumva decât bun. Binele a fost de la începuturi ceea ce ţine de existenţa şi de fiinţa vieţii şi a universului. Binele se defineşte pe sine din acest punct de vedere ca şi o realitate care ne face să cunoaştem lumea şi universul ca venind de la Dumnezeu şi fără să aibă o cauză. După cum am spus, binele este un principiu ontologic. Ontologic trăim în bine şi nu putem exista în afară de bine şi este bine să ştim acest lucru. De la începuturile existenţei binele a fost cel care a definit sensul şi realitatea noastră ultimă sau ceea ce a fost aspiraţia noastră cea mai profundă. Am scris această carte care v-a rămâne o mărturie peste timp de faptul că cu toţii dorim binele şi cu toţii voim să experimentăm binele şi nu rău. Binele ştim că este în antiteză cu răul. Binele este din cele mai vechi vremuri visul sau ceea ce defineşte dorinţa ultimă a omului. Este bine să ştim care este rolul sau care este sensul religiei şi al credinţei. Acesta este în primul rând de a ne face cunoscut binele. Am insistat în această carte pe un aspect care a fost mai puţin analizat şi gândit în zilele noastre. Este faptul că binele este din mai multe punct de vedere o realitate care ţine fiinţa şi de expresia ultimă a omului. Binele este din acest punct de vedere o realitate care a definit şi care a susţinut de la începuturi tot ceea ce există. Nu se putea aduce în existenţă nimic din tot ceea ce există dacă nu exista binele. El este o categorie ontologică care defineşte sensul nostru de a exista şi de a fii.[148]

Binele este din mai multe punct de vedere ceea ce ţine de existenţa şi de creaţia omului ca şi fiinţă care vine de la Dumnezeu şi care v-a merge înapoi la Dumnezeu. După cum am spus, am scris această carte pe fondul unei lumii care de mai multe ori crede că binele este doar o noţiune ce trebuie să o practicăm fără să o studiem. Binele a fost din cele mai vechi vremuri o realitate a lumii în care trăim şi este bine să ştim acest lucru. Binele a

[148] Sfinţii Părinţi au spus că avansarea în bine este din mai multe punct de vedere o realitatea care ţine de sensul intern al lumii în raport cu lumea externă. Deşi unii cred că binele este finit el nu este finit ci este infinit. Este bine să ştim acest lucruri şi să ni le împropriem destul de bine. Binele este din acest punct de vedere un lucru care ţine de fiinţa a tot ceea există fiindcă nimic nu ar putea exista dacă nu ar exista binele. În aecst sens, binele este un lucru ontologic şi moral după cum am arătat în această carte. Comte, Auguste, *Catechisme positiviste* (1852) sau *Catehismul Pozitivismul,* tr. R. Congreve, (Londra: Kegan Paul, 1891).

fost de la origini şi este şi în prezent un lucru care ţine de fiinţa profundă a lumii şi a lui Dumnezeu. Binele este fără de nici o îndoială ceea ce ţine de scopul şi de finalitate a existenţei lui Dumnezeu. Binele a fost din cele mai vechi vremuri un lucru care ţine foarte mult de existenţa lui Dumnezeu şi de modul în care Dumnezeu există. Binele este prin urmare un lucru profund pe care este bine să îl cunoaştem şi să îl studiem. Binele este din mai multe punct de vedere ceea ce defineşte sensul şi expresia ultimă a binelui şi a existenţei. Binele este din mai multe puncte vedere rostul şi finalitatea existenţei şi a binelui din univers şi din cosmos. Binele este fără de nici o îndoială ceea ce a menţinut şi ceea ce menţine existenţa în fiinţă. Fără de bine lumea ar regresa şi s-ar întoarce înapoi şi ar fii fără de nici o îndoială ceea ce ţine de sensul şi realitatea ultimă a lumii şi a existenţei. Binele este de mai multe ori un lucru care defineşte ceea ce vrea omul dar după cum am spus, fiecare dintre noi avem o percepţie anume sau particulară a binelui. Este bine să ştim acest lucru şi să nu credem alte opinii. Binele a fost din cele mai vechi vremuri un lucru care a ţinut de sensul şi de realitatea existenţei lui Dumnezeu. Binele a fost în acest sens ceea ce am putea spune sensul care a definit aspiraţiile şi dorinţele omului de o viaţă mai bună şi mai frumoasă. Binele a fost din cele mai vechi vremuri un lucru care a ţinut de existenţă şi de viaţa omului. După cum am spus, această carte se doreşte să fie o carte care să fie bună pentru cei care doresc să studieze sau să aprofundeze tema binelui. Binele este din acest punct de vedere ceea ţine de sensul şi expresia ultimă a existenţei şi a vieţii. După cum am mai spus, zilele noastre sunt confuze. Se emit foarte multe concepţii referitor la bine şi la ceea ce este binele în esenţa lui. Aceste opinii sunt de mai mute ori confuze şi este bine să ştim acest lucru.[149] Binele este din acest punct de vedere într-o nouă perspectivă sau definiţie în secolul al XXI-lea. În acest secol omul trebuie să şti foarte bine care este sensul sau care este scopul lumii în care trăim. Binele este din acest punct de vedere ceea ce defineşte şi ceea ce exprimă sensul şi realitatea a tot ceea ce există şi a tot ceea fiinţează. Binele a fost din cele mai vechi vremuri un lucru care a ţinut de rostul şi de sensul existenţei şi al vieţii. Secolul al XXI-lea este din acest punct de vedere ceea ce defineşte lumea şi rosul nostru ca şi fiinţe care suntem în căutarea lui Dumnezeu. De ce suntem în căutarea lui Dumnezeu? Fiindcă Dumnezeu este autor al binelui. Binele este fără nici o îndoială ceea ce ţine de sensul şi de exprimarea ultimă a vieţii şi a universului. Binele a fost din mai multe puncte de vedere ceea ce ţine de esenţa şi viaţa lumii şi este bine să ştim acest lucru. Binele a fost mai multe ori investigat din punct de vedere ştiinţific şi am arătat acest lucru în rândurile care au fost scrise mai sunt. Am prezentat că binele este în sens iniţial o problemă religioasă care ţine de legătura lui Dumnezeu cu lumea binele a fost din cele mai vechi vremuri un lucru care a ţinut foarte mult de sensul şi de expresia lumii şi a existenţei. Binele este cel care ne face să credem şi să fim cât se poate de mult legaţi de Dumnezeu. De fapt dacă Dumnezeu nu ar fii autor al binelui nici nu ne-ar fii creat şi nici nu am fii ajuns să îl cunoaştem. Binele a fost de la începuturi ceea ce am putea denumii sensul şi chemarea ultimă a omului. Binele este din acest punct de vedere ceea ce ţine de sensul şi de realitatea unică şi ultimă a vieţii şi a experienţei.

Această carte nu îşi propune să elucideze odată pentru totdeauna misterul sau taina binelui ci ea este o carte care mai mult decât orice vrea să adreseze problema binelui la nivelul de înţelegere şi de pricepere al omului secolului al XXI-lea şi a secolelor care vor urma după noi. Din acest punct de vedere binele este fără nici o îndoială ceea ce ţine de sensul şi de exprimarea ultimă a omului şi a existenţei sale care vine din lumea de dincolo.

[149] Joseph L Camp, *Confusion: A Study in the Theory of Knowledge,* (Universitatea Harvard: Boston, 2002).

Am arătat în această carte că binele este un principiu ontologic care ţine foarte mult realitatea finală a lumii şi a universului. Binele este fără doar şi poate ceea ce ţine de existenţa noastră şi de fiinţa noastră ca şi persoane create de Dumnezeu. Binele a fost din acest punct de vedere ceea ce a ţinut de principiul fiinţei şi al comuniunii cu Dumnezeu. Am arătat că în timp ce binele are o ontologie răul nu are nici o ontologie. Din acest punct de vedere răul este o regresie infinită în spre neant şi el nu este decât o deformarea sau binelui şi a existenţei sale. Binele este din acest punct de vedere ceea ce ţine de sensul şi de existenţa lumii şi a universului. Binele este într-o opoziţie cu răul şi sfinţii părinţi ne spus că această opoziţie a început mai înainte de facerea lumii. Binele este din acest punct de vedere ceea ce ţine de sensul şi exprimarea modului în care Dumnezeu ne-a definit ca şi fiinţe umane. Este bine să ştim că lumea şi universul sunt din acest punct de vedere ceea ce am putea definii ca şi sensul şi realitatea ultimă a lumii şi a universului. Binele este ontologic ceea ce am putea definii ca şi sensul şi realitatea ultimă a existenţei şi a fiinţei. Binele este din mai multe puncte de vedere ceea ce susţine şi ceea ce dă contur lumii în care trăim. Oamenii de bine sunt cei care duc la îndeplinire chemarea sau vocaţia lor de a exista şi a fiinţa ca şi fiinţe umane sau ca şi persoane umane. Binele este cel care a adus tot ceea ce există în existenţă. Este bine să ştim că antagonia dintre bine şi rău din lumea noastră nu v-a dura etern ci v-a venii din punct de vedere biblic o vreme când nu v-a mai exista nici un fel de antagonie între bine şi rău. Binele a fost din mai multe puncte de vedere ceea ce ţine de sensul şi expresia ultimă a existenţei lui Dumnezeu. Este bine să ştim că binele v-a fii şi a fost de la început o negaţie a răului. Sunt mai mulţi care cred că antagonia dintre bine şi rău a fost creată aşa de la începuturi de Dumnezeu. Binele a fost fără doar şi poate ceea ce a ţinut de sensul şi fiinţa lui Dumnezeu. Binele este din mai multe punct de vedere expresia continuităţii şi a vieţii în Dumnezeu. Binele a fost din cele mai vechi vremuri o modalitate de a da sens şi contur lumii. Răul este iraţional şi nu funcţionează decât pe principiul distrugeri. Binele este din acest punct de vedere ceea ce ţine de sensul şi fiinţa lumii şi a universului în sens deplin şi ultim. Binele este din mai multe puncte de vedere cu realitatea lumii şi a existenţei care ne uneşte cu Dumnezeu.

Am prezentat în această carte că Dumnezeu este autor al binelui şi că nu poate exista în afară de Dumnezeu o realitate a existenţei şi a fiinţei. Binele este din acest punct de vedere ceea ce defineşte sensul şi realitatea ultimă a cunoaşterii şi a existenţei. Aceste rânduri după cum am spus sunt destul de slabe în a exprima plinătatea de sens a binelui şi a existenţei sale. Binele este din mai multe puncte de vedere ceea ce ţine de existenţa şi de fiinţa lui Dumnezeu şi el este cel care ne facem să ne bucurăm de tot ceea ce există. Binele este fără doar şi poate ceea ce a definit lumea aşa cum a voit şi cum a intenţionat-o Dumnezeu. Binele este din mai multe punct de vedere ceea ce defineşte sensul sau conturul a tot ceea ce există. Binele este sensul şi realitatea ultimă care ţine de existenţa lui Dumnezeu. Răul prin urmare este viclean şi el se prezintă întotdeauna ca şi un bine. Din acest punct de vedere este bine să ştim care este sensul şi ţelul binelui. După cum am spus în mod natural binele este cel care ne face fericiţi dar sunt şi ale modalităţi de a fii fericiţi. Binele nu este singura modalitate de a experimenta fericirea. Dar binele îi dă omului o fericire în sens profund. Binele este cel care dup cum am spus ne dă de cele mai multe ori stări de deplinătate şi de profunzime. Binele a fost o realitate care a ţinut foarte mult de existenţa şi de fiinţa ultimă a lumii şi a universului. Binele este fără nici o îndoială ceea ce a ţinut de existenţa şi finalitatea ultimă a lumii şi a existenţei. Binele este ceea ce defineşte

realitatea şi scopul omului de a vieţii în această lume.[150] Binele este din acest punct de vedere ceea ce a putea spune o realitate care ţine de fiinţa şi existenţa ultimă a lui Dumnezeu. După cum am spus, binele este un lucru care a fost dincolo de toate o existenţă finală şi deplină. Binele este din acest punct de vedere un lucru care ţine foarte mult de realitatea a tot ceea ce există şi a tot ceea a fost exprimat de Dumnezeu şi de existenţa Lui.

Sunt mai mulţi cei care susţin că binele nu este de fapt într-o antiteză cu răul. Am arătat că de cele mai multe ori binele este cât se poate de mult o entitate care ţine de sensul şi de deplinătatea existenţei. Binele este din acest punct de vedere ceea ce ţine de sensul şi de formarea a tot ceea ce a fost creat de Dumnezeu. Binele este din acest punct d vedere un lucru care a fost cât se poate de mult experimentat de mai mulţi oameni. Am arătat că din punct de vedere uman sunt două mari vârfuri ale binelui: eroul şi sfântul. Binele este din mai multe puncte de vedere ceea ce a definit realitatea lumii încă de la facere. Acest lucru a fost confirmat de Dumnezeu când ni se spune că la facere El a văzut că tot ceea ce a fost făcut a fost bine. Prin starea de bine noi întrăm în comuniune cu Dumnezeu. Nu poate exista bine în afară de Dumnezeu şi este bine să ştim acest lucru. Binele a fost din acest punct de vedere un lucru care a fost singur la începuturi. Mai înainte de a fii creată lumea în ceruri sfinţii ne spun că a existat numai binele. Câţiva dintre îngerii lui Dumnezeu au găsit binele ca fiind o modalitate tiranică şi au găsit de cuviinţă să experimenteze răul pe care Dumnezeu n-a interzis.[151] Binele a fost din cele mai vechi vremuri un lucru care a ţinut foarte mult de realitatea existenţei şi a fiinţei lui Dumnezeu. Aceşti îngeri ni se spune că au fost conduşi se Satan care a fost cel ce a instigat la revoltă şi rebeliune pe restul îngerilor împotriva lui Dumnezeu. Sfinţii părinţi şi unii teologi creştin ortodocşi susţin că aproximativ o treime dintre îngeri lui Dumnezeu s-au răzvrătit împotriva lui Dumnezeu şi au fost astfel scoţi din ceruri. Aceasta este prima istorie a separaţiei dintre bine şi rău care are o origine supranaturală. Ruptura ontologică dintre bine şi rău a avut loc în ceruri şi ea nu a făcut decât să se prelungească pe pământ. Prin urmare, antagonia sau conflictul dintre bine şi rău nu sunt ceva natural lumii în care trăim. Forma ultimă prin care s-a manifestat răul în lumea noastră a fost moartea. Moartea este produs al răului care a fost instaurată în lumea noastră de diavol care este domn al tenebrelor. Sunt mai multe lucruri care problematizează acest fapt. De ce a îngăduit Dumnezeu moartea şi răul în lumea noastră? Acestea sunt lucru greu de înţeles şi sunt în cele din urmă tainele lui Dumnezeu. Dumnezeu a lăsat moartea pentru motive care după cum am spus sunt dincolo de înţelegerea noastră. Din punct de vedere biblic, Adam şi Eva primii oameni au ajuns la o cunoaştere a binelui şi a răului mai înainte de vreme şi acest lucru putea să facă ca răul să domine deplin lumea noastră. În acest sens sfinţi părinţi sunt de părere că moartea a fost un lucru bun pe care Dumnezeu l-a făcut fiindcă dacă nu răul devenea etern. Binele a fost în orice caz ceea ce am putea spune o realitate care ţine de fiinţa şi de existenţa lui Dumnezeu. Creştinismul este o religie care afirmă credinţa în înviere. Nu ştim când v-a alea loc învierea dar credinţa creştină este bazată foarte mult pe crezul în înviere. Toţii morţii vor

---

150 Cartea Facerii lui Moise ne spune că la Dumnezeu această problemă a cunoaşterii binelui şi a răului a fost fundamentală. A se vedea Omraam Mikhael Aivanhov *Pomul cunoaşterii binelui şi răului,* (Editura Prosveta, 2010).

151 Michael Bryson, *Tirania raiului: respingerea lui Milton ca şi rege* (University of Delaware Press, 2004).

învia la sfârşitul istoriei. Cei care au fost de partea binelui vor fii răsplătiţi în timp ce cei care au fost de partea răului vor fii pedepsiţi.

Binele este fără doar şi poate ceea ce ţine de sensul ultim şi final al lumii şi al existenţei. Binele a fost din mai multe punct de vedere realitatea ultimă şi finală a existenţei şi a vieţii pe pământ. Binele vine de la Dumnezeu şi este forma de exprimare ultimă a lui Dumnezeu. Binele este din acest punct de vedere ceea ce ţine de sensul şi de forma de manifestare a omului şi a universului. Binele este prin urmare o taină şi el nu v-a fii niciodată biruit. Am arătat în această carte şi din ce cauză. Cartea noastră se vrea să fie o lumină adusă celor care de mai multe ori sunt prinşi de întunericul răului. Binele este cel care ne ţine pe toţi la un anumit nivel în existenţă. Avem fiinţă care vine de la Dumnezeu. Binele este din mai multe punct de vedere ceea ce am putea denumii sensul şi finalitatea a tot ceea ce există. Binele a fost de la începuturi tot ceea ce este mai bine şi mai frumos. Tot în această carte am arătat relaţia dintre bine şi frumos. Am arătat că binele nu este numai o noţiune estetică ci el este şi o noţiune ontologică.